CHIYO HAGIWARA
萩原千代

RADU TOTOIANU
ラドゥ・トトイアヌ

DESPRE FRATELE CELUI PE CARE CHOPIN L-A IUBIT: JOSEF FILTSCH (1813-1894)

About the Brother of the One whom Chopin Loved: Josef Filtsch (1813–1894)

ショパンが愛した少年の兄について：ヨゼフ・フィルチュ（1813年－1894年）

MEGA

Chiyo Hagiwara
萩原千代

Radu Totoianu
ラドゥ・トトイアヌ

Despre fratele celui pe care Chopin l-a iubit: Josef Filtsch (1813-1894)

*

About the Brother of the One whom Chopin Loved: Josef Filtsch (1813-1894)

*

ショパンが愛した少年の兄について: ヨゼフ・フィルチュ（1813 年-1894 年）

BIBLIOTHECA MVSEI SABESIENSIS

X

CONSILIUL LOCAL ŞI PRIMĂRIA MUNICIPIULUI SEBEŞ
CENTRUL CULTURAL „LUCIAN BLAGA” SEBEŞ
MUZEUL MUNICIPAL „IOAN RAICA” SEBEŞ

Chiyo Hagiwara
萩原千代

Radu Totoianu
ラドゥ・トトイアヌ

Despre fratele celui pe care Chopin l-a iubit: Josef Filtsch (1813-1894)

*

About the Brother of the One whom Chopin Loved: Josef Filtsch (1813-1894)

*

ショパンが愛した少年の兄について: ヨゼフ・フィルチュ（1813 年-1894 年）

Editura Mega | Cluj-Napoca 2026
クルージュ＝ナポカ 2026

BIBLIOTHECA MVSEI SABESIENSIS
X

DTP: Editura Mega
Coperta:
Călin Anghel

Traducerea în limba engleză:
Maria Totoianu
Traducerea în limba japoneză:
Chiyo Hagiwara

Copyright ♥ 2026 Muzeul Municipal „Ioan Raica" Sebeş

Orice corespondenţă se va adresa / Please send any mail to the following address:
Muzeul Municipal „Ioan Raica" Sebeş, Piaţa Primăriei nr. 3,
Sebeş 515800, jud. Alba, România
Tel. 0258735240; e-mail: muzeu@cclbsebes.ro; muzeulsebes@gmail.com.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
HAGIWARA, CHIYO
Despre fratele celui pe care Chopin l-a iubit : Josef Filtsch (1813-1894) = About the brother of the one whom Chopin loved : Josef Filtsch (1813-1894) / Chiyo Hagiwara, Radu Totoianu. - Cluj-Napoca : Mega, 2026
Text şi în lb. japoneză
ISBN 978-630-372-068-5
I. Totoianu, Radu
78
929

Editura Mega
www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

Cuprins / Content / 目次

Introducere……. 9
Introduction…… 117
はじめに…… 231

1. Rădăcinile - contextul familial…….. 15
1. Roots – The family context…… 123
1. ルーツ——家族という背景……. 237

2.Copilăria şi formarea lui Josef Filtsch……..... 21
2. Josef Filtsch's Childhood and Education……..... 129
2.ヨゼフ・フィルチュの幼少期と形成期……..... 243

3. În Europa împreună cu Carl……..... 29
3. In Europe with Carl…….. 137
3. カールとともにヨーロッパへ……..... 251
3.1. Josef şi Carl Filtsch la Viena…….. 29
3.1. Joseph and Carl Filtsch in Vienna..... 137
3.1. ウィーンでのヨゼフとカール・フィルチュ……..... 251
3.2. În Franța la Paris…… 41
3.2. In France, in Paris…….. 149
3.2. フランス、パリにて…….. 264
3.3. Vizita şi concertele de la Londra……... 50
3.3. The trip and musical performance in London…….. 158
3.3.ロンドン訪問と演奏会…… 257
3.4. Germania, reîntoarcerea la Viena şi moartea lui Carl la Veneția…… 53
3.4. Germany, the return to Vienna, and Carl's demise in Venice……. 162
3.4. ドイツ、ウィーンへの帰還、そしてヴェネツィアでのカールの死 279

4. Concertele fraților Josef şi Carl Filtsch la Pesta şi în Transilvania din vara anului 1841…… 61
4. The Concerts of the Brothers Josef and Carl Filtsch in Pest and Transylvania in the Summer of 1841…… 169
4. 1841 年夏、ペストおよびトランシルヴァニアにおけるヨゼフとカール・フィルチュ兄弟のコンサート…… 285

5. Josef după moartea lui Carl…… 73
5. Josef after Carl's demise…… 183
5. カールの死後のヨゼフ……... 299
5.1. Familia lui Josef Filtsch…….. 74
5.1. Josef Filtsch's family……... 184
5.1. ヨゼフ・フィルチュの家族…… 300
5.2. Activitatea caritabilă a lui Josef Filtsch…… 76
5.2. Joseph's philantropic activity…… 187
5.2. ヨゼフ・フィルチュの慈善活動……... 302
5.3. În slujba Majestății Sale: activitatea politică a lui Josef Filtsch..... 80
5.3. In the Service of His Majesty: The Political Activity of Josef Filtsch…… 191
5.3. 陛下への奉仕におけるヨゼフ・フィルチュの政治活動……. 307

6. Compozițiile lui Josef Filtsch…… 89
6. The compositions of Joseph Filtsch …… 199
6. ヨゼフ・フィルチュの作品…… 315

Concluzii……... 105
Conclusions…… 217
おわりに……... 331

Abrevieri bibliografice……... 345
Bibliographical abbreviations…… 345
文献略語一覧…… 345

Lista abrevierilor…… 355
List of abbreviations…….. 355
略語一覧……... 355

Figuri…….. 357
Figures……... 357
図版……. 357

Introducere

Cine și-a format, în lumea mare, concepte fine despre artiști și performanțe artistice, acela trebuie, să coboare treaptă cu treaptă, pe lunga scară a relativului, până ce ajunge în Sebeş, într-o sală de dans destul de modestă, unde șase diletanți încep uvertura « Lodoïska » și, dacă nu este prea deprins cu rafinamentele, va spune: « pentru un loc atât de mic, e totuși destul, chiar surprinzător »! Dar atunci pășește la pian un domn și începe, după un preludiu strălucitor, fantezia lui Thalberg pe tema din Lucia, și ne-o redă fără ezitare și șovăire, cu claritate și siguranță, cu forță și căldură, cu puritate și eleganță până la final! După ce a auzit aceasta, nu se mai gândește la Sebeş ci la Viena și Paris, din care orașe ale artei se trage, fără îndoială, arta interpretării domnului Josef Filtsch […].

Sebeş, 19 septembrie 1853,
Johann Michael Mökel, (1818-1866).

În prezentul studiu ne-am propus să reconstituim cât mai fidel posibil, biografia unei personalități a vieții muzicale Transilvănene din secolul al XIX-lea, Josef Filtsch (1813-1894). El este cunoscut în cultura europeană, mai ales datorită statutului său de frate mai mare şi însoțitor în periplul european al copilului minune al Sebeşului, Carl Filtsch (1830-1845), elevul preferat al lui Chopin, virtuoz al pianului şi compozitor. Născut la Orăştie în 1813, Josef a beneficiat de o educație temeinică, atât muzicală şi nu numai activând ca funcționar la Cancelaria Aulică Transilvăneană, înalt funcționar regal, deputat în Dieta Transilvaniei şi ulterior membru al Senatului Imperial şi al Camerei Reprezentanților a Parlamentului de la Viena, unde s-a stabilit cu familia şi s-a stins din viață în anul 1894.

În primul capitol, intitulat *Rădăcinile – contextul familial*, a fost analizat mediul în care s-a născut Josef şi atmosfera în care a

crescut în primii ani de viată, atmosferă care şi-a pus amprenta asupra evoluției intelectuale, profesionale şi artistice a lui Josef Filtsch. Născut într-o familie numeroasă, părinții i-au asigurat pe lângă o educație teoretică temeinică şi o expunere constantă la muzică, toți copii familiei Filtsch învățând muzica de la o vârstă fragedă şi dezvoltându-şi talentele muzicale cântând la diferite instrumente şi chiar compunând muzică.

Cel de al doi-lea capitol, *Copilăria şi formarea lui Josef Filtsch*, surprinde perioada în care Josef, începând cu vârsta de 7 ani, a fost trimis la Sibiu pentru a frecventa o şcoală mai bună, tutela lui fiindu-i încredințată baronului Wilhelm von Konradsheim, în casa căruia a locuit vreme de 8 ani. De perioada petrecută la Sibiu se leagă aprofundarea studierii pianului cu Phillipp Caudella şi ulterior, în cele câteva luni petrecute cu von Konradsheim la Viena, cu Karl August Krebs, capelmaistrul Operei Curții din Viena. Tot de această perioadă se leagă şi primele apariții publice în calitate de pianist, ale lui Josef la teatrul din Sibiu şi la evenimente private. Aceste apariții l-au pus în contact cu personaje mai puțin obişnuite pentru Transilvania primei jumătăți a secolului al XIX-lea, cum a fost generalul britanic Sir. Hudson Lowe, fost guvernator al insulei Sfânta Elena în perioada în care Napoleon Bonaparte a fost deținut pe insula pe care de altfel a şi murit. Tot de această perioadă se leagă studiile lui Josef pentru a deveni funcționar în administrația Imperiului, dar şi episodul în care se îndrăgostește de Katalin Bánffy, în timpul verii petrecută la conacul familiei Bánffy de la Ciuguzel.

Începând cu cel de al trei-lea capitol intitulat *În Europa împreună cu Carl*, Josef este surprins însoțindu-şi fratele pretutindeni în Europa, accentul fiind pus pe modul în care Josef s-a implicat în educația şi bunăstarea fratelui său mai mic, căruia Josef i-a dedicat întreaga sa energie şi dragoste. Este perioada în care, sub tutela baronului Dénes Bánffy şi a soției sale Johanna, fratele său Carl a studiat la Viena şi Paris cu Friedrich Wieck, August Mittag, Frédéric Chopin şi Franz Liszt. Frații sunt surprinşi în efortul

constant de a evolua şi a se autodepăşii, într-un anturaj în care „capetele încoronate" şi personajele înaltei societăţi europene erau o prezenţă constantă. Sunt surprinse primele concerte susţinute de Josef în calitate de solist sau de acompaniator al unor artişti celebrii ai timpului, dar şi momentul în care, Josef ca artist, trece total în spatele şi în umbra fratelui său Carl Filtsch, capitolul încheindu-se cu tragicul deces al acestuia la Veneţia în mai 1845.

Următorul capitol, descrie în detaliu *Concertele fraţilor Josef şi Carl Filtsch la Pesta şi în Transilvania din vara anului 1841*, concerte în care Josef, deşi nu a fost prim solist, şi-a acompaniat fratele. Întreaga presă din Transilvania le-a lăudat prestaţiile, oferindu-ne peste timp, atât imaginea lor ca virtuozi ai pianului, şi surprinzând în acelaşi timp, caracterul nobil al fraţilor care, au donat întregile încasări rezultate în urma concertelor susţinute, unor scopuri caritabile.

Începând cu capitolul 5, l-am surprins pe *Josef după moartea lui Carl*, întemeierea la Viena a familiei lui Josef, naşterea celor cinci copii, dintre care unii au moştenit talentul de pianist şi compozitor al tatălui, susţinând concerte în epocă şi lăsând în urma lor compoziţii. De asemenea, un subcapitol este dedicat activităţilor caritabile desfăşurate în Transilvania, ca o continuare a celor începute împreună cu Carl în vara anului 1841. Reîntors temporar de la Viena în Transilvania, unde a fost înalt funcţionar Imperial pe lângă Guberniul transilvan la Sibiu, Josef a susţinut concerte caritabile la Sibiu şi Sebeş. Este perioada în care se implică şi în politică, în calitate de deputat regalist în Dieta Transilvaniei şi ulterior membru în Senatul Imperial de la Viena, unde se stabileşte definitiv după 1867 şi unde moare în 1894.

Capitolul 6, intitulat *Compoziţiile lui Josef Filtsch*, analizează opt dintre compoziţiile cu număr de opus ale lui Josef Filtsch, puse la dispoziţie cu generozitate de către compozitorul şi muzicologul american Ferdinand Gajewski, compoziţii incluse pe compact discul

audio semnat de Chiyo Hagiwara, *Lumina uitată a romantismului. Lumea lui Josef Filtsch (1813-1894)*, apărut în anul 2025.

Lucrarea se încheie cu *Concluzii*, care sintetizează cele șase capitole ale cărții, oferind inclusiv informații referitoare la diferiți artiști cu care Josef a colaborat în cursul activității sale concertistice, de la soliștii Jenny Lind, Carl Freiherr von Schönstein, Ludwig Titze sau Salomon Sulzer, la virtuozii Leopold Jansa, Franz Pecháček, Joseph Merk sau Joseph Mayseder, personalități de prim rang ale vieții muzicale Vieneze, menționate de Josef printre artiștii cu care a colaborat şi pe care i-a acompaniat de-a lungul timpului. Cu toate aceste realizări personale, din întreg cuprinsul cărţii se desprinde faptul că Josef, a renunțat la propria sa ambiție, carieră profesională şi artistică, în favoarea fratelui său mai mic pe care l-a iubit mai mult decât s-a iubit pe sine însuși.

Ținem să le mulțumim celor care au făcut posibil şi ne-au înlesnit accesul la sursele de documentare necesare întocmirii acestei lucrări: dr. Spiridoula Katsarou, de la „Asociația prietenilor muzicii din Viena”, pentru accesul la manuscrisul cărții fiicei lui Josef, Irène Filtsch, care conținea informații inedite despre Josef Filtsch; doamnelor Melanie Maddison, Helen Price, şi Néema Stephenson de la Biblioteca Universității din Leeds, pentru înlesnirea accesului la colecția specială deținută de această instituție; dr. Volker Wollmann, pentru intermedierea accesului la materialele despre frații Filtsch deținute de Muzeul Transilvănean din Gundelsheim şi furnizarea unor materiale bibliografice altfel greu de procurat.

Mulțumim doamnei Laura Erika Guță, de la Biblioteca Municipală „Lucian Blaga” Sebeş, pentru corectarea şi traducerea unor texte din limba germană, care au contribuit la o mai bună înțelegere a subiectului, Mariei Totoianu pentru traducerea în limba engleză a textului cărții şi domnului dr. Călin Anghel de la Universitatea „1 Decembrie 1818” Alba Iulia / Muzeul Municipal

„Ioan Raica" Sebeş, pentru sugestiile, coperta şi sprijinul acordat constant în redactarea acestui volum.

Şi nu în ultimul rând mulţumim directorului Centrului Cultural „Lucian Blaga" Sebeş, Nadia-Diana Arsin, care a sprijinit constant şi cu entuziasm, toate proiectele legate de Carl şi Josef Filtsch, inclusiv apariţia acestei cărţi.

1. Rădăcinile - contextul familial

Familia Preotului Joseph Filtsch (1782-1860) nu a fost o familie obişnuită în peisajul cultural Transilvănean. Capul familiei, Joseph Filtsch (Fig. 1), a fost fiul preotului Thomas Filtsch din Slimnic (jud. Sibiu) şi la rândul său, a urmat studii de teologie la universitatea din Göttingen[1], pe care le-a finalizat în anul 1807. Primeşte pentru scurt timp, un post de profesor la Gimnaziul Evanghelic din Sibiu, iar la finalul lui 1808, este investit în funcția de Decan (protopop) evanghelic la Orăştie[2]. Din anul 1819 familia se mută la Gârbova (jud. Alba), iar din 1828 şi până la sfârșitul vieții, este preot protopop la Sebeş. Căsătorit cu Karoline Filtsch (1789-1868), născută Flemer (Fig. 2), familia a avut, după unele opinii, 10 copii[3] , 11 după altele[4], sau chiar 16, ultimul fiind Carl Filtsch (1830-1845)[5].

Oricum au stat lucrurile, ceea ce este cert e faptul că preotul Joseph Filtsch a avut preocupări intelectuale constante, a publicat o serie de poezii în limba germană şi în dialectul săsesc şi este cunoscut pentru descrierea unei drumeții pe muntele Surul (1802) dar mai ales pentru lucrarea *De occassu Imperii Romani Populorumque tum temporis Europae partes incolentium situ disertatio*, tipărită la Sibiu în 1808[6], o lucrare foarte bine documentată, în care Filtsch tratează inclusiv cauzele prăbușirii Imperiului Roman, cu accent pe rolul pe care l-au avut popoarele migratoare[7].

Însă preocupările preotului Filtsch nu se rezumă doar la teologie, istorie şi literatură. Avea şi temeinice cunoştințe muzicale, care şi-au pus amprenta asupra copiilor săi, în perioada în care familia era stabilită la Orăștie, familia Filtsch număra deja șase copii,

---

[1] Wollmann 2011, p. 389.
[2] Szaunig 2008, p. 43.
[3] Lindenau 1940, p. 40.
[4] Irtel 1993, p. 10; Wollmann 2011, p. 389; Amthor 2012, p. 85.
[5] Andrews 1923, p. 14.
[6] Wollmann 2011, p. 389.
[7] Wolf 1977, p. 429

cinci ai lor şi o fetiță Susi (Zsuzsana Fùzesi) pe care familia a adoptat-o şi care, „[...] juca un rol minunat în familia numeroasă, cultivată și iubitoare de muzică, în care fiecare membru cânta și la pian”[8].

Pe lângă proprii copii, casa preotului din Orăştie (Fig. 3-5) era frecventată de numeroși alții, saşi şi maghiari, cărora părintele Filtsch le preda gratuit muzica. A reușit să cumpere inclusiv şi un pian, încurajându-şi copii să exerseze zilnic. Era preferată *Creațiunea* lui Joseph Haydn (1732-1809), astfel că, de sărbătoarea Paştelui din anul 1811, copii preotului au performat în fața comunității din Orăştie, cântând întregul oratoriu al compozitorului austriac la pian, cvartet de coarde şi flaute[9].

În această atmosferă impregnată de cultură şi muzică s-a născut Martin Josef Filtsch în 20 martie 1813. Tatăl său a fost preocupat constant de educația copiilor şi în special a băieților, care în conformitate cu concepția vremii, ajungeau capi de familie, şi trebuiau să fie capabili, să-i asigure acesteia mijloacele de trai. Un alt fiu al său, Eugen Filtsch (?-1880), a urmat studii teologice la Berlin, după absolvirea cărora, în 1838 s-a stabilit la Sibiu ca profesor la gimnaziul şi Şcoala Pedagogică din localitate, iar din 1869, devine preot la Săcădate (jud. Sibiu). La fel ca şi în cazul tatălui său, preocupările lui intelectuale au fost mult mai vaste, inclusiv în domeniul mineralogiei[10].

Deciziile luate de preotul Joseph Filtsch în ceea ce privește educația copiilor săi nu erau întâmplătoare, ba dimpotrivă, erau bine gândite, cel puțin aşa rezultă dintr-o scrisoare datată 17 august 1836, care se păstrează în arhiva *Siebenbürgische Museum Gundelsheim*[11], adresată prietenului său, avocatul Friedrich Müller, prin intermediul căreia se consultă cu acesta, pentru a lua o decizie privind viitoarea călătorie la Viena pe care Carl, fratele cu 17 ani mai tânăr decât Josef, urma să o facă în scopul completării educației.

---

[8] Papp 1933, p. 99.
[9] Szaunig 2008, p. 43.
[10] Neagu 2018, p. 174.
[11] Scrisoare este reprodusă în Amthor 2012, p. 292-295.

Însă în această scrisoare preotul face referire şi la fiul său Josef, Sepi cum era alintat de familie:

> „[...] Împreună cu Sepi, el [Carl] interpretează într-un mod uimitor aranjamente în duet ale uverturii Zampa[12]. Mi se recomandă să-l las să plece la Viena după ce se termină anul […] Sepi însuși ar trebui, în opinia mea, care este susținută şi de lumea care îl admiră neîncetat, să atragă un mare interes, chiar dacă ar merge singur; dar împreună cu fratele său mai mic – cei doi frați transilvăneni – ar putea merge chiar la Paris […] şi nu ar risca să eşueze […]. În ceea ce îl privește pe Carli, va trebui să se ia o decizie în orice caz, cu privire la două obținui: Fie Sepi pleacă singur la Viena după un an, iar Carli va merge la școală, pentru a învăța « hora » şi « lauda » etc.; o cale care nu pare strălucitoare, dar care, cu o educație adecvată a tuturor capacităților intelectuale şi cu o perfecționare relativă a talentelor sale muzicale, ar putea totuși culmina cu succes şi, în plus, este o cale mai sigură pentru a atinge un obiectiv frumos. Sepi – care a trebuit să ia o decizie similară când era mai tânăr – a ales şi el această cale şi nu regretă, la fel ca mine”[13].

Cu alte cuvinte, educația în familia Filtsch era programată. Preotul însuși a ales această cale, iar fii lui mai mari la fel, şi aşa cum menționa în scrisoare ei, „[...] nu regretă, la fel ca mine”. Tot din textul scrisorii se desprinde faptul că, se lua în calcul ca Josef să meargă singur la Viena, unde preotul, era sigur că va stârni interesul lumii muzicale, iar dacă va merge împreună cu fratele său mai mic, „[...] chiar la Paris [...] nu ar risca să eşueze”. Preotul cunoştea capacitatea şi talentul copiilor pe care chiar el i-a crescut şi educat, iar traseul lor intelectual şi artistic a fost gândit şi urmărit pas cu pas. Talentul nativ nu a fost considerat de el suficient, ci a fost completat prin muncă şi perfecționare asiduă. Doar astfel a putut răzbate el însuşi în viață reuşind să crească 11 copii cărora l-ea oferit mediul prielnic pentru a se dezvolta intelectual şi artistic.

---

[12] *Uvertura Zampa* este o creație simfonică a compozitorului francez Ferdinand Herold (1791-1833) pentru opera sa *Zampa sau logodnica de marmură*, operă comică în trei acte, a cărei premieră a avut loc în anul 1831.
[13] Amthor 2012, p. 296-297.

Iar în familia Filtsch, educația muzicală a ocupat un loc de cinste – după cum afirma Peter Szaunig – Josef, fratele mai mare a lui Carl cânta foarte bine la pian, iar camerele spațioase ale casei parohiale din Sebeş, răsunau frecvent de muzica interpretată de membrii familiei Filtsch[14].

Revenind la scrisoarea sus menționată, în continuare preotul Joseph Filtsch îi expune prietenului său alternativele:

> „[...] dacă Carli merge cu Sepi la Viena, dacă s-ar putea găsi acolo o mamă şi un tată pentru el (condiție *sine qua non*), în acest caz apar alte două opțiuni:
>
> a. Carli studiază şi îşi finalizează opera de artă, locuind la Viena într-un mod care îi permite să frecventeze școala sau să primească lecții de știință sau formare profesională altfel.
>
> b. Dacă este potrivit, ar putea începe în curând să facă turnee cu fratele său, astfel încât tatăl său:
>
> 1. să aibă doar puține [cheltuieli](chiar dacă sunt multe);
>
> 2. să nu aibă de loc cheltuieli sau;
>
> 3. să poată chiar câștiga (ceea ce, la urma urmei, ar fi bine pentru un tata cu 11 copii)!
>
> [...] Ce ar trebui să fac bietul de mine? Ar trebui să-l las pe Carli să plece sau să-l țin aici? Dacă îl țin pe Carli aici, nu va mai fi nicio încercare de a urma o carieră artistică, ar trebui să refuz inițiativa şi oportunitatea oferită de Sepi! Dacă îl las pe Carli să plece cu Sepi, el se poate întoarce oricând la hora şi lauda şi la o profesie care îi asigură traiul, dacă încercarea de a urma o carieră artistică nu va fi profitabilă!”[15].

Nu cunoaştem ce l-a sfătuit Friedrich Müller, însă cei doi frați şi mai ales micul Carl, au bifat tot parcursul imaginat de tatăl său în scrisoare, ba mai mult decât atât, au susținut concerte în marile capitale europene; Viena, Paris, Londra, Pesta, precum şi într-o serie de alte orașe din imperiu şi Transilvania, Cluj, Sibiu, Brașov, Sebeș şi

[14] Szaunig 2008, p. 43.
[15] Amthor 2012, p. 297-298.

Orăştie. Speranța preotului, ca în urma activității celor doi fii ai săi să poată chiar şi câştiga nu s-a materializat, însă după cum relatează presa şi criticii vremii, cel puțin Carl, a fost acoperit cu onoruri pretutindeni.

Mai mult decât atât, textul scrisorii sugerează faptul că Josef însuşi a susținut ideea ca fratele său mai mic să beneficieze de îndrumarea unor profesori de la Viena: „Dacă îl țin pe Carli aici, nu va mai fi nicio încercare de a urma o carieră artistică, ar trebui să refuz inițiativa şi oportunitatea oferită de Sepi!", spune tatăl în scrisoare!

În aceeaşi scrisoare, preotul Joseph Filtsch îi cere prietenului un favor intelectual: „[...] Apropo, cumpără-mi ceva de la anticariat, *Jurisprudența Consistorială* a lui Caprovicis[16] şi spune-mi prețul ei!"[17], lucru care dovedeşte încă odată, ataşamentul şi prețuirea familiei Filtsch pentru educație şi valorile intelectuale, dar şi valențe de bibliofil, cartea solicitată fiind publicată la acel moment cu 181 de ani înainte.

[16] Este vorba cel mai probabil de lucrarea lui Benedict Carpzov, *Jurisprudentia ecclesiastica seu consistorialis rerum et quaestionum in sereniss. ac potentiss. principis electoris Saxon. senatu ecclesiastico et consistorio supremo probe ventilatarum, maturo consilio deliberatarum, et accurato judicio decisarum Definitiones succinctas ex jure divino, canonico, civili, Constitutionibus et Ordinationibus ecclesiasticis probatas, Rescriptis, Decretis et Responsis Electoralibus corroboratas exhibens lib.*, Leipzig, 1655.
[17] Amthor 2012, p. 297-298.

2. Copilăria şi formarea lui Josef Filtsch

Despre etapele formării profesionale şi muzicale ne relatează însuşi Josef Filtsch, prin intermediul fiicei sale Irène Andrews (1855-1943), autoarea unei lucrări dedicate copilului minune al Sebeşului, Carl Filtsch, în a cărei prefaţă descrie conjunctura prin care a intrat în posesia materialelor documentare folosite pentru redactarea cărţii:

> „După ce am înmormântat-o pe draga noastră mamă și ne-am întors în micuțul ei sanctuar, am găsit pe masa ei diferite suveniruri de familie, fiecare cu numele copiilor ei atașat; printre ele se afla un pachet de scrisori îngălbenite, legate cu o panglică roșie și având numele meu pe el (le păstrase cu grijă timp de șaizeci de ani). Erau scrisori de la tatăl meu către mama lui, din perioada în care geniul fratelui său mai mic îl adusese în relații strânse cu oameni mari [...]”[18].

Ea a donat în anul 1926 manuscrisul în limba germană al cărţii sale, arhivei „Gesellschaft der Musikfreunde in Wien”. Varianta engleză a lucrării sale tipărită la New York în 1923, este o versiune prescurtată a textului german, care conține mult mai multe informații, inclusiv o scurtă biografie a tatălui ei, Josef Filtsch, lucru semnalat de Yvonne Amthor[19].

În manuscrisul german, legat separat sub titlul *Apendix zu den Erlebnissen in Wien 1838 – aus der Biographie des Bruder's Josef Filtsch*[20], pe șapte pagini dactilografiate, se găsesc o serie de informații cu privire la experiențele celor doi frați, redactate la persoana întâi, ceea ce ne îndreptățește să credem că Irène, a folosit pentru redactarea acestei anexe, pe lângă scrisorile sus menționate, şi un jurnal pe care tatăl ei Josef Filtsch posibil să îl fi ținut. În acest text, Josef povestește o serie de momente prin care cei doi frați au

[18] Andrews 1923, p. 13.
[19] Amthor 2012, p. 85, nota 78.
[20] *Apendix 1926*, p. 1-7.

trecut, iar în ultima parte, devoalează câteva aspecte legate de biografia sa. De altfel chiar Irène menționează faptul că :

> „În 1841/42 tatăl meu a scris note biografice despre Carl, la îndemnul marelui savant și poet Schuller, care a devenit membru al Academiei de Științe din Viena; am folosit aceste note în povestirile mele [...]”[21].

Josef a început studiul pianului în 1818 la vârsta de cinci ani, profesor fiindu-i, la fel ca şi în cazul fratelui său Carl cu 16 ani mai târziu, tatăl său, care l-a îndrumat timp de doi ani. Din 1820 când Josef avea 7 ani, este trimis la Sibiu, unde, timp de opt ani a locuit cu familia baronului Wilhelm von Konradsheim (1805-1883) [22] . Plecarea lui la Sibiu este legată cu siguranță, în primul rând, de faptul că tânărul Josef trebuia să frecventeze școala, familia lui locuia în acel moment în Gârbova, iar în Sibiu, avea oportunitatea de a beneficia de o educație mai bună. La Sibiu a luat lecții de pian de la diverşi profesori, singurul pe care Josef îl menționează a fost „dirijorul Gandella”, care însă a decedat după un an[23].

Numele acestui profesor de pian menționat de Josef în anexa manuscrisului german al cărții, a fost cel mai probabil transcris greșit. Dirijorul „Gandella” nu poate fi altul decât Phillipp Caudella (1771-1826), originar din Moravia, s-a stabilit inițial la Viena, ca profesor de pian şi capelmaistru. Începând cu anul 1814 Caudella se mută în Transilvania, întâi la Cluj, unde a fost profesor de muzică în slujba familiei Wesselényi, iar din 1817, la Sibiu, ca dirijor al corului bisericii romano-catolice *Sfânta Treime* din localitate, în paralel activând şi ca profesor de muzică la gimnaziul evanghelic[24].

În această perioadă cât a locuit în Sibiu la baronul von Konradsheim, care a devenit protectorul lui, tânărul Josef cântă purtat de baron, în numeroase case ale iubitorilor de muzică din

[21] *Ibidem*, p. 6.
[22] *Ibidem*, p. 4.
[23] *Ibidem*, p. 4.
[24] Philippi 2006, p. 57; Türk 2020, p. 185.

localitate, devenind, în ciuda vârstei fragede, profesor pentru mulți tineri pe care i-a învățat gratuit:

> „[...] Odată am cântat, în scop caritabil, « Variațiuni » de Kalkbrenner la teatrul din Sibiu și am fost atât de bine primit încât am intrat, tânăr fiind, în multe case iubitoare de muzică și am dat lecții gratuite oamenilor talentați”[25].

De perioada petrecută la Sibiu se leagă o întâlnire cel puțin surprinzătoare, cu un personaj detestat şi admirat deopotrivă de contemporani, Sir Hudson Lowe (1768-1844), fost guvernator al insulei Sf. Elena, supranumit „temnicerul lui Napoleon”. Evenimentul este amintit de fiica lui Josef, Irène care a spus: „Una dintre cele mai interesante amintiri ale tatălui meu a fost aceea că a cântat pentru Sir Hudson Lowe „[...] care, a vizitat toate părțile Europei pentru a se apăra împotriva mustrării întregii lumi pentru tratamentul său aspru față de marele exilat”[26].

Referitor la această întâlnire neobișnuită, Josef nu precizează decât faptul că episodul a avut loc în anii ’20, însă din presa vremii şi anumite rapoarte diplomatice deducem că acest episod ar fi putut avea loc la sfârșitul anului 1825 şi începutul celui următor. Un ziar din Bratislava, anunța faptul că, în 3 decembrie 1825, Sir. Hudson Lowe, general britanic, fost guvernator al insulei Sf. Elena şi guvernator în exercițiu al Ceylonului, a sosit la Viena după o călătorie de la Paris via Constantinopol[27].

La întoarcere a urmat aceeași rută, prezența sa în București fiind surprinsă într-un raport diplomatic trimis de agentul Kreucheley în 14 februarie 1826:

> „M-i s-a raportat despre prezența lui Sir Hudson Lowe [....] Generalul m-a primit în aceeași zi. Pe 6 am avut onoarea să-l revăd din nou [...] în dimineața zilei de 8, acest personaj interesant din multe puncte de vedere a plecat spre Constantinopol călătorind călare. Mai mulți adepți şi admiratori ai lui Bonaparte au făcut ca

[25] *Apendix 1926*, p. 4-5.
[26] Andrews 1923, p. 15.
[27] *Städtische Pressburger Zeitung*, nr. 100, marți 20 decembrie 1825, p. 1340.

> acesta să nu fie văzut cu ochi buni şi probabil că această circumstanță a dus la anecdote referitoare la lăcomia excesivă a acestui general”[28].

Deși presa ardeleană nu acordă atenție prezentei la Sibiu a generalului, aflăm detalii din relatările lui Josef care ne spune că, Sir. Hudson Lowe a călătorit în Europa pentru a căuta recunoaștere pentru serviciile sale şi poposind la Sibiu, a fost găzduit la Pop, pentru că era singurul din oraș care vorbea limba engleză[29].

Pop menționat de Joseph, este nimeni altul decât Zenovie Hagi Constantin Pop (1785-1866), al cărei familie deținea în Sibiu o firmă de comerț care a avut un foarte mare succes. Zenovie avea studii comerciale la universitatea din Viena, unde de altfel se şi stabilește după moartea mamei sale la sfârșitul anului 1827, promovând până la funcția de director al Băncii Naționale a Austriei, începând cu anul 1834[30].

În reședința familiei Pop, care era situată în centrul Sibiului, Josef în vârstă de 13 ani, este invitat să cânte la o serată dată de gazdă în onoarea oaspetelui. Participă însoțit de ambii părinți şi relatează un episod amuzant:

> „[...] un lacheu personal al lui Napoleon, pe nume Werner, i-a dat tatălui meu o mulțime de informații despre viața acestuia în Sfânta Elena, precum și despre temnicerul Sir Hudson Lowe, și a încântat-o pe mama cu rețetele doamnei general, contesa Bertrand, despre care se presupunea că ar fi pregătit aceste mâncăruri pentru Napoleon. Una dintre ele era purcel la rotisor cu castraveți mici, felii de măr, ouă și cine mai știe ce, umplut până la refuz, complet necomestibil, dar lui i s-a părut delicios; mirosul era atât de oribil când a fost servit felul de mâncare, încât toți tinerii au fugit, iar tata a șoptit îndoielnic « plat extraordinaire »”[31].

Josef a continuat studiul pianului în toată această perioadă în care a locuit la baronului Wilhelm von Konradsheim, însă se ivește o oportunitate de neratat pentru el. Baronul a fost nevoit să se

---

[28] Hurmuzaki 1897, p. 339-340, nr. CCCCIII.
[29] *Apendix 1926*, p. 5.
[30] Abrudan 2020, p. 26-29.
[31] *Apendix 1926*, p. 5.

deplaseze la Viena şi l-a luat cu el şi pe protejatul său, Josef Filtsch, pentru a-i găsi acolo profesori pe măsura talentului său. Despre acest episod Josef relatează:

> „[...] baronul Konradsheim l-a urmat pe contele Wachsmann în misiunea sa de afirmare a drepturilor naţiunii săseşti la Viena, unde am fost luat şi eu; acolo au vrut să mă mediteze Cserny[32]; l-am găsit pe marele maestru al celebrului Liszt într-o haină de flanelă, avea ochelari şi compunea la masa de scris, îl deranjasem vizibil, ceea ce i se citea pe faţă, şi nici nu a acceptat să mă mediteze în mod excepţional, ceea ce nu făcuse pentru nimeni"[33].

După refuzul lui Cserny, au căutat alt profesor, deoarece, aşa cum spune Josef, „[...] nu a acceptat să mă mediteze în mod excepţional", adică intensiv, întrucât timpul pe care Josef l-a petrecut la Viena era limitat, doar cinci luni, în care baronul von Konradsheim, dorea, ca protejatul său să urmeze un curs intensiv, ceea ce nu a fost posibil cu Cserny. Următorul profesor vizat a fost Anton Halm[34]:

> „Chiar şi cu faimosul profesor Halm de atunci, condiţia de a cânta numai 5 luni nu era acceptabilă din cauza timpului scurt [...]. În cele din urmă, dirijorul de la K.K. Hofoperntheater (Teatrul de operetă al curţii regale) viitorul director al orchestrei muzicale din Hamburg, compozitorul Krebs[35], a fost dispus să-mi dea lecţii"[36].

Informaţia oferită de Josef legată de acceptul lui Krebs de a-i preda pianul aşa cum îşi dorea, adică intensiv, este foarte importantă întrucât Karl August Krebs (1804-1880), originar din Nüernberg, a locuit puţin timp la Viena. El a fost capelmaistrul Operei Curţii din Viena, viitoare Operă de Stat, între 1 aprilie 1826 şi 27 martie 1827, când acceptă conducerea Operei de Stat din Hamburg şi părăseşte

---

[32] Carl Cserny (1791-1857), compozitor, pianist şi profesor de pian austriac, elev al lui Johann Nepomuk Hummel, Antonio Salieri şi Ludwig van Beethoven şi profesorul lui Franz Liszt.
[33] *Apendix 1926*, p. 4.
[34] Anton Halm (1789-1872) pianist şi compozitor austriac, profesor al lui Iulius Epstein şi Stephen (Istvan) Heller.
[35] Karl August Krebs (1804-1880), pianist, compozitor şi dirijor german.
[36] *Apendix 1926*, p. 4.

Viena[37]. Practic, această informație ne indică intervalul de timp în care Josef a petrecut cele cinci luni la Viena pentru a studia pianul, perioada cuprinsă între lunile aprilie 1826 şi martie 1827, la vârsta de aproximativ 14 ani.

În toată această perioadă a progresat foarte mult, interpretarea lui Josef atrăgând aprecierea unor personalități ale timpului, printre care şi August Mittag (1795-1867)[38], profesorul de pian al nu mai puțin celebrului Sigismund Thalberg (1812-1871)[39], care îl compară pe Josef cu Franz Liszt:

> „[...] după câteva săptămâni interpretarea mea a devenit atât de ușoară, mai ales trilurile, încât într-o seară, la generalul Radoschovitz unde am fost condus de locotenentul Wappenfeld, profesorul de pian Mittag, care devenise celebru prin elevul său Thalberg, m-a mângâiat pe umăr și mi-a spus că trilul meu ar fi mai frumos decât cel al băiatului minune Liszt”[40].

După această primă călătorie la Viena, Josef se întoarce în Transilvania pentru ca, în concordanță cu tradiția familiei, să își continuă studiile. După gimnaziu, urmează cursuri de drept la Cluj unde l-a avut profesor printre alții pe Miklós Wesselényi (1796-1850) şi în Sibiu, susținându-şi ultimul examen în anul 1834. Despre această perioadă Josef ne spune:

> „În Cluj mergeam deseori la mici cumpărături; în anul 1834, Miklos Wesselyéni era atunci o figură cunoscută la Universitatea din Cluj, unde am studiat [...] După ultimul meu examen la Universitatea din Sibiu, am fost invitat pe moșia Ciuguzel a lui Bánffy, lângă Aiud, prin intermediul senatorului Hietsch”[41].

---

[37] Grieb 2007, p. 846.

[38] August Mittag (1795-1867), pianist, pedagog şi fagotist de origine germană, a fost profesor la Conservatorul din Viena şi Praga.

[39] Sigismund Thalberg (1812-1871), compozitor şi pianist austriac, fiul ilegitim al lui Moritz Prinț de Dietrichstein (1775 - 1864) şi al Mariei Iulia Bydeskuty de Ipp.

[40] *Apendix 1926*, p. 4.

[41] *Ibidem*, p, 6.

La conacul Bánffy de la Ciuguzel (Fig. 6), Josef, tânăr absolvent în vârstă de 21 de ani o învață gratuit muzica pe fiica acestuia Kathi[42], la acea dată în vârstă de 23 ani, de care se îndrăgostește: „[...] ea a fost una dintre flăcările mele, dar mai târziu a devenit soția Domnului de Kemén”[43], mărturisea Josef.

Universitatea Săsească de drept din Sibiu s-a înființat în anul 1844, deci nu aceasta este instituția unde a studiat Josef la Sibiu. Cu toate acestea, începând cu anul 1811, la gimnaziul evanghelic din Sibiu în anii terminali au fost introduse ca materie de studiu, inclusiv noțiuni de drept, care erau predate tocmai pentru a-i pregăti pe absolvenţi să devină funcţionari administrativi. Conform uzanțelor timpului acești funcţionari erau obligați să urmeze un curs practic de doi ani la Tabla Regală din Târgu Mureș, urmat de un examen susținut în fața Universității Naționale[44].

Aşa s-a întâmplat şi cu Josef Filtsch, care ajunge funcţionar stagiar la Târgu Mureş. Acolo Josef stârnește admirație cu compozițiile şi interpretările sale, fiind frecvent consultat în probleme muzicale, inclusiv de taraful de țigani din localitate, care-i cerea sfatul şi îi prezentau ultimele piese pe care le studiau. A organizat la Târgu Mureş inclusiv un concert caritabil, în care a interpretat, pe lângă compoziții de Thalberg și Kalkbrenner și o improvizație proprie care a fost primită cu entuziasm de public. Își diviniza pianul la care cânta zilnic şi la care compunea, astfel că, atunci când datorită umidității din clădirea în care locuia corzile de bas ale pianului s-au rupt, a părăsit localitatea:

> „[...] eram adesea surprins de tot felul de vizitatori care veneau să mă asculte cântând; nu de puține ori, taraful de țigani din localitate a venit cu multe plecăciuni și scuze pentru a cere o părere asupra uneia dintre piesele lor de ansamblu proaspăt studiate; altă dată, o clasă întreagă a venit cu profesorul lor pentru că m-au auzit cântând în

[42] A doua din cei trei copii ai lui Ferenc Bánffy (1784-1839) şi a Zsuzsanei Zeyk de Zeykfalva (1785-1865), Katalin (1811-1886) s-a căsătorit cu baronul Istvan Kemény de Mănăstireni (1811-1881).
[43] *Apendix 1926*, p. 6.
[44] Tăvală 2021, p. 59.

> timp ce treceau pe acolo; atunci mi-a trecut prin cap să organizez un concert caritabil și, pe lângă Thalberg și Kalkbrenner, am cântat și o improvizație la sfârșit, care a avut un succes atât de mare încât i s-a trimis tatălui meu din Sebeș o scrisoare de mulțumire și am fost numit printre binefăcătorii orașului. Pianul meu era sacru pentru mine încât, atunci când coardele de bas s-au rupt din cauza umezelii, am plecat”[45].

Plecarea lui Josef de la Târgu Mureş înainte de a finaliza perioada de stagiatură, a avut însă consecințe. La Viena, în timp ce își însoțea fratele, este încadrat tot ca funcționar stagiar la Curtea Aulică, stagiatură care s-a prelungit foarte mulți ani, după cum vom vedea în rândurile care urmează.

[45] *Apendix 1926*, p. 6.

3. În Europa împreună cu Carl

3.1. Josef şi Carl Filtsch la Viena

În anul 1830 când Josef avea 17 ani, în 28 mai la Sebeş, s-a născut fratele său Wilhelm Carl Filtsch (1830-1845), care, ca oricare alt membru al familiei Filtsch, este expus de mic la emulația culturală existentă în casa preotului. La fel ca şi fratele său Josef, Carl a crescut într-un mediu pasionat de muzică, în casa parohială din Sebeş se cânta și se exersa muzica cu sârguință. Tatăl, frații și surorile, inclusiv sora vitregă Susi, cântau la pian, astfel că talentul lui Carl s-a dezvoltat de timpuriu[46]. Ca şi în cazul lui Josef, primii pași în studiul pianului îi face sub îndrumarea tatălui său, dar şi a lui Josef, împreună cu care Carl cântă „[...] într-un mod uimitor"[47].

Fiica lui Josef, Irène, ne dezvăluie faptul că Carl a fost al șaisprezecelea şi ultimul copil al familie şi, a fost botezat cu acest nume, în memoria unui frate care a murit la vârsta de șapte ani, părinții săi încercând astfel să alunge golul lăsat de fiul pierdut[48]. Deși majoritatea celor care s-au ocupat în studiile lor de Carl Filtsch, atunci când vorbesc despre familia preotului Joseph Filtsch, menționează 11 copii, nu este exclus ca Irène să aibă dreptate, cu atât mai mult cu cât ea însăși a fost un membru al familiei Filtsch. Mortalitatea infantilă în epocă era mare, aşa că cei 11 copii la care se referă istoriografia, probabil că sunt cei care au supraviețuit mai mult sau mai puțin timp. De altfel, conform relatărilor aceleiași surse, şi Carl a fost pe punctul de a-şi pierde viața la Sebeş, când avea doar câțiva ani, într-o epidemie de holeră[49], boală care făcea ravagii în epocă.

---

[46] Lindenau 1940, p. 40.
[47] Amthor 2012, p. 296.
[48] Andrews 1923, p. 14.
[49] *Ibidem*, p. 14.

La îndemnul cunoscuților, preotul Joseph Filtsch îl duce pe Carl să îl prezinte la Conservatorul din Cluj unde copilașul de cinci ani stârnește senzație, ziarul *Erdélyi Hiradó* descriindu-l ca pe „un copil de geniu”[50].

> „[...] băiețelul nu are nici 5 ani, este micuț, cu trupșor bine făcut, vioi, cu ochi mari și negri, ce arată un spirit creator. Învață de vreo un an să cânte de la tatăl lui, știe să interpreteze piese dificile la pian cu tactul cel mai precis și fără greșeală [...] vorbește maghiara și germana. Însă cel mai uimitor la acest copil genial este auzul său muzical. Societatea muzicală tocmai atunci interpreta părți din Simfonia a 5-a de Beethoven, iar când a fost întrebat din ce tonalități sunt alcătuite acestea, el le-a recunoscut de fiecare dată cu exactitate [...] Chiar și sunetul clopotelor îl poate spune în ce notă este. O piesă pe care o cântă într-o tonalitate o încearcă apoi singură și în alte tonalități [...] Prezența lui de spirit este atât de mare, încât e întotdeauna stăpân pe sine și nu se încurcă. Adevărate semne ale unui spirit creator! — Numele lui este Carl Filtsch; tatăl lui este domnul Josef Filtsch, preot luteran sas de la Sebeș în Ardeal, care, pe bună dreptate, se poate mândri cu un asemenea copil genial; căruia, dorindu-i noroc, nu-i putem ura nimic mai mult decât ca, dacă vrea ca talentul mare al fiului săi să aducă bucurie lui și patriei sale, să-și dea fiul cât mai curând în grija unui adevărat maestru și apoi să îl trimită la Viena sau în alt oraș mare ca să studieze, pentru ca talentul lui să nu primească o direcție greșită și, în dezvoltarea lui, să nu sufere o daună ireparabilă”[51].

Acestui eveniment i se adaugă încurajările cunoscuților familiei, precum şi ideea lansată chiar de Josef, de a-l trimite pe Carl la Viena pentru a studia pianul, după cum rezultă din scrisoarea din 17 august 1836 pe care preotul Filtsch i-a trimis-o prietenului său Friedrich Müller, scrisoare pe care am analizat-o mai sus.

În primăvara anului 1837 împăratul convoacă la Sibiu Dieta Transilvaniei, un moment prielnic pentru a-l promova pe Carl. Tatăl său l-a dus la Sibiu, unde copilul de șase ani a cântat în 17 aprilie, uimind audiența inclusiv pe arhiduce şi membrii dietei[52].

---

[50] Bălan 1970a, p. 114.
[51] *Erdélyi Hiradó*, marți, 2 iunie 1835, p. 1-2.
[52] Bălan 1970a p. 114.

De la acest eveniment şi până la plecarea lui Carl la Viena, nu a mai trecut mult, educația copilului fiindu-le încredință baronului Dénes [Dyonis] Bánffy, și soției sale Johanna [Jeanette], care erau în relații bune cu familia Filtsch, şi care, s-au oferit să-l educe pe Carl pe cheltuiala lor[53]. Astfel Carl a plecat la Viena cu familia Bánffy[54], baronul și mai ales soția sa, ea însăși de origine germană, fiica baronului Ludwig Schilling von Canstadt și a Catherinei von Schilling[55], s-au atașat foarte mult de copilul inteligent și fermecător și l-au tratat ca pe propriul lor copil.

În această primă călătorie la Viena, Carl a pornit de la Sebeş în toamna târzie a anului 1837, însoțit de tatăl său. Mătușa sa Irène, citând un jurnal pe care Carl l-a scris la vârsta de doisprezece ani, ne descrie peripețiile prin care a trecut:

> „Când am părăsit casa mea împreună cu tatăl meu aveam puțin peste șapte ani. După o călătorie grea de două zile într-un vehicul din care am avut micul neajuns de a cădea, am ajuns la reședința de la țară a contelui Dyonis Bánffy, Gilău, o proprietate extrem de impunătoare: o fortăreață în mijlocul unui parc uriaș. Contesa ne-a întâmpinat atât de cald, încât m-am simțit mai puțin chinuit de dorul de casă, deși tânjeam după mama mea, surorile mele, frații mei, draga mea guvernantă bătrână și mica mea tovarășă de joacă, sora mea cea mai mică, de nouă ani!”[56].

Transportul era anevoios în acele vremuri, iar pentru a ne face o idee despre cum se desfășura şi care erau rutele, anexăm o hartă a drumurilor de poștă din Europa, tipărită în anul 1833, care se păstrează la muzeul din orașul natal al lui Carl Filtsch (Fig. 7). Încă nu existau căi ferate în imperiu, atât pasagerii cât şi mărfurile fiind transportate cu căruțe, respectiv trăsuri. După ce s-au odihnit vreme de trei zile la Gilău, au pornit mai departe, spre Viena, călătorind împreună cu contele şi contesa Bánffy, în cu totul alte condiții decât în șareta cu care s-a deplasat până la Gilău împreună cu tatăl său:

---

[53] Lindenau 1940, p. 41.
[54] Papp 1933, p. 99.
[55] Lindenau 1940, p. 41, nota 1.
[56] Andrews 1923, p. 16.

„După trei zile de odihnă am pornit în lunga noastră călătorie, înghesuiți în mai multe trăsuri. Într-o trăsură mare, o adevărată casă pe roți, luxoasă și confortabil amenajată, se aflau contesa cu soțul ei, secretarul acestuia și al ei; într-o alta, puțin mai mică, se aflau medicul, care era totodată și dentist; lângă el, însoțitoarea (contesa Stackelberg), tatăl meu și eu. După ce ne-am așezat comod, am început să ne bucurăm de călătorie, trăsura fiind minunat dotată cu numeroase buzunare pline cu delicatese — biscuiți, lichioruri, mâncare de tot felul — care puteau fi obținute prin apăsarea unui buton. Alte buzunare, după cum mi-a spus tatăl meu, conțineau volume de Staël, Dumas, Hugo, Goethe, Shakespeare, Schiller, Chateaubriand, Dante și Virgiliu. Nu m-am putut abține să nu regret că, în loc de șaisprezece zile ca înainte, călătoria noastră urma să dureze doar șase”[57].

Ajunşi la Viena după 11 zile de la plecarea din Sebeş, Carl îşi notează în jurnal micile peripeţii prin care au trecut şi îşi exprimă cu o franchețe copilărească, satisfacția că nu mai este nevoit să mănânce mâncăruri condimentate. Cu siguranță micul Carl nu a apreciat bucătăria maghiară, renumită de altfel pentru condimentele şi gustul picant specific:

„Pesta, cu Dunărea albastră curgând între maluri, mărginite de frumoase castele și palate, cu impunătoarea reședință regală ridicată sus deasupra, oferă cea mai frumoasă priveliște din lume[...]. Deși drumul de-a lungul marelui râu a fost pe alocuri minunat, ne-am bucurat când, după câteva zile lipsite de evenimente, turlele înalte s-au ivit la orizont și frumoasa capitală [Viena] s-a așternut înaintea noastră, scăldată într-un apus glorios! [...] A fost o ușurare să gust mâncare gătită fără mirodenii; acele lucruri îngrozitoare pe care trebuie să le tolerăm peste tot. Singura întârziere pe care am avut-o [...] un pod care se prăbușise, astfel încât un fel de bac ne-a trecut dincolo, după ce două sute de care cu boi trecuseră înaintea noastră”[58].

Ziarul vienez *Wiener Zeitung*, înregistra sosirea la Viena în ziua de 26 octombrie 1837, a lui Joseph Filtsch pastor evanghelic al orașului Sebeş din Transilvania[59]. Primul lucru pe care preotul

[57] *Ibidem*, p. 16.
[58] *Ibidem*, p. 16.
[59] *Wiener Zeitung*, nr. 251, Joi, 2 noiembrie 1837, p. 1418.

Joseph Filtsch şi Carl l-au făcut la Viena, a fost să-i găsească un profesor de pian lui Carl. Își doreau să ajungă la August Mittag, dar acest lucru a fost imposibil pentru ei fără intervenția prințului Dietrichstein, aşa că primele lecții la Viena i le-a dat Friedrich Wieck. Despre acest lucru, Carl preciza:

> „Abia ne-am dezbrăcat de blănuri și paltoane că eu și tatăl meu am alergat la marele Mittag [...] dar a fost nevoie de o săptămână până când, datorită prințului Dietrichstein, l-am întâlnit [...]. Înainte de a deveni elevul lui, Wieck s-a ocupat de mine. Voia să mă ducă la Leipzig și să mă crească împreună cu fiica lui cea mai mică, și mai talentată decât Clara, dar acest plan a eșuat [...] Am devenit foarte bun prieten cu Thalberg și Liszt. Am petrecut ziua cu Thalberg la casa prințului Dietrichstein [...] și ne-am duelat cu biciuirile în curte; apoi am cântat la pian până la zece seara. A trebuit să cânt și eu și am improvizat pe tema Somn, fiindcă îmi era foarte somn. Îl plac pe Thalberg mai mult decât pe Liszt”[60].

Yvonne Amthor citează o scrisoare a lui Friedrich Wieck către soția lui, în care vorbește despre Carl şi performanțele sale, dar şi despre faptul că nu a beneficiat de o instrucție profesionistă în studiul pianului, astfel că a dobândit o tehnică incorectă:

> „[…] chiar acum ne-au vizitat prințesele, şi Carl Filtsch, băiatul de șapte ani al unui pastor luteran din Transilvania, care se află acum sub îngrijirea Contesei Bánffy [...] de departe, cea mai mare minune muzicală, [...] băiat viguros cu ochi supranaturali. Genialitatea sa muzicală depășește orice descriere […] tu vei fi mamă pentru acest copil, iar eu voi arăta lumii încă o dată ceva […] băiatul, fără nicio instrucțiune la pian, astfel că a dezvoltat deja o tehnică incorectă, este cu siguranță un geniu și improvizează ore întregi într-o transfigurare cerească […] Mâine îl voi învăța pentru prima dată […] băiatul este sănătos și natural, Contesa și Prințesa de Hohenzollern sunt de acord cu principiile mele de educație [...]”[61].

După perioada în care a studiat cu Wieck, Carl a primit lecții de la Simon Sechter și August Mittag, cei mai renumiți profesori de armonie și pian din Viena la acea vreme[62].

---

[60] Andrews 1923, p. 17.
[61] Amthor 2012, p. 170.
[62] *Ibidem*, p. 176.

Într-o scrisoare adresată mamei sale, scrisă spre sfârșitul anului 1837, Carl își manifesta bucuria aflând că fratele său Josef urma să vină la Viena: „[...] dragă mamă, vă iubesc foarte mult şi Sepp îmi este foarte drag şi dacă va veni, mă voi bucura foarte mult să îl văd şi îi voi zice împărătesei că el cântă bine la pian [...]”[63].

La scurt timp, a sosit la Viena și fratele său Josef, călătoria lui însă nu a fost la fel de confortabilă ca a lui Carl, fiind surprins în pusta ungară de un viscol, după cum relatează fiica lui Irène:

> „Câmpiile (pusta) Ungariei nu erau întotdeauna străbătute atât de confortabil, judecând după o experiență pe care a avut-o tatăl meu. Așezat într-un vehicul cu două roți uriașe, tras de patru cai, era condus de administratorul unei firme din Viena, care încărcase în spate aproximativ o sută de șunci și limbi într-o ladă [...]. Din cauza unei ninsori, întreaga căruță a trebuit să fie transferată pe tălpi de sanie. La scurt timp după aceea, întreaga construcție s-a prăbușit, îngropându-i pe ocupanți în zăpada rece, printre șuncile și limbile împrăștiate. Se însera înainte ca accidentul să fie remediat. Două pistoale neîncărcate erau singura protecție împotriva lupilor sau a altor animale sălbatice care ar fi putut fi atrase de miros. În cele din urmă, șuncile au fost salvate, vehiculul a fost reașezat pe tălpi, iar călătoria a continuat încet spre satul următor, unde, cu pistoalele încărcate și ușile bine baricadate, călătorii obosiți au petrecut noaptea”[64].

Nu știm cât timp tatăl, preotul Joseph Filtsch, a rămas la Viena împreună cu Carl, cel mai probabil până la sosirea fratelui mai mare al acestuia, Josef, care după peripețiile din pusta ungară, a devenit însoțitorul constant al lui Carl. El a preluat rolul de tată pentru Carl, veghind asupra bunăstării fratelui său mai mic, şi continuând școlarizarea întreruptă a acestuia. Ulterior, a preluat și pregătirea concertelor și a călătoriilor lui Carl. Cânta el însuși bine la pian și a apărut public de mai multe ori împreună cu Carl Filtsch[65]. La Viena

[63] Szaunig 2008, p. 45-46.
[64] Andrews 1923, p. 16, nota 2.
[65] Lindenau 1940, p. 41.

fraţii Filtsch au locuit în casa contesei Bánffy, care a devenit o a doua mamă pentru „copilaşul ei", cum îl numea pe Carl[66].

O caracterizare a lui Joseph ne este oferită de Viktor Papp, care în anul 1933 afirma:

> „[...] Josef Filtsch era renumit și ca muzician excelent. Era un pianist și compozitor distins. Își dedica tot timpul liber învățându-l muzică pe fratele său mai mic. În același timp, un profesor de pian pe nume Mittag îl învăța și el pe copil. Josef Filtsch îl înconjura pe Carl cu o afecțiune emoționantă la fiecare pas. Locuiau împreună în Palatul Bánffy, îl însoțea în călătoriile sale, îi îndeplinea sarcini de secretariat și cânta adesea în concerte alături de Carl, a cărui faimă creștea rapid"[67].

Prezenţa lui Josef la Viena alături de fratele său, încă din 1837, ne este confirmată indirect şi de un articol semnat de criticul Moritz Gottlieb Saphir, apărut în *Der Hummorist*, ediţia din 9 decembrie, preluat de altfel şi republicat integral în ediţia din 29 decembrie 1837 a *Der Siebenbürgher Bote*. În acest articol, Saphir descrie impresia pe care micuţul Carl i-a făcut-o în urma primei întâlniri dintre cei doi, în unul din saloanele vieneze la care fraţii au fost invitaţi, şi unde, Carl a cântat inclusiv o compoziţie de-a fratelui său:

> „Acum câteva zile mă aflam aici în unul din saloanele [...] unde arta şi ştiinţa sunt iubite şi cultivate cu plăcere [...] şi îmi este adus un băieţel [...] care îmi este prezentat ca un mic pianist [...] Micul Orfeu înoată cu plăcere în tonuri catifelate, se desfată în armoniile de minor [...] bate la porţile fermecate ale tonurilor întregi şi semi tonurilor [...] Micul artist a mai cântat câteva lucrări dintre cele mai grele compoziţii, din memorie, între altele [...] o interpretare a « Variaţiuni » pe tema « Got erhalt », compoziţie a fratelui său mai mare aflat aici, cu o dispoziţie cu adevărat copilăreşte pioasă și copilăreşte simplă, care m-a bucurat melancolic cu atât mai mult cu cât acea temă găseşte întotdeauna un ecou mişcător în orice piept simţitor. Pe scurt, cântă cu o virtuozitate demnă de admiraţie, [...] Urechea sa muzicală e uimitoare; recunoaşte orice tonalitate lovită, chiar și de la depărtare. M-am bucurat din inimă și din suflet de această apariţie binefăcătoare și înviorătoare. Sper și doresc ca

[66] *Apendix 1926*, p. 1.
[67] Papp 1933, p. 99.

> această promițătoare floare, în razele de soare ale capitalei care dezvoltă arta, să rodească minunat; adaug însă și rugămintea ca această floare să nu fie prea des și prea mult purtată pe platoul de prezentare pentru a satisface pofta de a vedea și de a auzi, ci, pentru început, să se îndrepte încă în liniște spre slujirea în templul artei adevărate și autentice”[68].

La Viena Josef obține o slujbă la Cancelaria Aulică. Acest loc de muncă al lui este confirmat inclusiv de actele *Hermannstädter Musikverein*, asociație înființată în luna octombrie 1838, şi care în 1839 îi desemnează pe frații Filtsch, membrii onorifici externi, consemnați în acte ca: „copilul nostru minune Carl Filtsch, artist muzical în Viena şi fratele său Josef, înalt funcționar regal stagiar”[69].

Referitor la serviciul pe care îl îndeplinea ca stagiar la Viena, Josef se plânge de faptul că este nevoit să îi suplinească pe unii dintre colegii săi „de viță nobilă”, care prinși cu tot felul de angajamente specifice statutului lor social își neglijau slujba:

> „În ceea ce privește viața mea de birou, termin serviciul în 4 ore și ar fi mult mai ușor, dacă nu ar fi obiceiul, ca la această curte, ca peste tot, funcționarii fără descendență nobilă să trebuiască să lucreze pentru tinerii cavaleri, aceștia fiind împiedicați să stea la birou de plimbările lor, de partidele de călărie sau de alte angajamente”[70].

Cu toate aceste mici neajunsuri, lui Josef îi place Viena, oraș în care se simte în largul lui şi în care se integrează perfect. Susține un prim concert, după cum rezultă dintr-o scrisoare adresată de Carl tatălui său la 19 februarie 1838:

> „Dragă, bun, scumpe tată! Eu și fratele meu Sepp suntem bine. Astăzi este o zi foarte bună pentru noi și vreau să-ți scriu, dragă tată, imediat tot ce s-a întâmplat astăzi, ca să te poți bucura și tu. Astăzi este ziua de naștere a prințesei Hohenzollern, iar contesa Gallenberg îi dă un concert și acolo fratele Sepp va cânta pentru prima dată în fața multor oameni importanți. Profesorul Bauer îl va acompania la violoncel. Apoi fratele Sepp va improviza. Contesa Bánffy a aranjat ca fratele Sepp să cânte acolo. Voi merge și eu cu contesa Bánffy, dar

[68] Saphir 1837a, p. 727; Saphir 1837b, p. 4; Schuster 1937, p. 8.
[69] Tobie 1969, p. 7.
[70] *Apendix 1926*, p. 2.

> pentru că astăzi este opera mea preferată, Zampa, contesa a dăruit loja ei Clarei Wieck și merg cu Clara Wieck mai devreme la teatru și abia apoi la contesa Gallenberg. Mă bucur mult de seara de astăzi. Nu știu cum va cânta Sepp [...]"[71].

Josef este foarte activ în peisajul cultural vienez, participând la seratele organizate la consilierul imperial Wittecsek, frecventate şi de pianistul şi compozitorul austriac Eduard Pirkhert[72] care îl proclamă pe Josef „ereticul protestant", făcând desigur, aluzie la confesiunea lui, austriecii fiind prin excelență catolici, însă după ce îl aude cântând, se răzgândește şi îl numește „credincios", Josef subliniind însă faptul că lui Carl „i-a fost un bun protector"[73].

Este profund impresionat de stagiunile de concerte de la Viena, pe care le plasează calitativ deasupra celor de la Paris sau Londra, dând drept exemplu stagiunea din anul 1838, pe care el o consideră cea mai reușită dintre toate la care a asistat. Atunci Josef i-a ascultat cântând pe Clara Wieck[74], viitoarea soție a lui Robert Schumann, Franz Liszt[75] şi Sigismund Thalberg, la final opiniile fraților Filtsch fiind divergente, Josef preferându-l pe Liszt, iar Carl pe Thalberg:

> „[...] Stagiunea de concerte din anul 1838 a fost cea mai strălucită pe care am trăit-o vreodată, fără a exclude Paris și Londra. Imediat după minunata interpretare a Clarei Wieck, Liszt și-a intensificat interpretarea ca un zeu și un diavol; apoi a venit papa interpretării la pian, Thalberg (fiul prințului Dietrichstein), cu grația, eleganța, precizia și infailibilitatea lui personificate; lumea s-a împărțit în lisztieni și thalbergieni - eu făceam parte din primii, Carl din ceilalți! Prin favorurile speciale ale prințului Dietrichstein, căruia îi plăcea să fie numit tatăl lui Thalberg și care, chiar dacă ar fi fost altfel, merita pe deplin această faimă prin marile sale binefaceri, Carl a avut adesea ocazia să îl audă pe Thalberg cântând, și de asemenea, să cânte

---

[71] Lindenau 1940, p. 42.

[72] Eduard Maximilian Pirkhert (1817-1881), pianist şi compozitor austriac, din 1855 profesor la Conservatorul din Viena. Vezi: ÖBL 1983, p. 94.

[73] *Apendix 1926*, p. 2.

[74] Clara Josephine Wieck (1819-1896), pianistă şi compozitoare germană, soție a lui Robert Schumann (1810- 1856) începând cu anul 1840.

[75] Franz Liszt (1811-1886), pianist, compozitor şi dirijor maghiar.

în fața lui; cu o ocazie, Thalberg a exclamat: « Nu pot cânta asta mai bine, Liszt și cu mine vom fi rușinați de acest băiat criminal! »”[76].

În luna ianuarie a anului 1841, Carl susține un concert la curte în fața familiei imperiale şi a spumei nobilimii prezente în capitala imperiului. Descrierea detaliată a evenimentului ne este cunoscută din relatarea făcută de Josef, care surprinde opulența şi eticheta prezente la curte, personajele din înalta societate dar şi modul în care Carl, îmbrăcat foarte elegant şi în ton cu importanța evenimentului, a uimit audiența:

„La ora 8 seara, trăsura Curții aștepta la ușă, iar micuțul Carl, îmbrăcat într-o redingotă Eton de culoare violet închis, cu vestă albă, pantaloni negri, guler Eton alb, larg, pantofi negri, ciorapi albi cu model ajurat, părul aranjat à la Lord Byron și mănuși albe, a urcat liniștit în trăsură, [...] Conduși de doi lachei literalmente acoperiți de fireturi aurii, am fost poftiți într-o sală de bal luminată de o mie de lumânări, unde portretele unei vechi dinastii ne priveau de pe pereți. Am stat la fereastră, privind strălucitoarea Burgplatz, animată de viața capitalei, cerul adăugându-și toate luminile la cele ale lumii de jos. Deodată ușile s-au deschis și a intrat împărăteasa văduvă [...] tatăl meu o cunoștea din anul 1817, când fusese ales să-l întâmpine pe împăratul Francisc I și pe soția sa în dieceza lui din Transilvania. [...]. Întreaga Curte a urmat, apoi au venit miniștrii Metternich, Kollowrat; feldmareșalii Schwarzenberg, Fürstenberg și mulți alții, cu sau fără soții — contesa Esterházy (prietena noastră) și contesa Bánffy [...] Majestățile Lor ni s-au adresat în limba franceză (limba vorbită la Curte și în casele tuturor aristocraților). Când toți au fost așezați într-un cerc, micuțul Carl a traversat liniștit sala până la un frumos pian de concert și a luat loc. După prima piesă, întreaga audiență, împotriva oricărei etichete de Curte, a aplaudat; iar când și-a încheiat programul cu o improvizație și s-a ridicat, toată lumea s-a înghesuit în jurul copilului, care încerca doar să mă zărească pentru a-mi citi aprobarea, așa cum făcea întotdeauna. Atunci arhiducesa Sofia s-a ridicat și a pus o partitură în fața lui, rugându-l să o citească din prima vedere. Un șambelan mi-a șoptit: « Ce noroc că este o piesă pe care o cunoaște! » La care eu, negând acest lucru, împreună cu alții, am convins audiența, iar el a fost înconjurat și alintat de toți. […] Ceaiul a fost servit de înalți demnitari care purtau

[76] *Apendix 1926*, p. 1.

> tăvile, iar la scurt timp Majestățile Lor s-au ridicat să plece, iar noi am fost conduși acasă în aceeași trăsură cu care veniserăm”[77] .

La scurt timp după acest eveniment, pe 7 februarie 1841, Carl Filtsch a apărut pentru prima oară în public la Viena. Concertul a fost un eveniment caritabil organizat de „Asociația Doamnelor Nobile” în sala *Musikverein*, frecventat de cele mai înalte cercuri ale Vienei, fiind prezentă inclusiv mama împărătesei. Despre prestația lui Carl presa vieneză preciza: „[…] copilul de zece anişori Carl Filtsch, elev al lui Mittag și Lanz, i-a onorat pe maeștrii săi prin interpretarea surprinzătoare a « Fanteziei Încoronării » de Herz și a unui « Etude » de Moscheles la pian, demonstrând, expresivitate și stăpânire şi o deosebită măiestrie”[78].

La acest concert Carl a avut un succes deplin, fiind rechemat de trei ori la scenă. Foarte fericit Carl îi scrie tatălui său relatând faptul că, mai ales profesorul său Mittag dar şi Josef, au fost mulțumiți de felul în care a cântat[79]. Astfel, din scrisoarea în care relatează experiența trăită, pe lângă descrierea evenimentului, reiese clar şi atașamentul şi grija pe care Josef le purta fratelui mai mic:

> „Sunt foarte fericit că primul concert la care am apărut în fața publicului a ieșit bine [...] fratele meu care a stat tot timpul lângă mine, dar şi domnul Mittag, Lenz, Sechter şi toți ceilalți au fost foarte mulțumiți de mine!”[80].

Der Humorist anunța în 21 mai, faptul că micul virtuoz Carl Filtsch, împreună cu protectoarea lui contesa Bánffy, întreprind o călătorie în Transilvania, prin Pesta, unde va susține concerte[81].

Acestui turneu în care frații au cântat împreună la Pesta şi în orașele Transilvaniei, i-am dedicat un capitol separat în prezentul studiu. După cele 13 concerte susținute la Pesta, Sebeş, Cluj, Sibiu, Braşov şi Orăştie, toate între 11 iunie şi 28 septembrie 1841, Josef şi Carl s-au întors la Viena de unde au pornit spre Paris.

---

[77] Andrews 1923, p. 18.
[78] *Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, nr. 74, luni 15 martie 1841, p. 543.
[79] Lindenau 1940, p. 43.
[80] Szaunig 2008, p. 47.
[81] *Der Humorist*, anul V, nr. 101, vineri 21 mai 1841, p. 411.

O revistă din Pesta, citând ediția din 15 noiembrie 1841 a *Wiener Theaterzeitung*, relatează despre succesele transilvănene avute de frații Filtsch, punând desigur, accentul pe Carl:

> „Acest mic artist promițător şi-a încheiat recent călătoria artistică în patria sa [...] a susținut concerte la Pesta, Sibiu, Braşov, Cluj şi Orăştie, în scopuri caritabile. Interpretarea sa iscusită a stârnit peste tot cel mai mare entuziasm. Toate ziarele din Transilvania şi Ungaria i-au lăudat [...] şi l-au comparat cu cei mai iluștrii muzicieni”[82].

Din aceeași sursă aflăm faptul că, peste patru zile, frații urmează să plece spre Paris, unde Carl, „[...] se va cultiva cu vigoare în arta sa”[83].

Plecarea nu a fost lăsată la voia întâmplării, încă de la stabilirea fraților la Viena, contele şi contesa pregătindu-i pentru acest moment. Josef relata faptul că la Bánffy, franceza se vorbea întotdeauna la masă și în salon, iar după numai un an Carl se exprima deja cu grație în franceză. Uneori, frații se certau în legătură cu câte o frază în limba franceză atât de intens, încât erau nevoiți „să se prezinte în fața tribunalului contelui”, de unde nu totdeauna Josef ieșea victorios[84].

Înainte de plecarea la Paris, frații susțin o serie de concerte în saloanele vieneze, inclusiv un concert de adio în salonul cancelarului Metternich, prilej cu care, soția cancelarului i-a dăruit lui Carl un inel de aur cu pecete, eveniment relatat şi de presa transilvăneană:

> „Artistul nostru muzical sas transilvănean, Carl Filtsch, a plecat la 20 noiembrie din Viena spre Paris [...] Îl însoțește fratele său credincios, Josef Filtsch, iar cele mai bune urări ale noastre îi însoțesc pe amândoi. În ultima parte a șederii sale la Viena, micului artist i s-a acordat onoarea de a se face auzit înaintea domnului cancelar de stat,

[82] *Jelenkor*, nr. 103, 29 decembrie 184, p. 425.
[83] *Ibidem*, p. 425.
[84] *Apendix 1926*, p. 1.

prințul Metternich, și de a fi onorat de prințesă cu un prețios inel sigilar de aur, ca semn al bunăvoinței sale”[85] .

Acest lucru este confirmat şi de Josef care relatează faptul că: „ […] la plecarea noastră din Viena, prințul Metternich i-a dăruit lui Carl pecetea de aur a Sfântului Gheorghe”[86] .

3.2. În Franța la Paris

Carl nu era necunoscut în Franța, faima l-a precedat, ziarul parizian *Le Ménestrel* vorbind în una din edițiile lunii aprilie 1841, în termeni elogioși despre micuțul pianist:

„Un băiețel de zece ani, născut în Transilvania, stârnește surprindere și admirație la Viena, şi nu numai prin interpretarea din memorie la pian, cu claritate, precizie, forță și sentiment, a fanteziilor lui Thalberg și Liszt, și improvizând cu o ușurință rară, ci și compunând, fără a fi așezat la pian, piese pe care maeștrii artei nu le-ar dezaproba. Acest copil minune se numește Carl Filtsch și de la tatăl său, pastor protestant, a primit primele noțiuni muzicale. Contesa Bánffy, o doamnă la fel de nobilă în suflet ca și în naștere, și pasionată de muzică, a cerut și a obținut ca acest copil să-i fie încredințat. Astfel, cerul i-a acordat tânărului Filtsch cele două daruri cele mai prețioase: geniul și un înger păzitor sub înfățișarea unei femei”[87].

În 20 noiembrie 1841, frații pornesc spre Paris împreună cu contesa Bánffy, călătorie descrisă succint de Josef într-o scrisoare adresată părinților la 29 noiembrie 1841. Josef precizează faptul:

„Am străbătut toată Austria în câteva zile, călătorind atât de repede pe cât ne permitea trăsura, prin cele mai frumoase ținuturi. La Salzburg i-am făcut o vizită văduvei lui Mozart[88] [...] simplitatea în care trăia, într-o lume vie, plină de amintiri şi gratitudine ne-a

---

[85] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, an 2, nr. 95, 7 decembrie 1841, p. 416.
[86] *Apendix 1926*, p. 6.
[87] *Le Ménestrel. Journal de musique et de literature*, an 8, nr. 21, 25 aprilie 1841, p. 3.
[88] Andrews 1923, p. 19.

impresionat profund. În hol era pianul la care Mozart a compus atât « Don Juan » cât şi « Requiem »-ul”[89].

Pe drumul spre Paris au făcut un popas şi la München, unde întâmplător, l-au întâlnit pe pianistul şi compozitorul rus Anton Rubinstein (1829-1894), care la acel moment avea 12 ani, fiind cu un an mai în vârstă decât Carl:

„În München, în timp ce stăteam la Table d'Hote, ne-am așezat lângă un puşti care ne-a atras atenția prin vivacitatea sa. Servitorul pe care l-am întrebat cine este mi-a spus că este renumitul pianist din Moscova: Rubinstein [...] după cină au cântat unul după altul [...]”[90].

Yvonne Amthor susține că frații Filtsch l-au întâlnit pe Rubinstein cel puțin de două ori. Prima dată în noiembrie 1841 în contextul amintit mai sus, iar a doua oară în septembrie 1842 când Rubinstein a vizitat Parisul, Josef vorbind despre această a doua întâlnire într-o scrisoare adresată contesei Bánffy, în care precizează faptul că, a fost impresionat de rezistența remarcabilă a copilului însă a fost dezamăgit de faptul că interpretarea lui nu a reușit să-i atingă sufletul[91]. De altfel, într-o scrisoare de la Paris adresată părinților în 16 februarie 1842 Josef îl amintește pe tânărul Rubinstein subliniind faptul că la Paris, acesta, nu a avut prea mult succes:

„Apropo, am citit că Rubinstein face senzație la Viena, dar aici nu a avut un succes atât de mare. Când l-am întrebat pe Chopin care este motivul, el mi-a răspuns: « Păi, vezi tu, publicul parizian este copleșit într-o măsură incredibilă de o mulțime de virtuozi de toate felurile și de toate vârstele, iar oamenii nu mai sunt satisfăcuți de perfecțiunea relativă, deoarece avem prea multă din aceasta. Pentru a avea succes, este nevoie de ceva perfect, iar atunci ești extrem de căutat și apreciat ». Chopin, care îi cunoaște pe toți acești artiști, mari și mici, este corect față de ei. Dar, în ceea ce privește inteligența și talentul interpretativ, el îl pune pe micul nostru Carl deasupra tuturor. De aceea, Carl se dedică cu tot zelul posibil și nu lipsește niciodată de la lecții ”[92].

[89] Szaunig 2008, p. 51
[90] *Ibidem*, p. 51.
[91] Amthor 2012, p. 90.
[92] Hedley 1962, p. 216, nr. 186.

Tot presa Transilvăneană, care îi urmărea cu foarte mare interes pe cei doi frați, relatează faptul că, la doar câteva zile de la sosirea lor la Paris, Carl „[...] a cântat în fața Alteței Sale Regale, ducele de Bordeaux, care l-a primit de asemenea cu cea mai înaltă distincție" iar „[...] cele mai călduroase recomandări îi deschid la Paris accesul în casele lui Chopin, Dessauer, Meyerbeer etc."[93].

La Paris, frații Filtsch au locuit în casa lui Alexandre-François, conte de La Rochefoucauld (1767-1841) despre acest lucru Carl le-a scris părinților: „[...] locuim în suburbia Saint-Germain, în casa ducelui de La Rochefoucauld. Mă joc cu una dintre fiicele lui și cu fratele ei [...] Erard mi-a trimis un pian de concert, dar îmi va lua câteva săptămâni să mă obișnuiesc cu mecanismul diferit. Lui Thalberg i-a luat tot atât!"[94].

La patru săptămâni de la sosirea lor la Paris, l-au vizitat pe Frédéric Chopin (1810 -1849), care l-a acceptat pe Carl ca elev[95]. Primea de la Chopin lecții de trei ori pe săptămână, pentru care contesa Bánffy plătea 60 de franci de aur[96]. În una din scrisorile trimise părinților, Josef, confirmă acest lucru afirmând faptul că, Chopin își dă toate lecțiile acasă cu excepția celor de la palat, unde, onorariul său era de doi ludovici[97]. Pentru o scurtă perioadă în anul 1842, Chopin care suferea de o boală gravă, și-a petrecut vara în afara Parisului, astfel că frații s-au adresat lui Franz Liszt cu rugămintea de a continua instruirea muzicală a lui Carl[98]. Liszt, spunea Josef, în perioada în care i-a predat lui Carl, nu a perceput niciun onorariu, făcând acest gest: „[...] ca datorie patriotică și pentru propria sa glorie [...] în timp ce Chopin primește 20 de franci, lăsați pe șemineu fără excepție"[99].

---

[93] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, an 2, nr. 95, 7 decembrie 1841, p. 416.
[94] Andrews 1923, p. 21.
[95] Szaunig 2008, p. 51-52.
[96] Lindenau 1940, p. 45.
[97] Andrews 1923, p. 22.
[98] Amthor 2012, p. 188.
[99] Andrews 1923 p. 25.

În toată această perioadă ziarele transilvănene urmăreau cu mare interes evoluția şi parcursul lui Carl: „Favoritul nostru Carl Filtsch își continuă educație muzicală la Paris. Fratele său însoțitor Josef Filtsch a avut onoarea de a fi prezentat regelui Franței, iar la 30 Decembrie [1841] Majestatea sa regele l-a invitat la balurile curții”[100]. La 8 martie 1842, Josef le-a scris părinților de la Paris spunându-le că în ziua precedentă l-a ascultat pe Henri Herz (1803 -1888), despre care afirmă: „[...] interpretarea lui este elegantă, plăcută şi cochetă, dar lipsită de noblețe”[101].

În primăvara anului 1842, a avut loc un eveniment tragic în urma căruia Josef şi-ar fi putut pierde viața, relatat de presa vremii sub titlul „O poveste norocoasă”. Contele şi contesa Bánffy împreună cu Josef şi Carl au vizitat în ziua de 7 mai palatul Versailles, deplasându-se pe ruta Paris-Versailles cu trenul. A doua zi, 8 mai au dorit să meargă din nou, pentru a participa la banchetul dat în onoarea regelui, însă contesa nu avea asupra ei suma de bani necesară achiziționării biletelor pentru tren, iar dr. Herberth, medicul personal al contelui căruia îi era încredințată şi gestionarea finanțelor, era de negăsit. În această situație au fost nevoiți să meargă de la Paris la Versailles cu trăsura. Josef avea bilet în tren, dar, pentru a nu se despărți nici măcar o clipă de fratele său, a abandonat intenția de a călătorii cu trenul, și s-a așezat cum a putut, pe cadrul trăsurii, pentru că nu era suficient spațiu înăuntru. Când au ajuns înapoi la Paris au aflat teribila veste:

> „[...] roata locomotivei s-a rupt, provocând deraierea vagoanelor și, întrucât acestea erau de obicei încuiate conform regulilor stabilite pe căile ferate, oamenii prinși în ele - 121 în total - au fost arși de vii în mod jalnic”[102].

Episodul este relatat şi de publicația vieneză *Der Humorist* în ediția din 22 iunie 1842[103]. Revista din Pesta care a descris tragicul

---

[100] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Bote*, nr. 1, 4 ianuarie 1842, p. 72.
[101] Hedley 1962, p. 216, nr. 187.
[102] *Múlt és Jelen*, nr. 55, 7 decembrie 1842, p. 436.
[103] *Der Humorist*, nr. 123, 22 iunie 1842, p. 498.

accident, nu a uitat să menționeze nici progresele pe care le-a făcut Carl:

> „[...] La Paris, sub îndrumarea celebrului Chopin, face zilnic progrese tot mai mari în interpretarea pianului [...] se poate spera cu încredere la dezvoltarea strălucirii sale artistice și a excelentelor și frumoaselor sale talente spirituale, care ne dau dreptul la cele mai îndrăznețe așteptări. Nu a susținut încă un concert public; dar într-un concert organizat de celebra Madame Recamier, a cântat spre admirația publicului în fața lui Chateaubriand și a altor câțiva mari francezi"[104].

În același an 1842, are loc un eveniment descris cu lux de amănunte de Wilhelm von Lentz (1808-1883), scriitor şi pianist rus de origine baltică, care a asistat la una dintre lecțiile pe care Chopin i le-a predat lui Carl. Bernhard Lindenau explică prezența lui Lenz în anturajul lui Chopin, prin faptul că, în toamna anului 1842 la recomandarea lui Liszt, Chopin i-a dat lecții de pian, ocazie cu care, l-a cunoscut pe Carl Filtsch. Lenz a publicat ulterior câteva relatări despre relația lui Chopin cu Carl Filtsch și despre lecțiile lor[105].

Cu un astfel de prilej, von Lentz îi face lui Josef o caracterizare nu tocmai favorabilă, considerându-l o persoană lipsită de idei pe care Chopin voia să o țină la distanță. Uneori, Georges Sand şi cele mai frumoase eleve erau invitate de Chopin să asiste la lecții. În timpul studiului, elevii nu erau lăsați de maestru să cânte decât câte un solo, Chopin considerând că întregul conținut al piesei se găsește în fiecare solo. Îl învăța pe Carl concertul lui în mi minor şi după ce elevul a aprofundat prima parte a compoziției, i-a permis să o cânte în întregime[106], dar să-l lăsăm pe von Lentz să relateze:

> „El [Carl Filtsch] cânta din memorie. Niciodată nu am auzit ceva care să se poată compara cu întâiul tutti pe care l-a cântat la pian! Micuțul făcea minuni: totul a fost o impresie pentru toată viața. După ce Chopin și-a luat rămas bun de la doamne (nu-i plăceau laudele nici pentru el, nici pentru alții, și numai Sand a avut voie să-l îmbrățișeze), i-a spus celui al cărui frate îl însoțea mereu pe micuț și

[104] *Múlt és Jelen*, nr. 55, 7 decembrie 1842, p. 436.
[105] Lindenau 1940, p. 45.
[106] Szaunig 2008, p. 54.

mie: « Trebuie să facem o plimbare ». Era un ordin pe care l-am acceptat cu o plecăciune respectuoasă. Chopin l-a luat pe micuț de mână, iar eu l-am urmat pe fratele său, o personalitate lipsită de idei; am înțeles imediat că Chopin voia să-l țină la distanță. Chopin s-a dus la Schlesinger, un drum lung, fără să scoată un cuvânt. Când a intrat la Schlesinger, toți s-au ridicat de pe scaune și l-au înconjurat cu respect. Venea rar. Cu pălăria pe cap, după obiceiul parizian, a cerut, cu vocea sa blândă, partitura pentru pian a « Fidelio » [de Beethoven] cu versurile în germană. După ce exemplarul a fost curățat corespunzător de praf, i l-a înmânat micuțului Filtsch și i-a spus pe un ton solemn: « Îți sunt dator, mi-ai făcut astăzi o mare bucurie, am compus concertul într-o perioadă fericită, primește, dragul meu mic prieten, această mare capodoperă! Cânt-o cât timp vei trăi și amintește-ți uneori și de mine! ». Micuțul era ca și fulgerat și i-a sărutat mâna lui Chopin, eram cu toții emoționați, chiar și Chopin! A dispărut imediat prin ușa de sticlă în strada Richelieu [...]”[107].

În vara lui 1842, frații Filtsch însoțiți de baroneasa şi baronul Bánffy, au făcut o vizită în Belgia la Bruxelles, ducând cu ei o scrisoare de recomandare către François-Joseph Fétis (1784-1871), directorul Conservatorului, din partea compozitorului Giacomo Meyerbeer (1791- 1864), reprodusă în presa ardeleană:

„Domnule, permiteți-mi să vă recomand un tânăr pianist cu un talent remarcabil, Carl Filtsch. Nu numai că interpretează excelent toate compozițiile lui Liszt, Thalberg și Chopin, dar are și un profund simț muzical și interpretează fiecare piesă în spiritul său propriu. L-am auzit interpretând lucrări de Beethoven și Seb. Bach într-un mod atât de uimitor încât sper tot ce este posibil pentru viitoarea sa carieră muzicală. Îl însoțește pe fratele său mai mare, care nu-l părăsește niciodată, protectorul său, un cavaler maghiar distins, domnul conte Banfy, și, deoarece a cerut cu insistență [...] favoarea de a cânta în fața dumneavoastră, îmi face plăcere să vă recomand acest băiat”[108].

La Bruxelles, Carl a cântat inclusiv în fața surorii reginei Prusiei[109], presa franceză publicând lista pianiștilor care au vizitat în acea vară Bruxellul, l-a menționat alături de Liszt, Thalberg,

[107] Lentz 1872, p. 283.
[108] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Bote*, nr. 87, 4 noiembrie 1842, p. 366.
[109] Klein 1920, p. 663.

Sowinski şi Prudent şi pe „tânărul Carl Filtsch", copil de 12 ani născut în Transilvania, care urmează să cânte şi la Paris[110]. Reîntorşi în capitala Franței, Josef le scrie în 10 ianuarie 1843 părinților:

> „Tocmai i-am scris un bilet contesei d'Agoult pentru a ne scuza că nu putem da curs invitației [...] pentru că suntem la familia Rothschild, unde Cal va cânta la două piane, împreună cu Chopin [...] dintre ultimele serate merită să fie menționate cea de la ambasadorul Appony [...] ducele Galliéra [...] Dintre cadourile de Anul Nou pe care le-a primit Carl [...] Érard i-a făcut cadou un pian în valoare de 3.400 de franci, pe care îl vom expedia peste două luni la Viena, înainte să plecăm"[111].

Cu siguranță Carl a avut la Paris o prestație extraordinară, în urma căreia, în iarna anilor 1842-1843 nu mai era privit ca un „copil minune" în anturajul contesei Bánffy, ci mai degrabă, ca un oaspete râvnit al pretențioasei societăți muzicale pariziene. Érard i-a dăruit un pian ca semn de apreciere de Anul Nou, iar Kalkbrenner, se spune că, luând în calcul vârsta, îl considera pe Carl superior lui Liszt[112].

Pe tot parcursul șederii şi a studiilor cu Chopin la Paris, Carl a cântat la numeroase serate private. Reputația sa a crescut treptat, atingând apogeul în primăvara anului 1843, când, a fost recunoscut oficial ca favorit al lui Chopin. Portrete înfățișându-l pe Carl a fost expuse și puteau fi cumpărate de la majoritatea comercianților de muzică din oraș, iar el și-a făcut debutul public la Conservatorul din Paris, printr-un concert susținut aprilie 1843[113].

În urma acestui concert care a avut loc în 24 aprilie ziarul vienez *Neue Zeitschrift für Musik* scria despre Carl la rubrica *Pianiști în Paris* :

> „[...] în ziua de 24 a acestei luni [aprilie], a apărut pentru prima dată în fața publicului, [...] Carl Filtsch este un băiat de doisprezece ani, adus aici acum optsprezece luni [...] și încredințat îndrumării lui Chopin; despre el nu se poate spune deocamdată altceva decât că este un geniu. Talentul său în compoziție și improvizație, înțelegerea muzicii lui Beethoven și Bach, precum și interpretarea numeroaselor

---

[110] *Revue et gazette musicale de Paris. Journal des Artistes, des Amateurs et de Théàthres*, an 9, nr. 43, 1843, p. 423.
[111] Szaunig, 2008, p. 57.
[112] Lindenau 1940, p. 46.
[113] Amthor 2012, p. 191.

și variatelor lucrări muzicale care îi sunt puse înainte sunt de așa natură încât cea mai simplă și sinceră descriere ar părea o exagerare. Acest fericit are în față un viitor strălucit!”[114].

O descriere a uni alt concert pe care Carl l-a susținut în aceeași primăvară în salonul lui Érard, ne este oferită de Henri Blanchard:

„Tânărul Filtsch, elev al domnului Chopin și deja un pianist dintre cei mai distinși [...] a dat un concert pe 24 aprilie, în saloanele domnului Érard. Acea seară muzicală atrăsese un număr mare de auditori făcând parte din clientela abilului profesor al tânărului beneficiar. Acesta a cântat mai întâi ultima fantezie de Thalberg pe câteva motive din « Don Juan ». Dacă unor pasajele viguroase ale lucrării le-a lipsit relieful din cauza insuficientei forțe fizice a interpretului, el a arătat totuși că are în el ceea ce vom numi sentimentul vigorii. Toate pasajele, de altfel, care cer lejeritate și eleganță au fost redate de el cu un farmec încântător, precum introducerea, serenada și finalul atât de strălucitor și dificil pe tema menuetului. A interpretat apoi un nocturn și studii de domnul Chopin, în așa fel încât ai fi putut crede că abilul profesor nu și-a trimis un substitut pentru a se manifesta în public, ci că era chiar el cel pe care îl auzeai, atât de delicată, desăvârșită și fermecătoare era execuția acestor piese, atât de profund artistic se manifesta sentimentul în ele”[115].

În ciuda succeselor de care s-a bucurat Carl, lui Josef i-a displăcut Parisul, după cum chiar el afirma într-o scrisoare pe care i-a trimis-o tatălui său şi în care spunea:

„[...] la Majestatea Sa au loc în fiecare luni serate la care suntem şi noi invitați şi unde avem ocazia să întâlnim multe persoane importante din Franța. Dar, dacă dăm la o parte aceste distracții, cădem din nou pradă plictiselii. Mi-e foarte des dor de Viena. Aici totul îmi displace! Nu există nicio locuință unde să mă simt « á mon aise »[116], iar dacă mi-aș putea cumpăra o locuință, mi-ar displăcea depărtarea dintre casele noastre. Astfel, cea mai mare bucurie pe care o am de la Paris este lectura, care este plăcută şi bună, dar pentru care nu este obligatoriu să călătorești 300 de mile. Poate că totul va fi mai bine când vom fi proprii noștri stăpâni. – Dar cum pot să spun

[114] *Neue Zeitschrift für Musik*, an 18, nr. 38 11 mai 1843, p. 154.
[115] Blanchard 1843, p. 150.
[116] În largul meu.

aceste lucruri, când în fața mea se află o invitație la o soireé[117] la curtea regală? Dumnezeule! Am fost la câteva şi nu m-am amuzat deloc...O libertate! O independență! Acest fel de a-mi petrece viața, veșnicul stat în fața șemineului are şi o parte bună, căci mă pot dedica în totalitate fratelui meu Carl, care mă face fericit şi mă face să uit toate problemele mele, el înflorind vizibil"[118].

Vorbind despre diversele întâlniri cu persoane din înalta societate, Josef declară că întâlnirea cu „ducele de Bordeaux", a fost cea care i-a fost cea mai familiară:

„La căpătâiul ducelui de Bordeaux, pe care legitimiștii din Franța îl numeau Henric al V-lea, a trebuit să-i povestim experiențele noastre din Transilvania, din care el însuși își amintea tot felul de lucruri din timpul călătoriei sale, inclusiv de un copil minunat de șase ani care i-a dăruit flori și struguri la Sebeş rostind cuvintele « coeur, fleur, bonheur »[119] şi a fost încântat când Carl i-a spus că aceasta era nepoțica sa. La acest prinț ne-am simțit atât de bine încât, dacă veșnicul Monseigneur și Alteța sa regală nu ne-ar fi tulburat impresia, am fi crezut că suntem între egali. Am întâlnit prinți, duci și conți mult mai prietenoși decât vreun domn senator sau nobil înstărit. Am delectat-o pe contesă ca niște legitimişti calzi cu povestea acestei vizite de neuitat"[120].

Personajul la care face referire Josef este Henri Charles Ferdinand Marie Dieudonné d'Artois (1820-1883), ultimul descendent al ramurii casei de Bourbon şi pretendent la tronul Franței. Cunoscut de francezi în perioada Restaurației ca duce de Bordeaux, titlu care i-a fost acordat la naștere de regele de Ludovic al XVIII-lea. Ulterior a luat titlul de conte de Chambord, după numele castelului care i-a fost oferit printr-o subscriere națională. Era numit regele Henric al V-lea de către toți susținătorii săi[121].

---

[117] Serată.
[118] Szaunig 2008, p. 52-53.
[119] Inimă, floare, fericire.
[120] *Apendix 1926*, p. 6.
[121] Saingainy 2017, p. 589.

3.3. Vizita şi concertele de la Londra

La începutul lunii mai 1843, frații Filtsch părăsesc Parisul şi se îndreaptă spre Londra, de unde Josef, le scrie în 21 mai părinților informându-i că au ajuns cu bine la destinație, Carl a suportat bine traversarea Canalului Mânecii, însă el a avut un pic de rău de mare[122].

În Anglia, la recomandarea lui Ignaz Moscheles (1794-1870) care era foarte apreciat, frații au fost primiți cu căldură de lumea muzicală londoneză[123].

Carl a avut un prim concert în iunie în sala teatrului St. James, unde a interpretat o fantezie de Liszt precum şi o nocturnă, un impromptu și un vals de Chopin. Ziarul londonez *Morning Post* a publicat un articol amplu şi plin de admirație despre Carl. În 4 iulie a susținut un matineu muzical, în urma căruia *Musical Examiner* a subliniat simțul înnăscut pe care Carl îl are pentru muzică[124].

Presa transilvăneană reproduce articolele apărute în Anglia sub titlul *Voci londoneze despre Carl Filtsch*, redacția mulțumind binevoitorului din Viena care le-a trimis materialele, şi care nu excludem posibilitatea să fi fost chiar Josef: „suntem foarte recunoscători stimatului domn expeditor din Viena pentru traducerea și amabila comunicare a articolelor următoare din reviste englezești despre Carl Filtsch”[125]. Prima relatare, este cea apărută în *Musical Examiner* din 17 iunie:

> „Carl Filtsch a apărut pentru prima dată în fața publicului londonez. Miercuri seara a cântat la Teatrul St. James, care este folosit în prezent de o companie franceză, iar între piesa a doua și a treia a interpretat o fantezie de Liszt, un nocturn, un impromptu și « Grande valse » de Chopin. Primirea a fost extrem de încurajatoare,

---

[122] Szaunig 2008, p. 59.
[123] Bălan 1970b, p. 119.
[124] Klein 1920, p. 668.
[125] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, an IV, nr. 56, 18 iulie 1843, p. 246.

iar aplauzele din timpul interpretării au fost generale și entuziaste. Pe scurt, succesul a fost fără îndoială strălucit [...]"[126].

Articolul continuă cu o critică la fantezia lui Liszt, dezaprobând faptul că talentatul pianist își risipește „marele talent" pe compoziții precum aceea, pe care gazetarul o considera lipsită de frumusețe şi conținut, de o monotonie înfiorătoare şi apăsătoare. Criticul continuă lăudând compozițiile lui Chopin şi prestația lui Carl:

„[...] cu totul diferite sunt creațiile pline de gândire ale lui Chopin! Aici tânărul Filtsch se află pe deplin în elementul său, iar interpretarea sa poartă mult din poezia desăvârșită a profesorului său. Nocturna este una dintre cele mai gingașe revărsări ale creatorului ei; ea conține un sentiment cu totul străin mulțimii obișnuite și cere un spirit pe măsură pentru a putea aprecia frumusețile ei ascunse, dar nicidecum mai puțin alese [...]. În tânărul Filtsch, compozițiile sale își găsesc un interpret fidel [...]. Impromptu-ul nr. 2 în la minor [...] cere o mare varietate în joc, forță, expresie delicată și o agilitate neobișnuită a degetelor. Toate acestea le-a dezvăluit Filtsch într-un grad până acum neegalat, iar consecința a fost o cerere zgomotoasă bis [...]. În loc să îndeplinească această dorință, tânărul pianist a interpretat « Variațiuni pentru dans », de asemenea de Chopin [...] Acest lucru a produs în public cea mai puternică impresie de satisfacție și — cu triumf s-a retras Filtsch. Publicul va avea poate prilejul să cunoască acest copil-minune cu adevărat extraordinar, această incredibilă maturitate muzicală timpurie [...]"[127].

În continuare este prezentat articolul apărut în *Morning Post* ziar care la rândul său critică compoziția lui Liszt :

„Regatul l-a primit pe elevul lui Frédéric Chopin [...] cunoscătorii muzicali ai Londrei au confirmat cu entuziasm reputația care îl precedase din Paris și Viena. Tânărul pianist (are doar 12 ani) a fost primit cu încântare. A interpretat patru piese: o fantezie de Liszt pe motive din Lucia de Donizetti, a noua nocturnă și al doilea impromptu în la minor de Chopin, iar atunci când ultima piesă a fost cerută la bis, a cântat « Invitation pour la danse » de Chopin. Am fi dorit ca Filtsch să fi exclus una dintre aceste piese. Ea este una dintre compozițiile mai puțin reușite ale lui Liszt și, deși conține multe

[126] *Ibidem*, p. 246.
[127] *Ibidem*, p. 247.

> dificultăți copleșitoare pentru degete, nu cerem totuși de la Filtsch ca, prin interpretarea acestei piese, să dea dovadă de măiestria sa instrumentală [...] Cât de minunat de frumos se revărsau din interpretarea sa melodiile plângătoare din fermecătoarea nocturnă a lui Chopin și cu câtă artă desăvârșită și delicatețe a cântat impromptu-ul acestuia. Grațioasa « Invitation pour la danse », o perlă în felul ei, a fost interpretată cu cea mai mare fluență posibilă. Filtsch, născut în Transilvania, și-a început cariera artistică la Viena, ca elev al lui Mittag; formarea sa ulterioară a avut loc la Paris, sub îndrumarea lui Chopin. Este incontestabil că și-a însușit stilul specific al acestuia din urmă, pe care, după convingerea noastră, îl are cel mai desăvârșit pianist în viață ca autor [...]" [128].

Punctul culminant al șederii în Anglia a fost pentru Carl Filtsch ziua de 5 iulie, când copilul a cântat, trei compoziții de Chopin, la palatul Buckingham în fața tinerei regine Victoria (1819-1901) și a altor personalități londoneze, primite cu multă apreciere. În urma acestui eveniment regina i-a dăruit lui Carl un ceas din aur[129].

După două luni petrecute în Anglia, frații Filtsch se îndreaptă spre Germania destinația lor fiind Weisbaden. Ziarul francez *Le Ménestrel* din 23 iulie 1843, anunța că în curând, urmau să sosească în Boulogne-sur-Mer o serie de muzicieni, printre care şi Carl Filtsch, aflat pe drumul de întoarcere dinspre Anglia:

> „Orașul negru prinde tot mai mult viață, iar străinii vin din toate părțile. Frumoasa plajă din Boulogne oferă acum un spectacol dintre cele mai vesele datorită numărului mare de înotători pe care îi vedem la orice oră în mare. Se anunță sosirea în curând a mai multor personalități muzicale, printre care vom menționa, ca venind de la Londra: domnii Moscheles, Dreyschock[130], Hailé şi Carl Filtsch. Concertele nu vor lipsi, așadar, anul acesta la Boulogne"[131].

Yvonne Amthor, în excelentul ei studiu, atrage atenția, asupra faptului că, în ciuda puținelor apariții pe care Carl Filtsch le-a avut

---

[128] *Ibidem*, p. 248.
[129] Klein 1920, p. 669.
[130] Alexander Dreyschock (1818-1869), pianist şi compozitor ceh.
[131] *Le Ménestrel. Journal de musique et de literature*, an 10, nr. 34, 23 iulie 1843, p. 4.

în Anglia, el a reușit să dobândească aprecierea publicului englez și a muzicienilor contemporani, statut care nu avea să fie egalat vreme de decenii. Amintirile despre el au rămas în memoria colectivă a timpului și au fost publicate în presă până la sfârșitul secolului al XIX-lea[132].

3.4. Germania, reîntoarcerea la Viena şi moartea lui Carl la Veneția

Ajunși în Germania la Weisbaden, Carl a susținut câteva recitaluri, *Allgemeine Wiener Musikzeitung* menționa în ediția din 5 septembrie 1843, concertele susținute acolo de Dreyschock şi Carl Filtsch[133]. După Weisbaden frații au mers la Baden-Baden unde Carl a cântat în fața Ducesei Helene de Mecklenburg-Schwerin (1814–1858)[134].

Reîntorși la Viena, Carl le-a scris părinților în 3 noiembrie 1843, subliniind ajutorul pe care i-l oferea Josef: „Am primul meu concert în 12 ale acestei luni iar fratele meu, trebuie să alerge, la fel de mult pe cât am eu de cântat, pentru a organiza programul meu muzical”[135]. Pe 12 noiembrie, la prânz, a avut loc primul său concert după reîntoarcerea la Viena. În 10 decembrie a urmat un al doilea, iar în 11 ianuarie 1844 un al treilea, toate trei în sala „Societății Prietenilor Muzicii”. Pe 19 decembrie a participat la un concert la curte, unde a cântat Chopin și Thalberg și apoi, a interpretat la prima vedere, o piesă a copilului-minune Julius Benoni[136].

La sfârșitul iernii anului 1844 frații Filtsch au fost implicați fără voia lor într-un scandal public, în urma apariției unui articol în

---

[132] Amthor 2012, p. 92-93.
[133] *Allgemeine Wiener Musikzeitung*, an III, nr. 106, marți, 5 septembrie 1843, p. 448.
[134] Szaunig 2008, p. 61.
[135] Klein 1920, p. 669.
[136] Lindenau 1940, p. 48.

revista *Der Spiegel*[137], menit să o discrediteze pe contesa Amalie Taaffé (1802-1874), protectoarea micului pianist cu doi ani mai tânăr decât Carl, Julius Benoni (1832-1870)[138] şi soția preşedintelui Curții Supreme de Justiție de atunci, contele Louis Taaffé (1791–1855)[139].

În articolul menționat, contesa Taaffé a fost atacată printr-o scurtă observație în care i se reproșa că l-a introdus prea devreme pe Julius Benoni în lumea compozițiilor, iar articolul a fost atribuit, atât de către persoana vizată cât şi de către opinia publică lui Josef Filtsch. Josef însă, a reacționat prompt pentru a dezminții implicarea sa în acest atac nedemn:

> „Dumnezeu știe din ce motive și pe baza căror suspiciuni stimata Contesă a crezut că articolul menționat anterior provenea de la mine și ce izbucnire de invidie și gelozie pasională a fost. M-am repezit imediat la ministru și, cu informațiile mele autentice, i-am adus problema la cunoștință, astfel că, în acest moment, greșeala a fost recunoscută și nevinovăția mea a fost perfect justificată de el printr-o declarație care mi-a fost emisă”[140].

Pentru a se asigura că nici opinia publică nu îl va bănui în continuare de atacul de discreditare a contesei, a trimis o scrisoare altei reviste din Pesta, *Honderù*, scrisoare care a fost publicată în 24 februarie 1844:

> „[...] Trimit toate acestea - împreună cu anexele atașate - cu speranța că veți binevoi să-l luați sub protecția dumneavoastră pe tânărul dumneavoastră protejat și pe fratele său și, prin împrejurările și influența dumneavoastră, să obțineți certitudinea cu privire la cine

---

[137] A nu se confunda cu cotidianul german *Der Spiegel* care apare şi în prezent. Publicația la care facem referire, a fost o revistă în limba germană dedicată artei, industriei și modei, care a apărut la Pesta între 1828-1852, editată de Sámuel Rosenthal.

[138] Julius Hugo Benoni (1832- după 1870) a fost un pianist şi compozitor de origine cehă, copilului administratorului moșiei contelui Taaffé care, fiind remarcat de contesa Amalie Taaffé pentru talentul său muzical a fost susținut de aceasta şi ajuns să studieze pianul la Viena. Vezi: Boisits-Fastl 2025.

[139] *ÖBL* 2013, p. 182.

[140] *Honderù. Szépirodalmi, Müvészeti és Divatlap*, Vol. 2, nr. 8, 24 februarie 1844, p. 259.

a scris observația discutabilă [...] Deja apelez la redacția Spiegel, dar mă tem că nu vor dezvălui direct numele editorului, deoarece, în opinia mea, ar fi putut scrie singur acest articol discutabil, întrucât este în concordanță cu afirmațiile a aproape tuturor ziarelor vieneze pe această temă, a căror opinie nu o împărtășesc însă, deoarece am cea mai profundă și sinceră admirație pentru geniul excelent al micuțului Benoni Julius"[141].

În ceea ce îl privește pe Josef, a reușit să se delimiteze de acest scandal, deși din scrisoarea trimisă de el spre publicare aflăm faptul că, afirmația făcută de revista *Der Spiegel* era în concordanță cu opinia vehiculată de cea mai mare parte a ziarelor vieneze care se pronunțau referitor la acest subiect. Şi este posibil să fi şi avut dreptate, dacă ținem seama de evoluția ulterioară a tânărului pianist şi compozitor. Julius Benoni, a susținut în 1843 un concert în fața împăratului, în urma căruia şi-a adjudecat reputația de „copil minune". Cancelarul Metternich însuși îl admira pentru modul cum improviza, iar compozițiile sale *Ave Regina coelorum* şi *Vocal Mass* i-au adus, prima, calitatea de membru al „Societății Prietenilor Muzicii din Viena", iar a doua, o diplomă onorifică primită din partea „L'Accademia Nazionale di Santa Cecilia", una din cele mai vechi instituții muzicale din lume. Însă, în urma eșecului celei de-a treia compoziții, a renunțat la muzică și a devenit funcționar public[142].

Această ascensiune fulminantă urmată de un eșec, care l-a costat pe tânărul Julius Benoni cariera artistică şi l-a determinat să se reorienteze către un alt domeniu, dovedește încă o dată cât de dinamică şi concurențială era piața artistică vieneză la jumătatea secolului al XIX-lea.

Primăvara lui 1844 continuă pentru frații Filtsch, într-o manieră foarte neplăcută. Încă de la începutul lunii ianuarie 1844, starea de sănătatea lui Carl era precară. La concertul din 11 ianuarie, a cântat foarte neliniștit, spectatorii simțind lipsa forței și rezistenței

[141] *Ibidem*, p. 259.
[142] Boisits-Fastl 2025.

cu care Carl i-a obișnuit în prestațiile sale anterioare. Următorul concert l-a avut în 22 februarie, interpretând strălucit *Concertul nr. 2 în re minor* de Mendelssohn-Bartholdy. La scurt timp, s-a îmbolnăvit grav și a trebuit să anuleze concertul programat pentru 3 martie, iar la recomandarea medicilor, şi-a întrerupt activitatea artistică şi a plecat cu Joseph la Veneția pentru tratament[143].

La sfârșitul lunii mai, de comun acord cu medicii, au întrerupt șederea la Veneția, pentru a evita vara caniculară specifică Italiei și, au călătorit spre marea bucurie a lui Carl, la Sebeș unde au petrecut vara. La începutul lunii octombrie, au plecat din nou spre Viena, unde Carl a rămas până în 24 octombrie 1844, când s-a reîntors la Veneția însoțit de contesa Bánffy. La sfârșitul lunii ianuarie 1845, a început să se simtă mai bine, plănuind să călătorească inițial la Mehadia, stațiune balneară din Banatul românesc de astăzi, iar apoi, din nou la Sebeș. În primăvară însă, boala a recidivat, lucru care i-a determinat să anuleze planurile de a călătorii acasă[144].

Presa italiană şi cea vieneză, care urmăreau cazul cu interes, s-au grăbit să anunțe decesul lui Carl la Veneția, încă din luna ianuarie a anului 1845, deși Carl încă trăia:

> „Conform unor informații private sigure, tânărul virtuoz Carl Filtsch a murit la Veneția, însă abia de curând. Prin aceasta se corectează comunicările ziarelor italiene, care îi anunțaseră moartea deja de mai multă vreme”[145].

Acest lucru nu îl lasă indiferent pe Josef, care rămas la Viena datorită serviciului, face o vizită redacției *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung*, arătându-le o scrisoare pe care Carl i-a trimis-o cu o zi înainte de apariția morbidei ştiri, şi în care Carl își informa fratele că se simte mai bine, lucru care a determinat redacția să retracteze ştirea:

> „Cu ştirile personale despre artiștii se întâmplă ca în disputa despre cameleon: unul susține că este gri, altul că este roșu, iar când pânza

[143] Lindenau 1940, p. 50.
[144] *Ibidem*, p. 50.
[145] *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung*, an. V, nr. 11, sâmbătă 25 ianuarie 1845, p. 44.

> ce acoperă obiectul în cauză este ridicată, se dovedește că cameleonul este … albastru. Nu cred că retractarea unui zvon sau, în general, corectarea unei informări greșite privind un anumit fapt ar putea fi pusă în sarcina redactorului unui ziar — cu atât mai puțin atunci când această corectare este atât de plină de bucurie ca cea de față. Prin urmare, retractând în cel mai categoric mod anunțul din nr. 11 al ziarului meu despre moartea tânărului virtuoz al pianului Carl Filtsch, pot, pe baza unei scrisori autografe aflate în posesia mea, trimisă la 24 ianuarie a.c. de către amabilul artist fratelui său, domnul Joseph Filtsch, care locuiește aici, să dau tuturor prietenilor și admiratorilor rarului său talent, liniștitoarea asigurare că bolnavul nu numai că se află pe drumul însănătoșirii, ci și că starea sa actuală oferă cele mai bine întemeiate speranțe pentru o grabnică și deplină vindecare; în prezent urmează băile marine din Veneția, cu cel mai bun rezultat. – Știrea anterioară provenea de la un corespondent comercial al unei case bancare din localitate și, din acest motiv, am publicat-o fără a avea cea mai mică îndoială asupra ei”[146].

Cu toate acestea boala lui Carl se agravează şi cu puțin timp înainte să moară, îi scrie lui Josef: „Dacă vrei să mă vizitezi, ia-ți doar două săptămâni de concediu, să nu îți neglijezi prea mult serviciul din cauza mea. Voi fi fericit să te văd, fie şi numai pentru patru sau cinci zile [...]”[147]. Aflat la Viena Josef, parcă presimțind nenorocirea care urma să se întâmple, îi răspunde: „Spune-ți că pe întreg pământul, nimeni, nici măcar părinții tăi nu te iubesc aşa de mult şi profund ca bătrânul tău frate Josef”[148].

În 11 mai 1845, Carl a murit cu câteva zile înainte de a împlinii 15 ani, fără ca cei doi frați să se reîntâlnească. Același ziar care l-a mai „îngropat” odată, a anunțat sec decesul:

> „Carl Filtsch, tânărul genial virtuoz al pianului, care a stârnit puternice simpatii şi aici, a căzut în cele din urmă pradă unei boli de plămâni îndelungate. A murit la 11 mai la Veneția, oraș în care se dusese, sperând să găsească vindecare în climatul mai blând, deosebit de benefic pentru bolnavii de plămâni”[149].

---

[146] Schmidt 1845, p. 56.
[147] Szaunig 2008, p. 62.
[148] Klein 1920, p. 671.
[149] *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung*, an V, nr. 64, duminică 29 mai 1845, p. 265.

Un alt ziar vienez sublinia faptul că, pe lângă numeroșii săi admiratori îl plâng și mulți sărmani, căci pe lângă concertele susținute în scopuri caritabile, a întemeiat, „[...] din rodul muncii sale [...]", un spital civil pentru bolnavi în Sibiu[150].

Carl Filtsch a fost înmormântat în cimitirul de pe insula San Michele din laguna venețiană. Referitor la decesul lui s-au avansat două ipoteze, cei mai mulți fiind de părere că a fost ucis de tuberculoză, boală care de altfel, l-a răpus şi pe ilustrul său profesor Frédéric Chopin patru ani mai târziu, în 17 octombrie 1849, în plină tinerețe la doar 39 de ani. Boala pe care Chopin a contactat-o cel mai probabil, de la compatriotul său Jan Matuszyński, la care a locuit după sosirea sa la Paris în 1831, l-a ucis şi pe discipolul favorit al lui Chopin, Carl Filtsch[151].

Cea de a doua ipoteză referitoare la decesul lui Carl, a fost avansată de o rudă îndepărtată a acestuia, baritonul Sir Francisc Loring Gwine-Ewans (1914-1993) [152], al patrulea Baronet de Glouchestershire, care susținea faptul că Carl Filtsch ar fi murit de peritonită. Informația a fost transmisă medicului Károly Szőcs, de către Ferdinand Gajewski, în corespondența pe care cei doi au purtat-o legat de Carl Filtsch, atunci când Szőcs se documenta pentru studiul său[153].

Oricum ar fi stat lucrurile, ce putea fi mai rău s-a întâmplat, Carl a murit la o vârstă la care cu siguranță nu a dat tot ce putea să dea, din punct de vedere creativ, pentru posteritate.

Cu toate acestea, Yvonne Amthor afirmă referitor la moștenirea lăsată de Carl Filtsch lumii muzicale, faptul că, deși aceasta nu a depășit-o pe cea lăsată de Mozart, impactul pe care l-a

---

[150] *Illustrierte Theaterzeitung*, nr. 123, vineri 23 mai 1845, p. 496.

[151] Szőcs 2010, p. 162.

[152] Fiica lui Josef, Irène Filtsch, s-a căsătorit cu avocatul din New York, Walter Scott Andrews (1852-1929), împreună cu care a avut trei copii, două fete şi un băiat. Fiica mai mare, Ada Jane Andrews (1884-1977), s-a căsătorit la rândul ei în 13 martie 1908, cu Sir Evan Gwynne Gwynne-Evans (1877-1959), al doilea Baronet, şi au şi au avut doi copii: Sir Ian William Gwynne-Evans (1909-1985), al treilea Baronet, respectiv Sir Francis Loring Gwynne-Evans (1914-1993), al patrulea Baronet, cel care în discuțiile avute cu Ferdinand Gajewski, a avansat ipoteza morții lui Carl de peritonită.

[153] Szőcs 2010, p. 161, nota 10.

avut copilul minune al Sebeşului şi Transilvaniei asupra vieții muzicale din Europa secolului al XIX-lea a fost unul foarte mare, numele lui rămânând pentru o perioadă de timp pe picior de egalitate cu cel al lui Mozart și al altor câțiva copii-minune, în rândul cărora Carl Filtsch a fost o figură de prim rang[154].

[154] Amthor 2012, p. 93.

4. Concertele fraţilor Josef şi Carl Filtsch la Pesta şi în Transilvania din vara anului 1841

Conform planului făcut de contesa Banffy dar şi a dorinţei fraţilor Filtsch (Fig. 9), la începutul verii anului 1841, pornesc spre Sebeş pentru a-şi vizita părinţii şi a da concertele programate. Josef s-a ocupat cu pregătirile și a fost nevoit să îi ceară tatălui său suma de 100 de guldeni, prin urmare, contesa Bánffy nu a suportat integral costurile călătoriei[155]. Referindu-se la acest turneu pe care fraţii l-au făcut „în patrie", fiica lui Josef, Irène, a spus că adesea cântau amândoi fraţii: „[...] iar criticii i-au acordat tatălui meu partea de aplauze pe deplin meritată"[156].

În drumul spre casă, susțin primele două concerte la Pesta în zilele de 11 şi 17 iunie[157]. În sala „La Redoute" în ziua de 11 iunie 1841, se desfăşoară primul concert despre care ziarele timpului spuneau:

> „Cu cât devine mai greu, pe zi ce trece, să te afirmi în stadiul actual al educaţiei [...] să te prezinţi în public cu o producţie de pian sau vioară, cu atât mai vrednică de recunoaştere este strădania tinerilor virtuozi de a ţine pasul cu marile progrese în stăpânirea unui instrument și de a nu rămâne în urmă [...] Tânărul Carl Filtsch, al cărui concert a avut loc alaltăieri în mica sală Reduta, este într-adevăr o excepţie [...] Am remarcat că publicul ales a ţinut, desigur, seama de frageda vârstă a bravului pianist; totuși, aplauzele - care l-au răsplătit pe tot parcursul concertului cu prisosinţă - s-au făcut auzite cel mai puternic și unanim acolo unde măiestria tehnică și o aproape bărbătească rezistenţă ne-au surprins cu adevărat. Aceasta s-a întâmplat mai ales în ultima piesă (variaţiuni pe Preghiera din Moise), unde tânărul virtuoz a arătat cel mai bine ce putem spera de la el în viitor"[158].

---

[155] Lindenau 1940, p. 43.
[156] Andrews 1923, p. 19.
[157] Fancsali 1992, p. 326.
[158] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, an II, nr. 47, 22 iunie 1841, p. 212.

Un al doilea concert are loc în 17 iunie cu următorul program: *Fantezia pentru pian* a lui Thalberg pe un motiv din *Straniera*; compoziția lui Joseph *Mélodie Hungroise*, interpretată chiar de autor şi *Fantezia Încoronării* pentru pian, compusă de Herz, interpretată de tânărul Filtsch. Între piesele pentru pian, violoncelistul Ede Schlesinger a interpretat un solo, iar o solistă, domnișoara Urbany, a cântat arii, spectacolul fiind completat cu recitalul de poezie susținut de doamna Lendvay[159]. Ziarul vienez *Der Humorist* descrie acest de al doi-lea concert citând din publicația *Pester Tageblatt*:

> „[...] Filtsch ne-a încântat cu interpretarea unei fantezii de Thalberg, după motive din « La Straniera », cu melodii naționale [*Mélodie Hungroise*] din compoziția fratelui său și cu celebra « Fantezie a Încoronării » de Herz. El a primit din partea auditorului, din păcate nu prea numeros, dar extrem de ales și instruit, tributul cuvenit de aplauze entuziaste, astfel încât grațiosul, încântătorul artist, pătruns de această entuziastă recunoaștere, a oferit la final, spre bucuria generală, o improvizație surprinzătoare”[160].

Ajunși la Sebeş, dau primul concert la data de 11 iulie în mica sală de bal a orașului, în cadrul căruia Carl a interpretat două fantezii de Thalberg[161]. Concertul este descris în termeni elogioși de criticul muzical sibian J. Hintz[162]:

> „Renumele mare care îl preceda pe concetățeanul nostru, tânărul de unsprezece ani Carl Filtsch, îmi stârnise într-atât interesul față de acest virtuoz al pianului, încât, deși aveam sigura speranță de a-l auzi curând și la Sibiu, n-am putut totuși să mă abțin, când am aflat vestea că Carl Filtsch va da un concert în orașul său natal, Sebeş, în beneficiul săracilor de acolo [...] Încă înainte de începerea concertului am avut prilejul să-l văd și să stau de vorbă cu tânărul artist [...] Concertul trebuia să înceapă la ora 7 seara; însă faptul că, asemenea mie, mulți străini - mai ales din Alba Iulia, Sebeșel, Cugir, Miercurea Sibiului și Sibiu - se grăbiseră să vină pentru a-l auzi pe micul interpret, m-a făcut să intru în sală încă înainte de ora 6,

[159] Papp 1933, p.101.
[160] *Der Humorist*, anul V, nr. 124, 23 iunie 1841, p. 512.
[161] Bălan 1970b, p. 111.
[162] Szaunig 2008, p. 48.

pentru a-mi asigura un loc. După o așteptare de o oră și jumătate, făcută chinuitoare de căldura insuportabilă, s-a auzit în sfârșit uvertura la opera « Johann von Paris », interpretată de Asociația muzicală din Sebeş [...] Apoi, primit cu aplauze furtunoase, a apărut Carl Filtsch; s-a înclinat în fața mulțimii cu o grație rară, și s-a așezat la pian. Dar întâmplarea a vrut ca publicul numeros să nu poată totuși ajunge imediat la momentul mult așteptat: chiar în clipa când micul Carl se pregătea să atingă clapele instrumentului, din turnul bisericii apropiate a început să sune clopotul de seară, chemându-i pe credincioși la rugăciune. Fără voie, am simțit că trebuie să urmez chemarea acelui clopot, iar odată cu mine, cea mai mare parte a publicului [...] Ultimul dangăt al clopotului amuțise, dar împreună cu el nu pierise și emoția noastră [...] Căci atunci s-a auzit la pian o fantezie extrem de dificilă de Thalberg, interpretată de Carl Filtsch. Cerule! ce frumusețe, ce limpezime, ce siguranță, ce rotunjime, ce delicatețe, ce forță, ce simțire în interpretarea acestui mic virtuoz! Sunt eu însumi pianist și am ascultat toți pianiștii care, în ultimii zece ani, au concertat în Transilvania, ba chiar și la Viena am auzit pianiști renumiți; și totuși spun prea puțin dacă afirm că perfecțiunea pe care o posedă acest băiat de unsprezece ani în arta sa nu am întâlnit-o nici măcar la un artist adult [...] Carl Filtsch amintește fără voie de Mozart [...] Și fie ca el, înrudit cu Mozart prin spirit, să-i urmeze exemplul!”[163].

După fanteziile de Thalberg împreună cu Joseph, frații au interpretat la patru mâini *Variațiuni* de Herz pe o temă de Rossini din opera Wilhelm Tell[164].

Cel de al doilea concert susținut în Transilvania a avut loc la Cluj, unde, în zilele premergătoare, în presa locală a fost anunțat evenimentul fraților Filtsch, accentul fiind pus, desigur, pe tânărul Carl:

„Atenție! Suntem încântați să anunțăm prietenii și admiratorii artei că Carl Filtsch, în vârstă de 11 ani, un tânăr şi distins fiu al țării noastre, pianist, care a fost pe bună dreptate lăudat de ziare, va susține primul său concert la Teatrul Național vinerea viitoare, 6

[163] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 54, 16 iulie 1841, p. 253-254.
[164] Bălan 1970b, p.111.

august, împreună cu membrii conservatorului local şi în beneficiul acestuia”[165].

Concertul a fost unul caritabil, Conservatorul găsindu-se într-o criză financiară, încasările au fost destinate în întregime instituţiei muzicale clujene [166]. În deschiderea concertului, orchestra conservatorului a interpretat o *Uvertură* de Donizzetti, apoi Carl a interpretat „fără note” o *Fantezie* de Herz, după care, fraţii au cântat la fel ca şi la Sebeş, *Variaţiuni* la patru mâini de Herz, concertul fiind încheiat de Carl cu *Moise* de Thalberg[167]. În urma acestui concert Josef şi Carl Filtsch au fost primiţi în rândul membrilor onorifici ai conservatorului care îi înştiinţează printr-o scrisoare:

„Stimate domn! La Adunarea Generală din ziua de 8 august 1841, Conservatorul de Muzică din Cluj a avut cinstea de a vă numii membrii de onoare – titlu onorific căruia îi incumbă toate drepturile şi anume acelea de a participa la toate şedinţele, precum şi la repetiţiile conservatorului, fără nici o altă obligaţie decât aceea de a promova, cu maximum de eficacitate, scopurile conservatorului”[168].

Primirea fraţilor ca membrii onorifici a avut loc în perioada în care conservatorul era condus de Gheorghe Ruzitska (1788-1869), a cărui alegere ca director muzical al instituţiei, este considerată un moment de cotitură, ca urmare a reformelor educaţionale şi a administraţiei riguroase pe care le-a implementat. În perioada mandatului său de director (1837-1847), a acordat recunoaştere publică mai multor artişti aflaţi în trecere prin Cluj, printre care Franz Liszt, Carl și Josef Filtsch, David Kohn, Ödön Singer, Seymour Schiff, dar și muzicienilor locali și colegilor profesori, gesturi care au contribuit, la creșterea prestigiului instituției[169].

Cel de al doilea concert susţinut la Cluj, s-a desfăşurat în 11 august, jumătate din încasări au fost donate fondului pentru ajutorarea săracilor din localitate[170], iar cealaltă jumătate pentru

---

[165] *Múlt és Jelen*, nr. 62, 3 august 1841, p. 488.
[166] Szaunig 1976, p. 128.
[167] Bălan 1970b, p.112.
[168] *Ibidem*, p. 113.
[169] Sófalvi 2020, p. 132.
[170] Szaunig 1976, p. 128.

construirea unei orgi în Biserica Evanghelică din oraș[171]. Despre acest al doilea concert presa nu rezervă decât câteva rânduri[172], accentul fiind pus pe compoziții prin care cei doi şi-au demonstrat virtuozitatea[173], interpretând însă şi compoziții proprii:

> „La data de 11 ale lunii curente, tânărul virtuoz de unsprezece ani Carl Filtsch a apărut în Teatrul Național de aici [...] pentru a doua și ultima oară [...] Am ascultat mai întâi o plăcută fantezie de Thalberg [...] apoi frumosul concert în sol minor de Mendelssohn-Bartholdy, interpretat cu acompaniamentul întregii orchestre, iar în încheiere o grațioasă fantezie de Herz [...] interpretată de tânărul artist și de fratele său Josef, la două piane [...] La final, el a mai cântat un nocturn de compoziție proprie [...] precum și un fermecător dans unguresc, compus de talentatul său frate"[174].

După concertele de la Cluj, urmează alte două susținute de frați la Sibiu în 27 august şi 3 septembrie 1841[175], în actuala „Sala Thalia". *Der Siebenbürger Bote* din 31 august 1841 descrie evenimentele:

> „[...] pe 27 ale acestei luni a susținut primul său concert în beneficiul Asociației Muzicale din Sibiu, în clădirea teatrului local. Așa cum Carl Filtsch a stârnit cea mai largă și vie atenție în Sebeş și Cluj, unde a fost auzit până acum public, tot astfel s-a întâmplat și aici: afluența la concert a fost extraordinară, venind atât din oraş, cât și din împrejurimi îndepărtate precum Cincu, Făgăraş, Mediaş și Sighişoara[176].

Programul acestui prim concert, a inclus patru piese interpretate de Carl, intercalate cu intervențiile profesoarei de canto, domnișoara Auguste Richter, care s-a depășit pe sine în aria din *Mignon* de Liszt și ale violonistului V. Sbor, care a stârnit admirația publicului interpretând *Variațiuni* de Beriot[177]. Cronica continuă subliniind contribuția lui Josef, care şi-a acompaniat fratele:

---

[171] Szaunig 2008, p. 48.
[172] Bălan 1970b, p. 113.
[173] Bălan 1970a, p. 150.
[174] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 65, 24 august 1841, p. 342.
[175] Fancsali 1992, p. 326.
[176] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 67, 31 august 1841, p. 358.
[177] *Ibidem*, p. 358.

„Dar și acompaniamentul realizat de fratele mai mare al lui Carl, cunoscut în țară și acum și la Viena, a demonstrat cât de puternic poate fi efectul unui artist autentic, chiar și doar prin acompaniament simplu [...] Totuși, Carl a rămas întotdeauna cea mai interesantă prezență. Era, până la urmă, centrul atenției [...] nu vă gândiți că era doar un copil de 11 ani care începe să cânte; nu - era un bărbat, un om puternic, care stăpânește tonalitățile cu forță, un om al artei și al spiritului. Și totuși, această artă, acest spirit și această putere locuiesc în copilul mic, care, cu expresia blândă și liniștită, cu ochii mari și strălucitori, cu ușoara tristețe a buzelor, zâmbește prietenos, asemenea îngerilor [...] Nu a cântat ca un copil ale cărui degete au fost doar instruite mecanic în acorduri, ci a interpretat cu spirit, demonstrând că a înțeles profund lucrarea. Aceasta confirmă, fără echivoc, înălțimea geniului în acest virtuoz încă aflat în copilărie [...] pătruns de geniul creativ, și ceea ce percepe cu rapiditate în sine, împărtășește cu stăpânire completă a tehnicii și cu expresivitatea caldă și autentică a sentimentului muzical profund. Aceasta a fost confirmată și de interpretarea variațiunilor la patru mâini de Herz, în care fratele mai mare, implicat în partea de bas, a susținut piesele ușoare, dar atractive, în mod excelent [...]”[178].

După acest prim concert de la Sibiu, Carl a primit ca amintire din partea „Hermannstädter Musikverein”, în uralele publicului, „o carafă de argint”[179] inscripționată cu textul „Carl Filtsch; Asociața Muzicală din Sibiu”. De asemenea, comitetul de conducere al asociației le-a oferit, atât lui Carl, cât şi lui Josef, diplome de membrii, seara terminându-se printr-o cină festivă oferită întregii adunări de directorul „Hermannstädter Musikverein”, domnul notar şef Conrad, care: „[...] a avut norocul de a-i avea ca oaspeți pe întreaga și distinsa familie Filtsch din Sebeş”[180].

Cel de al doilea concert a avut loc vineri, 3 septembrie, organizat tot în scop caritabil, încasările fiind donate fundației care colecta fonduri pentru construcția spitalului public „Franz Joseph”, de care orașul avea nevoie[181]. La acest al doilea concert – relatează

[178] *Ibidem*, p. 358.
[179] Bălan 1970a, p. 152.
[180] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 67, 31 august 1841, p. 359.
[181] Szaunig 2008, p. 49.

cronicile - sala teatrului a fost umplută până la refuz locurile trebuind să fie suplimentate. Parterul a fost ocupat cu o oră și jumătate înainte de debutul concertului şi lojele au fost arhipline, „gemând de spectatori"! Spectacolul a debutat cu *Uvertura* operei *Wilhelm Tell* interpretată de orchestră, după care, Carl a interpretat o *Fantezie* de Herz, „[...] redată cu o claritate și o perfecțiune care au stârnit aplauze furtunoase", concertul fiind întrerupt însă, de ovațiile publicului, în momentul în care, o poezie de cinci strofe a contesei Odolfredi-Hager[182], multiplicată în sute de exemplare şi dedicată tânărului Carl, scrisă în urma concertului din 27 august, a fost aruncată de la balcon: „[...] foile au plutit prin aer, iar când publicul a început să le citească, s-a lăsat o tăcere emoționată"[183].

După aclamații, Carl a interpretat *Fantezia* de Thalberg pe teme de Beethoven, după care, în încheierea spectacolului, Carl şi Josef au cântat împreună la două piane *Fantezia Încoronării* a lui Hertz[184]. Despre acest moment al concertului, presa vremii relatează, comparându-i în termeni elogioși pe cei doi frați:

> „A fost, cum s-a spus, un triumf deplin al artei și al spiritului asupra copilăriei [...] La final, frații Josef și Carl Filtsch au cântat împreună « Fantezia Încoronării » de Herz pentru două piane, cu o unitate și o eleganță de neuitat. S-a iscat, firește, și comparația între cei doi. Mulți spuneau că îl preferă pe fratele mai mare, Josef, deși recunoșteau că adevăratul virtuoz era Carl. Josef, deja adult, deși nu profesionist, este un artist format, sigur pe sine și rafinat. Are avantajul vârstei: experiența, sensibilitatea conștientă, profunzimea omului care a trăit și simțit. Cântă cu căldură, cu convingere, cu o expresivitate care vine din adâncul ființei sale. Carl, copilul, nu are încă acea profunzime. El cântă din lumea senină a visurilor și a simplității copilărești. Nu poate exprima încă frământările și pasiunile omului matur - îi lipsesc anii, viața, experiența. Și totuși, în el se ghicește o măreție în devenire. Dacă Josef este ca o casă frumoasă, desăvârșită și primitoare, atunci Carl este fundația unui

---

[182] Pentru textul integral al poeziei vezi: *Der Siebenbürger Bote*, nr. 69, 7 septembrie 1841, p. 383.
[183] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 69, 7 septembrie 1841, p. 381.
[184] Szaunig 2008, p. 49.

palat regal al artei, ale cărui prime coloane deja se ridică peste celelalte clădiri și ne lasă să intuim splendoarea ce va fi. Când va veni vremea, când anii îi vor aduce maturitatea spiritului, Carl Filtsch îl va întrece pe fratele său și va deveni, cum toți simțim deja, unul dintre cei mai mari artiști ai Europei"[185].

Publicul a fost în delir aruncând flori şi coronițe de flori din sală peste artiști, moment în care, spre satisfacția generală, Carl s-a așezat din nou la pian și a interpretat o *Nocturnă*, compoziție proprie, după care spectatorii, pe deplin satisfăcuți au părăsit sala[186].

Încasările obținute în urma acestui concert au fost donate fondului pentru construcția spitalului. Într-un *Raport despre Fundația și construcția spitalului public « Franz Joseph » din Sibiu, cu ocazia deschiderii Instituției Sănătății în 15 Mai 1858*, Carl figurează ca donator în 3 septembrie 1841, al sumei de 321 florini şi 57 kreutzeri[187]. După ce s-au strâns suficiente fonduri, 11 ani mai târziu, în 25 iulie 1852, împăratul Franz Joseph a pus piatra de temelie a clădirii spitalului, la a cărei înființare a contribuit și fostul său partener de joacă Carl Filtsch[188]. Vorbind despre contribuția lui Carl la înființarea fundației pentru construcția spitalului, Bernhard Lindenau menționează faptul că, pentru multă vreme pe clădirea spitalului a existat o efigie a lui Carl Filtsch, căruia i-au fost recunoscut statutul de prim donator de către contemporanii săi, însă această efigie a fost îndepărtată cândva după 1919, de autoritățile timpului[189].

De la Sibiu frații s-au îndreptat spre Brașov, unde erau programate două concerte în 10 şi 12 septembrie[190]. Inclusiv presa de limbă română, a mediatizat evenimentele de la Brașov. *Gazeta de Transilvania*, anunța în ediția din 24 august/5 septembrie 1841, într-un scurt text publicat cu caractere chirilice (Fig. 12), concertele care

---

[185] *Der Siebenbürger Bote,* nr. 69, 7 septembrie 1841, p. 382.
[186] *Ibidem*, p. 382.
[187] Szaunig 2008, p.123.
[188] Lindenau 1940, p. 44, nota 2.
[189] *Ibidem*, p. 51.
[190] Fancsali 1992, p. 326.

urmau să se desfăşoare acolo: „Tânărul dar vestitul nostru patriot Filci, virtuosul, este să sosească mâine, luni, aici la Braşov, unde va da concerte, de la care câştigul va curge în casa săracilor”[191].

În timp ce se aflau încă la Sibiu, o tragedie a zguduit Ţara Bârsei şi întreaga Transilvanie. În noaptea de 25 august, satul Vulcan, aflat în proximitatea Braşovului, a fost mistuit de un incendiu devastator care a lăsat oamenii pe drumuri. Fraţii nu stau mult pe gânduri şi în 6 septembrie se îndreaptă spre Braşov, unde încasările celor două concerte susţinute au fost donate sinistraţilor[192].

Concertele s-au desfăşurat în sala „Reduta” şi au avut un program similar celor de la Sibiu, fiind incluse în ele, inclusiv două solo-uri de canto încredinţate unor solişti locali[193]. După primul concert care a avut loc în 10 septembrie, presa locală îi aduce lui Carl elogii, iar după cel de al doilea, susţinut în 12 septembrie, *Siebenbürger Wochenblatt* relata despre primul concert, continuând în numerele următoare cu descrierea amănunţită a ceremoniei organizate de oameni în onoarea fraţilor în 12 septembrie, în care lui Carl i-a fost înmânată o cupă de cristal (Fig. 13):

> „O! A fost o clipă minunată când la terminarea celui de al doilea concert [...] un grup de tinere fete s-au rânduit pe palier, cu cununi de flori naturale, printre care a trecut apoi artistul ca pe sub arcuri de triumf [...] A fost un moment mişcător atunci când în fruntea şirului de fete s-au aşezat doi funcţionari bătrâni din satul Vulcan, în costume de sărbătoare oferindu-i o cupă frumos cizelată[194] ca un gest mut de recunoştinţă a celor năpăstuiţi”[195].

Pe drumul de întoarcere spre Sebeş, fraţii şi-ar fi dorit să concerteze şi la Făgăraş, pentru a strânge fonduri necesare bisericii evanghelice din localitate aflată în construcţie, însă acest lucru nu a

---

[191] *Gazeta de Transilvania*, nr. 34, 24 august 1841, p. 136.
[192] Bălan 1970a, p. 152.
[193] Bălan 1970b, p. 115.
[194] Cupa, confecţionată din cristal cu încrustaţii violete are inscripţia „Din recunoştinţă Vulcan”, se păstrează la „Siebenbürghisches Museum Gundelsheim”, vezi: Szaunig 2008, p. 49.
[195] Bălan 1970b, p. 115-116.

fost posibil datorită stării precare în care se aflau instrumentele existente în oraș. Un localnic relatează evenimentul din 14 septembrie:

> „[...] Și totuși, cine ne-ar putea lua în nume de rău durerea unei speranțe înșelate, aceea de a-l fi putut asculta pe Carl Filtsch în mijlocul nostru? [...] Da, celebrata și generoasa pereche de frați voia, în trecerea lor, să cânte în folosul bisericii evanghelice locale aflate în construcție. Dar unele dintre instrumentele existente erau deteriorate și nu puteau fi reparate la timp, iar cele aflate în stare acceptabilă nu erau vrednice de asemenea artiști. Mulți admiratori ai înaltei arte de aici s-au adunat și au încercat tot ce le-a stat în putință pentru a procura, într-un timp atât de scurt, un instrument potrivit — dar în zadar! Totuși, un mic grup dintre admiratorii săi locali a avut norocul de a-l auzi pe micul virtuoz în această dimineață, înainte de plecare, cântând la un pian nu tocmai bine acordat, în locuința parohială [...] Dar, alături de durere, mai pot totuși să-și facă loc în noi și un simțământ binefăcător, precum și cea mai sinceră recunoștință pentru nobila și buna intenție, și trimitem artistului înalt înzestrat urări de bine nu mai puțin călduroase decât dacă dorința noastră ar fi fost împlinită. Fie ca el, în sfera sa pură, neatins de miasmele pământului și neabătut de disonanțele lui, să-și continue încă mult, mult timp calea sa artistică înălțătoare, spre binecuvântare, spre dăruirea unei desfătări cerești omenirii și spre gloria poporului său!”[196].

Au poposit din nou la Sibiu, unde, la invitația violonistului și compozitorului Wilhelm von Asbóth (1821-1877)[197], care a avut în 17 septembrie 1841 un concert la Sibiu, Carl a cântat la finalul concertului. Presa locală relata faptul că spre marea bucurie a spectatorilor, micul artist, a binevoit să participe la concertul lui Asbóth, la care a avut loc şi un incident tehnic. Două taste ale pianului s-au blocat, însă Carl a mascat atât de bine acest neajuns

[196] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, anul 2, nr 76, 1 octombrie 1841, p. 437-438.

[197] Wilhelm von Asbóth, născut în 1821 la Rădăuți, a studiat vioara la Praga iar între 1842 și 1861 a fost dirijorul militar al orchestrei armatei austriece, a murit la Budapesta în 1877. Vezi: *Biographical Lexicon* (https://prague-violinists.zrc-sazu.si/biographical-lexicon.html, accesat: 14. 11. 2025).

încât nu au fost mulți cei care l-au conștientizat[198]. Şi cu acest prilej Carl este prezentat în cei mai favorabili termeni:

> „Acea atingere limpede ca un clopoțel, acea nuanțare subtilă și claritate rară a fiecărui ton, fie el cel mai slab sau cel mai puternic, siguranța în cele mai dificile pasaje, mecanica perfect dezvoltată a ambelor mâini, arpegii delicate, întreaga superioritate a jocului acestui copil minunat și mare în talent rămân pentru orice ascultător atent la fel de uimitoare, ba chiar mereu demne de o nouă admirație [...] L-am ascultat și ne-am bucurat de acest copil remarcabil [...] acest copil poate fi considerat un înlocuitor pentru Thalberg, Liszt sau Dreyschok!"[199].

Următorul concert a avut loc la Orăştie, în 26 septembrie. Alegerea acestui oraș pentru a concerta a fost motivată, cu siguranță, de faptul că familia Filtsch a locuit acolo între 1808-1819, în plus, Orăștie este locul de naștere al lui Josef. Bucuria locuitorilor poate fi dedusă din modul în care i-au întâmpinat pe frați, un grup de călăreți care i-au condus până în oraș, așteptându-i la granița dintre Scaunul Sebeşului şi cel al Orăştiei:

> „Un grup de călăreți împodobiți festiv i-a întâmpinat pe sărbătoriți la hotar unde a avut loc o primire solemnă, după care i-a condus în oraș. Aici era aliniată școlărimea, iar băieții i-au strigat vesel tovarășului lor de aceeași vârstă, acum atât de faimos: «Vivat!». Micul artist, care ședea în trăsură lângă tatăl său, i-a salutat și le-a făcut cu mâna cu ochii umezi de lacrimi"[200].

Programul concertului susținut aici, este asemănător celui de la Sibiu, Carl şi Josef au cântat împreună, iar una dintre surorile Filtsch, a interpretat o arie compusă de Josef, aplaudată frenetic de public[201].

Ultimul concert susținut „în patrie" a fost la Sebeş în 28 septembrie, la finalul căruia, directorul Asociației Muzicale din

---

[198] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 74, Sibiu 24 septembrie 1841, p. 241.
[199] *Ibidem*, p. 242.
[200] Irtel 1993, p. 48.
[201] Szaunig 2008, p. 50.

localitate, i-a dăruit lui Carl o perlă şi un rămas bun poetic[202] (Fig. 14):

> „În numele societății, « micul marele Carl Filtsch », cum l-a numit inspirat Thalberg, a primit, după concertul de rămas bun susținut la 27 septembrie în Sebeş, un dar din partea directorului Societății Muzicale, I. Marlin, și a secretarului, dl. Seivert”[203].

După două concerte susținute la Pesta şi alte 11 în Transilvania, toate într-un interval de numai patru luni, între 11 iunie şi 28 septembrie 1841, Josef şi Carl se întorc la Viena, unde prestația lor din Transilvania nu trece neobservată. *Wiener Theaterzeitung* din 5 noiembrie vorbea despre concertele de la Pesta, Sibiu, Braşov, Cluj, Sebeş şi Sighişoara (?), în scopuri filantropice, toate ziarele Ungariei și Transilvaniei fiind pline de laude la adresa fraților[204].

---

[202] *Ibidem*, p. 50.
[203] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, an 2, nr. 77, 5 octombrie 1841, p. 1.
[204] Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten, an 2, nr. 95, 7 decembrie 1841, p. 416.

5. Josef după moartea lui Carl

La scurt timp după moartea lui Carl, Josef a publicat ultimele trei compoziții ale acestuia, „Impromptu" în sol bemol, piesă compusă de Carl sub îndrumarea lui Chopin; un alt „Impromptu" în si bemol minor, care a fost numit inițial „Scherzo", compusă şi dedicată lui Chopin la scurt timp după ce Carl a părăsit Parisul; şi emoționantul dar sinistrul „Adieu", compus de Carl cu puțin timp înainte să moară[205]. Despre această ultimă compoziție a lui Carl, Peter Szaunig afirma că a fost compusă în 11 septembrie 1844 la Sebeş şi a fost dedicată de Carl surorii sale vitrege Susi, pe care acesta o iubea foarte mult[206].

Josef a rămas la Viena după moartea lui Carl, în toamna anului 1846 ocupa funcția de secretar de curte stagiar la Cancelaria Aulică Transilvană. *Ziarul Național* din 20 octombrie 1846 amintește promovarea unui coleg de al său în postura de secretar de curte plin, şi oferirea unui premiu în bani „ [...] secretarului de curte stagiar neremunerat Josef Filtsch"[207]. După cum afirmam într-un capitol anterior, stagiatura lui s-a prelungit după ce Josef a părăsit postul de stagiar la Târgu Mureş, şi se pare că, funcționarii stagiari nu erau remunerați lunar, ca ceilalți, în schimb li se aprobau din când în când, anumite sume de bani sub formă de premii. Interimatul lui Josef a luat sfârșit abia în iarna anului 1848 când:

> „Majestatea Sa imperială și regală a binevoit, prin hotărârea supremă din 26 februarie a.c., să-l numească în mod foarte grațios pe funcționarul stagiar al Cancelariei Curții regale a Transilvaniei, Josef Filtsch, în funcția de funcționar onorific al Curții în cadrul aceleiași instituții"[208].

---

[205] Gajevski 2009, p. 4.
[206] Szaunig 1976, p. 141.
[207] *Nemzeti Ujság*, nr. 371, 20 octombrie 1846, p. 621.
[208] *Wiener Zeitung*, nr. 73, luni, 13 martie 1848, p. 331.

5.1. Familia lui Josef Filtsch

Oricum ar fi stat lucrurile, Josef continuă să locuiască la Viena şi, în anii de după moartea lui Carl, şi reuşeşte să îşi întemeieze o familie. În 17 ianuarie 1849, la Biserica Luterană din oraş a fost celebrată căsătoria lui Martin Josef Filtsch în vârstă de aproape 36 ani cu tânăra Marie Elisabeth Regine von Glotz (1828-1903), în vârstă de 20 ani, născută la Braşov în 11 decembrie 1828 (Fig. 8), fiica căpitanului de cavalerie din armata imperială Heinrich von Glotz şi a Charlotte-ei născută von Dornenthal[209].

În ziua de 20 octombrie a aceluiaşi an Josef devine tată, la Viena fiind înregistrată naşterea primului copil al familiei, un băiat, botezat în 12 noiembrie 1849 cu numele Emil Joseph Heinrich Filtsch. Evenimentul a fost consemnat în registrul botezaților de la aceeași parohie vieneză[210], singurul fiu al familiei, Emil Filtsch (1849-1921) a călcat pe urmele tatălui său, fiind consilier general clasa I la Viena şi totodată un pianist apreciat[211]. La unul din concertele organizate de el în 29 august 1868, cu participarea violonistului Mosko d'Israeli în sala cazinoului din Gmunden, a asistat inclusiv arhiducesa Elisabeta[212].

Deşi nu a renunțat niciodată la Viena, doi ani mai târziu Josef s-a stabilit la Sibiu, unde în luna aprilie 1851 a susținut un concert caritabil pe care îl vom prezenta în detaliu în capitolul dedicat activităților caritabile ale lui Josef.

În 1853 îl găsim în postura de înalt funcționar regal la Sibiu, cel puțin aşa rezultă dint-o scrisoare pe care poetul sas Viktor Kästner (1826-1857), a trimis-o în 30 august 1853 de la Sibiu iubitei

---

[209] *EZAA-Wls.*, *Trauungsbuch 1831-1894*, inv. TRB02, p. 484-485, nr. 4, (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TRB02/?pg=253, accesat 28.12. 2025).
[210] *EZAA-Wls.*, *Taufbuch 1848-1851*, inv. TFB10, p. 265-266, nr. 64, (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TFB10/?pg=136, accesat 28.12.2025).
[211] *Szaltzkamergutt-Zeitung*, an XXVII, nr 40, 2 octombrie 1921, p. 2.
[212] *Gmunder Wochenblatt*, an XVIII, nr. 35, marți 1 septembrie 1868, p. 414.

sale şi în care îl menționa pe Josef Filtsch, funcționar în localitate, împreună cu care a mers la o sărbătoare populară. În scrisoarea amintită îi relatează iubitei inclusiv despre o seară petrecută la un local din Sibiu, unde, a stat la aceeași masă cu mai mulți sebeșeni, inclusiv cu perechea Jenni, (probabil un diminutiv de la Regina) şi Joseph Filtsch"[213]. Friedrich Schuster, care publică scrisorile de dragoste ale lui Kästner ne spune faptul că Josef, funcționar la Sibiu era din Sebeş şi împreună cu Jenni formau o pereche[214]. Deşi niciunul dintre cei doi nu a fost născut în Sebeş, părinții şi o parte din frații lui Josef locuiau la acea dată acolo. Probabil că acesta a fost motivul pentru care atât Kästner cât şi Schuster, i-au asimilat pe Josef şi soția lui cu sebeșenii.

Familia Filtsch se mărește în anul 1855, când, în 15 ianuarie s-a născut la Sibiu fiica lui Joseph, Irène Filtsch (1855-1834), care ulterior, a emigrat în Statele Unite ale Americii unde s-a căsătorit cu avocatul din New York, Walter Scott Andrews (1852-1929)[215]. Irène a publicat la New York în anul 1923, o broșură de 30 de pagini despre unchiul său Carl Filtsch. Şi Irène, la fel ca şi fratele său mai mare Emil, a fost o bună pianistă, dar şi compozitoare. În colecția Bibliotecii Naționale a Franței se păstrează două dintre compozițiile ei, editate la Paris de Lèon Grus în anul 1902 (Fig. 23): Op. 10. *Rêverie pour piano*[216], respectiv Op. 11. *Csárdsás (Emlékezet) Souvenir*[217].

În anul 1861 Josef era din nou stabilit la Viena, unde, în primăvara aceluiași an, s-a născut următorul copil al familiei, tot o fetiță. Johanna Charlotte Helenne Filtsch, a văzut lumina zilei în 12 aprilie 1861 şi a fost botezată în 27 aprilie[218], nașa ei fiind contesa

---

[213] Schuster 1987, p. 71, 73.

[214] Vezi: *Ibidem*, p. 79, nota 33 şi p. 80, nota 46.

[215] https://www.myheritage.com/research?s=OYYV6JMVJKAULZCBALUDPKCH4TTGRVA&formId=master&formMode=1&useTranslation=1&exactSearch=&p=1&action=query&view_mode=card&qname=Name+fn.irene+fnmo.1+ln.Filtsch%2F3Andrews+lnmsrs.false (accesat: 24.07.2025).

[216] *BnF*, Irène Andrews, *Rêverie pour piano. Op. 10*, inv. FRBNF39642259, (http://ark.bnf.fr/ark:/12148/cb396422595, accesat 14.02.2026).

[217] *BnF*, Irène Andrews, *Csárdsás (Emlékezet) Souvenir. Op. 11*, inv. FRBNF39642260, (http://ark.bnf.fr/ark:/12148/cb39642260c. accesat 14.02.2026).

[218] *EZAA-Wls.*, *Taufbuch 1860-1861*, inv. TFB14, p. 166, nr. 119, (https://data.m

Johanna Bánffy, lucru care dovedeşte faptul că, legătura lui Josef cu familia Bánffy, a continuat şi după moartea lui Carl. Helene Filtsch (1861-1939), a fost căsătorită cu Max Georg von Hornbostel (1852 - 1919)[219].

Josef şi Maria Filtsch au avut cinci copii, pe lângă cei trei menţionaţi mai sus, familia număra încă două fiice, Moly şi Henriette Ludovika Filtsch, cea din urmă născută tot la Viena în 7 martie 1867[220], fiice care în anul 1921 deplângeau decesul fratelui lor Emil[221].

Soţia lui Josef, Maria, a fost funcţionar ministerial la Viena, unde a murit în 18 decembrie 1903, la vârsta de 75 de ani în urma unei pneumonii[222].

5.2. Activitatea caritabilă a lui Josef Filtsch

Josef a păstrat o vie amintire fratelui pe care l-a iubit, lucru dovedit şi de faptul că a continuat munca filantropică începută de Carl. În 11 aprilie 1851 la Sibiu, a susţinut un concert caritabil pentru a strânge banii necesari construcţiei spitalului din localitate, acţiune demarată de fratele său Carl, în urmă cu un deceniu în 1841. Presa vremii descrie concertul (Fig. 15), şi îi aduce elogii lui Josef:

> „Concertul caritabil susţinut de Domnul Josef Filtsch, [...] la Teatru, pentru mărirea fondului spitalului înfiinţat de fratele său Carl, [...] a fost încununat de cel mai frumos succes din toate punctele de vedere. Nu numai că au fost interpretate piese muzicale foarte interesante, iar execuţia lor a fost de aşa natură încât o putem descrie

---

atricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TFB14/?pg=166, accesat 28.12.2025).

[219] Vezi: https://www.geni.com/people/Helene-von-Hornbostel/6000000023955748164, (accesat 28.12.2025).

[220] *EZAA-Wls.*, *Taufbuch 1867*, inv. TFB20, p. 37, nr. 64, (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TFB20/?pg=37, accesat 28.12.2025).

[221] *Szaltzkamergutt-Zeitung*, an XXVII, nr 40, 2 octombrie 1921, p. 2.

[222] *EZAA-Wls.*, *Todtenbuch 1903*, inv. STB23, p. 39-40, p. 32, nr. 166, (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/STB23/?pg=23, accesat 28.12.2025).

în general ca excelentă, dar sala plină a fost ocupată și de un public atât de frumos, dornic de recunoaștere, cum rar am văzut adunat acolo. Faptul că am zărit printre ei foarte multe persoane, care altfel stăteau departe de toate adunările dramatice, muzicale și de altă natură din domeniul artei spectacolului [...] arată valoarea ridicată care îi este recunoscută virtuozului și adevăratului maestru al instrumentului său, Domnul Josef Filtsch, [...] căci doar simțul caritabil, așa cum am observat deja cu multe ocazii, nu este cel care ar fi în măsură să stimuleze o participare atât de generală..."[223].

Programul concertului conceput de Josef a debutat cu un *Allegro* din *Concertul în Do minor* de Ludvig van Beethoven dar cu o cadență de Carl Filtsch. A urmat un *Cântec napolitan*, apoi un duet din opera lui Halévy *Muschetarii Reginei*. Al patrulea moment prezentat de Josef, de această dată la melofon, a fost *Două gânduri* de Donizetti, urmate de o *Fantezie* de Lafont pentru vioară, cu acompaniament la pian. Al șaselea punct a fost o *Arie* din *Lucia di Lammermoor* de Donizetti, urmată de un duet din *Puritanii* de Bellini şi o *Arie* din *Hernani* de Giuseppe Verdi, Concertul a fost încheiat de Josef care a interpretat la pian o *Nocturnă* și o *Mazurcă*, ambele de Chopin, încheind cu un *Impromptu*, compoziție proprie[224].

Comentând prestația lui Josef, autorul articolului subliniază faptul că la primul şi ultimul număr al spectacolului, „[...] Domnul Filtsch a apărut în virtuozitatea sa demnă de admirat [...]", la piesele 3, 5, 6 și 8 „[...] în neegalatul său rol de acompaniator la pian [...]", iar la punctul 4, „[...] ca un cântăreț încântător prin gâtlejurile metalice și pline de sonoritate ale melofonului"[225].

Vorbind despre colaboratorii lui Josef în acest concert, gazetarul apreciază acompaniamentul orchestrei în piesa de debut a spectacolului ca fiind foarte reușită, deși propagarea sunetului din adâncul sălii teatrului nu a putut ține pasul cu tonurile pline şi luminoase, puternice şi clare ale pianului cu coadă Erard, apreciind faptul că nici măcar o dublare a tuturor instrumentelor cu coarde nu ar fi fost suficientă[226]. Poate că este chiar pianul primit de Carl drept

---

[223] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 61, 16 aprilie 1851, p. 303.
[224] *Ibidem*, p. 303.
[225] *Ibidem*, p.303.
[226] *Ibidem*, p. 304.

cadou de Anul Nou în 1843 la Paris, care valora 3400 de franci, pe care ştim că fraţii l-au expediat la Viena[227], instrument pe care probabil Josef l-a adus cu el acasă atunci când a părăsit capitala. În continuare cronica apreciază prestaţia violonistului care a interpretat *Fantezia* lui Lafont cu delicateţe, depăşind pasajele dificile şi pasajele duble într-un mod pur şi delicat; iar vocile pline, sonore şi frumoase ale celor două cântăreţe „diletante" şi pronunţia inteligibilă a cuvintelor, au lăsat cea mai plăcută impresie[228].

Cronicarul nu conteneşte însă cu laude la adresa lui Josef, subliniind atât măiestria lui ca artist, cât şi umanitatea lui, pornirea de a-şi ajuta semenii prin binefacerile pe care le practica, subliniind totodată şi dragostea lui Josef pentru fratele său Carl:

> „Fiecare dintre aceste realizări multilaterale purta pecetea perfecţiunii, a unei consacrări artistice superioare. Nu un virtuoz, un discipol al artei, un artist pur şi simplu a stat în faţa noastră, făcându-ne să ne holbăm de uimire — nu, a fost un mare preot demn al sublimei arte a muzicii în cea mai frumoasă floare a vârstei bărbăteşti, care ne-a captivat sufletele, a apucat cu putere, a entuziasmat, a încântat inimile şi le-a umplut cu admiraţie. Nu lumini izolate ale creaţiilor sale sonore s-au evidenţiat semnificativ, înşelând prin podoabe de paradă, ci fiecare lucrare a fost un întreg executat cu rotunjimea cea mai perfectă, cu cea mai intimă concordanţă a tuturor părţilor. Deşi în judecăţile noastre evităm de obicei comparaţiile, în cazul Domnului Filtsch suntem îndemnaţi să exprimăm că el poate fi aşezat cu vrednicie alături de cele mai lăudate nume ale timpului nostru, ba chiar preferat unora dintre ele, deoarece în producţiile sale nu există nicio linguşire ostentativă, nicio excentricitate, ci le execută cu un calm nobil şi o adevărată pietate artistică. Valoarea Domnului Filtsch ca om este atestată nu doar de efortul nobil pentru scopul caritabil, ci şi de tactul inconfundabil şi dragostea pentru fratele său Carl, care a fost smuls artei mult prea devreme, [...] Fie ca dorinţa ambilor fraţi şi a altor binefăcători generoşi de a înfiinţa un spital în Sibiu să se împlinească foarte curând!"[229].

Încasările de la acest concert, 323 florini şi 39 kreutzeri, au fost donate fundaţiei care strângea fonduri pentru construcţia spitalului,

---

[227] Szaunig 2008, p. 57.
[228] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 61, 16 aprilie 1851, p. 304.
[229] *Ibidem*, p. 303-304.

în raportul prezentat în 1858 cu prilejul inaugrării spitalului contribuția lui Josef Filtsch, înalt funcționar regal, fiind evidențiată (Fig. 11). Peter Szaunig precizează faptul că Josef Filtsch, care apare ca donator pe listă alături de Carl Filtsch, nu este tatăl lui Carl[230], însă nu face legătura cu fratele acestuia. Din Raportul despre Fundația şi construcția spitalului „Franz Joseph" din Sibiu, prezentat cu ocazia inaugurării instituției în 15 mai 1858, aflăm că inițial s-a intenționat amenajarea spitalului într-o secție a azilului orășenesc amplasat pe Saggasse (actuala Strada Turnului). După ce comunitatea a constatat că azilul, din cauza poziției și construcției sale nefavorabile, nu era potrivit pentru scopul propus, s-a decis construirea unei clădiri noi şi adecvate scopului propus, prima donație fiind făcută de Carl Filtsch, după concertul din 3 septembrie 1841[231].

În toamna anului 1853, Joseph susține încă un concert caritabil în ziua de 19 septembrie, de această dată la Sebeş, pentru a strânge fonduri necesare bisericii evanghelice din Petreşti (Fig. 16). A răspuns la apelul preotului Johann Michael Möckel (1818-1866)[232], care în acel an a preluat parohia aflată într-o situație financiară precară şi a reușit să adune în jurul său câțiva artiști amatori, împreună cu care, a performat în fața comunității din Sebeş şi a strâns suma de 62 florini şi 9 creițari pe care le-a donat bisericii. Pastorul Möckel, pe lângă mulțumirile pe care le aduce tuturor participanților, ne oferă şi o descriere a evenimentului lăudând prestația lui Josef:

> „Cine și-a format în lumea mare concepte fine despre artiști și performanțe artistice, acela trebuie, [...] să coboare treaptă cu treaptă pe lunga scară a relativului, până ce ajunge în Sebeş, într-o sală de dans destul de modestă, unde șase diletanți încep uvertura « Lodoïska » și, dacă nu este prea deprins cu rafinamentele, va spune: « pentru un loc atât de mic, e totuși destul, chiar surprinzător »! Dar atunci păşeşte la pian un domn și începe, după un preludiu strălucitor, fantezia lui Thalberg pe tema din Lucia, și ne-o redă fără ezitare și șovăire, cu claritate și siguranță, cu forță și căldură, cu puritate și eleganță până la final! După ce a auzit aceasta, nu se mai

[230] Szaunig 2008, p. 123.
[231] *Ibidem*, p, 123.
[232] Preot evanghelic la Petreşti între 1853 şi 1860. Pentru detalii vezi: Neagu 2018, p. 184.

gândește la Sebeş ci la Viena și Paris, din care orașe ale artei se trage, fără îndoială, arta interpretării domnului Josef Filtsch, consilier la Curte. De aceea trebuie atribuit lui și venitul neobișnuit de mare al concertului din Sebeş. Piesele pe care a binevoit să le interpreteze la melofon au produs un efect cu totul neașteptat asupra publicului! Aceste sunete au, într-adevăr, ceva atât de particular și de imaterial, încât nu par a aparține acestei lumi. [...] Toate piesele pe care domnul Filtsch le-a interpretat atât la pian, cât și la melofon purtau pecetea unei formații muzicale temeinice și a unei capacități înnăscute! Și recunosc bucuros că interpretarea lui mi-a plăcut mai mult decât cea a celor mai mulți pianiști chiar de rang superior; căci, chiar dacă nu fiecare deget al mâinii domnului Filtsch ar fi format în mod egal după școala cea nouă, în schimb inima și sufletul său trebuie să fie corecte și, mai mult, vii; el exprimă gândurile și simțămintele adevărat și drept, cald și viu, și chiar artiști celebri ar putea învăța de la el, căci instrumentul trebuie să slujească nu tehnicii, ci spiritului și inimii. De aceea, interpretarea sa va rămâne mult timp în amintirea locuitorilor din Sebeş; iar pentru mine va fi de neuitat amabila prietenie și bunăvoința cu care mi-a primit și îndeplinit rugămintea [...] De aceea îmi închei mulțumirea cu dorința ca această rodnică cultivare a artei să nu se răcească niciodată în Sebeş. Joh[ann] Mic[hael] Möckel, pastor evanghelic”[233].

În 1853, Josef Filtsch în vârstă de 40 de ani, era un artist deplin format, care cânta cel puțin la două instrumente, pian şi melofon, era înalt funcționar regal la Sibiu şi implicat în acte caritabile, a dus mai departe munca începută alături de fratele său Carl.

5.3. În slujba Majestății Sale, activitatea politică a lui Josef Filtsch

După Revoluția de la 1848/49, în imperiu a fost instaurat un regim militar cunoscut în istorie sub denumirea de neoabsolutism. În cazul Transilvaniei, prin diploma imperială din 20 octombrie 1860, recapătă statutul de Mare Principat, i se restabilește Cancelaria Aulică de la Viena şi sunt reînființate vechile comitate, scaune şi orașe libere regale[234].

[233] Möckel 1853, p. 771.
[234] Teşculă 2011, p. 303-304.

Josef Filtsch a desfăşurat şi o intensă activitate politică în special în cadrul dietei de la Sibiu din anii 1863/64, într-un context politic tensionat. Printr-o hotărâre a împăratului din 14/27 decembrie 1860, Banatul a fost încorporat Ungariei. Nu şi Transilvania, ea constituind o unitate administrativă separată, însă fără Crişana şi Maramureş. Cu toate insistenţele Ungariei, Franz Josef I (1848-1916), a refuzat să sancţioneze încorporarea Transilvaniei în Ungaria şi a proclamat, la 21 iulie 1861, principiul autonomiei ţărilor şi provinciilor Imperiului[235].

Pe această linie, în anul 1863 împăratul convoacă dieta Transilvaniei la Sibiu. Pe lângă deputaţii aleşi, din dietă făceau parte şi membrii numiţi împărat, care erau repartizaţi în două despărţăminte[236]. Acest lucru a constituit o noutate, pe lângă cei 125 deputaţi aleşi, desigur pe baza votului censitar, dieta, conform articolului 1 al legii electorale propuse, avea alţi 40 de noi deputaţi numiţi direct de împărat din rândul celor care „[...] prin proprietate şi inteligenţă, prin experienţă şi afaceri publice şi-au câştigat merite pentru tron şi stat şi au excelat pe teren bisericesc, în ştiinţă şi în artă”[237]. Aceşti deputaţi numiţi de împărat au fost cunoscuţi sub denumirea de „regalişti” şi printre ei a fost prezent şi Josef Filtsch, atestat de o listă din 7 iulie 1863, cu menţiunea: „Josef Filtsch, fost funcţionar al Cancelariei Aulice şi proprietar”[238], care devine astfel membru al Dietei Transilvaniei.

Publicaţia vieneză *Ost-Deutsche Post*, a oferit lista regaliştilor, pe lângă Josef Filtsch figurând şi o veche cunoştinţă de a sa, un român care între timp a fost înnobilat, „Constantin, baron Popp von Böhmstetten, mare comerciant şi director de bancă la Viena”, cel care a dat la Sibiu serata în onoarea lui Sir Hudson Lowe, la care Josef, copil pe aceea vreme, a cântat. După prezentarea listei deputaţilor numiţi de împărat publicaţia preciza:

> „[…] Cu aceste ultime numiri, numărul aşa-numiţilor „regalişti” a ajuns la 38. Alegerile pentru Dieta Transilvaniei sunt aproape finalizate, toate procedurile prealabile necesare au fost îndeplinite,

[235] Firoiu 1974, p. 273.
[236] Păcăţian 1903, p. 27.
[237] Firoiu 1974, p. 274.
[238] *Acten 1864*, p. 41-42.

iar principalele proiecte de lege au fost deja pregătite la a X-a Cancelarie a Curții Transilvaniei, astfel încât nu mai pare să existe niciun obstacol pentru deschiderea solemnă a Dietei Transilvaniei, programată pentru 15 ale acestei luni"[239].

Dieta de la Sibiu a fost foarte importantă pentru viitorul românilor ardeleni, pentru că în cadrul ei, cel puțin două dintre legile elaborate, erau de foarte mult timp așteptate. Este vorba despre „Legea cu privire la egala îndreptățire a națiunii române şi a confesiunilor ei" şi „Legea cu privire la întrebuințarea celor trei limbi ale țării în comunicarea oficioasă"[240] şi Josef Filtsch a contribuit la ambele.

Din protocoalele ședințelor dietei aflăm faptul că Josef, a fost ales cu 79 de voturi în comitetul pentru autentificarea proceselor verbale [241], alegerea lui în această poziție fiind, cu siguranță, întemeiată pe faptul că Josef avea studii de drept şi experiență administrativă, inclusiv ca şi funcționar la Cancelaria Aulică. Se cunosc inclusiv interpelările pe care Josef Filtsch le-a făcut în cadrul lucrărilor dietei. Astfel, în cadrul ședinței din 11 august 1863, Josef propune ca dieta să fie întrebată la fiecare ședință dacă să se întocmească sau nu procesul verbal[242].

În ședința din 31 august se discută proiectul de lege referitor la includerea în legislație a națiunii române şi a confesiunilor ei[243], Filtsch susține propunerea făcută de deputatul Rannicher[244], care a prezentat, în rezumat, etapele prin care a trecut „cauza limbii" în Transilvania. Astfel spune Rannicher, articolul 31 din 1791 şi speranțele din 1837 s-au năruit, când, în dieta din 1841/42 s-a dorit câştigarea „dreptului exclusiv" al limbii maghiare, inclusiv în ceea ce privește înscrisurile de pe bani sau pe instituții, însă guvernul „nu a împlinit această dorință", subliniind faptul că, decizia privind

[239] *Ost-Deutsche Post*, an XV, nr. 186, joi 9 iulie 1863, p. 2.
[240] Firoiu 1974, p. 273.
[241] *Protocolulu 1865*, p. 37.
[242] *Ibidem*, p. 41.
[243] Păcățian 1903, p. 171.
[244] *Ibidem*, p. 176

stabilirea limbii oficiale în Transilvania, a fost dreptul Principelui[245]. Ideea a fost însă combătută de alt deputat, C. Schmidt care este de părere că dacă chestiunea ar fi un drept al Majestății Sale, legea nu ar fi fost trimisă în dietă spre dezbatere chiar de către aceasta, iar situația juridică şi socială din 1863 este total diferită față de cea anterioară anului 1848[246].

O altă lege care a creat dezbateri intense, a fost cea privind folosirea limbii materne în justiție, dezbaterea a început în ședința din 18 septembrie, în care „deputatul de Sebeş Josef Filtsch" este angrenat într-o dispută cu deputatul român Alexandru Bohățelu[247]. Filtsch propune ca articolul 7 să cuprindă următorul conținut:

> „Pertractările finale orale, înștiințările şi expedierea sentinței are să se facă în limba aceea a țării, care e limba acuzatului [...] dacă acuzatul nu va dori să se ia în limba maternă, atuncea acestea se vor lua în limba oficială a autorității judecătorești"[248].

Propunerea lui Josef este atacată de deputatul Brecht care îl combate susținând ideea folosirii uneia dintre cele trei limbi oficiale ale provinciei, pe care acuzatul o înțelege, motivând-şi poziția prin faptul că, în situația în care cei acuzați şi judecați ar fi de etnii diferite, de exemplu „armeni, israeliți, țigani, etc." , trebuie folosită nu limba lor maternă, ci una din cele trei limbi oficiale pe care acuzatul o înțelege mai bine[249]. După mai multe interpelări din partea deputaților români Iacob Bologa, Ioan Bran de Lemeny şi Ioachim Mureşian, Josef își retrage propunerea[250].

În continuarea dezbaterii acestei legi, Josef propune un nou conținut pentru articolul 22, care prevedea ca efectele legii să fie aplicate imediat, însă Josef Filtsch propune o amânare a aplicării legii până „[...] după efectuarea regularei definitive constituționale a administrației publice şi a justiției în Marele Principat al

---

[245] *Concordia. Diurnalu politicu şi literaru*, an. III, nr. 80-227, duminică 22 septembrie/4 octombrie 1863, p. 341.
[246] *Ibidem*, p. 341.
[247] *Gazeta Transilvaniei*, an XXVI, nr. 88, 19 septembrie 1863, p. 341.
[248] *Dîuariu 1863*, p. 366.
[249] *Gazeta Transilvaniei*, an. XXVI, nr. 88, 19 septembrie 1863, p. 341.
[250] Păcățian 1903, p. 298.

Transilvaniei”[251]. Propunerea lui este combătută de deputatul Andrei Şaguna care îl interpelează spunând:

> „Asta vor domnii saşi ca guvernul reg. de acum înainte să scrie în maghiară Universității Săseşti? Să aşteptăm până la calendele greceşti, până vor fi organizate comunele şi jurisdicțiile? Acum când gătăm cu dezbaterea proiectului de lege, acum să stricăm tot?”[252].

Şi alți deputați români au intervenit în această dispută astfel că Josef simțind nevoia să se explice, le răspunde că amânarea nu o cere „până la calendele greceşti”, ci doar până la definitivarea organizării administrative şi juridice a țării[253]. La vot se supune numai propunerea lui Filtsch, care însă nu s-a bucurat de susținere prea mare, aşa că articolul 22 a trecut în forma propusă în proiectul guvernului[254].

Dieta de la Sibiu a fost întreruptă în luna octombrie 1863, după ce şi-a îndeplinit misiunea cu care a fost învestită de Majestatea Sa, în sesiunea din 1863, toate cele 11 propuneri legislative pe care Curtea de la Viena le-a trimis spre dezbatere au fost aprobate. Întreruperea lucrărilor dietei a fost determinată de necesitatea ca cei 26 de deputați din Transilvania, 13 saşi şi 13 români, să poată lua parte la sesiunea parlamentului Vienez[255].

În anul următor, în ședința dietei din 13 iunie 1864, cu privire la legea privind înființarea unui tribunal suprem al Transilvaniei, Josef propune ca singurul criteriu după care să se ocupe posturile să fie calificarea pretendenților la funcții şi nu confesiunea sau naționalitatea[256].

Cea de a doua sesiune a Dietei de la Sibiu, s-a reluat în luna mai a anului 1864, deputatul regalist Josef Filtsch, fiind şi de această dată activ. În 22 iulie 1864, în contextul discuțiilor privind convocarea, compunerea şi activitatea dietei, propune ca numărul deputaților regaliști să nu depășească 40, revine însă asupra

---

[251] *Dîuariu 1863*, p. 483.
[252] *Gazeta Transilvaniei*, an. XXVI, nr. 88, 19 septembrie 1863, p. 343.
[253] Păcățian 1903, p. 377.
[254] *Protocolulu 1865*, p. 129.
[255] Pop-Bolovan 2016, p. 297.
[256] Păcățian 1903, p. 478.

propunerii pe care o retrage în 27 iulie[257]. La aceeași lege privind funcționarea dietei, Filtsch, probabil deranjat de absenteismul deputaților propune ca: „[...] membrii dietei şi comitetelor sunt datori a fi de față regulat în ședințele anunțate şi a lua parte la lucrările lor" [258], propunere pe care majoritatea prezentă o respinge[259].

Josef Filtsch şi-a adus contribuția şi la Legea Electorală în cadrul dezbaterii căreia, în 5 august 1864, a propus modificarea articolului 5, în sensul în care președintele şi vicepreședinții dietei să fie numiți de împărat, din rândul candidaților propuși de dietă, însă numai pe considerente de competență şi nu de naționalitate sau religie[260]. De asemenea Josef Filtsch introduce un amendament care prevedea faptul că: „[...] cei cu drept de vot care nu locuiesc în țară, își vor exercita dreptul de vot acolo unde sunt născuți sau încetățeniți" [261], şi încă unul, care prevedea obligativitatea de a prezenta plenului dietei opiniile minoritare din comisii, dacă minoritatea este constituită din cel puțin trei membri, propuneri acceptate de majoritate[262].

În ședința cu numărul 112 a dietei Transilvaniei, care a avut loc în 11 octombrie 1864, şi în care s-au ales deputații pentru Senatul Imperial de la Viena, în secțiunile VII şi XVII unde erau concentrați regaliștii, Josef Filtsch este ales, alături de alți cinci deputați sași şi români cu 12 voturi din totalul de 21[263].

Ziarele din imperiu anunțau chiar de a doua zi, prin intermediul unor rapoarte telegrafice, noua componentă a Senatului Imperial de la Viena, care reunea 26 de reprezentanți ai Transilvaniei, 12 români, 11 sași, printre care şi Josef şi doar 3

---

[257] *Ibidem*, p. 507.
[258] *Protocolulu 1865*, p. 340.
[259] Păcățian 1903, p. 525.
[260] *Ibidem*, p. 517.
[261] *Protocolulu 1865*, p. 291.
[262] Păcățian 1903, p. 525; *Protocolulu 1865*, p. 291.
[263] *Protocolulu 1865*, p. 424.

maghiari[264], Josef figurând printre cei 9 deputați nou intrați în Senatul Imperial, alături de ceilalți 17 realeși în funcții[265].

În 15 decembrie 1864 Senatul Imperial a intrat în vacanță până în 9 decembrie 1865, când, pe ordinea de zi au fost dezbateri privind reducerea dării personale în Transilvania, chestiune în care s-a implicat şi Josef[266]. Deputatul Josef Filtsch susținea că este necesar ca deficitul care apare în veniturile statului prin reducerea impozitelor personale în Transilvania, să fie suportat de celelalte părți ale imperiului, deoarece nu este vorba de a introduce o excepție în favoarea Transilvaniei, ci de a elimina o excepție care exista şi care era în dezavantajul provinciei[267].

În 1865 ziarele *Hermannstädter Zeitungen* şi *Korunk* prezintă lista regaliștilor numiți în Dieta de la Cluj în cadrul căreia, pe poziția 100 îl găsim pe Josef Filtsch[268].

Activitatea politică a lui Josef Filtsch se înscrie în contextul complex al reorganizării administrative și constituționale a Transilvaniei în cadrul Imperiului Habsburgic. Implicarea sa constantă în Dieta de la Sibiu din anii 1863–1864, atât ca deputat regalist, cât și ca participant activ la dezbaterile legislative, evidențiază un profil de politician preocupat de funcționarea eficientă a instituțiilor, de criteriul competenței în ocuparea funcțiilor publice și de echilibrul dintre drepturile naționale și stabilitatea administrativă. Deși unele dintre propunerile sale au fost contestate sau respinse, contribuția lui Filtsch la adoptarea unor legi esențiale pentru recunoașterea națiunii române și a drepturilor lingvistice, precum și accederea sa în Senatul Imperial de la Viena, confirmă rolul său relevant în viața politică a Transilvaniei și a Imperiului în anii premergători compromisului austro-ungar,

---

[264] *Abendblat des Pester Lloyd*, nr. 233, miercuri 12 octombrie 1864, p. 1.
[265] *Salzburger Zeitung*, nr. 231, miercuri 12 oct, 1864, p. 1.
[266] Păcățian 1903, p. 673; 679.
[267] *Die Debatte*, nr. 35, sâmbătă 4 februarie 1865, p. 2.
[268] *Neue Freie Presse,* nr. 423, miercuri 1 noiembrie1865, p. 37.

atitudinea avută în interpelările sale demonstrând ataşamentul şi convingerea sa în susţinerea politicilor curţii de la Viena.

6. Compozițiile lui Josef Filtsch

Josef Filtsch a compus încă din anii tinereții. Știm acest lucru, din propriile mărturisiri în care, vorbind despre perioada de după finalizarea studiilor, când locuia la Târgu Mureş pentru a-şi face stagiatura şi unde în cadrul concertului caritabil pe care l-a organizat şi susținut afirma: „[...] am cântat și o improvizație la sfârșit, care a avut un succes atât de mare încât i s-a trimis tatălui meu din Sebeș o scrisoare de mulțumire și am fost numit printre binefăcătorii orașului”[269]. În iarna anului 1837, fratele său Carl a interpretat în unul din saloanele vieneze *Variațiuni* pe tema *Got erhalt*, compoziție a lui Josef, amintită de criticul M. G. Saphir[270], iar patru ani mai târziu, în cadrul concertului susținut de frații Filtsch la Orăştie, în 26 septembrie 1841, una dintre surorile lor a interpretat o arie compusă de Josef, care a fost primită cu entuziasm de public[271]. După alți zece ani, în concertul caritabil pe care Josef l-a susținut la Sibiu în 11 aprilie 1851, a cântat şi un *Impromptu*, compoziție proprie[272].

Manuscrisele a șaisprezece dintre compozițiile lui Josef, se păstrează în arhiva bibliotecii naționale a Austriei, instituție care le-a achiziționat în anul 1928, printre ele figurează compoziții cu titluri precum *Elegie* și *Nocturnă*, *Le Retour de L'Exile*, *Souvenire de Venice* - *Barcarolle* și o *Mazurcă* (în realitate trei). Cei care semnalează prezența acestor manuscrise, nu fac legătura între Josef şi mult mai celebrul său frate Carl, citând o sursă maghiară, îl consideră bineînțeles de etnie maghiară, spun despre el că este născut probabil la Braşov, însă ceea ce nu greșesc, este faptul că îi atribuie șase compoziții, printre care *Melodies hongroise pur le piano*, publicate la editura muzicală Mechetti din Viena între 1841-

---

[269] *Apendix 1926*, p. 6.
[270] Saphir 1837a, p. 727; Saphir 1837b, p. 4; Schuster 1937, p. 8.
[271] Szaunig 2008, p. 50.
[272] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 61, 16 aprilie 1851, p. 303.

1845[273]. Nici sursa citată de autorii sus menționați nu oferă mai multe informații[274].

În realitate, compozițiile publicate de Josef sunt mult mai multe, 15 la număr: Opus 1. *Mélodies hongroises*; Opus 2. *Elégie et Nocturne*; Opus 3. *Sons plaintifs d'un Exilé*; Opus 4. *Un moment de bonheur. Bluette*; Opus 5. L'Alouette. – L' Hirondelle. Deux Etudes de Salon; Opus 6. *Sons d'Adieu. Sérénade*; Opus 7. *Souvenir de Venise. Barcarolle*, Opus 8. *Impromptu brillant*; Opus 9. *L'inquiétude, morceau caractéristique*; Opus 10. *La Clochette du village. Idylle*; Opus 11. *Chant de berceau*; Opus 12. *Romances sans paroles*; Opus. 13. *Trois Mazourkas*, opus 14. *La Rèsignation, Elégie* şi Opus 15. *Rêverie musicale*, după cum rezultă dintr-o reclamă existentă pe coperta a patra a uneia dintre partiturile sale[275], publicate de editorul C. A. Spina din Viena în anul 1860 (Fig. 17; 19-22). Verificând informația, la instituția amintită se păstrează într-adevăr un număr de 38 file cu partituri muzicale semnate de Josef Filtsch, datate între 1846-1850, în descrierea conținutului fiind prezente titluri precum: *Souvenir improvisé pour le 2 février 1846* sau *Étude symphonique composée pour le 16 avril*[276].

În continuare analizăm opt dintre compozițiile cu număr de opus ale lui Josef Filtsch, (Op. 1, 5, 10-15) care reunesc 17 piese, puse la dispoziție cu generozitate de către compozitorul şi muzicologul Ferdinand Gajewski, şi incluse pe compact discul audio semnat de Chiyo Hagiwara, *Lumina uitată a romantismului. Lumea lui Josef Filtsch (1813-1894)*, apărut în anul 2025.

Analiza celor opt opusuri, (în total 17 piese), incluse în prezenta cercetare evidențiază o orientare tonală clară și constantă

---

[273] Pechotsch - Feichtinger 1997, p. 429.
[274] Szabolcsi - Tóth 1965, p. 627.
[275] Vezi: https://clara.imslp.org/person/Filtsch%2C%20Joseph, (accesat 25.12. 2025).
[276] *ÖNBMus.*, *Klänge aus den Jahren 1846, 1847, 1848 : [für Klavier]*, manuscris, inv. Mus.Hs. 3330 MUS MAG, (http://data.onb.ac.at/rec/AC14266784, accesat 6.1.2026).

în creația lui Josef Filtsch. Din totalul pieselor analizate, trei nu prezintă armură, trei sunt scrise în tonalități cu diezuri, iar un număr predominant, respectiv 11 piese, utilizează tonalități cu bemoluri. Restrângerea analizei la lucrările cu datarea compozițională documentată scoate în evidență o tendință evolutivă clară: în perioadele târzii de creație se constată o creștere semnificativă a frecvenței tonalităților cu bemoluri. În acest context, se remarcă în mod special preferința accentuată pentru tonalitatea sol bemol major (șase bemoluri), care apare recurent în lucrările de maturitate. Şi, cu toate că nu a fost analizat exhaustiv întregul corpus componistic al lui Josef Filtsch, această predilecție pentru anumite zone tonale poate fi considerată o trăsătură definitorie a limbajului său componistic, cu implicații directe asupra coloristicii armonice, expresivității și construcției formale.

Op. 1, *Melodies hungroises:*

Ciclul *Melodii ungare*, numerele 1–5, este prima compoziție a lui Josef, publicată în luna iulie 1841 la editura Pietro Mechetti din Viena (Fig. 10), care o promova alături de alte două semnate de fratele său Carl Filtsch[277], şi republicată după 1855 de C.A. Spina[278].

Dedicat de Josef Filtsch contelui Denis [Dénés] Bánffy, șambelan al împăratului Austriei, patronul şi binefăcătorul fratelui său Carl, în casa căruia au locuit ambii frați la Viena. Ciclul de cinci melodii a fost compus în anul 1841, când Josef avea 28 de ani, şi așa după cum indică şi titlul, acestea reflectă în mod pregnant caracteristicile muzicii maghiare. Caracteristici stilistice generale ale ciclului, sunt specifice muzicii de sorginte maghiară, bazată pe contrastul dintre triolete și ritmurile punctate, ornamentația de tip improvizatoric și fluctuațiile de tempo, cu o expresivitate narativă derivată din tradițiile verbunkos[279] și din practica interpretativă

[277] *Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, nr. 186, joi 8 iulie 1841, p.1410.
[278] Papp 1984, p. 251; Papp 1990, p. 63-64.
[279] Stil muzical și totodată un dans tradițional maghiar, al cărui funcție inițială, în secolele XVIII-XIX, a fost atragerea recruților în armata maghiară. Muzicienii şi

țigănească. Aceste elemente sunt asociate cu linii melodice saltate, schimbări rapide de registru, structuri scalare specifice și o expresivitate emoțională intensă. O trăsătură comună tuturor pieselor din acest ciclu, este utilizarea frecventă a modulațiilor, în special către tonalitățile dominante, paralele și relative.

Piesa nr. 1 începe în La minor. Contrastul dintre ff și p este evidențiat în mod pregnant, demonstrând trăsături expresive bogate în schimbări dinamice bruște. Deosebit de remarcabilă este prezența constantă a elementelor verbunkos pe parcursul lucrării. De la măsura 17, piesa modulează către tonalitatea dominantă, Mi minor, iar pe lângă schimbările de dinamică sunt introduse și variații de tempo. În această piesă, contrastul dintre caracterul năvalnic al trioletelor și hotărârea ritmurilor punctate creează un caracter eroic și pasional, iar, pe lângă acestea, desfășurarea figurilor ornamentale contribuie la realizarea unei lucrări deosebit de pregnante și memorabile. Încheierea are loc prin intermediul unei terțe picarde în Mi minor.

Și piesa nr. 2 începe de asemenea în La minor și, la fel ca în cazul piesei nr. 1, verbunkos este prezent pe tot parcursul compoziției. Notele ornamentale sunt deosebit de abundente, iar modulațiile apar în mod repetat în cadrul mișcării lor. Prima jumătate începe în La minor și se stabilizează în Do major la final. A doua jumătate, care începe la măsura 65, modulează către tonalitatea dominantă, Sol major. În a doua jumătate, notele ornamentale sunt utilizate și mai frecvent, iar amplitudinea dinamicii se extinde, rezultând o dezvoltare muzicală în care strălucirea și expresia dramatică devin proeminente.

---

dansatorii realizau spectacole care debordau de energie, cu scopul de a convinge tinerii să se alăture armatei. Verbunkos-ul se caracterizează prin secțiuni lente, care conțin elemente rapsodice cu formă liberă, îmbinate cu părți rapide, în măsura 2/4, cu elemente de virtuozitate, completate cu elemente ale stilului muzical clasic și uneori cu influențe orientale turcești și arabe (de exemplu, secundele mărite într-o scară minoră). Etnomuzicologia definește în prezent acest gen specific, ca muzică instrumentală tradițională. Pentru detalii vezi: Tari 2012, p. 81-86.

Piesa nr. 3 este scrisă în Mi bemol major. Această piesă utilizează de asemenea ornamentații improvizatorice abundente, cu salturi frecvente în ambele mâini. Secțiunea în Mi bemol minor care începe la măsura 105 este deosebit de remarcabilă: în doar șapte măsuri, sunt concentrate schimbări dinamice extreme de la pp la fff, tempo rubato și progresii săltărețe pe o gamă largă, demonstrând caracteristicile stilistice ale acestei piese. Încheierea cadențează clar în tonalitatea de bază, Mi bemol major. După această cadență, o armonie în Si major este prezentată în mod inserat ca pasaj de legătură între piese. Această armonie nu aparține structurii tonale a nr. 3, ci îndeplinește o funcție de tip interludiu, prefigurând stabilirea tonalității Si major la deschiderea nr. 4. Cu alte cuvinte, în timp ce această piesă se încheie în Mi bemol major, este indicat un aranjament tonal conștient de continuitatea întregii lucrări între piese.

Piesa nr. 4 începe în Si major. Structura adoptă o formă ternară compusă: A-B-C-A'-B-C'. În secțiunile A și A', ornamentația, salturile și contrastul dintre legato și staccato sunt puse în evidență în mod proeminent. Secțiunea B are un caracter contrastant comparativ cu A și A', cu utilizarea frecventă a ritmurilor punctate, creând o structură în care se simte avântul provenind din ritm. Secțiunile C și C' sugerează un punct culminant prin melodii ascendente care conțin salturi. Secțiunea C funcționează ca o punte pentru revenirea la secțiunea A, în timp ce secțiunea C' servește drept pasaj de tranziție către a cincea piesă. Încheierea modulează de la Fa diez minor în La major, realizând o conexiune tonală cu nota de bază La a piesei următoare.

Piesa nr. 5 începe în La minor. Această piesă se caracterizează prin progresii melodice în terțe. Adoptă o formă A-B-A'-Coda, cu secțiunile A și A' utilizând progresii în terțe atât în mâna dreaptă, cât și în mâna stângă. Secțiunea B modulează în La major, iar pe lângă progresiile în terțe din mâna dreaptă, salturile din mâna stângă adaugă strălucire piesei. Încheierea secțiunii B se construiește

dramatic și modulează la Fa diez minor. Secțiunea A' începe liniștit în Fa diez minor și modulează imediat la Fa diez major. Coda revine din nou la Fa diez minor, încheind întreaga lucrare.

Op. 5, *L'Alouette. – L' Hirondelle. Deux Etudes de Salon:*

Dedicație și context de creație:

Cele două piese discutate în această secțiune sunt lucrări dedicate contesei Jeanette Esterházy (născută contesă Batthiány).

Structură muzicală și trăsături stilistice:

Analiza celor două piese „Ciocârlia" și „Rândunica", a fost făcută luând în considerare relația dintre caracteristicile ecologice ale păsărilor din titluri și figurile muzicale din piese. În special, ne concentrăm asupra diferențelor în modelele de zbor între ciocârlii și rândunele, examinând modul în care acestea se reflectă în scritura pianistică și caracterul muzical.

Ciocârlia este cunoscută ca o pasăre care se ridică în cer și cântă în timp ce rămâne suspendată în aer. Această caracteristică este considerată a fi exprimată în figurile tremolo susținute din mâna dreaptă în „Ciocârlia". Sunetul tremurător produs prin repetarea rapidă a aceleiași note evocă bătăile de aripi necesare ciocârliei pentru a rămâne suspendată în aer și cântecul său continuu. În plus, progresia armonică relativ stabilă din mâna stângă simbolizează pământul, iar prin suprapunerea figurii mâinii drepte deasupra acesteia, se creează un contrast spațial între sus și jos.

Pe de altă parte, rândunica descrisă în „Rândunica" este o pasăre care zboară în timp ce se deplasează cu viteză mare prin aer. În mâna dreaptă, apar continuu pasaje care curg orizontal în mișcare scalară, bazându-se pe acorduri arpegiate, iar muzica posedă un caracter în mișcare constantă înainte. Această figură poate fi înțeleasă ca exprimând calitatea cinetică a rândunelelor care zvâcnesc prin spațiu ca și cum l-ar tăia. Aici, viteza și direcționalitatea sunt accentuate mai mult decât calitatea de susținere observată în „Ciocârlia".

Analiză muzicală:

Nr. 1 „Ciocârlia" - Deschiderea începe în Re major. Așa cum s-a menționat anterior, această piesă se caracterizează prin figuri tremolo susținute în mâna dreaptă. De la măsura 17, care corespunde secțiunii de dezvoltare, modulează la Si minor, și bazându-se pe această figură tremolo, sunt suprapuse figuri cu ritmuri diferite, intensificând treptat tensiunea muzicii. Prin modulații repetate ajungând la La major până la măsura 31, se formează punctul culminant expresiv al acestei piese. Ulterior, revine la recapitulare și conduce la o codă care rezumă întreaga piesă.

Nr. 2 „Rândunica" - Deschiderea începe în Sol bemol major. În această piesă, melodia este conținută în pasaje de tip acorduri arpegiate în mâna dreaptă, iar progresii săltărețe ce amintesc de rândunele apar în mâna stângă. Secțiunea de dezvoltare modulează la Mi bemol minor, iar în timp ce figura în sine este menținută, accentuarea dinamicii crește și mai mult tensiunea și avântul muzicii. În ciuda faptului că este în minor, nu se simte nicio melancolie; mai degrabă, vine în prim-plan un caracter cu direcționalitate clară și voință puternică. Recapitularea este însoțită de o codă relativ lungă, formând o structură în care avântul este susținut fără pierderi până la sfârșitul piesei.

Din cele de mai sus, în nr. 1 „Ciocârlia", calitatea de a rămâne suspendată în aer este exprimată prin figuri tremolo susținute, în timp ce în nr. 2 „Rândunica", calitatea cinetică a zborului de mare viteză este descrisă prin pasaje de tip acorduri arpegiate și progresii săltărețe. Ambele piese demonstrează clar diferențele în modelele de zbor ale păsărilor respective prin figurile și structurile lor formale, iar titlurile pot fi considerate indicii interpretative importante strâns legate de conținutul muzical.

Aceste două studii de salon pentru pian, apărute în 1854 la editura Pietro Mechetti din Viena[280], erau considerate de critica vremii „[...] strălucitoare și plăcute la interpretare, accesibile chiar și

[280] *Signale für die Musikalische Welt*, nr. 47, noiembrie 1854, p. 383.

pianiștilor fără o tehnică avansată. Motivele sunt atrăgătoare și pline de caracter, făcându-le potrivite pentru recitaluri de salon”[281].

Op. 10, *La Clochette du village. Idylle:*

Această lucrare compusă în anul 1856, nu are o dedicație, descrierea clopotelor satului realizată de Josef este exprimată în mod proeminent.

Analiză muzicală:

Deschiderea începe în Fa major, iar așa cum indică titlul, sunetul clopotelor răsună în deschidere. Tema începe la măsura 15, iar cu adăugarea notelor ornamentale, armonicele și rezonanța clopotelor sunt accentuate acustic, prezentând clar caracterul descriptiv al întregii piese încă din deschidere. De la măsura 31, trece prin Re bemol major și Fa minor înainte de a reveni la Fa major. De la măsura 50, modulează la La bemol major, iar sunetele de clopot din deschidere reapar, indicând o structură ciclică în piesă. De la măsura 69, devine *piu lento*, iar muzica progresează prin acorduri arpegiate descendente de la mâna dreaptă la mâna stângă, în timp ce vocea cea mai de sus a acordurilor arpegiate formează o linie melodică. Secțiunea de dezvoltare care începe la măsura 77 transformă muzica dramatic prin progresia melodică folosind figuri tremolo în mâna dreaptă și figuri de acorduri arpegiate ascendente în mâna stângă. Modulează de la La bemol major la Fa minor și în final revine la Fa major. De la măsura 103, tema prezentată la măsura 15 este recapitulată într-un aranjament cu acorduri arpegiate descendente. De la măsura 135, mișcările detaliate ale acordurilor arpegiate și tremolelor care continuaseră până atunci dispar, iar sunetul pur al clopotelor este accentuat din nou, atingând un punct culminant. De la măsura 159, apare o temă similară cu măsura 15, iar sunetul clopotelor incluzând note ornamentale este exprimat din nou. De la măsura 175, ca încheiere, la fel ca în deschidere, răsună sunete liniștite și simple de clopot. Această piesă este structurată

[281] *Neue Zeitschrift für Musik*, vol. 43, 14 septembrie 1855, p. 130.

pentru a descrie transformarea rezonanței clopotului și expansiunea spațială în mod progresiv prin schimbări de tonalitate și contraste ale figurilor muzicale.

Compoziția a fost editată în anul 1856 de C.A. Spina din Viena, fiind semnalată în publicațiile de specialitate încă de la apariție[282].

Op. 11, *Chant de berceau*:

Dedicație și context de creație:

Această lucrare este dedicată baronesei Marie de Lederer (născută de Czerny). Anul compoziției este necunoscut, dar această piesă este scrisă în Sol bemol major, care, așa cum s-a menționat în introducere, este o tonalitate pe care Josef Filtsch o favoriza în mod deosebit. Prin urmare, se presupune că această lucrare a fost compusă între 1854 și 1860.

Analiză muzicală:

Începând în Sol bemol major la 3/4, această piesă prezintă o melodie dulce și blândă peste un acompaniament al mâinii stângi confortabil de constant din punct de vedere ritmic și de tempo, potrivit cu titlul „Cântec de leagăn". De la măsura 33, modulează la Re major, iar muzica se transformă brusc într-un caracter dramatic. În doar cele 12 măsuri care urmează, această tensiune dramatică se intensifică și mai mult, cu o dezvoltare concentrată care contrastează cu scena pașnică. Apoi revine rapid la Sol bemol major, recuperând scena pașnică originală. Secțiunea de dezvoltare care începe la măsura 68 arată o modulație la Si bemol major, dar aceasta menține liniștea și revine din nou la Sol bemol major. Recapitularea intră la măsura 80, aducând o notă de strălucire melodiei. În final, continuă în codă, încheindu-se liniștit ca și cum s-ar adormi.

Op. 12, *Romances sans paroles – Vivace, Andantino, Agitato:*

Dedicație și context de creație:

[282] Hofmeister 1856, p. 1079.

Această lucrare, prezentată contesei Anne d'Amadei (născută de Rosti), constă din trei părți: prima piesă este *Vivace*, a doua este *Andantino*, iar a treia este *Agitato*. Anul compoziției este necunoscut.

Analiză muzicală:

Nr. 1 *Vivace:*

Deschiderea începe în Sol bemol major. Deși anul compoziției este necunoscut, este scrisă în Sol bemol major, o tonalitate pentru care avea o preferință puternică. Așa cum indică titlul „Romance fără cuvinte", această piesă prezintă stilul de cântec fără cuvinte, cu o melodie cantabilă (de cântec) adusă în prim-plan, în timp ce mâna stângă îndeplinește un rol de acompaniament prin armonie și arpegii. Această piesă adoptă Sol bemol major ca tonică generală. La măsura 33, acordurile arpegiate și progresia armonică din mâna stângă sunt structurate temporar în principal în jurul acordurilor de tonică și dominantă ale Re bemol major, iar tonalitatea se înclină temporar către Re bemol major. Sonoritatea asemănătoare Mi bemol minor care apare în acest pasaj funcționează ca o schimbare coloristică prin Si bemol minor, tonalitatea paralelă a Re bemol major. Ulterior, armonia revine la Sol bemol major strâns înrudit, iar tonica este restabilită prin conexiuni de acorduri ce conțin multe sunete comune și cadențe clare în melodie și bas. De la măsura 57, ritmul devine fix și sincoparea din mâna dreaptă devine proeminentă. Această secțiune evocă o vivacitate potrivită cu indicația Vivace.

Nr. 2 *Andantino:*

Deschiderea începe în La bemol major. Această piesă este scrisă la 6/8, iar mâna stângă menține un model constant de acorduri arpegiate pe tot parcursul, indicând clar ritmul și formând un cadru temporal stabil. În contrast, melodia mâinii drepte utilizează frecvent ritmuri incluzând note punctate, articulând constant timpurile accentuate (timpurile 1 și 4) în timp ce inserează note în cadrul timpurilor (timpurile 2-3 și 5-6). Ca rezultat, în timp ce

stabilitatea structurii metrice este menținută, se generează o legănare delicată și un avânt înainte în cadrul măsurii de 6/8. Urmând o introducere de două măsuri, această piesă constă din patru secțiuni de câte 16 măsuri fiecare, încheindu-se cu o codă de șapte măsuri. De la măsura 108, care corespunde celei de-a doua secțiuni, modulează la Mi bemol major, dar revine la La bemol major la măsura 116, menținând tonica de la acel punct până la încheiere.

Nr. 3 *Agitato:*

Deschiderea începe în Mi major. Așa cum indică subtitlul Agitato, nr. 3 este o piesă care posedă un avânt puternic și o urgență de la deschidere. Pe lângă rapiditatea tempoului, tensiunea care cuprinde întreaga muzică este formată în principal prin scriitura caracteristică utilizată în mâna dreaptă. În mâna dreaptă, acordurile apar consecutiv, dar acestea nu sunt armonii de acompaniament; mai degrabă, acordurile în sine se mișcă ca melodie, creând fluxul muzical. Ritmic, predomină mișcarea continuă cu valori de note egale, iar fluxul neîncetat de note accentuează și mai mult caracterul agitato. Deoarece ritmul este menținut relativ clar, muzica oferă impresia nu de legănare, ci de a fi împinsă neîncetat înainte. De la măsura 183 și de la măsura 199 înainte, începând de la tonica minorului Mi minor, centrul tonal se deplasează succesiv la Sol major și Si major. Deoarece toate acestea se produc în perioade scurte, acest lucru poate fi înțeles ca creând schimbări coloristice prin tonicizări succesive mai degrabă decât modulații permanente. De la măsura 215, revine la recapitulare și continuă în codă.

Op. 13, *Trois Mazourkas*, nr. 1–3:

Dedicație și context de creație:

Mazurcile nr. 1–3, compuse în anul 1860, (Fig. 18), sunt toate dedicate Isabellei de Kovachevich. Mazurca este un dans la 3/4 având originea în dansurile populare poloneze, caracterizat prin accente distinctive. Tonalitățile sunt Sol bemol major pentru nr. 1, La bemol major pentru nr. 2 și Sol bemol major pentru nr. 3.

Analiză muzicală:

Nr. 1 - Deschiderea începe în Sol bemol major, iar această piesă este în formă ternară. Trio-ul din secțiunea de mijloc prezintă un caracter contrastant față de secțiunea principală, posedând stilul tipic al mazurcii. Trio-ul modulează la Mi bemol minor și revine ulterior la tema principală. Deși se bazează pe elemente de dans popular, această piesă depășește funcția unui dans către o expresie introspectivă, de tip soliloc, caracteristică Romantismului. În timp ce ritmul de tip dans este menținut, sunt evidente fluctuația metrică și ambiguitatea armonică.

Nr. 2. Deschiderea începe în La bemol major și, la fel ca nr. 1, este în formă ternară incluzând un Trio. Trio-ul acestei piese implică două modulații, tranzitând la Re bemol major și Sol bemol major. Aceasta demonstrează preferința pronunțată a compozitorului pentru tonalitățile cu bemoluri. Această piesă se caracterizează prin strălucire, incluzând salturi, și combinată cu modulațiile din Trio, se evidențiază o impresie luminoasă și vivace.

Nr. 3. Deschiderea începe în Sol bemol major. Această piesă este în formă ternară compusă, cu o structură ușor diferită față de nr. 1 și 2. Adoptă forma A–B–A–Trio–A', cu secțiunea B arătând o modulație la Re bemol major, unde structura ritmică se transformă de asemenea în contrast cu A. Secțiunea Trio modulează la Mi bemol minor, cu o melodie blândă, melancolică. Această piesă are o vitalitate ritmică și mai mare și este o lucrare energică, viguroasă.

Op. 14, *La Rèsignation, Elégie:*

Dedicație și context de creație:

Această lucrare a fost compusă în anul 1860, când Filtsch avea 47 de ani. Ea a fost dedicată unor prieteni cu care compozitorul întreținea relații apropiate, printre care se numără și Dr. Auguste Arz, medic. În acea perioadă, Filtsch organiza concerte caritabile cu scopul de a strânge fonduri pentru spitale și alte cauze filantropice și deținea, de asemenea, o funcție politică, ceea ce sugerează că își

construise rețele extinse care cuprindeau atât profesioniști din domeniul medical, cât și clasa aristocratică. Acest context social se reflectă în persoanele cărora le este dedicată lucrarea.

Structură muzicală și trăsături stilistice:

Lucrarea începe cu un Andante în Si bemol minor. Secțiunea de deschidere se caracterizează printr-o melodie grațioasă și ușor nostalgică. Modelul de acompaniament al mâinii stângi, combinat cu figurile ornamentale distinctive din mâna dreaptă, creează o dezvoltare dramatică. Acest Andante se încheie în Re bemol major și trece direct, la măsura 74, într-o figurație arpegiată. Aceasta reprezintă „pasajul arpegiat cu model repetitiv", întâlnit frecvent în lucrările lui Chopin, Liszt și Debussy, fiind considerat unul dintre stilurile simbolice ale muzicii romantice. În această secțiune, dinamica melodiei este accentuată în mod deosebit, formând nucleul expresiv central al piesei. Ulterior, melodia grațioasă de la început este reluată, iar întreaga lucrare se încheie, în cele din urmă, cu o terță picardă. Această trecere la tonalitatea majoră reprezintă în mod simbolic speranța liniștită care se regăsește chiar și în interiorul resemnării.

Op. 15, *Rêverie musicale:*

Dedicație și context de creație:

Compoziția este dedicată baronesei Klopstein (născută de Faekh). Această piesă a fost compusă în anul 1860. Această piesă este de asemenea scrisă în Sol bemol major, o tonalitate pe care Josef Filtsch o favoriza.

Analiză muzicală:

Deschiderea începe în Sol bemol major, bazată pe un măsură lejeră de 6/8, și caracterizată pe tot parcursul de o mișcare legănată ce amintește de o barcarolă. Repetiția acestui ritm constant oferă ascultătorului o senzație plăcută de plutire și stabilitate. Mâna dreaptă poartă o melodie lină, de tip cântec, susținând în același timp armonia cu acorduri arpegiate. Armonia este în general stabilă,

centrată pe tonică, dar modulații scurte sunt inserate în secțiunea de mijloc. Pe parcursul a opt măsuri începând cu măsura 47, muzica trece prin Si minor, Fa diez minor și Fa diez major înainte de a reveni la Sol bemol major prin enarmonizare. Pe parcursul a patru măsuri începând cu măsura 79, trece prin Si minor și Fa diez major înainte de a reveni la Sol bemol major. Aceste modulații nu sunt destinate schimbărilor dramatice, ci sunt considerate a funcționa ca schimbări temporare de culoare. Pe tot parcursul, această piesă evită contrastele puternice sau dezvoltările dramatice, descriind o scenă interioară prin schimbări subtile, menținând în același timp un tempo constant și o mișcare legănată.

Pentru celelalte compoziții ale lui Josef Filtsch publicate: Opus 2 *Elégie et Nocturne*; Opus 3. *Sons plaintifs d'un Exilé*; Opus 4. *Un moment de bonheur. Bluette*[283]; Opus 6, *Sons d'Adieu. Sérénade*, toate apărute în 1854 la Pietro Mechetti în Viena[284]; respectiv Opus 7, *Souvenir de Venise. Barcarolle*; Opus 8, *Impromptu brillant* şi Opus 9. *L'inquiétude, morceau caractéristique*, publicate în anul 1857 [285], nu putem spune multe lucruri în lipsa consultării partiturilor. Ele sunt semnalate în presa de specialitate a vremii şi pentru unele există recenzii succinte, aşa că ne vom rezuma în a le prezenta, şi a da crezare criticilor epocii. Despre op. 2, 3 şi 4, aceştia spuneau: „[...] piesele [...] sunt naturale și lipsite de dificultăți tehnice; foarte potrivite și utile pentru predare"[286], o altă publicație vorbind despre op. 2 şi 3, spunea: „[...] ambele compoziții, fără dificultăți deosebite, ușor de interpretat, plăcute prin conținutul lor melodic și prin tratarea muzicală, pot fi recomandate cu căldură pianiștilor"[287]. O altă compoziție menționată în presa vremii este opus 6, despre care se spunea: „[...] serenada urmează un stil similar,

[283] *Signale für die Musikalische Welt,* nr. 36, septembrie 1854, p. 293; Whistling 1854, p. 589.
[284] *Signale für die Musikalische Welt*, nr. 47, noiembrie 1854, p. 383.
[285] *Ibidem*, nr. 40, octombrie 1857, p. 421.
[286] *Neue Zeitschrift für Musik*, vol. 18, 27 aprilie 1855, p. 199.
[287] *Neue Berliner Musikzeitung*, an IX, nr. 18, 2 mai 1855, p. 138.

fiind o piesă de salon elegantă și expresivă. Tratarea inspirată a pianului face ca această compoziție să fie foarte recomandată interpreților”[288].

Deși am reușit să analizăm doar jumătate dintre compozițiile lui Josef Filtsch cunoscute, neavând acces la partituri, se pot schița câteva concluzii generale, şi evidenția particularitățile limbajului său componistic din perspectiva selecției tonale, a organizării formale și a expresivității stilistice.

Un prim aspect definitoriu îl constituie preferința pronunțată pentru tonalitățile cu bemoluri, observabilă atât statistic, cât și funcțional. Dominanța acestora, în special a tonalității sol bemol major, nu poate fi considerată întâmplătoare, ci reflectă o opțiune estetică asumată. Tonalitățile cu bemoluri favorizează o coloristică armonică densă, catifelată, adecvată caracterului liric, meditativ și interiorizat care predomină în creația sa de maturitate. Evoluția cronologică indică o orientare progresivă către aceste zone tonale, ceea ce sugerează o rafinare a limbajului armonic și o accentuare a dimensiunii expresive.

Lucrările analizate demonstrează o aderență constantă la tiparele formale consacrate ale romantismului, precum forma ternară, forma ternară compusă, structurile tripartite cu Trio și utilizarea codei ca element de sinteză expresivă. Totuși, aceste tipare nu sunt tratate rigid, ci sunt flexibilizate prin modulații frecvente, tranziții coloristice și printr-o continuitate discursivă atent controlată. În ciclurile de piese (Op. 1, Op. 13), se remarcă o gândire tonală unitară, în care relațiile dintre piese sunt construite conștient, depășind funcția individuală a fiecărei miniaturi.

Un element esențial al stilului lui Filtsch este rolul central al figurativului pianistic în generarea expresivității. Pasajele arpegiate, tremolo-urile susținute, acordurile desfăcute și figurile ornamentale de tip improvizatoric nu au exclusiv o funcție virtuoză, ci participă activ la articularea discursului muzical. În lucrări precum *La*

[288] *Neue Zeitschrift für Musik*, vol. 43, 14 septembrie 1855, p. 130.

Résignation, *La Clochette du Village* sau cele două Études de salon, figurativul devine purtător de sens, contribuind la construirea unei imagini sonore cu valențe simbolice sau descriptive, apropiindu-l pe Josef Filtsch de tradiția mendelssohniană. Melodia cantabilă, susținută de un acompaniament armonic elaborat, constituie fundamentul multor lucrări (Op. 11, Op. 12, Op. 15), în care expresivitatea rezultă din subtilitatea variațiilor dinamice, a nuanțelor agogice și a coloristicii armonice, mai degrabă decât din contraste dramatice extreme.

În ceea ce privește limbajul armonic, Filtsch utilizează modulația frecventă și tonicizarea temporară ca mijloace de diversificare coloristică, fără a destabiliza centrul tonal principal. Aceste procedee sunt adesea realizate prin echivalență enarmonică și relații de terță, contribuind la fluiditatea discursului și la evitarea tensiunilor dramatice excesive. Chiar și în lucrările cu caracter mai energic (*Agitato*, anumite piese din *Mélodies hongroises*), expresivitatea rămâne controlată și structurată.

În ansamblu, creația pianistică a lui Josef Filtsch poate fi caracterizată printr-o sinteză între lirismul romantic, rafinamentul coloristic și claritatea formală, situându-l într-o zonă de interferență între tradiția central-europeană și estetica romantică târzie. Deși nu a atins notorietatea unor contemporani precum Chopin sau Liszt, este necesară o reevaluare critică a operei sale în contextul repertoriului pianistic al secolului al XIX-lea și valorizarea operei lui, oferind totodată un cadru metodologic aplicabil și altor compozitori marginalizați ai romantismului european.

Concluzii

Martin Josef Filtsch s-a născut în 20 martie 1813 la Orăştie, într-o familie care prețuia educația şi cultura. La momentul naşterii sale, a fost al şapte-lea copil al familiei, dacă ținem seama şi de fetița de etnie maghiară, Susi (Szuszana), pe care preotul Joseph Filtsch şi soția sa Karoline, au adoptat-o. Copilăria lui Josef a fost una petrecută într-un mediu intelectual energic, impregnat cu muzica predată de protopopul Filtsch, atât propriilor copii cât şi al altor copii din Orăştie, dornici să învețe. Chiar dacă Joseph Filtsch nu a fost profesorul ideal, şi facem această afirmație bazându-ne pe scrisoarea în care Friedrich Wieck, primul profesor vienez de pian a lui Carl, i-a trimis-o soției şi în care afirma: „[…] băiatul, fără nicio instrucțiune la pian, astfel că a dezvoltat deja o tehnică incorectă […]”[289], lucru care ne sugerează faptul că tehnica incorectă, a fost deprinsă de la primul profesor, tatăl său, totuși, ambii copii, Josef şi Carl, au ajuns departe prin muzica şi compozițiile lor ulterioare.

O schimbare majoră în evoluția ulterioară a lui Josef s-a petrecut în anul 1820, când Josef, în vârstă de șapte ani, a fost trimis la Sibiu, educația lui fiindu-i încredințată baronului Wilhelm von Konradsheim, în casa şi cu familia căruia Josef a locuit următorii opt ani. Nu putem decât să ne imaginăm faptul că, în casa baronului, Josef a avut parte de un mediu intelectual şi mai elevat decât în casa părintească. Deși nu cunoaștem toți profesorii de pian pe care Josef i-a avut în această perioadă, cu siguranță, Phillipp Caudella e fost cel mai important în tot acest timp. A fost perioada în care Josef a fost invitat să cânte, la serata dată de Zenovie Hagi Constantin Pop, în onoarea generalului Sir Hudson Lowe, care în drumul său spre sau dinspre Viena, a poposit la Sibiu.

La moartea lui Caudella în 1826, Josef era un pianist deja format, după cum chiar el afirma, când în urma unui spectacol plin

[289] Amthor 2012, p. 170.

de succes la teatrul din Sibiu în care a interpretat *Variațiuni* de Kalkbrenner, a fost asaltat de oferte de a preda muzica celor doritori din Sibiu, oferte pe care Josef le-a onorat în mod gratuit[290]. În același an 1826, baronul Wilhelm von Konradsheim îl însoțește, în interesul nației săsești pe contele Wachsmann la Viena, unde l-a luat şi pe protejatul său Josef Filtsch, cu scopul de a-i găsi un profesor de pian. Pentru că urmau să petreacă doar cinci luni la Viena, a fost nevoie de un profesor care să accepte să îi predea intensiv lui Josef. După refuzul celebrului profesor al lui Liszt, Carl Cserny, şi ulterior refuzul lui Anton Halm, Josef este acceptat elev de Karl August Krebbs, capelmaistrul Operei Curții din Viena, sub îndrumarea căruia, în ciuda timpului scurt avut la dispoziție, progresează foarte mult. Este momentul în care, cântând la o serată în salonul generalului Radoscowitz, este remarcat de profesorul de pian August Mittag, care l-a comparat pe Josef, pe atunci în vârstă de 14 ani, cu Franz Liszt: „[...] mi-a spus că trilul meu ar fi mai frumos decât cel al băiatului minune Liszt”[291].

Reîntors în Transilvania şi-a continuat studiile la Cluj şi Sibiu, unde s-a pregătit pentru a deveni funcționar. După ultimele examene susținute la Sibiu în 1834, Josef în vârstă de 21 ani, își petrece vara la conacul familiei Bánffy de la Ciuguzel, unde o învață muzică pe Kathi (Katalin), fiica proprietarilor conacului, Ferencz Bánffy şi Zsuzsana Zeyk de Zeykfalva, de care se îndrăgostește. Nu era însă de conceput în Transilvania secolului XIX, ca un tânăr fără descendență nobilă, oricât de talentat ar fi fost, să se căsătorească cu o fată dintr-o familie nobiliară, Kathi, cu doi ani mai în vârstă decât Josef, s-a căsătorit ulterior cu baronul Istvan Kemény de Mănăstireni, cu toate acestea, după ani de zile Josef își amintea cu nostalgie de Kathi: „[...] ea a fost una dintre flăcările mele, dar mai târziu a devenit soția Domnului de Kemén”[292].

---

[290] Apendix 1926, p. 4-5.
[291] *Ibidem*, p. 4.
[292] *Ibidem*, p. 6.

Urmează o perioadă în care Josef, conform uzanțelor vremii devine funcționar stagiar la Tabla Regală de la Târgu Mureş. În această perioadă, Josef, pe lângă îndatoririle de serviciu a fost preocupat exclusiv de muzică. Cânta zilnic la pian, fiind surprins de vizite ad hoc, ale trecătorilor care îl auzeau cântând, chiar şi ale tarafului de țigani din localitate, care: „[...] a venit cu multe plecăciuni și scuze pentru a cere o părere asupra uneia dintre piesele lor de ansamblu proaspăt studiate[...]”[293]. În această perioadă a organizat inclusiv un concert caritabil, în urma căruia, autoritățile orașului i-au trimis preotului Joseph Filtsch stabilit cu familia la Sebeș, o scrisoare plină de laude şi mulțumiri la adresa fiului său. Cu toate acestea se pare că Josef nu locuia în cele mai bune condiții, corzile de bas ale pianului său drag au fost afectate de umezeală şi s-au rupt, lucru care l-a determinat pe Josef să părăsească orașul înainte de finaliza stagiatura.

Josef s-a întors la Sebeş de unde dorea să plece la Viena pentru a-şi continua stagiatura la Cancelaria Aulică Transilvăneană, lucru care se va întâmpla începând cu iarna anului 1837. Între timp, s-a ocupat alături de tatăl său de educația muzicală a fratelui său mai mic Carl Filtsch, născut în anul 1830. Carl, a fost prezentat la începutul verii anului 1835, Conservatorului din Cluj, unde copilul de cinci ani a stârnit senzație, presa locală relatând admirativ evenimentul[294].

Şi la Sebeş cei doi frați erau admirați pentru modul uimitor în care cântau aranjamente în duet ale uverturii *Zampa,* după cum afirma chiar preotul Joseph Filtsch într-o scrisoare, adresată prietenului său, avocatul Friedrich Müller în 1836, în care îi cerea sfatul în legătură cu viitorul lui Carl şi din care aflăm inclusiv că Josef era admirat de cei care l-au ascultat cântând la pian[295]. Josef oricum dorea să se stabilească la Viena, cel puțin pentru o vreme, aşa că ideea de a-l trimite şi pe Carl în capitala Imperiului pentru a studia, a

---

[293] *Ibidem*, p. 6.

[294] *Erdélyi Hiradó*, marți, 2 iunie 1835, p. 1-2.

[295] Amthor 2012, p. 296-297.

încolțit în mintea preotului Filtsch. Însă era nevoie de un tutore care să își ia responsabilitatea educației şi întreținerii copilului, Viena nefiind un oraş ieftin.

În lucrarea ei de doctorat intitulată *Copii minune în viața concertistică europeană între 1791 și 1860*, Yvonne Amthor, analizând comparativ contextul deciziilor familiale luate în cazurile lui Carl Filtsch şi al altui copil-minune, Camilla Urso (1842-1902), violonistă, evidenția faptul că în cazul fetei, întreaga familie s-a mutat la Paris, însă familia a trecut prin perioade de sărăcie severă. În situația lui Carl, tatăl înțelege că dacă nu l-ar fi lăsat să plece, l-ar fi împiedicat să urmeze o carieră de muzician profesionist, aşa că părinții au decis să-l trimită pe băiat la Viena, sub tutela contelui și contesei Bánffy, împreună cu fratele mai mare, Josef, în rol de mentor. Cu toate acestea şi ei au avut de suferit, confruntându-se cu pierderea unui fiu, în cel mai trist mod posibil, departe de părinți și frați[296].

De altfel este greu de conceput faptul că, o familie care atunci număra 13 membrii, în ciuda faptului că statutul de preot în Sebeş al lui Joseph Filtsch, asigura un oarecare confort financiar, ar fi putut supraviețuii la Viena fără alte venituri. Aşa că în 2 noiembrie 1837, Carl şi tatăl său Joseph Filtsch, împreună cu contele şi contesa Bánffy au ajuns la Viena urmați câteva săptămâni mai târziu de Josef.

Frații au locuit la Viena în casa familiei Bánffy, care a încredințat educația muzicală a lui Carl, inițial profesorului Friedrich Wieck, iar ulterior lui August Mittag, profesorul de pian celebrului Sigismund Thalberg. Joseph își continuă activitatea de funcționar stagiar neremunerat la Cancelaria Aulică Transilvăneană, în paralel contribuind la educația școlară întreruptă a fratelui său. În ciuda neajunsurilor de la slujbă, Josef însuși lamentându-se cu privire la atitudinea colegilor de „viță nobilă" de la Cancelaria Aulică, pe care trebuie să îi suplinească, ei fiind prinși în activități specifice statutului lor nobiliar, lui Josef i-a plăcut Viena.

---

[296] *Ibidem*, p. 221-222.

Rememorând, a descris stagiunea de concerte din 1838, considerând-o cu mult deasupra celor de la Paris, iar în ceea ce privește viața socială, a fost foarte activ şi înconjurat de celebrități. În luna februarie 1838 a avut un prim concert organizat de contesa Gallenberg cu prilejul aniversării zilei de naștere a prințesei Hohenzollern, la care Josef a cântat acompaniat la violoncel de profesorul Bauer, după care a improvizat la pian[297].

Își aminteşte cu nostalgie serile de iarnă foarte plăcute petrecute la consilierul imperial Pipiz, unde elita lumii vieneze se aduna pentru biliard și cină; Ajunul Crăciunului și Anul Nou petrecute în salonul contesei Bouxhoevden, jucătoare de șah foarte abilă împreună cu care juca adese ori şah, şi care l-a tratat ca pe „un copil al casei", la masa ei avea propriul loc, „[...] și nu aveam voie să lipsesc niciodată, fie la baluri sau serate. Împreună cu fiica ei cea mare, ulterior contesă von Lövenhielm, am cântat adesea duete la pian și harpă, la care era o virtuoză desăvârșită, iar fiica ei cea mică, Hèlene, era una dintre partenerele de joc și dans ale lui Carl"[298].

Anul 1841 este unul plin de realizări pentru Josef, la începutul verii editura Pietro Mechetti din Viena îi publică o primă compoziție *Mélodies hongroises*[299], în vara aceluiași an, frații au pornit împreună cu contesa Bánffy spre Transilvania într-un turneu de concerte triumfale, pe care le-am detaliat în capitolul 5 al prezentei lucrări. Cei doi au fost acoperiți pretutindeni cu onoruri, dar ceea ce este cel mai important, criticii care au descris concertele, deși s-au referit cu precădere la Carl, nu au omis nici comparațiile între cei doi frați, astfel încât ne-au oferit peste timp o descriere amănunțită a modului în care cânta Josef, deși în toate acele concerte, Josef a fost doar acompaniator pentru fratele său.

După succesul Transilvănean, în toamna anului 1841, frații se întorc pentru scurt timp la Viena, de unde pleacă spre Paris, unde

---

[297] Lindenau 1940, p. 42.

[298] Apendix 1926, p. 2.

[299] *Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, nr. 186, joi 8 iulie 1841, p.1410.

Carl şi-a completat educaţia muzicală sub îndrumarea lui Frédéric Chopin, cel mai celebru profesor de pian la acea vreme din capitala Franţei. În timpul şederii la Paris, au făcut o scurtă vizită şi în Belgia la Bruxelles unde, la recomandarea compozitorului Giacomo Meyerbeer, Carl a cântat în faţa directorului conservatorului François-Joseph Fétis şi în faţa surorii reginei Prusiei. Lui Josef însă nu i-a plăcut deloc Parisul, după cum mărturisea într-o scrisoare adresată tatălui său şi în care îşi exprima dorul de Viena[300]. De altfel, în perioada petrecută în Franţa, a fost pe punctul să îşi piardă inclusiv viaţa, după cum am arătat într-un capitol anterior. Singurul episod din Franţa pe care Josef îi rememora cu plăcere, a fost vizita pe care fraţii i-au făcut-o ducelui de Bordeaux, pe care legitimiştii din Franţa îl numeau Henric al V-lea, şi despre care Josef afirma: „[...] La acest prinţ ne-am simţit atât de bine încât, dacă veşnicul Monseigneur şi Alteţa sa regală nu ne-ar fi tulburat impresia, am fi crezut că suntem între egali”[301].

La Paris Carl apărea frecvent la seratele muzicale din saloanele înaltei societăţi, perioada aceasta a fost considerată de Bernhard Lindenau, momentul în care ca muzician, Josef trece complet în spatele fratelui său. Tot de această perioadă Lindenau leagă apariţia unor neînţelegeri între Josef şi contesa Bánffy care, se pare că l-a solicitat prea mult pe Carl prin prestaţii la evenimente sociale[302].

În vara lui 1843 Josef şi Carl au petrecut două luni în Anglia la Londra, unde Carl a susţinut mai multe concerte, inclusiv în faţa tinerei regine Victoria, pornesc înapoi spre Viena însă prin Germania, unde intenţionau să se odihnească la Weisbaden, înainte de a ajunge înapoi la Viena. Însă şi aici Carl a fost solicitat pentru concerte, la fel şi la Baden-Baden.

În Noiembrie 1843 se reîntorc la Viena, unde Josef este implicat total în organizarea concertelor pentru fratele său. În iarna

---

[300] Szaunig 2008, p. 52-53.
[301] *Apendix 1926*, p. 6.
[302] Lindenau 1940, p. 45.

lui 1844, are loc scandalul cu contesa Amalie Taaffé şi tânărul Julius Benoni, pe care l-am prezentat detaliat într-un capitol anterior, după care Carl dă semne clare că starea lui de sănătate nu era deloc bună. În luna Martie, Josef îl însoţeşte pe Carl la Veneţia pentru tratamentul de care avea nevoie. Vara o petrec amândoi la Sebeş, iar la începutul lunii octombrie se întorc la Viena unde Josef şi-a reluat stagiatura la Cancelaria Aulică, întreruptă la începutul verii lui 1841. Carl rămâne la Viena până în 24 octombrie 1844, când s-a reîntors la Veneţia pentru tratament, însoţit de data aceasta de contesa Bánffy. Carl şi-a atins apogeul ca artist şi compozitor la Paris, sub îndrumarea maestrului său Chopin, care însă, fără să vrea, i-a transmis pe lângă ceea ce trebuia să-l înveţe şi boala perfidă care l-a răpus în 11 mai 1845 la Veneţia, boală de care a murit şi Chopin patru ani mai târziu, în 17 octombrie 1849.

Unul dintre primele lucruri pe care Josef le-a făcut după moartea lui Carl, a fost să publice ultimele trei compoziţii ale fratelui său, un „Impromptu" în sol bemol, un alt „Impromptu" în si bemol minor şi „Adieu", compus de Carl cu puţin timp înainte să moară. Josef şi-a continuat activitatea de secretar de curte stagiar la Cancelaria Aulică Transilvană, şi pentru a putea să se descurce în Viena, în toamna anului 1846 i s-a oferit un premiu în bani. Stagiatura lui Josef ia sfârşit în luna februarie 1848 când: „Majestatea Sa imperială și regală a binevoit, [...] să-l numească în mod foarte grațios pe funcționarul stagiar al Cancelariei Curții regale a Transilvaniei, Josef Filtsch, în funcția de funcționar onorific al Curții în cadrul aceleiași instituții"[303].

Este foarte posibil ca viitorul său socru, Heinrich von Glotz, căpitanul Regimentului de Husari „Baron Géramb" să fi intervenit în favoarea sa. Heinrich Edler von Glotz, făcea parte din mica nobilime, iar Josef, în vârstă de aproape 36 de ani, s-a căsătorit la Viena în 17 ianuarie 1849, cu fiica acestuia în vârstă de 20 ani, Marie Elisabeth Regine von Glotz, născută la Braşov în 11 decembrie 1828.

---

[303] *Wiener Zeitung*, nr. 73, luni, 13 martie 1848, p. 331.

Titlul „Edler von...” provine din tradiția nobiliară germanică şi era cel mai inferior rang nobiliar, acordat de obicei unor persoane care s-au distins prin servicii deosebite împăratului. Deşi era un titlu nobiliar inferior, cu siguranță Josef era bine văzut la Viena, încât Heinrich Edler von Glotz a acceptat căsătoria tinerei lui fiice cu Josef, care nu avea un statut nici măcar de mic nobil şi nici nu era bogat. Pentru Josef însă căsătoria i-a schimbat statutul, inclusiv prin dobândirea pe această cale a unor proprietăți funciare în Transilvania. În anul 1863 când a fost numit printre deputații regaliști în Dieta de la Sibiu, Josef Filtsch, apare ca „[...] fost funcționar al Cancelariei Aulice şi proprietar”[304].

Josef şi Marie Filtsch au avut cinci copii, un băiat şi patru fete. Primul născut a fost băiatul, Emil Joseph Heinrich Filtsch născut în 20 octombrie 1849. El a călcat pe urmele tatălui său fiind apreciat atât ca şi consilier general clasa I la ministerul din Viena unde şi-a desfășurat activitatea, cât şi ca pianist, necrologul său din anul 1921 îi deplângea ambele calități[305]. Ceilalți patru copii au fost fete: Irène Filtsch (1855-1834); Helene Filtsch (1861-1939), născută la Viena, a cărei nașă de botez a fost contesa Bánffy; Henriette Filtsch, născută la Viena în 1867 şi Moly Filtsch, despre care nu cunoaștem detalii, nefiind exclus însă ca ea să fi fost născută în Transilvania, la fel ca sora ei Irène, în perioada în care familia a locuit la Sibiu. Soția sa, Maria Elisabetha Regine Filtsch, funcționar ministerial la Viena, a murit în 18 decembrie 1903, la vârsta de 75 de ani în urma unei pneumonii.

Perioada petrecută în Transilvania, unde Josef este înalt funcționar imperial, pe lângă Guberniul Transilvaniei de la Sibiu, este una foarte prolifică. Era deja un artist format cânta, din ceea ce cunoaștem, la cel puțin două instrumente, pian şi melofon şi se afirma ca un filantrop, organizând concerte ale căror venituri au fost donate în scopuri caritabile, cum au fost cele de la Sibiu (1851) sau

---

[304] *Acten 1864*, p. 41-42.

[305] *Szaltzkamergutt-Zeitung*, anul XXVII, nr. 40, 2 octombrie 1921, p. 2.

Sebeş (1853). În anul 1863, este numit ca deputat printre regaliştii din Dieta de la Sibiu, a fost ales apoi membru în Camera Reprezentanţilor din Senatul Imperial şi în 1865, deputat în Dieta de la Cluj. După instaurarea dualismului Austro-Ungar, probabil şi ca urmare a decesului părinţilor, tatăl în 1860 şi mama în 1868, se stabileşte definitiv la Viena, continuându-şi activitatea de funcţionar.

De perioada petrecută în Transilvania se leagă publicarea majorităţii compoziţiilor sale, exceptând prima dintre ele, *Mélodies hongroises*, publicată în 1841. Însă deşi locuia şi activa la Sibiu, Josef le-a publicat la Viena, editori fiind Pietro Mechetti, respectiv C.A Spina. Cele 15 compoziţii au fost publicate succesiv între 1854-1860. În ceea ce priveşte receptarea lor, pe lângă recenziile făcute de criticii vremii în publicaţiile care semnalau apariţia lor, cunoaştem inclusiv două situaţii în care, compoziţiile lui au fost interpretate în spaţiul Transilvănean. Astfel, în 23 septembrie 1853, în cadrul unui concert cu mai mulţi muzicieni amatori organizat la Sibiu, un tânăr a interpretat „[...] cu sârguinţă şi precizie [...]" *Sons plantifs d'une exilé*, compoziţie a lui Josef Filtsch, interpretului fiindu-i solicitat un bis[306]. Cea de a doua situaţie a avut loc în 13 februarie 1886 la Miercurea Sibiului, unde Asociaţia Femeilor Române din localitate a organizat un bal, în programul căruia era prezentă şi domnişoara Maria Heyendorf, care şi-a făcut debutul cu idila *La clochette du vilage* de Josef Filtsch[307]

Activitatea concertistică a lui Josef, a fost diferită de cea a fratelui său Carl, fiind recunoscut în special ca un acompaniator: „[...] îmi exersez propria muzică doar în umbra experienţelor noastre[...]" declara Joseph[308]. Îl regăsim în postura de solist o singură dată în perioada în care şi-a însoţit fratele, atunci când a cântat la aniversarea prinţesei Hohenzollern acompaniat la violoncel de

---

[306] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 152, 26 septembrie 1853, p. 764.
[307] Familia, an XXII, nr. 6, 9/21 februarie 1886, p. 69.
[308] *Apendix 1926*, p. 2.

profesorul Bauer[309], după moartea fratelui său însă, în cadrul concertelor caritabile susținute în efortul de a strânge fonduri pentru spitalul din Sibiu şi Biserica Evanghelică din Petreşti, a fost principalul solist care a cântat la pian şi melofon.

În perioada petrecută împreună cu Carl la Viena, Josef s-a remarcat la seratele muzicale la care a participat în casele membrilor înaltei societăți vieneze, acompaniind la pian o serie de artiști ai vremii. Despre această perioadă Josef spunea: „[...] îi acompaniez adesea pe minunaţii Jenny Lind, Freiherr von Schönstein, Titze și Sulzer la consilierul imperial Wittecsek și cânt triouri și altele asemenea cu virtuozii Jansa, Pechatsek, Merk și Mayseder”[310].

Jenny Lind (1820-1887), a fost o cântăreață celebră de operă a vremii, supranumită „privighetoarea suedeză”, iar Carl Freiherr von Schönstein (1796-1876), funcționar al Curții şi Consiliului de stat de la Viena, personalitate a societății vieneze şi cântăreț, cu o voce de tenor-bariton[311]. Titze la care face Josef referire, este Ludwig Titze (1797-1850), solist al Orchestrei Curții de la Viena[312], iar Sulzer, celebrul cantor evreu Salomon Sulzer (1804-1890), activ la Viena începând cu anul 1820, unde a reorganizat modul de cântare liturgică al sinagogii, armonizându-l în conformitate cu viziunile considerate moderne ale timpului. A fost totodată şi profesor la Conservatorul Imperial din Viena, distins cu titlul de cavaler al Ordinului „Franz Joseph” și maestru al Academiei Naționale „Santa Cecilia” din Roma, recunoscut pretutindeni ca regenerator al muzicii liturgice iudaice, a fost supranumit „părintele cantoratului modern”[313].

---

[309] Lindenau 1940, p. 42.
[310] *Apendix 1926*,, p. 2.
[311] *ÖBL* 1999, p. 94.
[312] Vezi: https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_T/Titze_Ludwig.xml (accesat 28.09. 2025).
[313] Singer-Adler 1901, vol. 11, p. 586.

Virtuozii pe care Josef îi menţiona sunt: Leopold Jansa (1795-1875), violonist, compozitor şi profesor la Universitatea din Viena[314]; Franz Pecháček (1793-1840), compozitor şi violonist austriaco-german[315]; Joseph Merk (1795-1852), violoncelist austriac, membru începând cu anul 1819 al „Imperial Kapelle" şi din 1821 profesor la Conservatorului din Viena[316], iar cel din urmă menţionat, Joseph Mayseder (1789-1863), violonist şi compozitor austriac[317].

Lumea pe care a frecventat-o Josef, încă din copilărie, a fost cea a înaltei societăţi. De la prinţi şi prinţese la înalţi demnitari ai curţilor europene, conţi şi baroni toţi l-au apreciat, deşi în perioada în care şi-a însoţit fratele, Carl a fost în centrul atenţiei. Urmărind parcursul vieţii lui Josef, este uşor de observat faptul că, a renunţat la propria sa ambiţie, la carieră profesională şi artistică, în favoarea fratelui său mai mic, pe care l-a iubit şi protejat şi pe care l-a promovat cum a putut el mai bine. De altfel şi după moartea lui Carl, Josef a continuat munca caritabilă începută de fratele său, continuând seria donaţiilor la asociaţia pentru construcţia spitalului din Sibiu şi nu numai. Aşa cum singur a afirmat, toată ambiţia şi vanitatea lui, a fost pusă la picioarele fratelui său:

> „[...] casa bătrânului profesor Jaeger, a fost cea de care mie personal mi-a fost cel mai greu să mă despart, pentru faptul că preferi să te gândeşti la locul unde vanitatea ta este satisfăcută, s-a confirmat a fi din nou aici; am petrecut aici multe ore cu Jenny Lind însoţind-o în cântecul ei minunat, faima mea personală; îmi demonstrasem talentul de acompaniator și, impulsionat de marea artistă, nu m-am sfiit să însoțesc în cântec, după compozițiile lui Carl, vreo frumoasă nobilă, chiar și la marile ocazii și la curte, având astfel propriul meu stil, care m-a făcut cunoscut și în străinătate ca muzician talentat; la

[314] Harten 2023.
[315] *ÖBL* 1978*, p. 328.*
[316] Wasielewski 1894, p. 143.
[317] Green 1985, p. 626.

urma urmei, demonstrasem că toată ambiția mea a fost pusă la picioarele lui Carl al meu”[318].

Stabilit definitiv la Viena, şi-a continuat după desființare Cancelariei Aulice Transilvănene activitatea de înalt funcționar regal la diferite ministere din capitala imperiului. S-a stins din viață la vârsta de 81 ani, în 3 octombrie 1894 în urma unui accident vascular cerebral[319], în locuința familiei situată în Viena pe strada Theresianumgasse nr. 31[320]. A lăsat în urma lui o muzică a epocii romantice, lirică, grațioasă și uneori impregnată de un sentiment de efemeritate.

[318] *Apendix 1926*, p. 7.

[319] *EZAA-Wls.*, *Todtenbuch 1894*, inv. STB16, p. 283 nr. 176 (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezeseAB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/STB16/?pg=283, accesat 29.01.2025).

[320] *Die Presse*, ediția de seară, an 47, nr. 278, miercuri, 10 octombrie 1894, p. 4.

Introduction

> "*Whoever has formed, in the wider world, refined concepts of artists and artistic performances, must descend step by step down the long ladder of relativity until they reach Sebeş. There, in a rather modest ballroom, six amateurs begin the Lodoïska overture and, if one is not too accustomed to refinements, one might say: 'for such a small place, it is nonetheless enough, even surprising!' But then, a gentleman steps to the piano and, after a brilliant prelude, begins Thalberg's fantasy on a theme from Lucia; he renders it for us without hesitation or wavering, with clarity and confidence, with strength and warmth, with purity and elegance until the very end! After hearing this, one no longer thinks of Sebeş, but of Vienna and Paris — those cities of art from which, undoubtedly, the performing art of Mr Joseph Filtsch is derived* […]". Sebeş, 19 September 1853, Johann Michael Mökel (1818–1866).

In the present study, we aim to reconstruct as faithfully as possible the biography of a prominent figure in 19th-century Transylvanian musical life: Joseph Filtsch (1813–1894). In European culture, he is primarily known for his role as the elder brother and companion during the European travels of the child prodigy of Sebeş, Carl Filtsch (1830–1845)—Chopin's favourite pupil, piano virtuoso, and composer. Born in Orăştie in 1813, Joseph received a thorough education, both musical and otherwise. He served as an official at the Transylvanian Aulic Chancery, a high royal official, a deputy in the Transylvanian Diet, and subsequently a member of the

Imperial Senate and the Chamber of Deputies of the Parliament in Vienna, where he eventually settled with his family and passed away in 1894.

In the first chapter, entitled Roots – The Familial Context, we analyse the environment into which Joseph was born and the atmosphere of his early years, which left a lasting mark on his intellectual, professional, and artistic development. Born into a large family, his parents provided him not only with a solid theoretical education but also constant exposure to music; all the Filtsch children learned music from an early age, developing their talents by playing various instruments and even composing.

The second chapter, Joseph Filtsch's Childhood and Formation, captures the period when, starting at the age of seven, Joseph was sent to Sibiu to attend a better school. His guardianship was entrusted to Baron Wilhelm von Konradsheim, in whose home he lived for eight years. His time in Sibiu is linked to his advanced piano studies under Philipp Caudella and later, during several months spent with von Konradsheim in Vienna, under Karl August Krebs, the Kapellmeister of the Vienna Court Opera. This period also saw Joseph's first public appearances as a pianist at the Sibiu theatre and in private settings. These engagements brought him into contact with figures quite unusual for early 19th-century Transylvania, such as the British General Sir Hudson Lowe, the former Governor of Saint Helena during Napoleon Bonaparte's captivity and eventual death. This period also covers Joseph's studies to become an imperial official and the episode in which he fell in love with Katalin Bánffy during a summer spent at the Bánffy manor in Ciuguzel.

From the third chapter, entitled Across Europe with Carl, we follow Joseph as he accompanies his brother throughout Europe. The focus is on Joseph's dedication to the education and well-being of his younger brother, to whom he devoted all his energy and love. Under the patronage of Baron Dénes Bánffy and his wife Johanna,

Carl studied in Vienna and Paris with Friedrich Wieck, August Mittag, Frédéric Chopin, and Franz Liszt. The brothers are portrayed in their constant effort to evolve and excel within a circle where 'crowned heads' and members of high European society were a regular presence. We record Joseph's first concerts as a soloist or accompanist to celebrated artists of the time, as well as the moment when Joseph, as an artist, moved entirely into the shadow of his brother, Carl. The chapter concludes with Carl's tragic death in Venice in May 1845.

The following chapter describes in detail the Concerts of the Brothers Joseph and Carl Filtsch in Pest and Transylvania in the Summer of 1841. In these performances, although Joseph was not the primary soloist, he accompanied his brother. The entire Transylvanian press praised their performances, leaving us a lasting image of them as piano virtuosos, while also capturing their noble character; the brothers donated the entire proceeds from these concerts to charitable causes.

Beginning with Chapter 5, we follow Joseph after Carl's death: the establishment of his family in Vienna and the birth of his five children, some of whom inherited their father's talent as pianists and composers, performing publicly and leaving behind their own compositions. A sub-chapter is dedicated to his charitable activities in Transylvania, a continuation of those begun with Carl in 1841. Having returned temporarily from Vienna to Transylvania, where he served as a high Imperial official at the Transylvanian Gubernium in Sibiu, Joseph performed charity concerts in Sibiu and Sebeş. This is also the period of his political involvement as a royalist deputy in the Transylvanian Diet and later as a member of the Imperial Senate in Vienna, where he settled permanently after 1867 and remained until his death in 1894.

Chapter 6, entitled The Compositions of Joseph Filtsch, analyses eight of his works with opus numbers, generously provided by the American composer and musicologist Ferdinand Gajewski.

These compositions are included on the CD by Chiyo Hagiwara, Forgotten Light of Romanticism: The World of Joseph Filtsch (1813–1894), released in 2025.

The final section provides the Conclusions, which synthesise the six chapters of the book. They provide information regarding various artists with whom Joseph collaborated during his concert career—from soloists such as Jenny Lind, Carl Freiherr von Schönstein, Ludwig Titze, and Salomon Sulzer, to virtuosi like Leopold Jansa, Franz Pecháček, Joseph Merk, and Joseph Mayseder. These leading figures of Viennese musical life were mentioned by Joseph as artists he accompanied over the years. Despite these personal achievements, the book reveals that Joseph ultimately sacrificed his own ambition, professional career, and artistic path for the sake of his younger brother, whom he loved more than himself.

We wish to express our gratitude to those who made this work possible by facilitating access to the necessary primary sources: Dr Spiridoula Katsarou, from the Gesellschaft der Musikfreunde in Vienna, for access to the manuscript of Joseph's daughter, Irène Filtsch, which contained previously unknown information about her father; Melanie Maddison, Helen Price, and Néema Stephenson from the University of Leeds Library, for facilitating access to the Special Collections; and Dr Volker Wollmann, for mediating access to materials regarding the Filtsch brothers held by the Transylvanian Museum in Gundelsheim and for providing rare bibliographic materials.

Our thanks go to Ms Laura Erika Guță, from the "Lucian Blaga" Municipal Library in Sebeş, for correcting and translating German texts that contributed to a better understanding of the subject, to Maria Totoianu for the English translation for the text comprised in the book, and to dr. Călin Anghel, from the '1 December 1918' University of Alba Iulia / 'Ioan Raica' Municipal Museum in Sebeş, for his suggestions, the cover design, and his constant support throughout the writing of this volume.

Last but not least, we thank the Director of the 'Lucian Blaga' Cultural Centre in Sebeş, Nadia-Diana Arsin, who has constantly and enthusiastically supported all projects related to Carl and Joseph Filtsch, including the publication of this book.

1. Roots – The family context

The family of the Priest Joseph Filtsch (1782-1860) was not an ordinary family on the cultural landscape of Transylvania. The head of the family, Joseph Filtsch (Fig. 1), was the son of the priest Thomas Filtsch of Slimnic (Sibiu County) and himself studied theology at the University of Göttingen,[1] which he completed in 1807. For a short time he held a teaching post at the Evangelical Gymnasium in Sibiu, and at the end of 1808 he was invested with the office of Lutheran dean of the Evangelical church in Orăștie.[2] Starting from 1819 the family moved to Gârbova (Alba County), and from 1828 until the end of his life he served as Lutheran dean and priest in Sebeș. Married to Karoline Filtsch (1789-1868), born Flemer (Fig. 2), the family had, according to some opinions, 10 children,[3] 11 according to other sources[4], or even 16, the last of whom was Carl Filtsch (1830-1845).[5]

In any case, what is certain is that the priest Joseph Filtsch had constant intellectual pursuits, he published a cycle of poems in German and Saxon dialect, and is known for describing a hiking to Mount Surul (1802) but especially for the work *"De occassu Imperii Romani Populorumque tum temporis Europae partes incolentium situ disertatio"*, printed in Sibiu in 1808,[6] a well-documented work in which Filtsch discusses the causes of the fall of the Roman Empire, with emphasis on the role of migratory populations.[7]

Yet the pursuits of Father Filtsch were not limited to theology, history, and literature. He possessed solid musical knowledge, which

---

[1] Wollmann 2011, p. 389.
[2] Szaunig 2008, p. 43.
[3] Lindenau 1940, p. 40.
[4] Irtel 1993, p. 10; Wollmann 2011, p. 389; Amthor 2012, p. 85.
[5] Andrews 1923, p. 14.
[6] Wollmann 2011, p. 389.
[7] Wolf 1977, p. 429.

left its mark on his children during the period when the family lived in Orăștie. Filtsch family already consisted of six children; five of them plus a girl, Susi (Zsuzsana Füzesi), whom the family adopted, and who "played a wonderful role in the large, cultivated, music-loving family, where everyone played the piano".[8]

Apart from his children, the priest's house in Orăștie (Fig. 3-5) was frequented by many others, Saxons and Hungarians, to whom Father Filtsch offered music lessons free of charge. He even managed to buy a piano, encouraging his children to practice daily. *Haydn's Creation*, was his favorite, thus on Easter 1811, the priest's children performed before the Orăștie community, performing the entire oratorio by the Austrian composer on the piano, with string quartet and flutes.[9]

In this atmosphere, profoundly imbued with both cultural and musical influence, Martin Josef Filtsch was born in 1813. His father was consistently preoccupied with his children's education, especially the boys, who in accordance with the prevailing notion of the time, attained the status of heads of households and were required to be capable of providing the family with the means of subsistence. Another son, Eugen Filtsch (?-1880), studied theology in Berlin, and after graduation in 1838, he settled in Sibiu as a teacher at the Gymnasium and the Pedagogical local School, and starting from 1869 he became priest at Săcădate (Sibiu County). Like his father, Eugen's intellectual interests were broader, including mineralogy.[10]

The decisions taken by the priest Joseph Filtsch regarding his children's education was deliberate; indeed, it was carefully considered as attested by a letter dated August 17, 1836 preserved in the archive *Siebenbürgische Museum Gundelsheim*,[11] addressed to

[8] Papp 1933, p. 99.
[9] Szaunig 2008, p. 43.
[10] Neagu 2018, p. 174.
[11] The letter is reproduced in Amthor 2012, pp. 292–295.

his friend, attorney Friedrich Müller, with whom he consulted regarding the upcoming trip to Vienna, a journey that Carl, 17 years younger than his brother Josef, was to undertake in order to complete his education.

However, in this letter, the priest refers to his son Josef, affectionately called Sepi by the family:

> "[…] With Sepi he plays duet arrangements of the Zampa[12] overture in an amazing manner […] I am advised – from the paper and the world – to let him go to Vienna […] Sepi himself should in my opinion, which is furthermore supported by the non-relenting admiring world, attract great interest, even if he went by himself; but together with his little brother – the two Transylvanian brothers – they could even go to Paris... and would not risk failure […] With regard to Karli a decision will have to be made in any case on two options: Either Sepi goes to Vienna by himself after one year and Karli will then go to school, to learn "hora" and "lauda"1 etc.; a way, which doesn't appear glamorous, but could, with adequate education of all intellectual powers and in upheld and relative perfection of his musical talents, nonetheless culminate in success and furthermore is a safer way to still reach a beautiful goal. Sepi – having had to make a similar decision when younger – also went this way, and he doesn't regret it, nor do I".[13]

In other words, education in the Filtsch family was carefully planned. The priest himself had chosen this path, as did his older sons, and, as he mentioned in the letter, "[...] does not regret it, just as I do.' It also emerges from the letter that it was considered that Josef might go to Vienna alone, where the priest was confident he would attract the interest of the musical world, whereas if he were to go together with his younger brother […] even in Paris […] would not risk failing".

The priest knew the abilities and talents of the children he had personally raised and educated, and their intellectual and artistic path was carefully planned and monitored step by step. He did not

---

[12] The Zampa overture is a symphonic creation by the French composer Ferdinand Hérold (1791–1833) for his opera *Zampa, ou La fiancée de marbre*, a comic opera in three acts, which premiered in 1831.

[13] Amthor 2012, pp. 296–297.

consider innate talent alone to be sufficient, but complemented it with diligent work and refinement. Only in this way was he able to succeed in life himself, raising 11 children to whom he provided an environment conducive to intellectual and artistic development.

In the Filtsch family, musical education held a place of honor – as Peter Szaunig noted – Josef, Carl's older brother; played the piano very well, and the spacious rooms of the parsonage hause in Sebeş often resonated with music performed by members of the Filtsch family.[14]

Returning to the aforementioned letter, Priest Joseph Filtsch then presents to his friend the alternatives:

> "[…] Otherwise, if Karli goes with Sepi to Vienna, if one could find a mother and father for him there (condition sine qua non), in this case further two options arise:
>
> a. Karli studies and completes his art work, residing in Vienna in a way which allows him to attend school or receive science lessons or vocational training, otherwise
>
> b. Should he be suitable, he may soon take up touring with his brother, so that his father
>
> 1. May only have few [costs] (even if it's a lot)
>
> 2. May have no costs at all or
>
> 3. Could also possibly gain (which after all would be good for a father of 11 children! […] What should I, poor soul, (...) do? Should I let Karli go or should I keep him here?
>
> If I keep Karli here, there will be no further attempt to pursue an artistic career, should I pass on the invitation and opportunity, which is offered by Sepi!
>
> Will I let Karli go with Sepi, he can always return to hora and lauda and a bread-earning profession if the attempted artistic career is not a profitable one!"[15].

We do not know what advice Friedrich Müller gave, yet the two brothers, and especially the young Carl, followed the entire path envisioned by their father in the letter. More than that, they performed concerts in the great European capitals: Vienna, Paris,

[14] Szaunig 2008, p. 43.

[15] Amthor 2012, pp. 297–298.

Brussels, London, Pest, as well as in a series of other cities within the empire and in Transylvania, including Cluj, Sibiu, Brașov, Sebeș, and Orăștie. The priest's hope that his son's activities might even generate income did not materialize; however, as contemporary press and critics report, at least Carl was honored everywhere.

Furthermore, the text of the letter suggests that Josef himself supported the idea that his younger brother should benefit from the guidance of teachers in Vienna: "If I keep Carli here, there will be no attempt to pursue an artistic career, and I would have to refuse the initiative and opportunity offered by Sepi!" the father writes in the letter!

In the same letter, Priest Joseph Filtsch asks his friend an intellectual favor: "[…] Btw. buy me something from the antiquarian book shop Carpzovicis Jurisprudentia Consistorialis[16], letting me about the price of it too)?!". [17] This once again demonstrates the Filtsch family's attachment and appreciation for education and intellectual values, as well as their bibliophilic tendencies, the requested book, at that moment, had been published 181 years earlier.

[16] This most likely refers to the work by Benedict Carpzov, *Jurisprudentia ecclesiastica seu consistorialis rerum et quaestionum in sereniss. ac potentiss. principis electoris Saxon. senatu ecclesiastico et consistorio supremo probe ventilatarum, maturo consilio deliberatarum, et accurato judicio decisarum Definitiones succinctas ex jure divino, canonico, civili, Constitutionibus et Ordinationibus ecclesiasticis probatas, Rescriptis, Decretis et 17Responsis Electoralibus corroboratas exhibens lib.*, Leipzig, 1655.

[17] Amthor 2012, p. 297- 298.

2. Josef Filtsch's Childhood and Education

Information regarding the stages of Josef Filtsch's professional and musical formation is provided by Josef Filtsch himself, through his daughter Irène Andrews (1855–1943), the author of the work dedicated to the child prodigy of Sebeș, Carl Filtsch. In the preface to this work, she describes the circumstances through which she came into possession of the documentary materials used in writing the book:

> "When we had buried our dear mother and returned to her little sanctum we found various family souvenirs on her table with the names of her children attached to them; among them was a package of faded letters tied with a red ribbon and my name on it (she had carefully saved them for sixty years). They were from my father to his mother when the genius of his little brother brought him into close relations with great people […]".[18]

In 1926, she donated the German-language manuscript of her book to the archives of the "*Gesellschaft der Musikfreunde in Wien*". The English version of her work, printed in New York in 1923, is an abridged version of the German text, which contains far more information, including a short biography of her father, Josef Filtsch; fact noted by Yvonne Amthor.[19]

In the separately bound German manuscript, under the title "*Apendix zu den Erlebnissen in Wien 1838 – aus der Biographie des Bruder's Josef Filtsch*",[20] comprising seven typewritten pages, there is some information concerning the experiences of the two brothers, written in the first person. This entitles us to assume that, in preparing this appendix, Irène made use (in addition to the aforementioned letters) of a diary that her father, Josef Filtsch, may have kept. In this text, Josef recounts a series of episodes through which the two brothers experienced, and in the final part, he reveals

[18] Andrews 1923, p. 13.
[19] Amthor 2012, p. 85, note 78.
[20] *Apendix 1926*, p. 1-7.

certain aspects related to his own biography. Furthermore, Irène herself mentions that:

> "In 1841/42 my father wrote biographical notes about Carl at the urging of the great scholar and poet Schuller, who became a member of the Academy of Sciences in Vienna; I used these notes in my stories […]".[21]

Josef began studying the piano in 1818 at the age of five, his teacher being, as in the case of his brother Carl sixteen years later, his father, who guided him for two years. From 1820, when Josef was seven, he was sent to Sibiu, where he lived for eight years with the family of Baron Wilhelm von Konradsheim (1805–1883).[22] His move to Sibiu was undoubtedly motivated primarily by the fact that young Josef needed to attend school; his family at that time lived in Gârbova, while in Sibiu he had the opportunity to receive a better education. In Sibiu, he took piano lessons from various teachers, the only one Josef mentions being "the conductor Gandella," who, however, passed away after a year.[23]

The name of this piano teacher, as mentioned by Josef in the appendix to the German manuscript of the book, was most likely miswritten. The conductor "Gandella" can only be Philipp Caudella (1771–1826), originally from Moravia, who initially settled in Vienna as a piano teacher and Kapellmeister. In 1814, Caudella moved to Transylvania, first to Cluj, where he served as music teacher to the Wesselényi family, and from 1817 to Sibiu, as conductor of the choir of the Roman Catholic Church of the Holy Trinity in the city, while also working as a music teacher at the Evangelical Gymnasium.[24]

During the period he lived in Sibiu at the residence of Baron von Konradsheim, who became his patron, the young Josef performed, due to the baron's patronage in numerous homes of music enthusiasts throughout the city, becoming, despite his young

[21] Ibid., p. 6.
[22] Ibid., p. 4.
[23] Ibid., p. 4.
[24] Philippi 2006, p. 57; Türk 2020, p. 185.

age, a teacher for many young students whom he instructed without remuneration:

> "[…] Once I performed, for charitable purposes, Kalkbrenner's Variations at the theater in Sibiu and was so well received that, despite my youth, I was welcomed into many music-loving households and gave free lessons to talented individuals".[25]

His period in Sibiu is marked by a surprising encounter with an individual both detested and admired by his contemporaries, Sir Hudson Lowe (1768–1844), former governor of Saint Helena Island, nicknamed "Napoleon's jailer". This event is recalled by Josef's daughter, Irène, who said*:* "One of my father's most interesting memories was that he performed for Sir Hudson Lowe […] who had traveled throughout Europe to defend himself against the admonition of the entire world for his harsh treatment against the great exile".[26]

Regarding this unusual encounter, Josef only specifies that the episode took place in the 1820s. However, contemporary press reports and certain diplomatic records allow us to deduce that the event may have occurred at the end of 1825 and the beginning of the following year. A newspaper from Bratislava reported that on 3rd December 1825, Sir Hudson Lowe, a British general, former governor of Saint Helena Island , and then, governor in office of Ceylon, arrived in Vienna after a journey from Paris via Constantinople.[27]

On his return, he followed the same route, his presence in Bucharest being noted in a diplomatic report sent by agent Kreucheley on 14th February 1826:

> "It was reported to me that Sir Hudson Lowe was present […]. The General received me on the same day. On the 6th, I had the honor of seeing him again […] on the morning of the 8th, this remarkable individual, interesting in many aspects, departed for Constantinople, traveling on horseback. Many followers and admirers of Bonaparte viewed him unfavorably, and this

[25] *Apendix 1926*, p. 4-5.

[26] Andrews 1923, p. 15.

[27] *Städtische Pressburger Zeitung*, no. 100, Tuesday, December 20th 1825, p. 1340.

circumstance likely gave rise to anecdotes regarding the excessive greed of this general".[28]

Although the Transylvanian press did not pay attention to the general's presence in Sibiu, we learn details from Josef's accounts, who tells us that Sir Hudson Lowe traveled through Europe in search of recognition for his services and, stopping in Sibiu, was hosted by Pop, as he was the only person in the city who spoke English.[29]

Pop, the individual that Josef mentioned is none other than Zenovie Hagi Constantin Pop (1785–1866), whose family owned in Sibiu a trading company, met with substantial success. Zenovie pursued commercial studies at the University of Vienna, where he also settled after the demise of his mother at the end of 1827, eventually advancing to the position of director of the National Bank of Austria, beginning in 1834.[30]

At the Pop family residence, located in the center of Sibiu, Josef, aged thirteen, was invited to perform at a soirée given by the host in honor of the guest. He attended accompanied by both parents and recounts an amusing episode:

> "[…] a personal servant of Napoleon, named Werner, gave my father a great deal of information about Napoleon's life on Saint Helena, as well as about his jailer, Sir Hudson Lowe, and delighted my mother with the recipes of the general's wife, Countess Bertrand, who was believed to have prepared these dishes for Napoleon. One of them was roast suckling pig, with small cucumbers, apple slices, eggs, and who knows what else, filled to capacity, but inedible. However, he found it delicious; the smell was so horrible when the dish was served that all the youth fled, and my father whispered doubtfully, « plat extraordinaire »".[31]

Josef continued his piano studies throughout this period during which he lived at the residence of Baron Wilhelm von Konradsheim; however, an unmissable opportunity arose for him. The baron was obliged to travel to Vienna and took his protégé, Josef

---

[28] Hurmuzaki 1897, p. 339-340, no. CCCCIII.

[29] *Apendix 1926*, p. 5.

[30] Abrudan 2020, p. 26-29.

[31] Apendix 1926, p. 5.

Filtsch, with him in order to find teachers there commensurate with his talent. Regarding this episode, Josef relates:

> "[…] The Baron Konradsheim followed Count Wachsman on his mission to assert the rights of the Saxon nation in Vienna, where I was taken as well; there they wanted Cserny[32] to give me lessons; I found the great master, of the renowned Liszt, in a flannel coat, wearing glasses, and composing at his writing desk. I had visibly disturbed him, as it was evident on his face, and he did not consent to teach me in a singular manner, something he had never done for anyone".[33]

After Cserny's refusal, another teacher was sought, since, as Josef explains, "[…] he did not consent to teach me in a singular manner" meaning intensively, because the time Josef spent in Vienna was limited to only five months, during which Baron von Konradsheim wished for his protégé to follow an intensive course, which was not possible with Cserny. The next targeted teacher was Anton Halm:[34]

> "Even with the famous professor Halm of that time, the condition of teaching for only five months was unacceptable due to the short time […]. Ultimately, the conductor of the K.K. Hofoperntheater (Court Opera Theater), the future director of the musical orchestra in Hamburg, the composer Krebs,[35] agreed to give me lessons".[36]

The information provided by Josef regarding Krebs' willingness to teach him piano in the manner he desired, that is, intensively, is particularly significant, as Karl August Krebs (1804–1880), originally from Nuremberg, resided in Vienna only briefly. He was the Kapellmeister of the Court Opera in Vienna, the future State Opera, from April 1st, 1826, until March 27th, 1827, until he accepted the directorship of the State Opera in Hamburg and left

---

[32] Carl Cserny (1791-1857), Austrian composer, pianist, and piano teacher, student of Johann Nepomuk Hummel, Antonio Salieri, and Ludwig van Beethoven, and teacher of Franz Liszt.

[33] *Apendix 1926*, p. 4.

[34] Anton Halm (1789-1872) Austrian pianist and composer, teacher of Iulius Epstein and Stephen (Istvan) Heller.

[35] Karl August Krebs (1804-1880), German pianist, composer, and conductor.

[36] *Apendix 1926*, p. 4.

Vienna.[37] Practically, this information indicates the period during which Josef spent the five months in Vienna studying piano, a timeframe between April 1826 and March 1827, at the age of approximately fourteen.

Throughout this period, he made considerable progress, Josef's performance attracting the appreciation of notable figures of the time, including August Mittag (1795–1867),[38] the piano teacher of the equally renowned Sigismund Thalberg (1812–1871),[39] who compared Josef to Franz Liszt:

> "[…] after a few weeks, my playing had become so effortless, especially the trills, that one evening, at General Radoschovitz's, where I was escorted by Lieutenant Wappenfeld, the piano professor Mittag, who had become famous through his pupil Thalberg, patted me on the shoulder and told me that my trill was more beautiful than that of the prodigy Liszt".[40]

After this first trip to Vienna, Josef returned to Transylvania in order to continue his studies in accordance with the family tradition. After completing gymnasium, he pursued law studies in Cluj, where among others, he had Miklós Wesselényi (1796–1850) as a professor, and in Sibiu, successfully sitting for the final examination in 1834. About this period, Josef recounts:

> "In Cluj, I often went on small errands; in the year 1834, Miklós Wesselyéni was then a well-known figure at the University of Cluj, where I studied […] After my final examination at the University of Sibiu, I was invited to Bánffy's Ciuguzel estate, near Aiud, through Senator Hietsch".[41]

At the Bánffy estate in Ciuguzel (Fig. 6), Josef, a young graduate aged twenty-one, gave complimentary piano lessons to the

---

[37] Grieb 2007, p. 846.

[38] August Mittag (1795-1867), German-born pianist, pedagogue, and bassoonist, was a professor at the Conservatories of Vienna and Prague.

[39] Sigismund Thalberg (1812-1871), Austrian composer and pianist, illegitimate son of Moritz, Prince of Dietrichstein (1775–1864), and Maria Julia Bydeskuty of Ipp.

[40] *Apendix 1926*, p. 4.

[41] Ibid., p. 6.

owner's daughter, Kathi,[42] who was twenty-three at the time and with whom he fell in love: "[…] she was one of my enduring passions, but later she became the wife of the Lord of Kemén",[43] Josef later confessed.

The Saxon University of Law in Sibiu was established in 1844; therefore, it was not the institution where Josef studied during his time in Sibiu. Nevertheless, beginning in 1811, the Evangelical Gymnasium in Sibiu introduced, in its final years, elements of law as part of the curriculum. These subjects were taught specifically to prepare graduates for careers as administrative officials. According to the customs of the time, such officials were required to complete a two-year practical course at the Royal Table in Târgu Mureș, followed by an examination administered by the National University.[44]

This was also the path followed by Josef Filtsch, who became an official trainee in Târgu Mureș. There, Josef attracted considerable admiration through his compositions and performances and was frequently consulted on musical matters, including the local Gypsy ensemble, which sought his advice and presented him with the latest pieces they were studying. He also organized a charity concert in Târgu Mureș, during which he performed, alongside compositions made by Thalberg and Kalkbrenner, he performed one of his own improvisations, which was received with great enthusiasm by the audience. He revered the piano on which he played and composed daily; consequently, when the bass strings of the instrument broke due to the humidity of the building in which he lived, he decided to leave the town:

> "[…] I was often surprised by all kinds of visitors who came to listen to me play; on many occasions, the local Gypsy ensemble came with deep bows and apologies to ask for my opinion on one of their newly rehearsed ensemble pieces; at another time, an entire class came with their teacher, having heard me play as they passed by; it was

[42] The second of the three children of Ferenc Bánffy (1784–1839) and Zsuzsanna Zeyk of Zeykfalva (1785–1865), Katalin (1811–1886) married Baron István Kemény of Mănăstireni (1811–1881).

[43] *Appendix 1926*, p. 6.

[44] Tăvală 2021, p. 59.

> then that the idea occurred to me to organize a charity concert, and, in addition to Thalberg and Kalkbrenner, I performed an improvisation at the end, which received such great success that a letter of gratitude was sent to my father in Sebeș, and I was named among the benefactors of the town. My piano was so sacred to me that, when the bass strings broke because of the dampness, I left".[45]

Josef's departure from Târgu Mureș before completing his period of traineeship, however, had consequences. In Vienna, while accompanying his brother, he was again appointed as an official trainee, this time at the Aulic Court, a traineeship that would extend over many years, as will be shown in the following pages.

[45] *Apendix 1926*, p. 6.

3. In Europe with Carl

3.1. Joseph and Carl Filtsch in Vienna

In 1830, when Josef was 17 years old, his brother Wilhelm Carl Filtsch (1830–1845) was born on May 28th in Sebeș. Like every member of the Filtsch family, Carl was exposed from an early age to the existing cultural emulation in the pastor's household. Much like his brother Josef, Carl grew up in a music-loving environment; in the Sebeș parsonage, music was performed and practiced with great diligence. His father, brothers, and sisters (including his half-sister Susi) all played the piano, allowing Carl's talent to flourish early on.[46] As was the case with Josef, Carl took his first steps in piano study under the guidance of his father and Josef himself, with whom Carl performed in an "[...] astonishing manner".[47]

Josef's daughter, Irène, reveals that Carl was the sixteenth and final child of the family. He was named in the memory of a brother who had died at the age of seven, as his parents sought to fill the void left by their lost son.[48] Although, the majority of those who focused on Carl Filtsch in their studies, and they referred to the family of the priest Joseph Filtsch, they mentioned only 11 children; nevertheless, it cannot be ruled out that Irène might be right, particularly given that she was a member of the Filtsch family. High infant mortality rates during that period suggest that the eleven children cited in historiography were likely those who survived for a significant period of time. Furthermore, according to the same source, Carl nearly lost his life in Sebeș at just a few years during a cholera epidemic,[49] a disease that was prevalent at the time.

---

[46] Lindenau 1940, p. 40.
[47] Amthor 2012, p. 296.
[48] Andrews 1923, p. 14.
[49] Ibid., p. 14.

At the urging of some acquaintances, the priest Joseph Filtsch presented Carl at the Cluj Conservatory, where the five-year-old child caused quite a stir. The newspaper *Erdélyi Híradó* described him as a "child prodigy":[50]

> "[...] the boy is not yet five years old, small in stature, with a well-built, lively frame and large black eyes that reveal a creative spirit. He has been learning to play from his father for about a year and can perform difficult piano pieces with the most precise rhythm and without error [...] he speaks Hungarian and German. However, the most astonishing quality of this brilliant child is his musical ear. While the musical society was performing movements from Beethoven's 5th Symphony, he was asked to identify their keys, and he recognized them accurately every time [...] He can even identify the pitch of bell tolls. After playing a piece in one key, he attempts it on his own in others [...] His presence of mind is so great that he is always composed and never falters. True signs of a creative spirit! — His name is Carl Filtsch; his father is Mr. Josef Filtsch, a Saxon Lutheran priest from Sebeș, Transylvania, who can rightfully take pride in such a gifted child. Wishing him luck, we can offer no better advice than this: if he wishes his son's great talent to bring joy to himself and his homeland, he should place him under the care of a true master as soon as possible and then send him to Vienna or another major city to study, ensuring his talent is not misdirected and its development suffers no irreparable harm".[51]

In addition to this event, the family received further encouragement from acquaintances. Furthermore, as evidenced by the letter of August 17, 1836, sent by priest Filtsch to his friend Friedrich Müller (analyzed previously) Josef himself had proposed sending Carl to Vienna to study the piano. In the spring of 1837, the Emperor convened the Transylvanian Diet in Sibiu, providing a favorable opportunity to promote Carl's talent. His father took him to Sibiu, where the six-year-old child performed on April 17th, astonishing the audience, including the Archduke and the members of the Diet.[52]

---

[50] Bălan 1970a, p. 114.

[51] *Erdélyi Hiradó*, Tuesday June 2nd 1835, p. 1-2.

[52] Bălan 1970a p. 114.

Not long has passed between this event and Carl's departure for Vienna. The child's education was entrusted to Baron Dénes (Dyonis) Bánffy and his wife, Johanna (Jeanette), who maintained good relations with the Filtsch family and offered to educate Carl at their own expense[53]. Consequently, Carl departed for Vienna with the Bánffy family[54], the baron, and especially his wife (she was of German origin), the daughter of Baron Ludwig Schilling von Canstadt and Catherine von Schilling,[55] became deeply attached to the intelligent and charming child, treating him as their own.

On this first journey to Vienna, Carl departed from Sebeș in the late autumn of 1837, accompanied by his father. His niece Irène, quoting a journal Carl wrote at the age of twelve, describes the adventures they encountered:

> "When I left my home with my father I was a little over seven years old. After a rough trip of two days in a vehicle in which I had the slight mishap to fall out of it, we arrived at Count Dyonis Banffy's country seat Gyalu [Gilău], a most imposing property; a fortress in the midst of a huge park. The Countess greeted us so Warm}y that I felt less homesick though I pined for my mother my sisters, my brothers, my dear old governess and my little playmate, my youngest sister, nine years old!".[56]

Transport was difficult in those times. To provide an idea of how travel was conducted and the routes taken, a map of European post roads, printed in 1833 and preserved at the museum in Carl Filtsch's hometown, is provided below (Figure 7). Railways did not exist in the Empire; both passengers and goods were transported by carts and carriages. After resting for three days at Gilău, they continued their journey toward Vienna, traveling with count and countess Bánffy in entirely different conditions than those of the carriage in which he had traveled to Gilău with his father:

> "After three days of rest we started on our long journey, packed into several conveyances. In one large coach, a luxuriously fitted house on wheels, sat the Countess with her Lord, his secretary and her

[53] Lindenau 1940, p. 41.
[54] Papp 1933, p. 99.
[55] Lindenau 1940, p. 41, note 1.
[56] Andrews 1923, p. 16.

> own; in another, a little smaller, sat the physician, who also was the dentist; next to him the companion (a Countess Stackelberg), my father and I. When comfortably settled we began to enjoy the journey, the coach being wonderfully fitted with many pockets filled with delicacies, biscuits, liqueurs, food of all kind, which by pressing a button was obtainable. Other pockets, as my father told me, contained volumes of Staël, Dumas, Hugo, Goethe, Shakespeare, Schiller, Chateaubriand, Dante, and Virgiliu. I could not help regretting that instead of sixteen days, as previously, our journey would only last six".[57]

Having arrived in Vienna eleven days after departing from Sebeș, Carl noted in his journal the minor adventures they encountered and expressed, with childish frankness, his satisfaction at no longer being forced to eat seasoned foods. Evidently, young Carl did not appreciate Hungarian cuisine, otherwise renowned for its characteristic spices and spicy flavor:

> "Pest with the blue Danube flowing between the banks, crowded with beautiful castles and palaces, the imposing residence of the king high above is the finest view in the world [...] Though the drive up the wide river was fine in parts we were glad when after a few uneventful days the high steeples loomed up in the distance and the lovely capital [Vienna] lay before us bathed in a glorious sunset! [...] It was a relief to taste food cooked without spices; those horrid things we have to tolerate everywhere. The only delay we had [...]a bridge which was broken down, so that a kind of ferry took us across when 200 oxen carts had passed over before us".[58]

The Viennese newspaper *Wiener Zeitung* recorded the arrival in Vienna on October 26th, 1837, of Joseph Filtsch, the Evangelical priest of the town of Sebeș in Transylvania.[59] The priority for the priest Joseph Filtsch and Carl upon arriving in Vienna was to find a piano teacher for the boy. They hoped to study with August Mittag, but this proved impossible without the intervention of Prince Dietrichstein; consequently, Carl's first lessons in Vienna were given by Friedrich Wieck. Regarding this, Carl noted:

---

[57] Ibid., p. 16.

[58] Ibid., p. 16.

[59] *Wiener Zeitung*, no. 251, Thursday, November 2nd 1837, p. 1418.

> "Hardly released of our furs and coats my father and I rushed to the great Mittag [...] but it took a week before, thanks to Prince Dietrichstein, we met him. Before becoming his pupil, Wieck (the father of the great Clara) took me in hand. He wanted to take me to Leipzig and bring me up with his younger daughter, even more talented than Clara, but this plan fell through [...] have become great friends with Thalberg and Liszt. I spent the day with Thalberg at the house of Prince Dietrichstein [...]and we fenced with whips in the court yard; afterwards we played the piano till ten in the night. I had to play and so I improvised on the theme Sleep, as I was very sleepy. I like Thalberg better than Liszt".[60]

Yvonne Amthor cites a letter from Friedrich Wieck to his wife, in which he discusses Carl and his performances, noting that the boy had not yet benefited from professional instruction and had thus acquired incorrect technique:

> "[…] just now the princesses visited us, and Carl Filtsch, the seven year old son of a Lutheran preacher in Transylvania, who is now under the care of Countess Bánffy […] the greatest musical wonder, by far, […] sturdy boy with supernatural eyes. His musical genius surpasses all description […] you shall be mother to this child, and I will once more show the world something unheard-of […] the boy, without any instructions on the piano, so that he has already developed an incorrect technique, is most certainly a genius and improvises for hours in heavenly transfiguration […] Tomorrow I will teach him for the first time […] the boy is healthy and natural, the Countess and Princess of Hohenzollern agree with my principles on education. […]".[61]

Following the period during which he studied with Wieck, Carl received instruction from Simon Sechter and August Mittag, the most renowned harmony and piano teachers in Vienna at that time.[62]

In a letter addressed to his mother written towards the end of 1837, Carl expressed his delight upon learning that his brother Josef was to come to Vienna: "[...] dear mother, I love you very much and

---

[60] Andrews 1923, p. 17.

[61] Amthor 2012, p. 170.

[62] Ibid., p. 176.

Sepp is very dear to me, and if he comes, I will be very glad to see him and I will tell the empress that he plays the piano well [...]".[63]

Shortly after, his brother Josef also arrived in Vienna; however, his journey was not as comfortable as Carl's, as he was overtaken by a blizzard in the Hungarian Puszta, as recounted by his daughter Irène:

> "The prairies (pusztas) of Hungary were not always crossed so comfortably judging from an experience my father had. Seated in a vehicle on two huge wheels drawn by four horses he was driven by the manager of a firm in Vienna who had packed about one hundred hams and tongues in the rear into a box [...] Owing to a snowfall the entire wagon had to be transferred to sleigh runners. Shortly after, the whole edifice collapsed, burying the occupants in the cold snow among the scattered hams and tongues. It was getting dark before the mishap was repaired. Two unloaded pistols were the sole protection against wolves or any other wild animals who might be attracted by the odor. Finally the hams were safely rescued, the wagon replaced on the runners and the journey slowly continued to the next village, where with loaded pistols and well barricaded doors the tired travelers passed the night".[64]

It is unknown how long their father, Pastor Joseph Filtsch, remained in Vienna with Carl; it was most likely until the arrival of Carl's older brother, Josef, who, following his incidents in the Hungarian Puszta, became Carl's constant companion. He undertook the paternal role for Carl, keeping watch over his younger brother's well-being and continuing his interrupted schooling. Subsequently, he also managed the preparation of Carl's concerts and travels. Josef was himself a capable pianist and performed publicly alongside Carl Filtsch on several occasions.[65] In Vienna, the Filtsch brothers resided in the home of Countess Bánffy, who became a second mother to "her little child", as she referred to Carl.[66]

Viktor Papp made a characterization of Joseph in 1933, stating:

---

[63] Szaunig 2008, p. 45-46.

[64] Andrews 1923, p. 16, note 2.

[65] Lindenau 1940, p. 41.

[66] *Apendix 1926*, p. 1.

> "[...] Josef Filtsch was also renowned as an excellent musician. He was a distinguished pianist and composer. He dedicated all his free time in order to teach his younger brother. Simultaneously, a piano teacher named Mittag was also instructing the child. Josef Filtsch surrounded Carl with touching affection at every turn. They resided together in the Bánffy palace; he accompanied him on his travels, performed secretarial duties, and often played in concerts alongside Carl, whose fame was rapidly increasing".[67]

Josef's presence in Vienna with his brother in 1837 is indirectly confirmed by an article authored by the critic Moritz Gottlieb Saphir. Published in *Der Humorist* on December 9th, it was subsequently reissued in full in the December 29th 1837, edition of *Der Siebenbürger Bote*. In this article, Saphir describes the impression little Carl made upon him during their first meeting in a Viennese salon to which the brothers had been invited, where Carl performed, among other pieces, a composition made by his brother:

> "A few days ago, I was here in one of the salons [...] where art and science are loved and cultivated with pleasure [...] and a little boy was brought to me [...] who was presented as a small pianist [...]. The little Orpheus swims with pleasure in velvety tones, delights in minor harmonies [...] knocks at the enchanted gates of whole tones and semitones [...]. The little artist also played several of the most difficult compositions from memory, including [...] an interpretation of « Variations » on the theme « Gott erhalte », a composition made by his older brother, who is present here, with a truly childishly pious and childishly simple disposition, which brought me melancholic joy, especially since that topic always finds a moving echo in any sensitive heart. Briefly, he plays with admirable virtuosity [...]. His musical ear is astonishing; he recognizes any note struck, even from a distance. I was heartily and sincerely delighted by this benevolent and invigorating appearance. I hope and desire that this promising flower, in the sunlight of the capital which cultivates art, will flourish marvelously; however, I add the plea that this flower will not be displayed too frequently or excessively upon the stage merely to satisfy the craving to see and hear, but rather, to

[67] Papp 1933, p. 99.

> proceed quietly toward service in the temple of true and authentic art".[68]

In Vienna, Josef secured a position at the Aulic Chancellery. This employment is confirmed by the records of the *Hermannstädter Musikverein*, an association founded in October 1838, which in 1839 designated the Filtsch brothers as external honorary members, recorded as: "our child prodigy Carl Filtsch, musical artist in Vienna, and his brother Josef, high royal official intern".[69]

Regarding his service as an intern in Vienna, Josef complained about having to substitute for certain colleagues of "noble lineage", who, occupied with various engagements specific to their social status, neglected their duties:

> "With regard to my professional life, I complete my duties in four hours, and it would be far easier if it were not for the custom at this court, as everywhere, that officials without noble lineage must labor on behalf of the young knights, being hindered from attending to their office work by their promenades, riding parties, or other duties".[70]

Despite all these minor inconveniences, Josef is fond of Vienna, a city in which he feels at ease and integrates perfectly. He performs a first concert, as evidenced by a letter addressed by Carl to his father on February 19th, 1838:

> "Dearest, good, and precious father! My brother Sepp and I are well. Today is a very good day for us, and I wish to write to you, dear father, immediately, regarding all that happened today, so that you too may rejoice. Today is Princess Hohenzollern's birthday, and Countess Gallenberg is hosting a concert in her honor; there, brother Sepp will perform for the first time before many distinguished figures. Professor Bauer will accompany him on the cello. Then, brother Sepp will improvise. Countess Bánffy arranged for brother Sepp to perform there. I, too, shall go with Countess Bánffy, but because my favorite opera, *Zampa*, is playing today, the

[68] Saphir 1837a, p. 727; Saphir 1837b, p. 4; Schuster 1937, p. 8.
[69] Tobie 1969, p. 7.
[70] *Apendix 1926*, p. 2.

> Countess has gifted her box to Clara Wieck, and I am going with Clara Wieck earlier to the theatre, and I will only then go to Countess Gallenberg. I am greatly looking forward to this evening. I do not know how Sepp will play [...]".[71]

Josef is highly active within the Viennese cultural landscape, participating in soirées organized at the home of Imperial Councilor Wittecsek, which were also frequented by the Austrian pianist and composer Eduard Pirkhert.[72] He pronounced Josef to be a "heretic Protestant" making an allusion, naturally, to his confession, the Austrians being by excellence Catholic, yet, upon hearing him play, he changed his mind and referred to him as "faithful" with Josef emphasizing, however, that he "was a good protector" of Carl.[73]

He is profoundly impressed by the concert seasons in Vienna, which he ranks qualitatively above those held in Paris or London, citing as an example the season of the year 1838, which he has attended. At that time, Josef heard Clara Wieck,[74] the future wife of Robert Schumann, Franz Liszt,[75] and Sigismund Thalberg perform. Ultimately the brothers held divergent opinions, Joseph's preference was for Liszt, whereas Carl's was for Thalberg:

> "[...] The concert season of 1838 was the most brilliant I have ever experienced, not excluding Paris and London. Immediately after Clara Wieck's magnificent performance, Liszt intensified his playing like a god and a devil; then came the pope of piano performance, Thalberg (the son of Prince Dietrichstein), with his grace, elegance, precision, and infallibility personified; the world was divided into Lisztians and Thalbergians, I belonged to the former, Carl to the latter! Through the special favors of Prince Dietrichstein, who enjoyed being called Thalberg's father and which, even if it had been otherwise, he fully deserved this fame through his great benefactions, Carl frequently had the opportunity to hear Thalberg

---

[71] Lindenau 1940, p. 42.

[72] Eduard Maximilian Pirkhert (1817-1881), Austrian pianist and composer at the Vienna Conservatory. See: *ÖBL* 1983, p. 94.

[73] *Apendix 1926*, p. 2.

[74] Clara Josephine Wieck (1819-1896), German pianist and composer, wife of Robert Schumann (1810- 1856) beginning in the 1840.

[75] Franz Liszt (1811-1886), Hungarian pianist, composer, and conductor.

> perform, and likewise, to play before him; on one occasion, Thalberg exclaimed: « 'I cannot play this better; Liszt and I will be put to shame by this criminal boy! »".[76]

In January 1841, Carl performed a concert at Court before the Imperial family and the elite of the nobility present in the Empire's capital. A detailed description of the event is known to us from the account provided by Josef, who captures the opulence and etiquette present at Court, the figures of high society, as well as the manner in which Carl, dressed most elegantly and in keeping with the significance of the occasion, astonished the audience:

> "At 8 o'clock in the evening, the Court carriage awaited at the door, and little Carl, dressed in a dark violet Eton coat with a white waistcoat, black trousers, a wide white Eton collar, black shoes, white openwork stockings, hair styled *à la* Lord Byron, and white gloves, stepped calmly into the carriage, [...]. Escorted by two footmen literally covered in gold braid, we were ushered into a ballroom illuminated by a thousand candles, where the portraits of an ancient dynasty gazed down upon us from the walls. I stood at the window, looking out at the glittering Burgplatz, animated by the life of the capital, the sky adding all its lights to those of the world below. Suddenly, the doors opened, and the Dowager Empress entered [...] my father had known her since the year 1817, when he had been chosen to welcome Emperor Francis I and his wife in his diocese in Transylvania. [...]. The entire Court followed, then came Ministers Metternich and Kolowrat; Field Marshals Schwarzenberg, Fürstenberg, and many others, with or without their wives, Countess Esterházy (our friend) and Countess Bánffy [...]. Their Majesties addressed us in French (the language spoken at Court and in the homes of all aristocrats). When all were seated in a circle, little Carl quietly crossed the hall to a fine concert piano and took his seat. After the first piece, the entire audience, contrary to all Court etiquette, applauded; and when he concluded the piece with an improvisation and rose, everyone surged around the child, who was merely trying to glimpse me, seeking my approval, as he always does. Then Archduchess Sophie rose and placed a score before him, requesting that he sight-read it. A chamberlain whispered to me:

[76] *Apendix 1926*, p. 1.

> « Fortunately, it's a piece he knows! ». Which I denied, and along with others, persuaded the audience, and he was surrounded and fussed over by all. […]. The tea was served by high dignitaries bearing the trays, before long Their Majesties rose to leave, and we were led home in the same carriage in which we had arrived".[77]

Shortly after this event, on February 7th, 1841, Carl Filtsch made his first public appearance in Vienna. The concert was a charitable event organized by the "Association of Noble Ladies" in the Musikverein Hall, attended by the highest circles of Viennese society, including the Empress's mother. Regarding Carl's performance, the Viennese press noted: "[...] the ten-year-old child Carl Filtsch, the pupil of Mittag and Lanz, honored his masters through his surprising rendition of Herz's 'Coronation Fantasy' and an 'Etude' by Moscheles on the piano, demonstrating expressiveness, control, and exceptional mastery".[78]

Carl achieved complete success at this concert, being recalled to the stage three times. Overjoyed, Carl wrote to his father, recounting that his teacher Mittag, in particular, as well as Josef, were satisfied with his performance.[79] Thus, from the letter in which he relates this experience, beyond the description of the event, the attachment and care that Josef bore for his younger brother emerge clearly:

> "I am very happy that the first concert in which I appeared before the public went well [...] my brother, who stood by my side the entire time, but also mr. Mittag, Lenz, Sechter, and all the others were very pleased with me!".[80]

On May 21th, *Der Humorist* announced that the young virtuoso Carl Filtsch, accompanied by his patroness Countess Bánffy, was undertaking a journey to Transylvania via Pest, where he was to perform concerts.[81]

---

[77] Andrews 1923, p. 18.

[78] *Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, no. 74, Monday 15 March 1841, p. 543.

[79] Lindenau 1940, p. 43.

[80] Szaunig 2008, p. 47.

[81] *Der Humorist*, year V, no. 101, Viena, Friday 21th May 1841, p. 411.

I have dedicated a separate chapter in this study for this tour, during which the brothers performed together in Pest and the cities of Transylvania. Following the 13th concerts given in Pest, Sebeș, Cluj, Sibiu, Brașov, and Orăștie; all taking place between June 11th and September 28th, 1841; Josef and Carl returned to Vienna, from where they set out for Paris.

A magazine from Pest, citing the November 15th, 1841 edition of the *Wiener Theaterzeitung*, reports on the Transylvanian successes achieved by the Filtsch brothers, placing the emphasis, naturally, upon Carl:

> "This promising young artist recently concluded his artistic journey in his homeland [...] he performed concerts in Pest, Sibiu, Brașov, Cluj, and Orăștie for charitable purposes. His skillful performance aroused the greatest enthusiasm everywhere. All the newspapers of Transylvania and Hungary praised them [...] and compared him to the most illustrious musicians".[82]

From the same source, we learn that within four days, the brothers are about to leave for Paris, where Carl "[...] will vigorously cultivate himself in his art".[83]

The departure was not left to chance; ever since the brothers established themselves in Vienna, the Count and Countess had been preparing them for this moment. Josef recounted that at the Bánffy residence, French was always spoken at the table and in the salon, and after only one year, Carl was already expressing himself with grace in French. At times, the brothers would argue over a French phrase so intensely that they were compelled "to appear before the Count's tribunal," from which Josef did not always emerge victorious.[84.]

Before they left for Paris, the brothers gave a series of concerts in Viennese salons, including a farewell concert in the salon of Chancellor Metternich, on which occasion the Chancellor's wife

---

[82] *Jelenkor*, nr. 103, Pesta, 29 December 184, p. 425.
[83] *Ibidem*, p. 425.
[84] *Apendix 1926*, p. 1.

presented Carl with a gold signet ring, an event also reported by the Transylvanian press:

> "Our Transylvanian Saxon musical artist, Carl Filtsch, set out from Vienna for Paris on November 20th [...] He is accompanied by his faithful brother, Josef Filtsch, and our best wishes go with them both. During the latter part of his stay in Vienna, the little artist was granted the honor of being heard before the State Chancellor, Prince Metternich, and of being honored by the Princess with a precious gold signet ring, as a token of her goodwill".[85]

This is further confirmed by Josef, who relates that: "[...] upon our departure from Vienna, Prince Metternich presented Carl with the gold seal of Saint George".[86]

3.2. In France, in Paris

Carl was not unknown in France; his fame had preceded him, with the Parisian newspaper *Le Ménestrel* writing in glowing terms of the little pianist in one of its April 1841 editions:

> "A ten-year-old boy, born in Transylvania, is arousing surprise and admiration in Vienna, not only by performing from memory on the piano the fantasies of Thalberg and Liszt with clarity, precision, power, and feeling, and by improvising with rare ease, but also by composing without being seated at the piano, pieces of which the masters of the art would not disapprove. This child prodigy is named Carl Filtsch, and he received his first musical instruction from his father, a Protestant pastor. Countess Bánffy, a lady as noble in spirit as in birth, and passionate about music, requested and obtained that this child be entrusted to her care. Thus, Heaven has granted young

[85] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, year 2, no. 95, 7 December 1841, p. 416.
[86] *Apendix 1926*, p. 6.

> Filtsch the two most precious gifts: genius and a guardian angel in the guise of a woman".[87]

On November 20th, 1841, the brothers set out for Paris together with Countess Bánffy, a journey briefly described by Josef in a letter addressed to his parents on November 29th, 1841. Josef states:

> "We went all through Austria in a couple of days traveling as fast as the coach could take us through the most beautiful country. In Salzburg we paid a visit to Mozart's widow.[88] [...] the simplicity in which she lived, in a living world full of memories and gratitude, impressed us deeply. In the hall stood the piano at which Mozart composed both « *Don Juan* » and the « *Requiem* »".[89]

On the way to Paris, they also made a stop in Munich, where, by chance, they met the Russian pianist and composer Anton Rubinstein (1829–1894), who at that moment was 12 years old, being one year older than Carl:

> "In Munich, while we were sitting at the Table d'Hôte, we were seated next to a boy who attracted our attention through his liveliness. The servant, whom I asked who he was, told me that he was the renowned pianist from Moscow: Rubinstein [...] after dinner, they played one after the other [...]".[90]

Yvonne Amthor asserts that the Filtsch brothers encountered Rubinstein at least twice. The first time was in November 1841, in the context mentioned above, and the second in September 1842, when Rubinstein visited Paris; Josef speaks of this second meeting in a letter addressed to Countess Bánffy, in which he states that he was impressed by the child's remarkable endurance, yet disappointed that his performance failed to touch his soul.[91]

Moreover, in a letter from Paris addressed to his parents on February 16th, 1842, Josef mentions the young Rubinstein, emphasizing the fact that in Paris, he did not have much success:

---

[87] *Le Ménestrel. Journal de musique et de literature* year 8, no. 21, 25 April 1841, p. 3.

[88] Andrews 1923, p. 19.

[89] Szaunig 2008, p. 51.

[90] Ibid., p. 51.

[91] Amthor 2012, p. 90.

> "Speaking of which, I read that Rubinstein is causing a sensation in Vienna, yet here he has not enjoyed such great success. When I asked Chopin what the reason is, he replied: 'Well, you see, the Parisian public is overwhelmed to an incredible degree by a multitude of virtuosos of all descriptions and all ages, and people are no longer satisfied by relative perfection, because we have too much of it. To succeed, one requires something perfect, and then one is extremely sought after and appreciated. Chopin, who knows all these artists, great and small, is fair towards them. However, regarding intelligence and interpretive talent, he places our little Carl above them all. Therefore, Carl dedicates himself wholeheartedly and never misses his lessons".[92]

The Transylvanian press, which followed the two brothers with very great interest, also reports that, mere days after their arrival in Paris, Carl "[...] performed before His Royal Highness, the Duke of Bordeaux, who likewise received him with the highest distinction" as a result the warmest recommendations open his access in Paris to the homes of Chopin, Dessauer, Meyerbeer, etc.".[93]

In Paris, the Filtsch brothers resided in the home of Alexandre-François, Count de La Rochefoucauld (1767–1841); regarding this, Carl wrote to his parents: "We live in the faubourg St. Germain in the house of the Duke La Rochefoucauld. I play games with one of his daughters (the later Princess Borghese) and her brother [...] Erard has sent me a grand piano but it will take several weeks to get accustomed to the different action. Thalberg took that long!".[94]

Four weeks after their arrival in Paris, they paid a visit to Frédéric Chopin (1810–1849), who accepted Carl as his pupil.[95] He received lessons from Chopin three times a week, for which

---

[92] Hedley 1962, p. 216, nr. 186.

[93] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, year 2, no. 95, 7 December 1841, p. 416.

[94] Andrews 1923, p. 21.

[95] Szaunig 2008, p. 51-52.

Countess Bánffy paid 60 gold francs.[96] In one of the letters sent to his parents, Josef confirms this, stating that Chopin conducted all his lessons at home, with the exception of those at the palace, where his fee was two louis d'or.[97]

For a brief period in the year 1842, Chopin, who was suffering from a serious illness, spent the summer outside Paris; consequently, the brothers reached out to Franz Liszt with the request that he continue Carl's musical instruction.[98] Liszt, said Josef, charged no fee during the period in which he taught Carl, performing this gesture: "[...] as a patriotic duty and for his own glory [...] while Chopin gets 20 frs. placed on 'his mantlepiece without exception".[99]

Throughout this entire period the Transylvanian press took a great interest in the evolution and trajectory of Carl: "Our favorite Carl Filtsch continues his musical education in Paris. His accompanying brother Josef Filtsch had the honor of being presented to the King of France, and on December 30th [1841], His Majesty the King invited him to the Court balls".[100] On March 8th, 1842, Josef wrote to his parents from Paris, telling them that on the previous day he had listened to Henri Herz (1803–1888), regarding whom he states: "[...] his performance is elegant, pleasing, and coquettish, but devoid of nobility".[101]

In the spring of the year 1842, a tragic event took place following which Josef might have lost his life, reported by the press of the time under the title "A Lucky Story". Count and Countess Bánffy, together with Josef and Carl, visited the Palace of Versailles on the 7th of May, travelling on the Paris-Versailles route by train. The following day, May 8, they wished to go again in order to attend the banquet given in the honor of the King, but the Countess did not have upon her the sum of money necessary for the purchase of the train tickets, and Dr. Herberth, the Count's personal physician to

[96] Lindenau 1940, p. 45.
[97] Andrews 1923, p. 22.
[98] Amthor 2012, p. 188.
[99] Andrews 1923 p. 25.
[100] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Bote*, nr. 1, 4 January 1842, p. 72.
[101] Hedley 1962, p. 216, nr. 187.

whom the management of finances had also been entrusted, was nowhere to be found. In this situation, they were compelled to travel from Paris to Versailles by carriage. Josef had a train ticket, but, in order not to be separated even for a moment from his brother, he abandoned the intention of travelling by train and seated himself as best as he could upon the frame of the carriage, because there was not sufficient space inside. When they arrived back in Paris, they learned the terrible news:

> "[...] the locomotive's wheel broke, causing the carriages to derail, and, since they were usually locked in accordance with the regulations established on the railways, the people trapped within them,121 in total, were wretchedly burnt alive".[102]

The episode is also recounted by the Viennese publication *Der Humorist* in its edition of June 22nd, 1842.[103] The newspaper from Pest that described the tragic accident did not neglect to mention the progress Carl had made either:

> "[...] In Paris, under the guidance of the renowned Chopin, he makes ever-greater daily progress each day in piano performance [...] one may confidently hope for the development of his artistic brilliance and of his excellent and beautiful spiritual talents, which entitle us to the boldest expectations. He has not yet given a public concert; but in a concert organized by the famous Madame Récamier, he played to the admiration of the audience, before Chateaubriand and several other great Frenchmen".[104]

In the same year, 1842, an event took place that is described in great detail by Wilhelm von Lentz (1808–1883), a Russian writer and pianist of Baltic origin, who witnessed one of the lessons Chopin gave to Carl. Bernhard Lindenau explains Lenz's presence in Chopin's entourage by the fact that, in the autumn of 1842, upon Liszt's recommendation, Chopin gave him piano lessons, on which occasion he became acquainted with Carl Filtsch. Lenz subsequently published several accounts regarding Chopin's relationship with Carl Filtsch and regarding their lessons.[105]

---

[102] *Múlt és Jelen*, no. 55, 7 December 1842, p. 436.
[103] *Der Humorist*, no. 123, 22 June 1842, p. 498.
[104] *Múlt és Jelen*, no. 55, 7 December 1842, p. 436.
[105] Lindenau 1940, p. 45.

On such an occasion, von Lenz provides a not exactly favorable characterization of Josef, considering him a person devoid of ideas whom Chopin wished to keep at a distance. Sometimes, George Sand and the most beautiful female pupils were invited by Chopin to attend the lessons. During study, the pupils were permitted by the master to play only one solo at a time, Chopin considering that the entire content of the piece is found within each solo. He was teaching Carl his Concerto in E minor, and after the pupil had mastered the first movement of the composition, he allowed him to play it in its entirety,[106] but let us allow von Lenz to relate the account:

> "He [Carl Filtsch] played from memory. I have never heard anything that could compare to the first tutti he played on the piano! The little one makes wonders: it was a lifelong impression. After Chopin took his leave of the ladies (he disliked praises either for himself or for others, and only Sand was permitted to embrace him), he said to the one whose brother always accompanied the little one, and to me: « We must take a walk ». It was an order which I accepted with a respectful bow. Chopin took the little one by the hand, and I followed his brother, a personality devoid of ideas; I understood immediately that Chopin wished to keep him at a distance. Chopin went to Schlesinger's, a long walk, without uttering a word. When he entered Schlesinger's, everyone rose from their seats and surrounded him with respect. He came rarely. With his hat upon his head, according to the Parisian custom, he requested, in his gentle voice, the piano score of « Fidelio » (by Beethoven) with the lyrics in German. After the copy was duly cleared of dust, he handed it to little Filtsch and said to him in a solemn tone: « I am in your debt; you have given me great joy today. I composed the concerto during a happy period; accept, my dear little friend, this great masterpiece! Play it as long as you live and remember me sometimes too! ». The little one was as if thunderstruck and kissed Chopin's hand; we were all moved, even Chopin! He disappeared immediately through the glass door into the Rue Richelieu [...]".[107]

In the summer of 1842, the Filtsch brothers, accompanied by Baroness and Baron Bánffy, paid a visit to Brussels, Belgium,

[106] Szaunig 2008, p. 54.
[107] Lentz 1872, p. 283.

carrying with them a letter of recommendation addressed to François-Joseph Fétis (1784–1871), the director of the Conservatory, from the composer Giacomo Meyerbeer (1791–1864), which was reproduced in the Transylvanian press:

> "Sir, permit me to recommend to you a young pianist of remarkable talent, Carl Filtsch. Not only does he perform all the compositions of Liszt, Thalberg, and Chopin excellently, but he also possesses a profound musical sense and interprets each piece in its own spirit. I have heard him perform works by Beethoven and Seb. Bach in such an astonishing manner that I hold the highest hopes for his future musical career. He is accompanying his older brother, who never leaves his side, [and] his protector, a distinguished Hungarian knight, Count Bánffy; and, since he has insistently requested [...] the favor of playing before you, it gives me pleasure to recommend this boy".[108]

In Brussels, Carl performed even before the sister of the Queen of Prussia.[109] The French press, publishing the list of pianists who visited Brussels that summer, mentioned alongside Liszt, Thalberg, Sowinski, and Prudent, the young Carl Filtsch, a 12-year-old child born in Transylvania, who is also scheduled to perform in Paris.[110]

Returned to the French capital, Josef writes to his parents on January 10th, 1843:

> "I have just written a note to Countess d'Agoult to excuse ourselves for being unable to accept the invitation [...] because we are at the Rothschild family's, where Carl will play on two pianos together with Chopin [...] among the recent soirées, those at Ambassador Apponyi's [...] and Duke Galliéra's deserve mention [...]. Among the New Year's gifts that Carl received [...] Érard presented him with a piano valued at 3,400 francs, which we shall ship to Vienna in two months, before we depart".[111]

---

[108] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Bote*, no. 87, 4 November 1842, p. 366.

[109] Klein 1920, p. 663.

[110] *Revue et gazette musicale de Paris. Journal des Artistes, des Amateurs et de Théàthres*, year 9, no. 43, 1843, p. 423.

[111] Szaunig, 2008, p. 57.

Carl undoubtedly delivered an extraordinary performance in Paris, in the wake of which, during the winter of 1842–1843, he was no longer regarded merely as a "child prodigy" within Countess Bánffy's entourage, but rather as a coveted guest of the discerning Parisian musical society. Érard presented him with a piano as a token of appreciation for the New Year, while Kalkbrenner, it is said, taking his age into account, considered Carl superior to Liszt.[112]

Throughout the course of his stay and studies with Chopin in Paris, Carl performed at numerous private soirées. His reputation grew steadily, reaching its apogee in the spring of 1843, when he was officially acknowledged as Chopin's favorite. Portraits depicting Carl were displayed and could be purchased from most the city's music dealers, and he made his public debut at the Paris Conservatory in a concert held in April 1843.[113]

Following this concert, which took place on April 24th, the Viennese newspaper *Neue Zeitschrift für Musik* wrote regarding Carl in the column "Pianists in Paris":

> "[...] on the 24th of this month [April], appeared for the first time before the public, [...] Carl Filtsch is a twelve-year-old boy, brought here eighteen months ago [...] and entrusted to the guidance of Chopin; regarding him, nothing else can be said besides that he is a genius. His talent in composition and improvisation, his understanding of the music of Beethoven and Bach, as well as his interpretation of the numerous and varied musical works placed before him, are of such nature that the simplest and most sincere description would appear as an exaggeration. This fortunate one has a brilliant future before him!".[114]

A description of another concert which Carl gave in the same spring in the salon of Érard is provided to us by Henri Blanchard:

> "Young Filtsch, a pupil of Mr. Chopin and already one of the most distinguished pianists [...] gave a concert on April 24 in the salons of Mr. Érard. That musical evening attracted a large number of auditors belonging to the clientele of the young beneficiary's professor. He performed first Thalberg's latest fantasy on motives from « Don

[112] Lindenau 1940, p. 46.

[113] Amthor 2012, p. 191.

[114] *Neue Zeitschrift für Musik*, year 18, no. 38 11 May 1843, p. 154.

> Juan ». If certain vigorous passages of the work lacked relief due to the interpreter's insufficient physical strength, he nevertheless demonstrated that he possesses within him what we shall call the sentiment of vigor. Moreover, all the passages requiring lightness and elegance were rendered by him with delightful charm, such as the introduction, the serenade, and the finale, so brilliant and difficult, upon the theme of the minuet. He then interpreted a nocturne and études by Mr. Chopin, in such a manner that one might not have believed that the professor had sent a substitute to appear in public, but that it was the professor himself whom one heard, so delicate, perfect, and charming was the execution of these pieces, and so profoundly artistic was the sentiment manifested in them".[115]

Despite the successes enjoyed by Carl, Josef disliked Paris, as he stated in a letter sent to his father, in which he remarked:

> "[...] at His Majesty's soirées, held every Monday, to which we are also invited and where we have the opportunity to meet many prominent figures of France. However, if we set aside these diversions, we fall prey once more to boredom. I miss Vienna very often. Everything here displeases me! There is no residence where I feel « à mon aise »,[116] and if I could purchase a dwelling, the distance between our houses would displease me. Thus, the greatest joy I derive from Paris is reading, which is pleasant and good, but for which it is not mandatory to travel 300 miles. Perhaps everything will be better when we are masters of our own destiny. But how can I say these things, when before me lies an invitation to a soirée [117] at the Royal Court? God! I have attended several and was not amused in the slightest ... Oh, liberty! Oh, independence! This manner of passing my life, this eternal sitting before the fireplace, has its good side as well, for I can dedicate myself entirely to my brother Carl, who makes me happy and causes me to forget all my troubles, as he is visibly blossoming".[118]

[115] Blanchard 1843, p. 150.

[116] Feeling at ease.

[117] Evening gathering.

[118] Szaunig 2008, p. 52-53.

Speaking of the various encounters with members of high society, Josef declares that the meeting with the "Duke of Bordeaux" was the one he found most familiar:

> "At the side of the Duke of Bordeaux, whom the Legitimists of France called Henry V, we were obliged to recount our experiences in Transylvania, regarding which he himself recalled all manner of things from the time of his journey, including a wonderful six-year-old child who had presented him with flowers and grapes at Sebeş, uttering the words « coeur, fleur, Bonheur »[119]; and he was delighted when Carl informed him that this child was his niece. We felt so much at ease with this Prince that, if the constant use of 'Monseigneur' and 'His Royal Highness' had not disrupted our perception, we would have believed ourselves to be among equals. We have encountered princes, dukes, and counts far more considerate than any senator or wealthy nobleman. We pleased the countess, presenting ourselves as devoted legitimists, with the tale of this unforgettable visit".[120]

The character Josef is referring to is Henri Charles Ferdinand Marie Dieudonné d'Artois (1820–1883), the last descendant of the branch of the House of Bourbon and pretender to the throne of France. He was known to the French during the Restoration period as the Duke of Bordeaux, a title conferred upon him at birth by King Louis XVIII. Subsequently, he assumed the title of Count of Chambord, taking the name of the château presented to him through a national subscription. He was named King Henry V by all his supporters.[121]

3.3. The trip and musical performance in London

At the beginning of May 1843, the Filtsch brothers left Paris and headed to London, from where Josef wrote to his parents on

[119] Heart, flower, happiness.
[120] *Apendix 1926*, p. 6.
[121] Saingainy 2017, p. 589.

May 21st, informing them that they had arrived safely at their destination; Carl had withstood well the crossing of the English Channel well, although he had suffered slightly from seasickness.[122]

In England, upon the recommendation of Ignaz Moscheles (1794–1870), who was highly esteemed, the brothers were warmly received by the London musical world.[123]

Carl gave his first concert in June at St. James's Theatre, where he performed a fantasy by Liszt as well as a nocturne, an impromptu, and a waltz by Chopin. The London newspaper *Morning Post* published an extensive and admiring article about Carl. On July 4th, he gave a musical matinee, following which the *Musical Examiner* highlighted Carl's innate sense for music.[124]

The Transylvanian press reproduces the articles that appeared in England under the title *London Voices regarding Carl Filtsch*, the editorial office thanking the benefactor from Vienna who sent them the materials, whom we do not exclude the possibility of having been Josef himself: "we are very grateful to the esteemed sender from Vienna for the translation and kind communication of the following articles from English magazines regarding Carl Filtsch".[125]

The first account is that which appeared in the *Musical Examiner* of June 17:

> "Carl Filtsch made his first appearance before the London public. On Wednesday evening, he played at St. James's Theatre, which is currently being used by a French company, and between the second and third pieces he performed a fantasy by Liszt, a nocturne, an impromptu, and the « Grande Valse' » by Chopin. The reception was extremely encouraging, and the applause during the performance was general and enthusiastic. Briefly, the success was undoubtedly brilliant [...]".[126]

---

[122] Szaunig 2008, p. 59.

[123] Bălan 1970b, p. 119.

[124] Klein 1920, p. 668.

[125] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, year IV, no. 56, 18 July 1843, p. 246.

[126] Ibid., p. 246.

The article proceeds with a critique of Liszt's fantasy, disapproving of the fact that the talented pianist is wasting his "great talent" on compositions such as that one, which the journalist considered devoid of beauty and content, and of a frightful and oppressive monotony. The critic continues by praising Chopin's compositions and Carl's performance:

> "[...] entirely different are the thoughtful creations of Chopin! Here, young Filtsch is fully in his element, and his interpretation closely resembles the flawless poetry of his master. The Nocturne is one of the most tender effusions of its creator; it contains a sentiment utterly foreign to the common ones and requires a kindred spirit to appreciate its hidden, yet by no means less exquisite, beauties [...]. In young Filtsch, his compositions find a faithful interpreter [...]. The Impromptu No. 2 in A minor [...] demands great variety in playing, power, delicate expression, and unusual agility of the fingers. Filtsch revealed all these, a mastery unequalled, and the consequence was a vociferous demand for an encore [...]. Instead of acceding to this desire, the young pianist performed « Variations for Dance », likewise by Chopin [...] This produced the strongest impression of satisfaction within the audience, and Filtsch left in triumph. The public will perhaps have the opportunity to become acquainted with this truly extraordinary child prodigy, this incredible precocious musical maturity [...]".[127]

Presented below is the article that appeared in the *Morning Post*, a newspaper which, in its turn, criticizes Liszt's composition:

> "The Kingdom has received the pupil of Frédéric Chopin [...] London's musical specialists have enthusiastically confirmed the reputation which had preceded him from Paris and Vienna. The young pianist (he is only 12 years of age) was received with delight. He performed four pieces: a fantasy by Liszt on motifs from Donizetti's Lucia, the Ninth Nocturne and the Second Impromptu in A minor by Chopin, and when the last piece was requested as an encore, he played « Invitation pour la danse » by Chopin. We could have wished that Filtsch had excluded one of these pieces. It is one of Liszt's less successful compositions, and although it contains many overwhelming difficulties for the fingers, we do not, however,

[127] Ibid., p. 247.

> require of Filtsch that he should demonstrate his instrumental mastery through the performance of this piece [...]. How wonderfully the sorrowful melodies of Chopin's charming Nocturne flowed from his interpretation, and with what exquisite art and delicacy he played the Chopin's Impromptu. The graceful « Invitation pour la danse », a pearl of its kind, was performed with the greatest possible fluency. Filtsch, born in Transylvania, began his artistic career in Vienna as a pupil of Mittag; his subsequent training took place in Paris, under the guidance of Chopin. It is undeniable that he has acquired the specific style of Chopin, whom, in our conviction, we hold to be the most accomplished living pianist as an author [...]".[128]

The culminating point of Carl Filtsch's journey in England was the 5th of July, when the child performed three compositions by Chopin at Buckingham Palace before the young Queen Victoria (1819–1901) and other London dignitaries, a performance received with much appreciation. Following this event, the Queen presented Carl with a gold watch.[129]

After two months spent in England, the Filtsch brothers headed for Germany, their destination being Wiesbaden. The French newspaper *Le Ménestrel* of July 23th, 1843, announced that a number of musicians, including Carl Filtsch, who was on his return journey from England, were soon to arrive in Boulogne-sur-Mer:

> "The black city is coming increasingly to life, and foreigners are arriving from all quarters. The beautiful beach of Boulogne now offers a spectacle of the most cheerful kind, owing to the large number of swimmers we see in the sea at any hour. The imminent arrival of several musical personalities is announced, among whom we shall mention, coming from London: Messrs. Moscheles, Dreyschock[130], Hailé, and Carl Filtsch. Concerts will not be lacking, therefore, this year in Boulogne".[131]

---

[128] Ibid., p. 248.

[129] Klein 1920, p. 669.

[130] Alexander Dreyschock (1818-1869), Czech pianist and composer.

[131] *Le Ménestrel. Journal de musique et de literature*, year 10, no. 34, 23 July 1843, p. 4.

Yvonne Amthor, in her excellent study, draws attention to the fact that, despite the limited number of appearances Carl Filtsch made in England, he succeeded in gaining the appreciation of the English public and of contemporary musicians, a status that was not to be equaled for decades. Memories of him endured in the collective memory of the era and continued to be published in the press until the end of the 19th century.[132]

3.4. Germany, the return to Vienna, and Carl's demise in Venice

Having arrived in Germany at Wiesbaden, Carl gave several recitals; the *Allgemeine Wiener Musikzeitung* mentioned, in its edition of September 5th, 1843, the concerts given there by Dreyschock and Carl Filtsch.[133] After Wiesbaden, the brothers travelled to Baden-Baden, where Carl performed before Duchess Helene of Mecklenburg-Schwerin (1814–1858).[134]

Returned to Vienna, Carl wrote to his parents on November 3rd, 1843, emphasizing the assistance Josef was offering him: "I have my first concert on the 12th of this month, and my brother has to run about just as much as I have to play in order to organize my musical program".[135] On November 12th, at noon, his first concert following his return to Vienna took place. On December 10th, a second followed, and on January 11th, 1844, a third, all three in the hall of the "Society of Friends of Music". On December 19th, he participated in a concert at the court, where he played Chopin and Thalberg, and then performed at first sight a piece by the child prodigy Julius Benoni.[136]

---

[132] Amthor 2012, p. 92-93.
[133] *Allgemeine Wiener Musikzeitung*, year III, no. 106, Tuesday, 5 September 1843, p. 448.
[134] Szaunig 2008, p. 61.
[135] Klein 1920, p. 669.
[136] Lindenau 1940, p. 48.

At the end of the winter of 1844, the Filtsch brothers were unwittingly involved in a public scandal following the appearance of an article in the magazine *Der Spiegel*,[137] intended to discredit Countess Amalie Taaffé (1802–1874), the patroness of the little pianist two years younger then Carl, Julius Benoni (1832–1870),[138] and wife of the then President of the Supreme Court of Justice, Count Louis Taaffé (1791–1855).[139]

In the aforementioned article, Countess Taaffé was attacked via a brief observation reproaching her for having introduced Julius Benoni too early into the realm of composition; the article was attributed, both by the person concerned and by public opinion, to Josef Filtsch. Josef, however, reacted promptly to deny his involvement in this undignified attack:

> "God knows for what reasons and on the basis of what suspicions the esteemed Countess believed that the aforementioned article originated from me, and what an outburst of envy and passionate jealousy it was. I immediately hastened to the Minister and, with my authentic information, brought the matter to his attention, so that, at this moment, the error has been recognized and my innocence has been perfectly vindicated by him through a declaration issued to me".[140]

In order to ensure that public opinion would no longer suspect him of the attack intended to discredit the Countess, he sent a letter

---

[137] Not to be confused with the modern German news magazine *Der Spiegel*. The publication to which we refer was a German-language journal dedicated to art, industry, and fashion, published in Pest between 1828 and 1852, and edited by Sámuel Rosenthal.

[138] Julius Hugo Benoni (1832–after 1870) was a pianist and composer of Czech origin, the child of the estate administrator of Count Taaffé; having been noted by Countess Amalie Taaffé for his musical talent, he was supported by her and came to study the piano in Vienna. See: Boisits-Fastl 2025.

[139] *ÖBL* 2013, p. 182.

[140] *Honderű. Szépirodalmi, Művészeti és Divatlap*, Vol. 2, no. 8, February 24, 1844, p. 259.

to another periodical in Pest, *Honderű*, a letter which was published on February 24th, 1844:

> "[...] I submit all of this — together with the attached enclosures — with the hope that you will be so kind as to take under your protection your young protégé and his brother, and, through your position and influence, to ascertain who wrote the contentious remark [...]. I am already appealing to the editorial office of the Spiegel, but I fear that they will not directly disclose the name of the editor, for, in my opinion, he might have written this questionable article himself, as it is consistent with the assertions of almost all the Viennese newspapers on this subject, an opinion, however, which I do not share, for I hold the deepest and most sincere admiration for the excellent genius of little Julius Benoni".[141]

As far as Josef is concerned, he succeeded in dissociating himself from this scandal, although we learn from the letter he submitted for publication that the assertion made by the magazine *Der Spiegel* was consistent with the opinion circulated by the majority of the Viennese newspapers commenting on this subject. And it is possible that they were indeed correct, if we take into account the subsequent development of the young pianist and composer. In 1843, Julius Benoni performed a concert before the Emperor, in the wake of which he secured the reputation of a "child prodigy". Chancellor Metternich himself admired him for his manner of improvisation, while his compositions *Ave Regina coelorum* and *Vocal Mass* earned him, respectively, membership in the "Society of Friends of Music in Vienna" and an honorary diploma from the "Accademia Nazionale di Santa Cecilia", one of the oldest musical institutions in the world. However, following the failure of his third composition, he abandoned music and became a civil servant.[142]

This meteoric rise followed by failure, which cost young Julius Benoni his artistic career and compelled him to turn to another field, demonstrates once again how dynamic and

[141] Ibid., p. 259.
[142] Boisits-Fastl 2025.

competitive the Viennese artistic landscape was in the mid-nineteenth century.

The spring of 1844 continued for the Filtsch brothers in a most distressing manner. As early as the beginning of January 1844, Carl's health was precarious. At the concert of January 11th, he played with great unease, the audience sensing the absence of the strength and endurance to which Carl had accustomed them in his previous performances. He gave his next concert on February 22nd, delivering a brilliant performance of Mendelssohn-Bartholdy's Concerto No. 2 in D minor. Shortly thereafter, he fell gravely ill and was obliged to cancel the concert scheduled for March 3rd; upon medical advice, he suspended his artistic activities and departed with Joseph for Venice to undergo treatment.[143]

At the end of May, in consultation with the physicians, they cut short their journey in Venice in order to avoid the scorching summer characteristic of Italy, and travelled, to Carl's great delight, to Sebeș, where they spent the summer. At the beginning of October, they departed once again for Vienna, where Carl remained until October 24th, 1844, at which time he returned to Venice accompanied by Countess Bánffy. At the end of January 1845, his condition began to improve, and he planned to travel initially to Mehadia, a spa resort in the present-day Romanian Banat, and subsequently, once more to Sebeș. In the spring, however, the illness relapsed, a circumstance which compelled them to cancel their plans to travel home.[144]

The Italian and Viennese press, which were following the case with interest, hastened to announce Carl's passing in Venice as early as January 1845, although Carl was still alive:

> "According to reliable private information, the young virtuoso Carl Filtsch has died in Venice, though only recently. This corrects the reports of the Italian newspapers, which had announced his death for some time already".[145]

---

[143] Lindenau 1940, p. 50.

[144] Ibid., p. 50.

[145] *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung*, year V, no. 11 Saturday 25 January 1845, p. 44.

This matter did not leave Josef indifferent; remaining in Vienna due to his employment, he paid a visit to the editorial office of the *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung*, showing them a letter which Carl had sent him one day prior to the appearance of the morbid news, and in which Carl informed his brother that he was feeling better, a circumstance which determined the editorial staff to retract the report:

> "It fares with personal news concerning artists as it does in the dispute regarding the chameleon: one maintains that it is grey, another that it is red, and when the cloth covering the object in question is lifted, it turns out that the chameleon is… blue. I do not believe that the retraction of a rumor or, in general, the correction of erroneous information regarding a specific fact could be laid to the charge of a newspaper editor – all the less so when this correction is as full of joy as the present one. Consequently, retracting in the most categorical manner the announcement in no. 11th of my newspaper regarding the death of the young piano virtuoso Carl Filtsch, I am able, on the basis of an autograph letter in my possession, sent on January 24th of the current year by the amiable artist to his brother, Mr. Joseph Filtsch, who resides here, to offer all friends and admirers of his rare talent the soothing assurance that the patient is not only on the path to recovery, but also that his current condition offers the best-founded hopes for a speedy and complete cure; at present he is taking sea baths in Venice, with the best result. – The previous item of news originated from a commercial correspondent of a local banking house and, for this reason, I published it without the slightest doubt regarding it".[146]

However, Carl's illness deteriorated, and shortly before his death, he wrote to Josef: "If you wish to visit me, take only two weeks off, in order not to neglect your duties too greatly on my account. I shall be happy to see you, if only for four or five days [...]".[147]

Situated in Vienna, Josef, as if foreseeing the misfortune that was to occur, replied to him: "Tell yourself that upon the entire

[146] Schmidt 1845, p. 56.

[147] Szaunig 2008, p. 62.

earth, no one, not even your parents, loves you as much and as deeply as your old brother Josef".[148]

On May 11th, 1845, Carl passed away a few days before his 15th birthday, without the two brothers having been reunited. The same newspaper that had previously "buried" him announced the death briefly:

> "Carl Filtsch, the brilliant young piano virtuoso, who garnered strong sympathies here as well, has finally fallen prey to a prolonged pulmonary illness. He died on May 11th in Venice, a city to which he had travelled in the hope of finding a cure in the milder climate, particularly beneficial for sufferers of lung disease".[149]

Another Viennese newspaper emphasized the fact that, in addition to his numerous admirers, many of the poor also mourn him, for besides the concerts given for charitable purposes, he founded, "[...] from the fruit of his labor [...]", a civil hospital for the sick in Sibiu.[150]

Carl Filtsch was laid to rest in the cemetery on the island of San Michele in the Venetian Lagoon. Regarding his death, two hypotheses have been advanced, the majority opinion being that he was killed by tuberculosis, a disease which, moreover, also claimed the life of his illustrious teacher Frédéric Chopin four years later, on October 17th, 1849, in the prime of his youth at only 39 years of age. The disease, which Chopin most likely contracted from his compatriot Jan Matuszyński, with whom he resided after his arrival in Paris in 1831, also killed Chopin's favorite disciple, Carl Filtsch.[151]

The second hypothesis regarding Carl's death was advanced by a distant relative of his, the baritone Sir Francis Loring Gwynne-Evans (1914–1993),[152] the fourth Baronet of Gloucestershire, who

---

[148] Klein 1920, p. 671.

[149] *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung*, Year V, no. 64, Sunday, May 29, 1845, p. 265.

[150] *Illustrierte Theaterzeitung*, no. 123, Friday, May 23, 1845, p. 496.

[151] Szőcs 2010, p. 162.

[152] Josef's daughter, Irène Filtsch, married the New York lawyer Walter Scott Andrews (1852–1929), with whom she had three children, two daughters and a son. The eldest daughter, Ada Jane Andrews (1884–1977), married in her turn, on

maintained that Carl Filtsch had died of peritonitis. This information was conveyed to the physician Károly Szőcs by Ferdinand Gajewski, in the correspondence exchanged between the two regarding Carl Filtsch at the time when Szőcs was conducting research for his study.[153]

However matters may have stood, the worst that could happen did happen: Carl died at an age when he had certainly not yet yielded all he was capable of offering, from a creative standpoint, to posterity.

Nevertheless, regarding the legacy left by Carl Filtsch to the musical world, Yvonne Amthor asserts that, although it did not surpass that left by Mozart, the impact which the child prodigy of Sebeș and Transylvania exerted upon the musical life of nineteenth-century Europe was immense; his name remained for a time on an equal footing with that of Mozart and of a few other child prodigies, among whom Carl Filtsch was a figure of the first rank.[154]

March 13, 1908, Sir Evan Gwynne Gwynne-Evans (1877–1959), the 2nd Baronet, and they had two children: Sir Ian William Gwynne-Evans (1909–1985), the 3rd Baronet, and Sir Francis Loring Gwynne-Evans (1914–1993), the 4th Baronet, the latter being the one who, in discussions held with Ferdinand Gajewski, advanced the hypothesis of Carl's death from peritonitis.

[153] Szőcs 2010, p. 161, note 10.

[154] Amthor 2012, p. 93.

4. The Concerts of the Brothers Josef and Carl Filtsch in Pest and Transylvania in the Summer of 1841

In accordance with the plan devised by Countess Bánffy, as well as the desire of the Filtsch brothers (Figure 9), at the beginning of the summer of 1841, they set out for Sebeș to visit their parents and to perform the scheduled concerts. Josef handled the preparations and was obliged to request the sum of 100 gulden from his father; consequently, Countess Bánffy did not cover the costs of the journey in their entirety.[155] Referring to this tour which the brothers undertook "in the homeland", Josef's daughter, Irène, remarked that the two brothers often played together: "[...] and the critics accorded my father his well deserved share of the applause".[156]

On their way home, they gave their first two concerts in Pest on June 11th and 17th.[157] The first concert took place in the "La Redoute" hall on June 11th, 1841, concerning which the newspapers of the time reported:

> "The more difficult it becomes, day by day, to distinguish oneself in the current state of education [...] to appear in public with a piano or violin performance, the more worthy of recognition is the endeavor of young virtuosos to keep pace with the great advances in the mastery of an instrument and not to be left behind [...]. Young Carl Filtsch, whose concert took place the day before yesterday in the small Redoute hall, is indeed an exception [...]. We noted that the select audience naturally took into account the tender age of the brave pianist; nevertheless, the applause — which rewarded him abundantly throughout the concert — were heard most loudly and unanimously where technical mastery and an almost manly endurance truly surprised us. This occurred especially in the final piece (variations on the Preghiera from Moses), where the young

[155] Lindenau 1940, p. 43.
[156] Andrews 1923, p. 19.
[157] Fancsali 1992, p. 326.

virtuoso best demonstrated what we may hope from him in the future".[158]

A second concert took place on June 17th with the following programme: Thalberg's Piano Fantasy on a motif from *La Straniera*; Joseph's composition *Mélodies Hungroise*, performed by the composer himself; and the *Coronation Fantasy* for piano, composed by Herz, performed by young Filtsch. Between the piano pieces, the cellist Ede Schlesinger performed a solo, and a soloist, Miss Urbany, sang arias, the performance being complemented by a poetry recital given by Mrs. Lendvay.[159]

The Viennese newspaper *Der Humorist* describes this second concert, quoting from the publication *Pester Tageblatt*:

> "[...] Filtsch delighted us with the performance of a fantasy by Thalberg, on motifs from « La Straniera », with national melodies [Mélodie Hungroise] of his brother's composition, and with the famous « Coronation Fantasy » by Herz. He received from the audience, unfortunately not very numerous, but extremely select and cultivated, the due tribute of enthusiastic applause, such that the graceful, enchanting artist, moved by this enthusiastic recognition, offered at the end, to the general joy, a surprising improvisation".[160]

Having arrived in Sebeș, they gave the first concert on July 11th in the town's small ballroom, during which Carl performed two fantasies by Thalberg.[161] The concert is described in eulogistic terms by the Sibiu music critic J. Hintz:[162]

> "The great renown preceding our fellow citizen, the eleven-year-old youth Carl Filtsch, had so aroused my interest in this piano virtuoso that, although I had the sure hope of hearing him soon in Sibiu, I could not help myself, when I learned the news that Carl Filtsch would give a concert in his hometown, Sebeș, for the benefit

---

[158] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, year II, no. 47, 22 June 1841, p. 212.
[159] Papp 1933, p. 101.
[160] *Der Humorist*, year V, no. 124, 23 June 1841, p. 512.
[161] Bălan 1970b, p. 111.
[162] Szaunig 2008, p. 48.

> of the poor there [...]. Even before the beginning of the concert, I had the opportunity to see and discuss with the young artist [...]. The concert was scheduled to begin at 7 o'clock in the evening; however, the fact that, like myself, many strangers, especially from Alba Iulia, Sebeșel, Cugir, Miercurea Sibiului, and Sibiu, had rushed to come to hear the little performer, caused me to enter the hall even before 6 o'clock, in order to secure a seat. After a wait of an hour and a half, made agonizing by the unbearable heat, the overture to the opera « Johann von Paris » was finally heard, performed by the Musical Association of Sebeș [...]. Then, received with thunderous applause, Carl Filtsch appeared; he bowed before the crowd with rare grace and seated himself at the piano. But chance would have it that the numerous audience could not yet immediately reach the long-awaited moment: at the very instant when little Carl was preparing to touch the keys of the instrument, the evening bell began to toll from the tower of the nearby church, summoning the faithful ones to prayer. Involuntarily, I felt that I must follow the call of that bell, and along with me, the greater part of the audience [...]. The last peal of the bell had fallen silent, but our emotion had not perished along with it [...]. For then, an extremely difficult fantasy by Thalberg was heard at the piano, interpreted by Carl Filtsch. Heavens! What beauty, what clarity, what assurance, what roundness, what delicacy, what power, what feeling in the interpretation of this little virtuoso! I am myself a pianist and have listened to all the pianists who, in the last ten years, have performed in Transylvania; indeed, even in Vienna I have heard renowned pianists; and yet I say too little if I affirm that the perfection which this eleven-year-old boy possesses in his art, I have not encountered even in an adult artist [...]. Carl Filtsch involuntarily reminds one of Mozart [...]. And may he, related to Mozart in spirit, follow his example!".[163]

Following the fantasies by Thalberg, the brothers performed, four-hands with Joseph, Herz's *Variations* on a theme by Rossini from the opera *William Tell*.[164] The second concert given in Transylvania took place in Cluj, where, in the preceding days, the

[163] *Der Siebenbürger Bote*, no. 54, 16 July 1841, p. 253-254.
[164] Bălan 1970b, p. 111.

Filtsch brothers' event was announced in the local press, the emphasis being placed, naturally, on young Carl:

> "Attention! We are delighted to announce to the friends and admirers of art that Carl Filtsch, aged 11, a young and distinguished son of our country, a pianist who has been rightly praised by the newspapers, will give his first concert at the National Theatre next Friday, August 6th, together with members of the local conservatory and for its benefit".[165]

The concert was charitable in nature; as the Conservatory was finding itself in a financial crisis, the proceeds were destined entirely for the musical institution.[166] At the opening of the concert, the conservatory orchestra performed an Overture by Donizetti; subsequently, Carl performed "without notes" a Fantasy by Herz, after which the brothers played, just as at Sebeș, Herz's *Variations* for four hands, the concert being concluded by Carl with Thalberg's *Moses*.[167] Following this concert, Josef and Carl Filtsch were admitted to the ranks of honorary members of the Conservatory, which notified them via a letter:

> "Esteemed Sir! At the General Assembly on August 8th, 1841, the Music Conservatory of Cluj had the honor of naming you honorary members—an honorary title upon which are incumbent all rights, namely those of participating in all meetings, as well as in the rehearsals of the conservatory, without any other obligation than that of promoting, with maximum efficacy, the aims of the conservatory".[168]

The admission of the brothers as honorary members occurred during the period when the Conservatory was under the leadership of Gheorghe Ruzitska (1788–1869), whose election as musical director of the institution is considered a watershed moment, owing to the educational reforms and the rigorous administration he implemented. During the tenure of his directorship (1837–1847), he

---

[165] *Múlt és Jelen*, no. 62, 3 August 1841, p. 488.
[166] Szaunig 1976, p. 128.
[167] Bălan 1970b, p. 112.
[168] Ibid., p. 113.

accorded public recognition to numerous artists passing through Cluj, among whom were Franz Liszt, Carl and Josef Filtsch, David Kohn, Ödön Singer, and Seymour Schiff, as well as to local musicians and fellow professors, gestures which contributed to the enhancement of the institution's prestige.[169]

The second concert held in Cluj took place on August 11th; half of the proceeds were donated to the local poor fund,[170] while the other half was allocated for the construction of an organ in the city's Evangelical Church.[171] The press devoted only a few lines to this second concert,[172] the emphasis being placed on the compositions through which the two demonstrated their virtuosity,[173] although they also performed their own compositions:

> "On the 11th of the current month, the eleven-year-old virtuoso Carl Filtsch appeared in the National Theatre here [...] for the second and final time [...]. We first heard a pleasant fantasy by Thalberg [...] then the beautiful Concerto in G minor by Mendelssohn-Bartholdy, performed with the accompaniment of the entire orchestra, and in conclusion a graceful fantasy by Herz [...] performed by the young artist and his brother Josef, on two pianos [...]. At the end, he also played a nocturne of his own composition [...] as well as a charming Hungarian dance, composed by his talented brother".[174]

Following the concerts in Cluj, there followed two others given by the brothers in Sibiu on August 27 and September 3, 1841,[175] in the present-day "Thalia Hall". *Der Siebenbürger Bote* of August 31st, 1841, describes the events:

> "[...] on the 27th of this month he gave his first concert for the benefit of the Sibiu Musical Association, in the local theatre building. Just as Carl Filtsch aroused the widest and most vivid attention in Sebeș and Cluj, where he has been heard publicly

[169] Sófalvi 2020, p. 132.
[170] Szaunig 1976, p. 128.
[171] Ibid., p. 48.
[172] Bălan 1970b, p. 113.
[173] Bălan 1970a, p. 150.
[174] *Der Siebenbürger Bote*, no. 65, 24 August 1841, p. 342.
[175] Fancsali 1992, p. 326.

> until now, so it happened here as well: the attendance at the concert was extraordinary, coming both from the city and from distant surroundings such as Cincu, Făgăraș, Mediaș, and Sighișoara".[176]

The program of this first concert included four pieces performed by Carl, interspersed with the performances of the voice instructor, Miss Auguste Richter, who surpassed herself in Liszt's aria from *Mignon*, and of the violinist V. Sbor, who aroused the admiration of the audience by performing *Variations* by Bériot.[177]

The chronicle continues by highlighting the contribution of Josef, who accompanied his brother:

> "But also the accompaniment performed by Carl's older brother, known in the country and now also in Vienna, demonstrated how powerful the effect of a true artist can be, even through simple accompaniment [...]. Nevertheless, Carl always remained the most interesting presence. He was, after all, the center of attention [...] do not imagine that he was merely an 11-year-old child beginning to play; no — he was a man, a strong man, who masters tonalities with power, a man of art and spirit. And yet, this art, this spirit, and this power reside in the small child, who, with a gentle and quiet expression, with large and shining eyes, with a slight sadness of the lips, smiles benevolently, like the angels [...]. He did not play like a child whose fingers have been merely mechanically trained in chords, but he interpreted with spirit, demonstrating that he deeply understood the work. This confirms, unequivocally, the great genius in this virtuoso still in childhood [...] imbued with creative genius, and what he perceives rapidly within himself, he shares with complete mastery of technique and with the warm and authentic expressiveness of profound musical feeling. This was also confirmed by the performance of the variations for four hands by Herz, in which the older brother, involved in the bass part, supported the light but attractive pieces in an excellent manner [...]".[178]

Following this initial concert in Sibiu, Carl received as a memento from the "Hermannstädter Musikverein", to the cheers of

---

[176] *Der Siebenbürger Bote*, no. 67, 31 August 1841, p. 358.
[177] Ibid., p. 358.
[178] Ibid., p. 358.

the audience, "a silver carafe"[179] inscribed with the text "Carl Filtsch; Sibiu Musical Association". Additionally, the association's steering committee awarded membership diplomas to both Carl and Josef, the evening concluding with a celebratory dinner hosted for the entire gathering by the director of the "Hermannstädter Musikverein", Chief Notary Mr. Conrad, who: "[...] had the good fortune to have as guests the entire and distinguished Filtsch family from Sebeș".[180]

The second concert took place on Friday, September 3rd, also organized for a charitable purpose, with the proceeds being donated to the foundation collecting funds for the construction of the "Franz Joseph" public hospital, of which the city was in need.[181] At this second concert, the chronicles report, the theatre hall was filled to capacity, necessitating the addition of extra seats. The stalls were occupied an hour and a half before the concert began, and the boxes were overflowing, "groaning with spectators"! The performance began with the *Overture* to the opera *William Tell* performed by the orchestra, after which Carl performed a *Fantasy* by Herz, "[...] rendered with a clarity and perfection that incited thunderous applause"; however, the concert was interrupted by the ovations of the audience at the moment when a poem of five stanzas by Countess Odolfredi-Hager,[182] reproduced in hundreds of copies and dedicated to young Carl, written following the concert of August 27th, was thrown from the balcony: "[...] the sheets floated through the air, and when the public began to read them, an emotional silence fell".[183]

Following the acclamations, Carl performed Thalberg's Fantasy on themes by Beethoven, after which, in conclusion of the

---

[179] Bălan 1970a, p. 152.
[180] *Der Siebenbürger Bote*, no. 67, 31 August 1841, p. 359.
[181] Szaunig 2008, p. 49.
[182] For the complete text of the poem, consult: *Der Siebenbürger Bote*, no. 69, 7 September 1841, p. 383.
[183] *Der Siebenbürger Bote*, nr. 69, 7 septembrie 1841, p. 381.

performance, Carl and Josef played together on two pianos the *Coronation Fantasy* by Herz.[184] Regarding this moment of the concert, the press of the time reports, comparing the two brothers in eulogistic terms:

> "It was, as it has been said, a complete triumph of art and spirit over childhood [...]. At the conclusion, the brothers Josef and Carl Filtsch performed together Herz's « Coronation Fantasy » for two pianos, with unforgettable unity and elegance. Naturally, a comparison between the two also arose. Many stated that they preferred the elder brother, Josef, although they acknowledged that the true virtuoso was Carl. Josef, already an adult, though not a professional, is a mature artist, self-assured and refined. He possesses the advantage of age: experience, conscious sensibility, and the depth of a man who has lived and felt. He plays with warmth, with conviction, and with an expressiveness that stems from the depths of his being. Carl, the child, does not yet possess that depth. He plays from the serene world of dreams and childlike simplicity. He cannot yet express the turmoil and passions of the mature man — he lacks the years, the life, the experience. And yet, one discerns in him a greatness in the making. If Josef is like a beautiful house, finished and welcoming, then Carl is the foundation of a royal palace of art, whose first columns already rise above the other edifices and allow us to intuit the splendor that is to be. When the time comes, when the years bring him maturity of spirit, Carl Filtsch will surpass his brother and become, as we all already sense, one of the greatest artists of Europe".[185]

The public was in a state of delirium, showering the artists with flowers and floral crowns from the auditorium, to the general satisfaction, Carl seated himself once more at the piano and performed a *Nocturne* of his own composition, after which the audience, fully satisfied, left the hall[186].

The proceeds derived from this concert were donated to the fund for the construction of the hospital. In a *Report regarding the Foundation and Construction of the « Franz Joseph » Public Hospital*

---

[184] Szaunig 2008, p. 49.

[185] *Der Siebenbürger Bote*, no. 69, September 7 1841, p. 382.

[186] Ibid., p. 382.

in Sibiu, on the occasion of the opening of the Health Institution on May 15th, 1858, Carl is listed as a donor on September 3rd, 1841, of the sum of 321 florins and 57 kreutzers.[187] After sufficient funds had been accumulated, 11 years later, on July 25th, 1852, Emperor Franz Joseph laid the foundation stone of the hospital building, to the establishment of which his former playmate, Carl Filtsch, had also contributed.[188] Discussing Carl's contribution to the establishment of the foundation for the hospital's construction, Bernhard Lindenau mentions the fact that, for a long time, there existed on the hospital building an effigy of Carl Filtsch, whose status as the primary donor was recognized by his contemporaries; however, this effigy was removed sometime after 1919 by the authorities of that period.[189]

From Sibiu, the brothers headed toward Brașov, where two concerts were scheduled for September 10th and 12th.[190] The Romanian-language press also covered the events in Brașov. The *Gazeta de Transilvania* announced in its edition of August 24th/September 5th, 1841, in a short text published in Cyrillic script (Figure 12), the concerts which were to take place there: "Our young but renowned compatriot Filci [Filtsch], the virtuoso, is to arrive tomorrow, Monday, here in Brașov, where he will give concerts, from which the proceeds shall flow to the house of the poor".[191]

While they were still in Sibiu, a tragedy shook the Bârsa region and the whole Transylvania. On the night of August 25th, the village of Vulcan, situated in the proximity of Brașov, was consumed by a devastating fire that left the inhabitants on the roads. The brothers did not hesitate, and on September 6th, they headed towards Brașov, where the proceeds from the two concerts performed were donated to the disaster victims.[192] The concerts took place in the "Reduta"

---

[187] Szaunig 2008, p. 123.
[188] Lindenau 1940, p. 44, note 2.
[189] Ibid., p. 51.
[190] Fancsali 1992, p. 326.
[191] *Gazeta de Transilvania*, no. 34, 24 August 1841, p. 136.
[192] Bălan 1970a, p. 152.

Hall and featured a programme similar to those in Sibiu, including two vocal solos entrusted to local soloists.[193]

Following the first concert, which took place on September 10th, the local press accorded Carl high praise; furthermore, after the second concert, given on September 12th, the *Siebenbürger Wochenblatt* the same day reported on the first concert, continuing in subsequent issues with a detailed description of the ceremony organized by the people in honor of the brothers on September 12, in which Carl was presented with a crystal cup (Figure 13):

> "Oh! It was a wonderful moment when, at the end of the second concert [...] a group of young girls lined up on the landing with wreaths of natural flowers, through which the artist then passed as though under triumphal arches [...]. It was a moving moment when, at the head of the row of girls, two elderly officials from the village of Vulcan took their place in festive attire, offering him a beautifully chased cup,[194] as a silent gesture of gratitude from the afflicted ones"[195].

On their return journey to Sebeș, the brothers also wished to give a concert in Făgăraș in order to raise funds necessary for the local Evangelical church then under construction; however, this proved impossible owing to the precarious condition of the instruments available in the town. A local resident recounts the event of September 14th:

> "[...] And yet, who could blame us the pain of a dashed hope, that of having been able to hear Carl Filtsch among us? [...]. Yes, the celebrated and generous pair of brothers wished, during their passage through, to play for the benefit of the local Evangelical church currently under construction. But some of the existing instruments were damaged and could not be repaired in time, while those in an acceptable condition were not worthy of such artists. Many admirers of high art here gathered and attempted everything

[193] Bălan 1970b, p. 115.

[194] The cup, crafted from crystal with violet incrustations,bears the inscription"In gratitude Vulcan"and is preserved at Siebenbürghisches Museum Gundelsheim, consult: Szaunig 2008, p. 49.

[195] Bălan 1970b, p. 115-116.

> within their power to procure a suitable instrument in such a short time, but in vain! Nevertheless, a small group of his local admirers had the good fortune to hear the little virtuoso this morning, prior to his departure, playing on a piano not exactly well-tuned, in the parish rectory [...]But, alongside the sorrow, a soothing feeling may still find a place within us, as well as the most sincere gratitude for the noble and good intention; and we send the highly gifted artist good wishes no less warm than if our desire had been fulfilled. May he, in his pure sphere, untouched by the miasmas of the earth and undiverted by its dissonances, continue for a long, long time his uplifting artistic path, towards blessing, towards the bestowal of celestial delight upon humanity, and towards the glory of his people!".[196]

They stopped again in Sibiu, where, at the invitation of the violinist and composer Wilhelm von Asbóth (1821–1877),[197] who held a concert in Sibiu on September 17th, 1841, Carl performed at the end of the event. The local press reported that, to the great joy of the spectators, the little artist graciously agreed to participate in Asbóth's concert, during which a technical incident also occurred. Two keys of the piano jammed, yet Carl masked this deficiency so well that there were few who became aware of it.[198] On this occasion as well, Carl is depicted in the most favorable terms:

> "That touch, clear as a bell, that subtle nuancing and rare clarity of every tone, be it the faintest or the strongest, the assurance in the most difficult passages, the perfectly developed mechanics of both hands, delicate arpeggios, the entire superiority of the playing of this wonderful child, great in talent, remain for any attentive listener equally astounding, indeed always worthy of renewed admiration [...]. We listened to him and rejoiced in this remarkable child [...]

---

[196] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, year 2, no 76, 1 October 1841, p. 437-438.

[197] Wilhelm von Asbóth, born in 1821 in Rădăuți, studied the violin in Prague, and between 1842 and 1861 served as the military conductor of the Austrian army orchestra; he died in Budapest in 1877. See: *Biographical Lexicon* (https://prague-violinists.zrc-sazu.si/biographical-lexicon.html, accessed: November 14, 2025).

[198] *Der Siebenbürger Bote*, no. 74, September 24, 1841, p. 241.

> this child may be considered a worthy substitute for Thalberg, Liszt, or Dreyschok!".[199]

The subsequent concert took place in Orăștie on September 26th. The choice of this town for a performance was undoubtedly motivated by the fact that the Filtsch family had resided there between 1808 and 1819; moreover, Orăștie is Josef's birthplace.The joy of the locals can be deduced from the manner in which they welcomed the brothers: a group of horsemen, who awaited them at the border between the Seat of Sebeș and that of Orăștie, escorted them into the town:

> "A group of festively adorned horsemen met the celebrated guests at the boundary, where a solemn reception took place, after which they escorted them into the town. Here, the schoolchildren were drawn up in lines, and the boys shouted joyfully to their peer of the same age, now so renowned: « Vivat! ». The little artist, who was seated in the carriage beside his father, greeted them and waved to them with tearful eyes".[200]

The programme of the concert held here was similar to that in Sibiu; Carl and Josef performed together, while one of the Filtsch sisters interpreted an aria composed by Josef, which was frenetically applauded by the audience.[201]

The final concert given "in the homeland" took place in Sebeș on September 27th, at the end of which the director of the local Musical Association presented Carl with a pearl and a poetic farewell (Figure 14): [202]

> "In the name of the society, 'the little great Carl Filtsch', as Thalberg inspired called him, received, following the farewell concert held on September 27 in Sebeș, a gift from the director of the Musical Society, I. Marlin, and the secretary, Mr. Seivert".[203]

---

[199] Ibid., p. 242.
[200] Irtel 1993, p. 48.
[201] Szaunig 2008, p. 50.
[202] Ibid., p. 50.
[203] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, year 2, no. 77, 5 October 1841, p. 1.

After two concerts held in Pest and another eleven in Transylvania, all within a span of merely four months between June 11th and September 27th, 1841, Josef and Carl returned to Vienna, where their performance in Transylvania did not pass unnoticed. The *Wiener Theaterzeitung* of November 5th discussed the concerts in Pest, Sibiu, Brașov, Cluj, Sebeș, and Sighișoara [?] — undertaken for philanthropic purposes, noting that all the newspapers of Hungary and Transylvania were filled with praise for the brothers.[204]

[204] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, year 2, nr. 95, 7 December 1841, p. 416.

5. Josef after Carl's demise

Shortly after Carl's death, Josef published his last three compositions: the *Impromptu* in G-flat major, a piece composed by Carl under Chopin's guidance; another *Impromptu* in B-flat minor, initially titled *Scherzo*, composed and dedicated to Chopin shortly after Carl left Paris; and the moving yet menacing *Adieu*, composed by Carl a short time before he died.[205] Regarding this final composition of Carl's, Peter Szaunig stated that it was composed on September 11th, 1844, in Sebeș and was dedicated by Carl to his stepsister Susi, whom he loved dearly.[206]

Josef remained in Vienna following Carl's death; in the autumn of 1846, he held the position of intern court secretary at the Transylvanian Court Chancellery. The *National Newspaper* of October 20th, 1846, mentions the promotion of a colleague of his to the post of full court secretary, and the awarding of a monetary prize "[...] to the unpaid trainee court secretary Josef Filtsch".[207] As stated in a previous chapter, his internship was prolonged after Josef left the intern post in Târgu Mureș, and it appears that intern officials were not remunerated monthly like the others; instead, certain sums of money were approved for them from time to time in the form of prizes. Josef's intern status came to an end only in the winter of 1848 when:

> "His Imperial and Royal Majesty was pleased, by the supreme decree of February 26th of this current year, to most graciously appoint the intern official of the Royal Court Chancellery of Transylvania, Josef Filtsch, to the position of honorary court official within the same institution".[208]

---

[205] Gajevski 2009, p. 4.
[206] Szaunig 1976, p. 141.
[207] *Nemzeti Ujság*, no. 371, 20 October 1846, p. 621.
[208] *Wiener Zeitung*, no. 73, Monday 13 March 1848, p. 331.

5.1. Josef Filtsch's family

However matters may have stood, Josef continued to reside in Vienna in the years following Carl's death, where he succeeded in establishing a family. On January 17th, 1849, the marriage of Martin Josef Filtsch, aged nearly 36, to the young Marie Elisabeth Regine von Glotz (1828-1903), aged 20, was celebrated at the Lutheran Church in the city (Figure 8). Born in Brașov on December 11th, 1828, she was the daughter of the cavalry captain in the Imperial Army, Heinrich von Glotz, and of Charlotte, born von Dornenthal.[209]

On October 20th of the same year, Josef became a father, with the birth of the family's first child being registered in Vienna: a boy, baptized on November 12th, 1849, with the name Emil Joseph Heinrich Filtsch. The event was recorded in the baptismal register of the same Viennese parish,[210] the family's only son, Emil Filtsch (1849–1921), followed in his father's footsteps, serving as a General Chancellor (First Class) in Vienna and being, at the same time, an appreciated pianist.[211] At one of the concerts organized by him on August 29th, 1868, featuring the violinist Mosko d'Israeli in the casino hall in Gmunden, Archduchess Elisabeth was among the attendees.[212]

Although he never abandoned Vienna, two years later Josef settled in Sibiu, where in April 1851 he performed a charitable

---

[209] *EZAA-Wls.*, *Trauungsbuch 1831-1894*, inv. TRB02, p. 484-485, no. 4, (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TRB02/?pg=253, accessed 28.12. 2025).

[210] *EZAA-Wls.*, *Taufbuch 1848-1851*, inv. TFB10, p. 265-266, no. 64, (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TFB10/?pg=136, accessed 28.12.2025).

[211] *Salzkammergut-Zeitung*, year XXVII, no. 40, October 2, 1921, p. 2.

[212] *Gmundner Wochenblatt*, year XVIII, no. 35, Tuesday, September 1, 1868, p. 414.

concert, which we shall present in detail in the chapter dedicated to Josef's charitable activities.

In 1853, we find him in the position of a high royal official in Sibiu, at least as indicated by a letter which the Saxon poet Viktor Kästner (1826–1857) sent on August 30th, 1853, from Sibiu to his beloved, in which he mentioned Josef Filtsch, an official in the locality, with whom he attended a traditional celebration. In the aforementioned letter, he also recounts to his beloved an evening spent at an establishment in Sibiu, where he sat at the same table with several people from Sebeș, including the couple Jenni, (probably a diminutive of Regina) and Joseph Filtsch".[213] Friedrich Schuster, who published Kästner's love letters, informs us that Josef, an official in Sibiu, was from Sebeș and that he and Jenni formed a couple.[214] Although neither of the two was born in Sebeș, Josef's parents and some of his siblings were living there at that time. This was likely the reason why both Kästner and Schuster associated Josef and his wife with some locals from Sebeș.

The Filtsch family expanded in 1855, when, on January 15th, Joseph's daughter, Irène Filtsch (1855–1934), was born in Sibiu; she subsequently emigrated to the United States of America, where she married the New York lawyer Walter Scott Andrews (1852–1929).[215] Irene published a 30-page brochure about her uncle, Carl Filtsch, in New York in 1923. Like her older brother Emil, Irene was an accomplished pianist as well as a composer. Two of her compositions, published in Paris by Leon Grus in 1902, are preserved in the collection of the National Library of France (Figure

[213] Schuster 1987, p. 71, 73.
[214] See: Ibid., p. 79, note 33 and p. 80, note 46.
[215] https://www.myheritage.com/research?s=OYYV6JMVJKAULZCBALUDPKCH4TTGRVA&formId=master&formMode=1&useTranslation=1&exactSearch=&p=1&action=query&view_mode=card&qname=Name+fn.irene+fnmo.1+ln.Filtsch%2F3Andrews+lnmsrs.false (accessed: 24.07.2025).

23), Op. 10. *Rêverie pour piano*,[216] and Op. 11. *Csárdsás (Emlékezet) Souvenir.* [217]

In 1923, Irène published in New York a 30 pages brochure about her uncle, Carl Filtsch. In 1861, Josef was once again established in Vienna, where, in the spring of that same year, the family's next child was born, also a girl. Johanna Charlotte Helenne Filtsch was born on April 12th, 1861, and was baptized on April 27th,[218] her godmother being Countess Johanna Bánffy, fact which demonstrates that Josef's connection with the Bánffy family continued even after Carl's death. Helene Filtsch (1861–1939) was married to Max Georg von Hornbostel (1852–1919).[219]

Josef and Maria Filtsch had five children; in addition to the three mentioned above, the family included two other daughters, Moly and Henriette Ludovika Filtsch, the latter also born in Vienna on March 7th,[220] daughters who, in 1921, mourned the death of their brother Emil.[221]

Josef's wife, Maria, was a ministerial official in Vienna, where she died on December 18th, 1903, at the age of 75, from pneumonia.[222]

---

[216] *BnF*, Irène Andrews, *Rêverie pour piano. Op. 10*, inv. FRBNF39642259, (http://ark.bnf.fr/ark:/12148/cb396422595, accessed 14.02.2026).
[217] *BnF*, Irène Andrews, *Csárdsás (Emlékezet) Souvenir. Op. 11*, inv. FRBNF39642260, (http://ark.bnf.fr/ark:/12148/cb39642260c. accessed 14.02.2026).
[218] *EZAA-Wls.*, *Taufbuch 1860-1861*, inv. TFB14, p. 166, no. 119, (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TFB14/?pg=166, accessed 28. 12. 2025).
[219] See: https://www.geni.com/people/Helene-von-Hornbostel/6000000023955748164, (accessed 28.12.2025).
[220] *EZAA-Wls.*, *Taufbuch 1867*, inv. TFB20, p. 37, no. 64, (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TFB20/?pg=37, accessed 28.12.2025).
[221] *Szaltzkamergutt-Zeitung*, year XXVII, no 40, 2 October 1921, p. 2.
[222] *EZAA-Wls*, *Todtenbuch 1903*, inv. STB23, p. 39-40, p. 32, no. 166, (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/STB23/?pg=23, accessed 28.12.2025).

5.2. Joseph's philantropic activity

Josef cherished the memory of the brother whom he loved, an aspect emphasized by his continuation of the philanthropic endeavors initiated by Carl. On April 11th, 1851, in Sibiu, he performed a charitable concert to raise the funds necessary for the construction of the local hospital, an initiative launched by his brother Carl a decade earlier, in 1841. The press of the time describes the concert (Fig. 15), and praises Josef:

> "The charitable concert given by Mr. Josef Filtsch [...] at the Theatre, to increase the fund for the hospital established by his brother Carl, [...] was crowned with the finest success in every aspect. Not only were very interesting musical pieces performed, with an execution of such a nature that we may describe it generally as excellent, but the full hall was also occupied by an audience so fine and appreciative as we have rarely seen gathered there. The fact that we glimpsed among them many people who otherwise remained aloof from all dramatic, musical, and other gatherings in the realm of the performing arts [...] demonstrates the high value accorded to the virtuoso and true master of his instrument, Mr. Josef Filtsch, [...] for the charitable sentiment alone, as we have already observed on many occasions, is not capable of stimulating such general participation [...]".[223]

The concert programme devised by Josef began with an *Allegro* from the *Concerto in C minor* by Ludwig van Beethoven, but featuring a cadenza by Carl Filtsch. There followed a *Neapolitan Song*, and subsequently a duet from Halévy's opera *The Queen's Musketeers.* The fourth piece presented by Josef, this time on the melophone, was *Two Thoughts* by Donizetti, followed by a *Fantasy* by Lafont for violin, with piano accompaniment. The sixth item was an aria from Donizetti's *Lucia di Lammermoor*, followed by a duet from Bellini's *I puritani* and an aria from Giuseppe Verdi's *Ernani*. The concert was brought to a close by Josef, who performed on the

[223] *Der Siebenbürger Bote*, no. 61, 16 April 1851, p. 303.

piano a *Nocturne* and a *Mazurka*, both by Chopin, concluding with an *Impromptu* of his own composition.[224]

Commenting on Josef's performance, the author of the article highlights the fact that in the first and last numbers of the show, "[...] Mr. Filtsch appeared in his admirable virtuosity [...]"; in pieces 3, 5, 6, and 8, he appeared "[...] in his unequalled role as piano accompanist [...]"; and in point 4, he appeared "[...] as an enchanting singer through the metallic and sonorous throats of the melophone".[225]

Speaking of Josef's collaborators in this concert, the journalist appreciates the orchestra's accompaniment in the debut piece of the performance as being very successful, although the propagation of sound from the depths of the theatre hall could not keep pace with the full, luminous, powerful, and clear tones of the Erard grand piano, noting that not even a doubling of all the string instruments would not have been sufficient.[226] It may well be the very piano received by Carl as a New Year's gift in 1843 in Paris, valued at 3,400 francs, which we know the brothers shipped to Vienna,[227] an instrument that Josef likely brought home with him when he left the capital. Furthermore, the chronicle praises the performance of the violinist, who interpreted Lafont's *Fantasy* with softness, overcoming the difficult passages and double passages in a pure and delicate manner; meanwhile, the full, sonorous, and beautiful voices of the two "dilettante" singers, along with their intelligible pronunciation of the words, left the most pleasant impression.[228]

The chronicler, however, does not cease in his praise of Josef, highlighting both his mastery as an artist and his humanity, his inclination to aid his fellow men through the acts of benevolence he

[224] Ibid., p. 303.
[225] Ibid., p. 303.
[226] Ibid., p. 304.
[227] Szaunig 2008, p. 57.
[228] *Der Siebenbürger Bote*, no. 61, 16 April 1851, p. 304.

practiced, while simultaneously emphasizing Josef's love for his brother Carl:

> "Each of these multifaceted achievements bore the seal of perfection, of a superior artistic consecration. It was not merely a virtuoso, a disciple of art, or an artist who stood before us, causing us to gaze in astonishment—no, it was a worthy high priest of the sublime art of music in the finest flower of manhood, who captivated our souls, seized them with power, enthused them, delighted our hearts, and filled them with admiration. No isolated lights of his sonic creations stood out significantly, deceiving through ostentatious ornamentation; rather, every work was a whole executed with the most perfect completeness, with the most intimate concordance of all its parts. Although in our judgments we usually avoid comparisons, in the case of Mr. Filtsch we are impelled to express that he may be worthily placed alongside the most lauded names of our time, indeed even preferred above some of them, for in his productions there exists no ostentatious flattery, no eccentricity; rather, he executes them with a noble calm and true artistic piety. Mr. Filtsch's worth as a man is attested not only by his noble effort for this charitable cause, but also by his unmistakable tact and his love for his brother Carl, who was snatched from art far too soon, [...]. May the desire of both brothers and of other generous benefactors to establish a hospital in Sibiu be fulfilled very soon!".[229]

The proceeds from this concert, amounting to 323 florins and 39 kreutzers, were donated to the foundation raising funds for the construction of the hospital; in the report presented in 1858 on the occasion of the hospital's inauguration, the contribution of Josef Filtsch, a high royal official, was highlighted (Figure 11). Peter Szaunig notes that the Josef Filtsch who appears on the list as a donor alongside Carl Filtsch is not Carl's father,[230] yet he does not make the connection to his brother. From the *Report on the Foundation and Construction of the "Franz Joseph" Hospital in Sibiu*, presented on the occasion of the institution's inauguration on May 15th, 1858, we learn that the intention was initially to establish the hospital in a

[229] Ibid., p. 303-304.
[230] Szaunig 2008, p. 123.

section of the city asylum located on Saggasse (the current Tower Street). After the community observed that the asylum, owing to its unfavorable location and construction, was not suitable for the intended purpose, the decision was made to construct a new building adequate for the proposed aim, the first donation being made by Carl Filtsch following the concert of September 3rd, 1841.[231]

In the autumn of 1853, Joseph gave yet another charitable concert on September 19th, this time in Sebeș, in order to raise funds necessary for the Evangelical church in Petrești (Figure 16). He responded to the appeal of the priest Johann Michael Möckel (1818–1866),[232] who in that year had taken over the parish, then in a precarious financial situation, and succeeded in gathering a few amateur artists around him; together with them, he performed before the community of Sebeș and raised the sum of 62 florins and 9 kreutzers, which he donated to the church. In addition to the gratitude he extends to all the participants, Pastor Möckel offers us a description of the event, praising Josef's performance:

> "Whoever has formed fine concepts regarding artists and artistic performances in the wider world must [...] descend step by step the long ladder of relativity until he arrives in Sebeș, in a rather modest dance hall, where six amateurs commence the « Lodoïska » overture; and, if he is not overly accustomed to refinements, he will say: « for so small place, it is nevertheless sufficient, even surprising » ! But then a gentleman steps up to the piano and begins, after a brilliant prelude, Thalberg's fantasy on the theme from Lucia, and renders it to us without hesitation or wavering, with clarity and assurance, with force and warmth, with purity and elegance to the very end! Having heard this, one thinks no longer of Sebeș but of Vienna and Paris, from which cities of art the interpretative art of Mr. Josef Filtsch, Court Chancellor, undoubtedly derives. It is for this reason that the unusually large revenue of the Sebeș concert must be attributed to him. The pieces which he graciously deigned to

[231] Ibid., p. 123.

[232] Evangelical pastor in Petrești between 1853 and 1860. For details, see: Neagu 2018, p. 184.

> perform on the melophone produced a wholly unexpected effect upon the audience! These sounds possess, indeed, something so particular and immaterial that they do not seem to belong to this world. [...] All the pieces which Mr. Filtsch interpreted, both on the piano and on the melophone, bore the stamp of a thorough musical training and of an innate capacity! And I gladly admit that his interpretation pleased me more than that of most pianists, even those of superior rank; for, even if not every finger of Mr. Filtsch's hand is formed equally according to the new school, his heart and soul are, in exchange, correct and, moreover, alive; he expresses thoughts and feelings truly and justly, warmly and vividly, and even famous artists could learn from him that the instrument must serve not technique, but the spirit and the heart. Therefore, his performance will remain for a long time in the memory of the inhabitants of Sebeș; and for me, the amiable friendship and benevolence with which he received and fulfilled my request will be unforgettable [...]. I therefore conclude my expression of thanks with the wish that this fruitful cultivation of art may never grow cold in Sebeș.Joh[ann] Mic[hael] Möckel, Evangelical pastor".[233]

In 1853, Josef Filtsch, at the age of 40, was a fully formed artist who played at least two instruments, the piano and the melophone; he was a high royal official in Sibiu and, involved in charitable acts, he carried forward the work begun alongside his brother Carl.

5.3. In the Service of His Majesty: The Political Activity of Josef Filtsch

Following the Revolution of 1848/49, a military regime known in history as neoabsolutism was established within the Empire. In the case of Transylvania, by means of the Imperial Diploma of October 20th, 1860, the region regained the status of Grand Principality; its Court Chancellery in Vienna was restored, and the ancient counties, seats, and royal free cities were re-established.[234]

[233] Möckel 1853, p. 771.
[234] Teşculă 2011, p. 303-304.

Josef Filtsch also engaged in intense political activity, particularly within the Sibiu Diet of 1863/64, in a tense political atmosphere. By an imperial decree dated December 14th/27th, 1860, the Banat was incorporated into Hungary. This was not the case for Transylvania, which constituted a separate administrative unit, yet without Crișana and Maramureș. Despite all insistence from Hungary, Franz Joseph I (1848–1916) refused to sanction the incorporation of Transylvania into Hungary and proclaimed, on July 21st, 1861, the principle of the autonomy of the lands and provinces of the Empire.[235]

Along this line, in the year 1863, the Emperor convoked the Diet of Transylvania in Sibiu. In addition to the elected deputies, the Diet included members appointed by the Emperor, who were distributed into two departments.[236] This constituted a novelty; besides the 125 deputies elected, naturally, on the basis of census voting, the Diet, in accordance with Article 1 of the proposed electoral law, possessed another 40 new deputies appointed directly by the Emperor from among those who "[...] through property and intelligence, through experience and public affairs, have earned merits for the throne and the state and have excelled in the ecclesiastical field, in science, and in art".[237]

These deputies appointed by the Emperor were known as "royalists", and among them was Josef Filtsch, attested by a list dated July 7th, 1863, with the mention: "Josef Filtsch, former official of the Court Chancellery and owner",[238] who thus became a member of the Diet of Transylvania. The Viennese publication *Ost-Deutsche Post* provided the list of royalists; alongside Josef Filtsch, there appeared an old acquaintance of his, a Romanian who had meanwhile been ennobled, "Constantin, Baron Popp von

[235] Firoiu 1974, p. 273.
[236] Păcățian 1903, p. 27.
[237] Firoiu 1974, p. 274.
[238] *Acten 1864*, p. 41-42.

Böhmstetten, great merchant and bank director in Vienna", the very person who had hosted the soirée in Sibiu in honor of Sir Hudson Lowe, at which Josef, a child at that time, had performed. Following the presentation of the list of deputies appointed by the Emperor, the publication specified:

> "[…] With these latest appointments, the number of so-called 'royalists' has reached 38. The elections for the Diet of Transylvania are nearly finalized, all necessary preliminary procedures have been fulfilled, and the main draft laws have already been prepared at the 10th Transylvanian Court Chancellery, such that there no longer appears to be any obstacle to the solemn opening of the Diet of Transylvania, scheduled for the 15th of this month".[239]

The Diet of Sibiu was of great importance for the future of the Transylvanian Romanians, as within its framework at least two of the laws drafted had been long awaited. These are the "Law regarding the equal entitlement of the Romanian nation and its confessions" and the "Law regarding the use of the country's three languages in official communication", [240] and Josef Filtsch contributed to both.

From the protocols of the Diet's sessions, we learn that Josef was elected with 79 votes to the committee for the authentication of the minutes,[241] his election to this position being, certainly, based on the fact that Josef possessed legal studies and administrative experience, including as an official at the Aulic Chancellery. The interpellations made by Josef Filtsch during the Diet's proceedings are also known. Thus, during the session of August 11th, 1863, Josef proposed that the Diet be asked at every session whether or not the minutes should be drawn up.[242] In the session of August 31st, the draft law regarding the legislative inclusion of the Romanian nation and its confessions was discussed.[243] Filtsch supported the proposal

[239] *Ost-Deutsche Post*, year XV, no. 186, Thursday 9 July 1863, p. 2.
[240] Firoiu 1974, p. 273.
[241] *Protocolulu 1865*, p. 37.
[242] Ibid., p. 41.
[243] Păcățian 1903, p. 171.

made by deputy Rannicher,[244] who presented, in summary, the stages through which the "language cause" in Transylvania had passed. Thus, Rannicher stated, Article 31st of 1791 and the hopes of 1837 were dashed when, in the Diet of 1841/42, the attainment of the "exclusive right" of the Hungarian language was sought, including regarding inscriptions on currency or on institutions; yet the government "did not fulfill this desire", emphasizing the fact that the decision regarding the establishment of the official language in Transylvania remained the right of the Prince.[245] The idea was, however, contested by another deputy, C. Schmidt, who was of the opinion that if the matter were a right of His Majesty, the law would not have been sent to the Diet for debate by the Sovereign himself, and that the legal and social situation of 1863 was totally different from that prior to the year 1848.[246]

Another law which generated intense debate was that concerning the use of the mother tongue in judicial proceedings; the debate commenced in the session of September 18th, during which "the deputy from Sebeș, Josef Filtsch," became engaged in a dispute with the Romanian deputy Alexandru Bohățelu.[247] Filtsch proposed that Article 7th should comprise the following content:

> "The final oral negotiations, the notices, and the dispatch of the sentence are to be conducted in that language of the country which is the language of the accused [...] if the accused does not wish for them to be conducted in the mother tongue, then they shall be conducted in the official language of the judicial authority".[248]

Josef's proposal was attacked by deputy Brecht, who opposed him, supporting the idea of using one of the three official languages of the province that the accused understands. He justified his

---

[244] Ibid., p. 176

[245] *Concordia. Diurnalu politicu și literaru*, year. III, no. 80-227, Sunday 22 September/4 October 1863, p. 341.

[246] Ibid., p. 341.

[247] *Gazeta Transilvaniei*, year XXVI, no. 88, Brașov, September 19, 1863, p. 341.

[248] *Dîuariu* 1863, p. 366.

position by arguing that, in situations where those accused and judged might be of different ethnicities, for example, "Armenians, Israelites, Gypsies, etc." it is not their mother tongue that should be used, but rather one of the three official languages that the accused understands best.[249] After several interpellations from the Romanian deputies Iacob Bologa, Ioan Bran de Lemeny, and Ioachim Mureșian, Josef withdrew his proposal.[250]

Continuing the debate on this law, Josef proposed new content for Article 22, which provided for the law's effects to be applied immediately; however, Josef Filtsch proposed a postponement of the law's application until "[...] after the definitive constitutional regulation of public administration and justice in the Grand Principality of Transylvania has been effected".[251] His proposal was contested by deputy Andrei Șaguna, who interpellated him, saying:

> "Is this what the Saxon gentlemen want, that the Royal Government should from now on write in Hungarian to the Saxon University? Are we to wait until the Greek Calends, until the communes and jurisdictions are organized? Now, when we are finishing the debate on the draft law, are we to spoil everything now?".[252]

Other Romanian deputies also intervened in this dispute; consequently, Josef, feeling the need to explain himself, replied that he was not requesting a postponement "until the Greek Calends," but merely until the administrative and judicial organization of the country had been finalized.[253] Only Filtsch's proposal was submitted to a vote; however, as it did not enjoy significant support, Article 22 passed in the form proposed in the government's draft.[254]

The Diet of Sibiu was suspended in October 1863, after having fulfilled the mission with which it had been entrusted by His

---

[249] *Gazeta Transilvaniei*, year XXVI, no. 88, September 19, 1863, p. 341.
[250] Păcățian 1903, p. 298.
[251] *Dîuariu* 1863, p. 483.
[252] *Gazeta Transilvaniei*, year XXVI, no. 88, September 19, 1863, p. 343.
[253] Păcățian 1903, p. 377.
[254] *Protocolulu 1865*, p. 129.

Majesty; during the 1863 session, all 11th legislative proposals sent by the Court of Vienna for debate were approved. The suspension of the Diet's proceedings was determined by the necessity for the 26 deputies from Transylvania, 13 Saxons and 13 Romanians, to take part in the session of the Viennese Parliament.[255]

The following year, in the Diet session of June 13th, 1864, concerning the law regarding the establishment of a Supreme Tribunal of Transylvania, Josef proposed that the sole criterion for filling the posts should be the qualification of the candidates, rather than confession or nationality.[256]

The second session of the Sibiu Diet resumed in May 1864, with the royalist deputy Josef Filtsch being active once again. On July 22nd, 1864, in the context of discussions regarding the convocation, composition, and activity of the Diet, he proposed that the number of royalist deputies should not exceed 40; however, he revisited this proposal and withdrew it on July 27th.[257] Regarding the same law concerning the functioning of the Diet, Filtsch, likely disturbed by the absenteeism of the deputies, proposed that: "[...] the members of the Diet and of the committees are obliged to be present regularly at the announced sessions and to take part in their proceedings",[258] a proposal which the majority present rejected.[259]

Josef Filtsch also made his contribution to the Electoral Law; during the debate on this matter on August 5th, 1864, he proposed an amendment to Article 5, to the effect that the President and Vice-Presidents of the Diet should be appointed by the Emperor from among candidates proposed by the Diet, but solely on grounds of competence and not of nationality or religion.[260] Furthermore, Josef Filtsch introduced an amendment stipulating that: "[...] those with

[255] Pop-Bolovan 2016, p. 297.
[256] Păcățian 1903, p. 478.
[257] Ibid., p. 507.
[258] *Protocolulu 1865*, p. 340.
[259] Păcățian 1903, p. 525.
[260] Ibid., p. 517.

the right to vote who do not reside within the country shall exercise their voting right in the place where they were born or hold citizenship", [261] as well as another amendment requiring the presentation of minority opinions from the committees to the full Diet if the minority consisted of at least three members, proposals which was accepted by the majority.[262]

In the 112th session of the Diet of Transylvania, held on October 11th, 1864, during which deputies were elected to the Imperial Senate in Vienna, in sections VII and XVII, where the royalists were concentrated, Josef Filtsch was elected, alongside five other Saxon and Romanian deputies, with 12 votes out of a total of 21.[263]

The newspapers of the Empire announced the very next day, via telegraphic reports, the new composition of the Imperial Senate in Vienna, which brought together 26 representatives from Transylvania: 12 Romanians, 11 Saxons, including Josef, and only 3 Hungarians.[264] Josef appeared among the 9 deputies newly entering the Imperial Senate, alongside the other 17 who were re-elected to their positions.[265]

On December 15th, 1864, the Imperial Senate went into recess until December 9th, 1865, when the agenda included debates regarding the reduction of the personal tax in Transylvania, a matter in which Josef also became involved.[266] Deputy Josef Filtsch argued that it was necessary for the deficit appearing in state revenues through the reduction of personal taxes in Transylvania to be borne by the other parts of the Empire, since it was not a question of introducing an exception in favor of Transylvania, but rather of

---

[261] *Protocolulu 1865*, p. 291.
[262] Păcățian 1903, p. 525; *Protocolulu 1865*, p. 291.
[263] *Protocolulu 1865*, p. 424.
[264] *Abendblat des Pester Lloyd*, no. 233, Wednesday 12 October 1864, p. 1.
[265] *Salzburger Zeitung*, no. 231, Wednesday 12 October, 1864, p. 1.
[266] Păcățian 1903, p. 673; 679.

eliminating an existing exception that was to the province's disadvantage.[267]

In 1865, the newspapers *Hermannstädter Zeitung* and *Korunk* presented the list of royalists appointed to the Diet of Cluj, within which we find Josef Filtsch at position 100.[268]

Josef Filtsch's political activity falls within the complex context of the administrative and constitutional reorganization of Transylvania within the Habsburg Empire. His constant involvement in the Sibiu Diet of 1863–1864, both as a Royalist deputy and as an active participant in legislative debates, highlights the profile of a politician concerned with the efficient functioning of institutions, the criterion of competence in filling public positions, and the balance between national rights and administrative stability. Although some of his proposals were contested or rejected, Filtsch's contribution to the adoption of essential laws for the recognition of the Romanian nation and linguistic rights, as well as his accession to the Imperial Senate in Vienna, confirms his relevant role in the political life of Transylvania and the Empire in the years preceding the Austro-Hungarian Compromise; the attitude displayed in his interpellations demonstrates his attachment to and conviction in supporting the policies of the Court of Vienna.

[267] *Die Debatte*, no. 35, Saturday 4 February 1865, p. 2.
[268] *Neue Freie Presse,* no. 423, Wednesday 1 November 1865, p. 37.

6. The compositions of Joseph Filtsch

Josef Filtsch had been composing since his youth. We know this from his own accounts, in which, speaking of the period following the completion of his studies, when he was residing in Târgu Mureș to undertake his traineeship, he stated regarding the charitable concert he organized and performed there: "[...] I also played an improvisation at the end, which was met with such great success that a letter of appreciation was sent to my father in Sebeș, and I was named among the benefactors of the city".[269]

In the winter of 1837, his brother Carl performed in one of the Viennese salons the *Variations* on the theme *Gott erhalte*, a composition by Josef mentioned by the critic M. G. Saphir;[270] four years later, during the concert given by the Filtsch brothers in Orăștie on September 26th, 1841, where one of their sisters interpreted an aria composed by Josef, which was received with enthusiasm by the audience.[271] Ten years later, during the charitable concert Josef held in Sibiu on April 11th, 1851, he also performed an *Impromptu* of his own composition.[272]

The manuscripts of sixteen of Josef's compositions are preserved in the archives of the Austrian National Library, an institution that acquired them in 1928. Among them figure compositions with titles such as *Elégie et Nocturne*, *Le Retour de l'Exile*, *Souvenire de Venice – Barcarolle*, and a *Mazurka* (in reality, three). Those who note the presence of these manuscripts fail to make the connection between Josef and his much more renowned brother Carl; citing a Hungarian source, they consider him, naturally, to be of Hungarian ethnicity and state that he was likely

---

[269] *Apendix 1926*, p. 6.
[270] Saphir 1837a, p. 727; Saphir 1837b, p. 4; Schuster 1937, p. 8.
[271] Szaunig 2008, p. 50.
[272] *Der Siebenbürger Bote*, no. 61, 16 April 1851, p. 303.

born in Brașov. However, where they are not mistaken is in attributing to him six compositions, including *Melodie hongroise pour le piano*, published by the Mechetti music publishing house in Vienna between 1841 and 1845.[273] Nor does the source cited by the aforementioned authors offer further information.[274]

In reality, the compositions published by Josef are far more numerous, totaling fifteen: Opus 1. *Mélodies hongroises*; Opus 2. *Elégie et Nocturne*; Opus 3. *Sons plaintifs d'un Exilé*; Opus 4. *Un moment de bonheur. Bluette*; Opus 5. *L'Alouette. – L' Hirondelle. Deux Etudes de Salon*; Opus 6. *Sons d'Adieu. Sérénade*; Opus 7. *Souvenir de Venise. Barcarolle*; Opus 8. *Impromptu brillant*; Opus 9. *L'inquiétude, morceau caractéristique*; Opus 10. *La Clochette du village. Idylle*; Opus 11. *Chant de berceau*; Opus 12. *Romances sans paroles*; Opus 13. *Trois Mazourkas*; Opus 14. *La Rèsignation, Elégie*; and Opus 15. *Rêverie musicale*, as indicated by an advertisement appearing on the back cover of one of his scores,[275] published by the Viennese editor C. A. Spina in 1860 (Figures 17; 19-22).

Upon verification of this information, the aforementioned institution indeed preserves 38 sheet of musical scores signed by Josef Filtsch, dated between 1846 and 1850, the description of the contents including titles such as *Souvenir improvisé pour le 2 février 1846* or *Étude symphonique composée pour le 16 avril*.[276]

In what follows, we analyze eight of Josef Filtsch's opus-numbered compositions (Op. 1, 5, 10–15), comprising 17 pieces in total, generously provided by the composer and musicologist Ferdinand Gajewski and included on the audio compact disc by

[273] Pechotsch - Feichtinger 1997, p. 429.
[274] Szabolcsi - Tóth 1965, p. 627.
[275] See: https://clara.imslp.org/person/Filtsch%2C%20Joseph, (accessed 25. 12. 2025).
[276] *ÖNBMus.*, *Klänge aus den Jahren 1846, 1847, 1848 : [für Klavier]*, manuscript, inv. Mus.Hs. 3330 MUS MAG, (http://data.onb.ac.at/rec/AC14266784, accessed 6.1.2026).

Chiyo Hagiwara, *The Forgotten Light of Romanticism: The World of Josef Filtsch (1813–1894)*, released in 2025.

The analysis of these eight opuses (totaling 17 pieces) included in the present research highlights a clear and constant tonal orientation in Josef Filtsch's work. Of the total pieces analyzed, three bear no key signature, three are written in sharp keys, and a predominant number, specifically 11 pieces, utilize flat keys. Limiting the analysis to works with documented dates of composition reveals a clear evolutionary tendency: in the later creative periods, a significant increase in the frequency of flat keys is observed. In this context, one notes in particular shows the accentuated preference for the key of G-flat major (six flats), which appears recurrently in his mature works. Although the entire compositional corpus of Josef Filtsch has not been exhaustively analyzed, this predilection for certain tonal areas may be considered a defining feature of his compositional language, with direct implications for harmonic color, expressivity, and formal construction.

Op. 1, *Melodies hungroises:*

The *Hungarian Melodies* cycle, numbers 1–5, is Josef's first composition, published in July 1841 by the Pietro Mechetti publishing house in Vienna (Figure 10), which promoted it alongside two other works signed by his brother Carl Filtsch[277], and republished after 1855 by C. A. Spina[278].It was dedicated by Josef Filtsch to Count Denis [Dénés] Bánffy, chamberlain to the Emperor of Austria, the patron and benefactor of his brother Carl, in whose house both brothers lived in Vienna. The cycle of five melodies was composed in 1841, when Josef was 28 years old, and, as the title

[277] *Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, no. 186, Thursday 8 July 1841, p.1410.
[278] Papp 1984, p. 251; Papp 1990, p. 63-64.

indicates, they strikingly reflect the characteristics of Hungarian music. The general stylistic characteristics of the cycle are specific to music of Hungarian origin, based on the contrast between triplets and dotted rhythms, improvisational ornamentation, and tempo fluctuations, featuring a narrative expressivity derived from *verbunkos* traditions,[279] and from Gypsy performance practice. These elements are associated with leaping melodic lines, rapid changes of register, specific scalar structures, and intense emotional expressivity. A feature common to all pieces in this cycle is the frequent use of modulations, particularly towards the dominant, parallel, and relative keys.

Piece No. 1 begins in A minor. The contrast between *ff* and *p* is highlighted in a striking manner, demonstrating expressive features rich in sudden dynamic changes. Particularly remarkable is the constant presence of *verbunkos* elements throughout the work. From measure 17, the piece modulates towards the dominant key, E minor, and alongside the dynamic changes, tempo variations are also introduced. In this piece, the contrast between the impetuous character of the triplets and the decisiveness of the dotted rhythms creates a heroic and passionate character; furthermore, the unfolding of the ornamental figures contributes to the realization of a particularly striking and memorable work. The conclusion is effected by means of a Picardy third in E minor.

[279] A musical style and simultaneously a traditional Hungarian dance, the initial function of which, in the 18th and 19th centuries, was to attract recruits to the Hungarian army. Musicians and dancers performed spectacles overflowing with energy, with the aim of convincing young men to join the army. The *verbunkos* is characterized by slow sections containing rhapsodic elements of free form, combined with rapid parts in 2/4 time featuring elements of virtuosity, complemented by elements of the classical musical style and sometimes by Oriental Turkish and Arab influences (for example, augmented seconds in a minor scale). Ethnomusicology currently defines this specific genre as traditional instrumental music. For details, see: Tari 2012, p. 81–86.

Piece No. 2 also begins in A minor and, as in the case of Piece No. 1, the *verbunkos* style is present throughout the composition. Ornamental notes are particularly abundant, and modulations appear repeatedly within their movement. The first half begins in A minor and stabilizes in C major at the end. The second half, which begins at measure 65, modulates towards the dominant key, G major. In the second half, ornamental notes are used even more frequently, and the dynamic range expands, resulting in a musical development in which brilliance and dramatic expression become prominent.

Piece No. 3 is written in E-flat major. This piece also employs abundant improvisational ornamentation, with frequent leaps in both hands. The section in E-flat minor commencing at measure 105 is particularly remarkable: within just seven measures, extreme dynamic changes from *pp* to *fff*, *tempo rubato*, and leaping progressions across a wide range are concentrated, demonstrating the stylistic characteristics of this piece. The conclusion clearly cadences in the home key of E-flat major. Following this cadence, a harmony in B major is introduced as an insertion serving as a connecting passage between the pieces. This harmony does not belong to the tonal structure of No. 3, but rather fulfils the function of an interlude, prefiguring the establishment of the key of B major at the opening of No. 4. In other words, while this piece concludes in E-flat major, a tonal arrangement conscious of the continuity of the entire work between the pieces is indicated.

Piece No. 4 begins in B major. The structure adopts a compound ternary form: A-B-C-A'-B-C'. In sections A and A', ornamentation, leaps, and the contrast between *legato* and *staccato* are prominently highlighted. Section B possesses a contrasting character compared to A and A', featuring the frequent use of dotted rhythms, creating a structure in which the momentum derived from the rhythm is palpable. Sections C and C' suggest a climax through ascending melodies containing leaps. Section C functions as a bridge for the return to section A, while section C' serves as a transitional

passage leading to the fifth piece. The conclusion modulates from F-sharp minor to A major, establishing a tonal connection with the tonic note A of the subsequent piece.

Piece No. 5 begins in A minor. This piece is characterized by melodic progressions in thirds. It adopts an A-B-A'-Coda form, with sections A and A' employing progressions in thirds in both right and left hands. Section B modulates to A major; alongside the progressions in thirds in the right hand, the leaps in the left hand add brilliance to the piece. The conclusion of Section B builds dramatically and modulates to F-sharp minor. Section A' begins quietly in F-sharp minor and modulates immediately to F-sharp major. The Coda returns once again to F-sharp minor, bringing the entire work to a close.

Op. 5, L'Alouette. – L' Hirondelle. Deux Etudes de Salon:

Dedication and Creative Context: The two pieces discussed in this section are works dedicated to Countess Jeanette Esterházy (born Countess Batthiány).

Musical Structure and Stylistic Features: The analysis of the two pieces, *L'Alouette* (lark) and *L' Hirondelle* (swallow), was conducted by taking into consideration the relationship between the ecological characteristics of the birds in the titles and the musical figures within the pieces. In particular, we focus on the differences in flight patterns between larks and swallows, examining how these are reflected in the pianistic writing and the musical character. The lark is known as a bird that rises into the sky and sings while remaining suspended in the air. This characteristic is considered to be expressed in the sustained tremolo figures in the right hand in *L'Alouette*. The trembling sound produced by the rapid repetition of the same note evokes the wingbeats necessary for the lark to remain suspended in the air, as well as its continuous song. Furthermore, the relatively stable harmonic progression in the left

hand symbolizes the earth, and through the superimposition of the right-hand figure above it, a spatial contrast between above and below is created.

On the other hand, the swallow depicted in *L' Hirondelle* is a bird that flies while traversing the air at high speed. In the right hand, passages flowing horizontally in scalar motion, based on arpeggiated chords, appear continuously, and the music possesses a character of constant forward motion. This figure can be understood as expressing the kinetic quality of swallows darting through space as if slicing through it. Here, speed and directionality are accentuated more than the sustained quality observed in *L'Alouette*.

Musical Analysis:

No. 1 *L'Alouette* – The opening begins in D major. As mentioned previously, this piece is characterized by sustained tremolo figures in the right hand. From measure 17, which corresponds to the development section, the piece modulates to B minor; based on this tremolo figure, the figures with differing rhythms are superimposed, gradually intensifying the musical tension. Through repeated modulations reaching A major by measure 31, the expressive climax of this piece is formed. Subsequently, it returns to the recapitulation and leads to a coda that summarizes the entire piece.

No. 2 *L' Hirondelle* – The opening begins in G-flat major. In this piece, the melody is contained within arpeggiated chord passages in the right hand, while leaping progressions reminiscent of swallows appear in the left hand. The development section modulates to E-flat minor, and while the figure itself is maintained, the dynamic accentuation further increases the tension and momentum of the music. Despite being in the minor mode, no melancholy is felt; rather, a character of clear directionality and strong will comes to the fore. The recapitulation is accompanied by a relatively long coda, forming a structure in which the momentum is sustained without loss until the end of the piece.

From the above, in No. 1 *L'Alouette* the quality of remaining suspended in the air is expressed through sustained tremolo figures, while in No. 2 *L' Hirondelle* the kinetic quality of high-speed flight is depicted through passages of arpeggiated chords and leaping progressions. Both pieces clearly demonstrate the differences in the flight patterns of the respective birds through their figures and formal structures, and the titles may be considered important interpretative cues closely linked to the musical content.

These two salon études for piano, published in 1854 by the Pietro Mechetti publishing house in Vienna,[280] were considered by contemporary criticism to be "[...] brilliant and pleasant to perform, accessible even to pianists without advanced technique. The motifs are attractive and full of character, making them suitable for salon recitals"[281].

Op. 10, La Clochette du village. Idylle:

Composed in 1856, this work bears no dedication; Josef's depiction of the village bells is expressed prominently.

Musical Analysis:

The opening begins in F major, and, as the title indicates, the sound of the bells resounds at the outset. The theme enters at measure 15; with the addition of ornamental notes, the harmonics and resonance of the bells are acoustically accentuated, clearly establishing the descriptive character of the entire piece from the very beginning. From measure 31, the music passes through D-flat major and F minor before returning to F major. At measure 50, it modulates to A-flat major, and the bell sounds from the opening reappear, indicating a cyclical structure within the piece. From measure 69, the tempo becomes *più lento*, and the music progresses through descending arpeggiated chords passing from the right hand

[280] *Signale für die Musikalische Welt*, no. 47, November 1854, p. 383.
[281] *Neue Zeitschrift für Musik*, vol. 43, 14 September 1855, p. 130.

to the left hand, while the uppermost voice of the arpeggiated chords forms a melodic line. The development section, commencing at measure 77, dramatically transforms the music through a melodic progression employing tremolo figures in the right hand and ascending arpeggiated chord figures in the left hand. It modulates from A-flat major to F minor and finally returns to F major.

From measure 103, the theme introduced at measure 15 is recapitulated in an arrangement featuring descending arpeggiated chords. At measure 135, the intricate movements of the arpeggiated chords and tremolos that had persisted until they disappear, and the pure sound of the bells is once again accentuated, reaching a climax. At measure 159, a theme similar to that of measure 15 appears, and the sound of the bells, including ornamental notes, is expressed once more. From measure 175, serving as the conclusion, quiet and simple bell sounds resound, just as in the opening. This piece is structured to depict the transformation of the bell's resonance and its spatial expansion progressively through changes in tonality and contrasts in musical figures.

The composition was published in 1856 by C.A. Spina of Vienna, being noted in specialized publications immediately upon its appearance.[282]

Op. 11, *Chant de berceau*:

Dedication and Creative Context: This work is dedicated to Baroness Marie de Lederer (born de Czerny). The year of composition is unknown; however, this piece is written in G-flat major, which, as mentioned in the introduction, is a tonality that Josef Filtsch particularly favoured. Consequently, it is presumed that this work was composed between 1854 and 1860.

Musical Analysis:

[282] Hofmeister 1856, p. 1079.

Beginning in G-flat major in 3/4 time, this piece presents a sweet and gentle melody over a left-hand accompaniment that is comfortably steady in terms of rhythm and tempo, befitting the title "Chant de berceau"(Lullaby). At measure 33, the piece modulates to D major, and the music suddenly transforms, adopting a dramatic character. In the mere 12 measures that follow, this dramatic tension intensifies further, featuring a concentrated development that contrasts with the peaceful scene. It then returns rapidly to G-flat major, restoring the original peaceful atmosphere. The development section commencing at measure 68 exhibits a modulation to B-flat major; however, it maintains the tranquility and returns once again to G-flat major. The recapitulation enters at measure 80, bringing a touch of brilliance to the melody. Finally, it proceeds into the coda, concluding quietly as if drifting off to sleep.

Op. 12, *Romances sans paroles – Vivace, Andantino, Agitato:*

Dedication and Creative Context: This work, presented to Countess Anne d'Amadei (born de Rosti), consists of three parts: the first piece is *Vivace*, the second is *Andantino*, and the third is *Agitato*. The year of composition is unknown.

Musical Analysis:

No. 1 *Vivace*: The opening begins in G-flat major. Although the year of composition is unknown, it is written in G-flat major, a tonality for which the composer held a strong preference. As the title "Romances sans paroles" (Romances without Words) indicates, this piece presents the style of a song without words, with a song-like melody brought to the foreground, while the left hand fulfils an accompaniment role through harmony and arpeggios.

This piece adopts G-flat major as the general tonic. At measure 33, the arpeggiated chords and harmonic progression in the left hand are structured temporarily mainly around the tonic and dominant

chords of D-flat major, and the tonality leans temporarily toward D-flat major. The sonority resembling E-flat minor that appears in this passage functions as a coloristic change through B-flat minor, the relative key of D-flat major. Subsequently, the harmony returns to the closely related G-flat major, and the tonic is re-established through chord connections containing many common tones and clear cadences in the melody and bass. From measure 57, the rhythm becomes fixed and the syncopation in the right hand becomes prominent. This section evokes a vivacity befitting the indication *Vivace*.

No. 2 *Andantino*: The opening begins in A-flat major. This piece is written in 6/8 time, and the left hand maintains a constant pattern of arpeggiated chords throughout, clearly indicating the rhythm and forming a stable temporal framework. In contrast, the right-hand melody frequently utilizes rhythms including dotted notes, constantly articulating the accented beats (beats 1 and 4) while inserting notes within the beats (beats 2–3 and 5–6). As a result, while the stability of the metric structure is maintained, a delicate swaying and a forward momentum are generated within the 6/8 measure. Following a two-measure introduction, this piece consists of four sections of 16 measures each, concluding with a seven-measure coda. From measure 108, which corresponds to the second section, it modulates to E-flat major, but returns to A-flat major at measure 116, maintaining the tonic from that point until the conclusion.

No. 3 *Agitato*: The opening begins in E major. As the subtitle *Agitato* indicates, No. 3 is a piece possessing strong momentum and urgency from the very outset. Beyond the rapid tempo, the tension pervading the entire work is generated primarily through the characteristic texture employed in the right hand. In the right hand, chords appear consecutively; however, these are not accompaniment harmonies. Rather, the chords themselves move as a melody, creating the musical flow. Rhythmically, continuous

motion with equal note values predominates, and the ceaseless flow of notes further accentuates the *agitato* character. Since the rhythm is maintained with relative clarity, the music conveys an impression not of swaying, but of being relentlessly driven forward. From measure 183 and from measure 199 onwards, commencing from the tonic of E minor, the tonal centre shifts successively to G major and B major. As these shifts occur within short durations, this process may be understood as creating coloristic changes through successive tonicizations rather than permanent modulations. At measure 215, the piece returns to the recapitulation and proceeds into the coda.

Op. 13, *Trois Mazourkas*, no. 1–3:

Dedication and Creative Context: Mazurkas no. 1–3, composed in 1860, (Figure 18), are all dedicated to Isabella de Kovachevich. The Mazurka is a dance in 3/4 time originating in Polish folk dances, characterized by distinctive accents. The tonalities are G-flat major for No. 1, A-flat major for No. 2, and G-flat major for No. 3.

Musical Analysis:

No. 1 – The opening begins in G-flat major, and the piece follows a ternary form. The Trio in the middle section presents a character contrasting with the main section, possessing the typical style of the mazurka. The Trio modulates to E-flat minor and subsequently returns to the main theme. Although based on folk dance elements, this piece transcends the function of a dance, moving towards an introspective, soliloquy-like expression characteristic of Romanticism. While the dance-like rhythm is maintained, metric fluctuation and harmonic ambiguity are evident.

No. 2 – The opening begins in A-flat major and, like No. 1, is in ternary form, including a Trio. The Trio of this piece involves two modulations, transitioning to D-flat major and G-flat major. This demonstrates the composer's pronounced preference for flat keys. This piece is characterized by brilliance, including leaps; combined

with the modulations in the Trio, a luminous and vivacious impression is highlighted.

No. 3 – The opening begins in G-flat major. This piece is in compound ternary form, featuring a structure slightly different from that of No. 1 and 2. It adopts the form A–B–A–Trio–A', with section B displaying a modulation to D-flat major, where the rhythmic structure also transforms in contrast to A. The Trio section modulates to E-flat minor, featuring a gentle, melancholic melody. This piece possesses even greater rhythmic vitality and is an energetic, vigorous work.

Op. 14, *La Rèsignation, Elégie:*

Dedication and Creative Context: This work was composed in 1860, when Filtsch was 47 years old. It was dedicated to friends with whom the composer maintained close relations, including Dr. Auguste Arz, a physician. During that period, Filtsch organized charitable concerts aimed at raising funds for hospitals and other philanthropic causes; he also held a political position, suggesting that he had built extensive networks encompassing both medical professionals and the aristocracy. This social context is reflected in the individuals to whom the work is dedicated.

Musical Structure and Stylistic Features**:** The work begins with an *Andante* in B-flat minor. The opening section is characterized by a graceful and slightly nostalgic melody. The accompaniment pattern in the left hand, combined with the distinctive ornamental figures in the right hand, creates a dramatic development. This *Andante* concludes in D-flat major and transitions directly, at measure 74, into an arpeggiated figuration. This represents the "arpeggiated passage with repetitive pattern," frequently encountered in the works of Chopin, Liszt, and Debussy, and

considered one of the symbolic styles of Romantic music. In this section, the dynamics of the melody are particularly accentuated, forming the central expressive core of the piece. Subsequently, the graceful melody from the beginning is recapitulated, and the entire work concludes, ultimately, with a Picardy third. This shift to the major key symbolically represents the quiet hope found even within resignation.

Op. 15, *Rêverie musicale:*

Dedication and Creative Context: The composition is dedicated to Baroness Klopstein (born de Faekh). This piece was composed in the year 1860, and is also written in G-flat major, a tonality which Josef Filtsch favored.

Musical Analysis: The opening begins in G-flat major, based on a light 6/8 meter, and is characterized throughout by a swaying motion reminiscent of a barcarolle. The repetition of this constant rhythm offers the listener a pleasant sensation of floating and stability. The right hand carries a smooth, song-like melody, while simultaneously sustaining the harmony with arpeggiated chords. The harmony is generally stable, centered on the tonic, but short modulations are inserted in the middle section.

Over the course of eight measures commencing at measure 47, the music passes through B minor, F-sharp minor, and F-sharp major before returning to G-flat major through enharmonic change. Over the course of four measures commencing at measure 79, it passes through B minor and F-sharp major before returning to G-flat major. These modulations are not intended for dramatic changes but are considered to function as temporary changes of color. Throughout, this piece avoids strong contrasts or dramatic developments, depicting an inner scene through subtle changes, while maintaining a constant tempo and a swaying motion.

Regarding the other published compositions of Josef Filtsch: *Opus 2 Elégie et Nocturne*; *Opus 3 Sons plaintifs d'un Exilé*; *Opus 4 Un moment de bonheur. Bluette*;[283] *Opus 6 Sons d'Adieu. Sérénade*, all appearing in 1854 at Pietro Mechetti in Vienna; [284] and respectively *Opus 7 Souvenir de Venise. Barcarolle*; *Opus 8 Impromptu brillant*; and *Opus 9 L'inquiétude, morceau caractéristique*, published in the year 1857;[285] we cannot say much in the absence of consulting the scores.

They are noted in the specialized press of the time, and for some there exist succinct reviews; thus, we shall confine ourselves to presenting them and giving credence to the critics of the era. Regarding Op. 2, 3, and 4, they stated: "[...] the pieces [...] are natural and devoid of technical difficulties; very suitable and useful for teaching".[286] Another publication, speaking of Op. 2 and 3, stated: "[...] both compositions, without particular difficulties, easy to interpret, pleasant in their melodic content and musical treatment, can be warmly recommended to pianists".[287] Another composition mentioned in the press of the time is Opus 6, about which it was said: "[...] the serenade follows a similar style, being an elegant and expressive salon piece. The inspired treatment of the piano makes this composition highly recommended to performers".[288]

Although we have succeeded in analyzing only half of Josef Filtsch's known compositions due to a lack of access to the scores, it is possible to outline several general conclusions and to highlight the particularities of his compositional language from the perspectives of tonal selection, formal organization, and stylistic expressivity.

---

[283] *Signale für die Musikalische Welt,* no. 36, September 1854, p. 293; Whistling 1854, p. 589.
[284] *Signale für die Musikalische Welt*, no. 47, November 1854, p. 383.
[285] Ibid., no. 40, Leipzig October 1857, p. 421.
[286] *Neue Zeitschrift für Musik*, vol. 18, 27 April 1855, p. 199.
[287] *Neue Berliner Musikzeitung*, year IX, no. 18, 2 May 1855, p. 138.
[288] *Neue Zeitschrift für Musik*, vol. 43, 14 September 1855, p. 130.

A primary defining aspect constitutes the pronounced preference for flat keys, observable both statistically and functionally. Their dominance, particularly that of the key of G-flat major, cannot be considered coincidental, but rather reflects a deliberate aesthetic choice. Flat keys favor a dense, velvety harmonic palette, suited to the lyrical, meditative, and introspective character that predominates in his mature work. The chronological evolution indicates a progressive orientation towards these tonal areas, suggesting a refinement of harmonic language and an accentuation of the expressive dimension.

The analyzed works demonstrate a constant adherence to the established formal patterns of Romanticism, such as ternary form, compound ternary form, tripartite structures with Trio, and the use of the coda as an element of expressive synthesis. However, these patterns are not treated rigidly; rather, they are rendered flexible through frequent modulations, coloristic transitions, and a carefully controlled discursive continuity. In the cycles of pieces (Op. 1, Op. 13), a unified tonal conception is notable, in which the relationships between the pieces are consciously constructed, transcending the individual function of each miniature.

An essential element of Filtsch's style is the central role of pianistic figuration in generating expressivity. Arpeggiated passages, sustained tremolos, broken chords, and ornamental figures of an improvisational nature do not possess an exclusively virtuosic function, but rather participate actively in the articulation of the musical discourse. In works such as *La Résignation*, *La Clochette du Village*, or the two *Études de salon*, the figuration becomes a bearer of meaning, contributing to the construction of a sonic image with symbolic or descriptive qualities, drawing Josef Filtsch closer to the Mendelssohnian tradition. The *cantabile* melody, supported by an elaborate harmonic accompaniment, constitutes the foundation of many works (Op. 11, Op. 12, Op. 15), in which expressivity results

from the subtlety of dynamic variations, agogic nuances, and harmonic coloring, rather than from extreme dramatic contrasts.

Regarding harmonic language, Filtsch utilizes frequent modulation and temporary tonicization as means of coloristic diversification, without destabilizing the principal tonal centre. These procedures are often realized through enharmonic equivalence and relationships of a third, contributing to the fluidity of the discourse and the avoidance of excessive dramatic tensions. Even in works of a more energetic character (*Agitato*, certain pieces from *Mélodies hongroises*), the expressivity remains controlled and structured.

Overall, Josef Filtsch's pianistic creation may be characterized by a synthesis of Romantic lyricism, coloristic refinement, and formal clarity, situating him in a zone of intersection between the Central European tradition and late Romantic aesthetics. Although he did not attain the renown of contemporaries such as Chopin or Liszt, a critical re-evaluation of his work within the context of the 19th-century pianistic repertoire is necessary, as is the valorization of his oeuvre, thereby offering a methodological framework applicable to other marginalized composers of European Romanticism.

Conclusions

Martin Josef Filtsch was born on March 20th, 1813, in Orăștie, into a family that prized education and culture. At the time of his birth, he was the seventh child of the family, if we also take into account the girl of Hungarian ethnicity, Susi (Szuszana), whom the priest Joseph Filtsch and his wife Karoline had adopted. Josef's childhood was spent in an energetic intellectual environment, imbued with the music taught by Archpriest Filtsch, both to his own children and to other children from Orăștie eager to learn. Although Joseph Filtsch may not have been the ideal teacher, and we make this statement based on the letter that Friedrich Wieck, Carl's first Viennese piano teacher, sent to his wife, in which he stated: "[...] the boy, without any instruction at the piano, has thus already developed an incorrect technique [...]",[289] suggesting that this incorrect technique was acquired from his first teacher, his father, nevertheless, both children, Josef and Carl, went far through their music and subsequent compositions.

A major change in Josef's subsequent development occurred in the year 1820, when Josef, aged seven, was sent to Sibiu, his education being entrusted to Baron Wilhelm von Konradsheim, in whose house and with whose family Josef lived for the next eight years. We can only imagine that, in the baron's house, Josef enjoyed an intellectual environment even more elevated than in the parental home. Although we do not know all the piano teachers Josef had during this period, Philipp Caudella was undoubtedly the most important during this entire time. It was the period in which Josef was invited to perform at the *soirée* given by Zenovie Hagi Constantin Pop in honor of General Sir Hudson Lowe, who, on his way to or from Vienna, had stopped over in Sibiu.

At the death of Caudella in 1826, Josef was already a formed pianist, as he himself stated when, following a highly successful

[289] Amthor 2012, p. 170.

performance at the theatre in Sibiu where he interpreted *Variations by Kalkbrenner*, he was besieged by offers to teach music to those interested in Sibiu, offers which Josef honored free of charge.[290]

In the same year, 1826, Baron Wilhelm von Konradsheim, acting in the interest of the Saxon nation, accompanied Count Wachsmann to Vienna, taking his protégé Josef Filtsch with him for the purpose of finding him a piano teacher. Since they were to spend only five months in Vienna, a teacher was needed who would agree to instruct Josef intensively. After the refusal of Liszt's famous teacher, Carl Czerny, and the subsequent refusal of Anton Halm, Josef was accepted as a pupil by Karl August Krebbs, the *Kapellmeister* of the Court Opera in Vienna, under whose guidance, despite the short time available, he progressed greatly. This was the moment when, playing at a *soirée* in the salon of General Radoscowitz, he was noticed by the piano teacher August Mittag, who compared Josef, then aged 14, to Franz Liszt: "[...] he told me that my trill was more beautiful than that of the child prodigy Liszt".[291]

Upon returning to Transylvania, he continued his studies in Cluj and Sibiu, preparing for a career as a civil servant. After taking his final examinations in Sibiu in 1834, Josef, then aged 21, spent the summer at the Bánffy family manor in Ciuguzel, where he taught music to Kathi (Katalin), the daughter of the manor's owners, Ferenc Bánffy and Zsuzsana Zeyk de Zeykfalva, with whom he fell in love.

However, it was inconceivable in 19th-century Transylvania for a young man without noble lineage, however talented he might have been, to marry a girl from a noble family. Kathi, Josef's senior by two years, subsequently married Baron István Kemény of Mănăstireni; nevertheless, years later, Josef recalled Kathi with

[290] *Apendix 1926*, p. 4-5.
[291] Ibid., p. 4.

nostalgia: "[...] she was one of my flames but, later became the wife of Lord Kemény".[292]

Subsequently, there followed a period in which Josef, in accordance with the customs of the time, became a trainee official at the Royal Table in Târgu Mureș. During this period, alongside his professional obligations, Josef was exclusively preoccupied with music. He played the piano daily, receiving unexpected visits from passers-by who heard him playing, and even from the local Gypsy band which "[...] came with many bows and apologies to request an opinion regarding one of their newly studied ensemble pieces [...]".[293]

During this period, he even organized a charity concert, following which the city authorities sent a letter full of praise and gratitude regarding his son to the priest Joseph Filtsch, who had settled with his family in Sebeș. Nevertheless, it appears that Josef was not living in the best conditions; the bass strings of his beloved piano were affected by humidity and snapped, a circumstance which prompted Josef to leave the city before completing his internship.

Josef returned to Sebeș, from where he intended to depart for Vienna to continue his internship at the Transylvanian Court Chancellery, an event that would come to pass beginning in the winter of 1837. In the meantime, alongside his father, he attended the musical education of his younger brother, Carl Filtsch, born in 1830.At the beginning of the summer of 1835, Carl was presented to the Conservatory in Cluj, where the five-year-old child caused a sensation, the local press reporting on the event with admiration.[294]

Also, in Sebeș the two brothers were admired for the astonishing manner in which they performed duet arrangements of the *Zampa* overture, as stated by the priest Joseph Filtsch himself in

---

[292] Ibid., p. 6.
[293] Ibid., p. 6.
[292] *Erdélyi Hiradó*, Tuesday, 2 June 1835, p. 1-2.

a letter addressed to his friend, the lawyer Friedrich Müller, in 1836. In this letter, in which he sought advice regarding Carl's future, we also learn that Josef was admired by those who heard him play the piano.[295]

In any case, Josef wished to settle in Vienna, at least for a time; consequently, the idea of sending Carl to the Imperial capital to study also took root in the mind of the priest Filtsch. However, a guardian was needed to assume responsibility for the child's education and maintenance, as Vienna was not an inexpensive city.

In her doctoral thesis titled *Child Prodigies in European Concert Life between 1791 and 1860*, Yvonne Amthor, in a comparative analysis of the context of family decisions regarding Carl Filtsch and another child prodigy, the violinist Camilla Urso (1842–1902), highlighted the fact that in the girl's case, the entire family relocated to Paris, yet endured periods of severe poverty.

In Carl's case, the father understood that preventing him from leaving would have hindered his pursuit of a career as a professional musician; consequently, the parents decided to send the boy to Vienna under the guardianship of Count and Countess Bánffy, accompanied by his elder brother, Josef, in the role of mentor. Nevertheless, they too suffered, facing the loss of a son in the saddest manner possible, far from his parents and siblings.[296]

Moreover, it is difficult to conceive that a family which at that time numbered 13 members despite the fact that Joseph Filtsch's status as a priest in Sebeș ensured a certain degree of financial stability, could have survived in Vienna without other sources of income. Thus, on November 2nd, 1837, Carl and his father Joseph Filtsch, together with Count and Countess Bánffy, arrived in Vienna, followed a few weeks later by Josef.

The brothers resided in Vienna in the home of the Bánffy family, who entrusted Carl's musical education initially to Professor

[295] Amthor 2012, p. 296-297.
[296] Ibid., p. 221-222.

Friedrich Wieck, and subsequently to August Mittag, the piano teacher of the famous Sigismund Thalberg. Josef continued his activity as an unpaid trainee official at the Transylvanian Aulic Chancellery, while simultaneously contributing to his brother's interrupted scholastic education. Despite the hardships of his employment, Josef himself lamenting the attitude of his colleagues of "noble stock" at the Aulic Chancellery, for whom he often had to cover while they were occupied with activities specific to their noble status, but even so Josef enjoyed Vienna.

Reminiscing, he described the concert season of 1838, deeming it far superior to those of Paris, while regarding his social life, he was very active and surrounded by celebrities. In February 1838, he gave his first concert, organized by Countess Gallenberg on the occasion of Princess Hohenzollern's birthday, during which Josef performed accompanied on the cello by Professor Bauer, subsequently improvising on the piano.[297]

He recalls with nostalgia the very pleasant winter evenings spent at the home of Imperial Councilor Pipiz, where the elite of the Viennese world gathered for billiards and dinner; as well as Christmas Eve and New Year spent in the salon of Countess Bouxhoevden, a very skillful chess player with whom he often played, and who treated him like "a child of the house". At her table he had his own place, "[...] and I was never permitted to be absent, whether at balls or soirées. Together with her eldest daughter, later Countess von Lövenhielm, I often performed duets for piano and harp, on which she was a consummate virtuoso, while her youngest daughter, Hèlene, was one of Carl's play and dance partners".[298]

The year 1841 was one replete with achievements for Josef. At the beginning of the summer, the Pietro Mechetti publishing house

[297] Lindenau 1940, p. 42.
[298] *Apendix 1926*, p. 2.

in Vienna published his first composition, *Mélodies hongroises*,[299] in the summer of the same year, the brothers set off together with Countess Bánffy towards Transylvania on a tour of triumphant concerts, which we have detailed in Chapter 5 of the present work. The two were lavished with honors everywhere, but most importantly, the critics who described the concerts, although referring primarily to Carl, did not omit comparisons between the two brothers. Thus, they have provided us, across time, with a detailed description of the manner in which Josef played, even though in all those concerts, Josef served merely as an accompanist for his brother.

Following the Transylvanian success, in the autumn of 1841, the brothers returned briefly to Vienna, whence they departed for Paris, where Carl completed his musical education under the guidance of Frédéric Chopin, the most renown piano teacher of that time in the French capital. During their stay in Paris, they also paid a brief visit to Brussels in Belgium, where, upon the recommendation of the composer Giacomo Meyerbeer, Carl performed before the director of the Conservatory, François-Joseph Fétis, and before the sister of the Queen of Prussia. Josef, however, did not care for Paris at all, as he confessed in a letter addressed to his father, in which he expressed his longing for Vienna.[300]

Moreover, during the period spent in France, he was even on the point of losing his life, as we have demonstrated in a previous chapter. The only episode from France that Josef recalled with pleasure was the visit the brothers paid to the Duke of Bordeaux, whom the French Legitimists called Henry V, and regarding whom Josef stated: "[...] We felt so at ease with this prince that, had the eternal *Monseigneur* and *His Royal Highness* not disturbed the

[299] *Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, no. 186, Thursday, July 8 1841, p.1410.
[300] Szaunig 2008, p. 52-53.

impression, we would have believed ourselves to be among equals".[301]

In Paris, Carl appeared frequently at the musical *soirées* of high society salons; this period was considered by Bernhard Lindenau to be the moment when, as a musician, Josef receded completely into the background behind his brother. It is also to this period that Lindenau links the emergence of misunderstandings between Josef and Countess Bánffy, who, it seems, placed excessive demands upon Carl through performances at social events.[302]

In the summer of 1843, Josef and Carl spent two months in London, England, where Carl gave several concerts, including a performance before the young Queen Victoria. They subsequently departed for Vienna via Germany, intending to rest in Wiesbaden before their return to Vienna. However, even there, Carl was requested to perform, as was the case in Baden-Baden.

In November 1843, they returned to Vienna, where Josef became fully immersed in organizing concerts for his brother. In the winter of 1844, the scandal involving Countess Amalie Taaffé and the young Julius Benoni occurred, an event detailed in a previous chapter, after which Carl began to show clear signs that his health was severely deteriorating. In March, Josef accompanied Carl to Venice for the treatment he required. They spent the summer together in Sebeș, and in early October returned to Vienna, where Josef resumed his internship at the Aulic Chancellery, which had been interrupted since the early summer of 1841. Carl remained in Vienna until October 24th, 1844, when he returned to Venice for treatment, accompanied this time by Countess Bánffy. Carl reached his peak as an artist and composer in Paris under the guidance of his master, Chopin. However, unwittingly, alongside the musical instruction, Chopin also transmitted to him the insidious disease

[301] *Apendix 1926*, p. 6.
[302] Lindenau 1940, p. 45.

that claimed his life on May 11th, 1845, in Venice; the disease to from which Chopin also died four years later, on October 17th, 1849.

One of the first actions Josef undertook following Carl's death was to publish his brother's final three compositions: an *Impromptu* in G-flat, another *Impromptu* in B-flat minor, and *Adieu*, composed by Carl shortly before his passing.

Josef continued his work as a trainee court secretary at the Transylvanian Aulic Chancellery, and to assist with his living expenses in Vienna, he was awarded a monetary prize in the autumn of 1846. Josef's internship concluded in February 1848, when: "His Imperial and Royal Majesty has been pleased [...] to most graciously appoint the trainee official of the Royal Aulic Chancellery of Transylvania, Josef Filtsch, to the position of Honorary Court Official within the same institution".[303]

It is highly probable that his future father-in-law, Heinrich von Glotz, Captain of the "Baron Géramb" Hussar Regiment, intervened in his favor. Heinrich *Edler von* Glotz belonged to the lower nobility, and Josef, aged nearly 36, married his 20-year-old daughter, Marie Elisabeth Regine von Glotz (born in Brașov on December 11th, 1828), in Vienna on January 17th, 1849. The title "Edler von..." stems from the Germanic noble tradition and represented the lowest rank of nobility, usually granted to individuals who had distinguished themselves through exceptional service to the Emperor. Although it was a minor noble title, Josef was certainly well regarded in Vienna, such that Heinrich Edler von Glotz consented to the marriage of his young daughter to Josef, who possessed neither the status of even a minor noble nor wealth. For Josef, however, the marriage altered his status, including through the acquisition of landed property in Transylvania via this union. In 1863, when he was appointed among the royalist deputies to the

[303] *Wiener Zeitung*, no. 73, Monday, 13 March 1848, p. 331.

Diet of Sibiu, Josef Filtsch appears as "[...] former official of the Court Chancellery and landowner".[304]

Josef and Marie Filtsch had five children: one son and four daughters. The firstborn was the son, Emil Joseph Heinrich Filtsch, born on October 20th, 1849. He followed in his father's footsteps, being appreciated both as a First Class General Chancellor at the Ministry in Vienna, where he conducted his professional activity, and as a pianist; his obituary of 1921 mourned the loss of a man possessing both qualities.[305]

The other four children were daughters: Irène Filtsch (1855–1834 [sic]); Helene Filtsch (1861–1939), born in Vienna, whose godmother was Countess Bánffy; Henriette Filtsch, born in Vienna in 1867; and Moly Filtsch, about whom we know few details, though it is not excluded that she may have been born in Transylvania, like her sister Irène, during the period when the family resided in Sibiu. His wife, Maria Elisabetha Regine Filtsch, passed away on December 18th, 1903, at the age of 75, as a result of pneumonia.

The period spent in Transylvania, where Josef served as a high imperial official attached to the Gubernium of Transylvania in Sibiu, was a highly prolific one. He was already a mature artist; he played, to our knowledge, at least two instruments, the piano and the melophone, and established himself as a philanthropist, organizing concerts the proceeds of which were donated to charitable causes, such as those in Sibiu (1851) or Sebeș (1853).

In 1863, he was appointed as a deputy among the royalists in the Diet of Sibiu; he was subsequently elected a member of the House of Representatives in the Imperial Senate and, in 1865, a deputy in the Diet of Cluj. Following the establishment of the Austro-Hungarian Dual Monarchy, and likely also as a consequence of the passing of his parents, his father in 1860 and his mother in

---

[304] *Acten 1864*, p. 41-42.

[305] *Szaltzkamergutt-Zeitung*, year XXVII, no. 40, 2 October 1921, p. 2.

1868, he settled permanently in Vienna, continuing his activity as a civil servant.

The publication of the majority of his compositions is linked to the period spent in Transylvania, with the exception of the first among them, *Mélodies hongroises*, published in 1841. However, although he lived and worked in Sibiu, Josef published them in Vienna, the publishers being Pietro Mechetti and C.A. Spina, respectively. The 15 compositions were published successively between 1854 and 1860. Regarding their reception, in addition to the reviews by contemporary critics in the publications announcing their release, we are aware of two specific instances where his compositions were performed within the Transylvanian region. Thus, on September 23, 1853, during a concert featuring several amateur musicians organized in Sibiu, a young man performed Josef Filtsch's composition *Sons plaintifs d'un exilé* "[...] with diligence and precision [...]", the performer being called back for an encore.[306]

The second instance took place on February 13th, 1886, in Miercurea Sibiului, where the local Association of Romanian Women organized a ball, the program included Miss Maria Heyendorf, who made her debut with the idyll *La Clochette du village* by Josef Filtsch.[307]

Josef's concert activity differed from that of his brother Carl, as he was recognized primarily as an accompanist: "[...] I practice my own music only in the shadow of our experiences [...]", Josef declared.[308] We find him in the role of soloist only once during the period in which he accompanied his brother, when he performed at Princess Hohenzollern's birthday, accompanied on the cello by Professor Bauer,[309] however, after his brother's death, during the

[306] *Der Siebenbürger Bote*, no. 152, 26 September 1853, p. 764.
[307] *Familia*, year XXII, no. 6, 9/21 February 1886, p. 69.
[308] *Apendix 1926*, p. 2.
[309] Lindenau 1940, p. 42.

charity concerts held in the effort to raise funds for the hospital in Sibiu and the Evangelical Church in Petrești, he was the principal soloist, performing on the piano and the melophone.

During the period spent together with Carl in Vienna, Josef distinguished himself at the musical *soirées* he attended in the homes of members of high Viennese society, accompanying a series of artists of the time on the piano. Regarding this period, Josef stated: "[...] I often accompany the wonderful Jenny Lind, Freiherr von Schönstein, Titze, and Sulzer at Imperial Councilor Wittecsek's, and I play trios and the like with the virtuosos Jansa, Pechatsek, Merk, and Mayseder".[310]

Jenny Lind (1820–1887) was a celebrated opera singer of the era, known by the sobriquet "the Swedish Nightingale," while Carl Freiherr von Schönstein (1796–1876) was an official of the Court and State Council in Vienna, a prominent figure in Viennese society, and a singer possessing a tenor-baritone voice.[311]

Titze to whom Josef refers is Ludwig Titze (1797–1850), a soloist of the Vienna Court Orchestra,[312] and Sulzer is the celebrated Jewish cantor Salomon Sulzer (1804–1890), active in Vienna from 1820, where he reorganized the synagogue's liturgical singing, harmonizing it in accordance with the modern sensibilities of the time. He was also a professor at the Imperial Conservatory in Vienna, distinguished as a Knight of the Order of Franz Joseph and an honorary member of the National Academy of Santa Cecilia in Rome; widely recognized as the regenerator of Jewish liturgical music, he was known as the "father of the modern cantorate".[313]

The virtuosos whom Josef mentioned are: Leopold Jansa (1795–1875), violinist, composer, and professor at the University of

---

[310] *Apendix 1926*, p. 2.
[311] *ÖBL* 1999, p. 94.
[312] See: https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_T/Titze_Ludwig.xml (accessed 28.09. 2025).
[313] Singer-Adler 1901, vol. 11, p. 586.

Vienna; [314] Franz Pecháček (1793–1840), an Austro-German composer and violinist;[315] Joseph Merk (1795–1852), an Austrian cellist, a member of the Imperial Chapel from 1819 and a professor at the Vienna Conservatory from 1821;[316] and the last mentioned, Joseph Mayseder (1789–1863), an Austrian violinist and composer.[317]

The world Josef frequented from childhood was that of high society. From princes and princesses to high dignitaries of European courts, counts, and barons, all held him in high esteem, although during the period in which he accompanied his brother, it was Carl who stood in the center of attention. Tracing the course of Josef's life, it is easy to observe that he relinquished his own ambition, as well as his professional and artistic career, in favor of his younger brother, whom he loved, protected, and promoted to the best of his ability. Moreover, even after Carl's death, Josef continued the charitable work initiated by his brother, maintaining the series of donations to the association for the construction of the hospital in Sibiu and beyond. As he stated, all his ambition and vanity were laid at his brother's feet:

> "[...] the house of old professor Jaeger was the one from which I personally found it hardest to part, for the fact that one prefers to think of the place where one's vanity is satisfied was confirmed to be here again; I spent many hours here with Jenny Lind accompanying her in her wonderful singing, my personal fame; I had demonstrated my talent as an accompanist and, urged on by the great artist, I did not shy away from accompanying in song, performing Carl's compositions, some beautiful noblewoman, even on great occasions and at court, thus having my own style, which made me known abroad as a talented musician; after all, I had demonstrated that all my ambition was laid at the feet of my Carl".[318]

[314] Harten 2023.
[315] *ÖBL* 1978, p. 328.
[316] Wasielewski 1894, p. 143.
[317] Green 1985, p. 626.
[318] *Apendix 1926*, p. 7.

Permanently settled in Vienna, following the dissolution of the Transylvanian Court Chancellery, he continued his activity as a high royal official at various ministries in the Imperial capital. He passed away at the age of 81 on October 3rd, 1894, following a stroke, [319] in the family residence located in Vienna at Theresianumgasse No. 31st. [320] He left behind a music of the Romantic era: lyrical, graceful, and at times imbued with a sense of ephemerality.

[319] *EZAA-Wls.*, *Todtenbuch 1894*, inv. STB16, p. 283, no. 176, (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezeseAB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/STB16/?pg=283, accessed 29.01.2025).

[320] *Die Presse*, evening edition, year 47, no. 278, Wednesday, 10 October 1894, p. 4.

はじめに

「広い世界で芸術家や芸術的演奏について洗練された概念を抱いた者は、〔…〕相対性という長い梯子を一段一段降りていき、やがてセベシュへと辿り着かなければならない。そこにある、いたって質素な舞踏場で、6人のアマチュア奏者が『ロドイスカ』序曲を奏で始める。あまり洗練された芸術に慣れていなければ、こう言うかもしれない——『こんな小さな町にしては、それでも十分、いや驚くほどだ』と。

ところが、一人の紳士がピアノへと歩み寄り、華麗な前奏の後、『ルチアの主題によるタールベルクの幻想曲』を弾き始める。彼はためらうことも揺らぐこともなく、明晰で確信に満ち、力強く温かみがあり、純粋かつ優雅に、最後の音まで見事に弾き切ったのだ！これを聴いた後は、もはやセベシュのことなど頭になく、ウィーンやパリ——その芸術の都——のことを思わずにはいられない。ヨゼフ・フィルチュ氏の演奏芸術は、疑いなくそれらの都市から生まれたものなのだ。〔…〕」

セベシュ、1853年9月19日　ヨハン・ミヒャエル・メーケル（1818–1866）

本研究は、19世紀トランシルヴァニアの音楽界において重要な役割を果たした人物、ヨゼフ・フィルチュ（1813–1894）の伝記を、可能な限り忠実に再構築することを目的とする。

ヨーロッパ文化において彼は主に、セベシュが生んだ神童——ショパンが最も愛した弟子にして、ピアノの名手であり作曲家でもあったカール・フィルチュ（1830–1845）——の兄として、またヨーロッパ各地への旅に同行した人物として知られている。

1813年にオラシュティエに生まれたヨゼフは、音楽をはじめとする幅広い分野にわたる徹底した教育を受けた。その後、トランシルヴァニア宮廷官房の官吏、高位の王室官僚、トランシルヴァニア議会の議員を歴任し、さらにウィーンの帝国議会上院議員および下院議員も務めた。彼は最終的に家族とともにウィーンに永住し、1894年にその地で生涯を閉じた。

第一章「ルーツ——家族という背景」では、ヨゼフが生まれ育った環境と、幼少期の家庭的背景を分析する。この時代の経験は、彼の知的・職業的・芸術的発展に深く刻み込まれることになる。大家族の中に生まれたヨゼフは、両親から理論的な教育を施されただけでなく、音楽を日常的に身近なものとして与えられた。フィルチュ家の子どもたちは皆、幼い頃から音楽を学び、様々な楽器を演奏し、さらには作曲にも取り組むことで、それぞれの才能を開花させていった。

第二章「ヨゼフ・フィルチュの幼少期と形成期」は、ヨゼフが7歳からより良い教育を求めてシビウへと送り出された時期を描く。彼の後見はヴィルヘルム・フォン・コンラーツハイム男爵に委ねられ、その邸宅で8年間を過ごした。シビウでの日々は、フィリップ・カウデッラのもとでの高度なピアノ研鑽と深く結びついている。さらにその後、コンラーツハイム男爵とともにウィーンに滞在した数ヶ月の間には、ウィーン宮廷歌劇場の楽長カール・アウグスト・クレープスに師事した。この時期にはまた、シビウの劇場や私的な場でのピアニストとしての初めての公開演奏も行われた。

これらの演奏活動を通じて、ヨゼフは19世紀初頭のトランシルヴァニアでは極めて稀な人物たちと接触することになる。その中には、サー・ハドソン・ロウ——ナポレオン・ボナパルトがセントヘレナ島に流刑され没するまでの間、同島の総督を務めたイギリス人将軍——も含まれていた。この時期はさらに、帝国官吏となるためのヨゼフの勉学、そしてチュグゼルのバンフィ邸で過ごした夏にカタリン・バンフィへの恋心を抱いたエピソードも含んでいる。

第三章「カールとともにヨーロッパへ」では、弟に付き添いヨーロッ

パ各地を巡るヨゼフの姿を追う。焦点となるのは、弟の教育と健康に対するヨゼフの献身であり、彼はそのために自らの力と愛情のすべてを注いだ。デネス・バンフィ男爵と夫人ヨハンナの庇護のもと、カールはウィーンとパリでフリードリヒ・ヴィーク、アウグスト・ミッターク、フレデリック・ショパン、フランツ・リストに師事した。兄弟が、王侯貴族や欧州上流社会の面々が日常的に集うサロンの中で、絶えず自己を高め卓越しようと努め続けた姿も描かれる。本章ではまた、ヨゼフが当時の著名な芸術家たちとともにソリストまたは伴奏者として行った最初のコンサートも記録される。そして芸術家として、ヨゼフがしだいに弟カールの影へと完全に退いていく瞬間も描かれる。章は、1845 年 5 月にヴェネツィアで迎えたカールの悲劇的な死をもって閉じられる。

続く第四章では、1841 年夏にペストおよびトランシルヴァニアで行われた「ヨゼフとカール・フィルチュ兄弟のコンサート」を詳細に描く。これらの演奏においてヨゼフは主役のソリストではなかったものの、弟の伴奏者として舞台に立った。トランシルヴァニアの全メディアは兄弟の演奏を絶賛し、彼らをピアノの名手として後世に伝えるとともに、その高潔な人柄をも克明に記し、後世に刻み込んだ。兄弟はこれらのコンサートの収益をすべて慈善活動に寄付したのである。

第五章ではまた一節を割いて、1841 年にカールとともに開始された活動を継承するかたちで展開された、トランシルヴァニアにおけるヨゼフの慈善活動を扱う。ウィーンから一時的にトランシルヴァニアへ戻り、シビウのトランシルヴァニア総督府（グベルニウム）において帝国官吏として務める傍ら、ヨゼフはシビウとセベシュで慈善演奏会を開催した。この時期はまた、トランシルヴァニア議会における勅撰議員としての政治活動、およびその後のウィーン帝国議会上院議員としての活動とも重なる。1867 年以降、ヨゼフはウィーンに永住し、1894 年にその生涯を閉じるまでその地に留まった。

第六章「ヨゼフ・フィルチュの作品」では、アメリカ人作曲家・音楽学者フェルディナンド・ガジェフスキーの厚意により提供された、作品番号を持つ 8 つの楽曲を分析する。これらの作品は、2026 年にリリース

された萩原千代による CD『忘れられたロマン派の光耀——ヨゼフ・フィルチュの世界（1813–1894）』に収録されている。

おわりにでは、本書全 6 章の内容を総括する。ここでは、ヨゼフがコンサート活動を通じて共演した様々な芸術家たちについても紹介する——ジェニー・リンド、カール・フライヘル・フォン・シェーンシュタイン、ルートヴィヒ・ティッツェ、ザロモン・ズルツァーといったソリストから、レオポルト・ヤンザ、フランツ・ペシャーチェク、ヨゼフ・メルク、ヨゼフ・マイシーダーといった名手たちまで——。これらはヨゼフ自身が、長年にわたり伴奏者として共演した芸術家として名を挙げた、ウィーン音楽界を代表する人物たちである。これほどの業績を持ちながらも、本書が明らかにするのは、ヨゼフが最終的に自らの野望、職業的キャリア、および芸術家としての道を、自分自身よりも深く愛した弟のために犠牲にしたという事実である。

本書の執筆にあたり、必要な一次資料へのアクセスにご尽力くださり、本研究の遂行を可能にしてくださった方々に、ここに深甚なる謝意を表する。

ウィーン楽友協会のスピリドゥーラ・カツァロウ博士には、ヨゼフの娘イレーネ・フィルチュの手稿への閲覧を許可していただいた。同資料には、これまで知られていなかった父ヨゼフに関する情報が含まれている。リーズ大学図書館のメラニー・マディソン、ヘレン・プライス、ヌーマ・ステファンソンの各氏には、特別コレクションの利用に際して多大なるご配慮を賜った。フォルカー・ヴォルマン博士には、グンデルスハイムのトランシルヴァニア博物館が所蔵するフィルチュ兄弟に関する資料へのアクセスを仲介していただくとともに、希少な文献資料をご提供いただいた。

セベシュ市立「ルチアン・ブラガ」図書館のラウラ・エリカ・グツァ氏には、ドイツ語資料の校訂および翻訳を通じて、本研究の理解を深めるうえで重要な貢献をいただいた。また、本書本文の英訳にあたったマリア・トトイアヌ氏にも謝意を表したい。アルバ・ユリア「1918 年 12 月 1 日」大学およびセベシュ市立「イオアン・ライカ」博物館のカリ

ン・アンゲル博士には、数々のご助言、装丁デザインの制作、および本書執筆全体にわたる継続的なご支援に対し、心より感謝申し上げる。

最後に、カールおよびヨゼフ・フィルチュに関するすべてのプロジェクト——本書の出版を含む——を一貫して熱意をもって支援してくださった、セベシュ「ルチアン・ブラガ」文化センター所長ナディア・ディアナ・アルシン氏に深く感謝申し上げる。

第一章　ルーツ——家族という背景

司祭ヨゼフ・フィルチュ（1782–1860）の一家は、トランシルヴァニアの文化界において、際立った存在であった。一家の長ヨゼフ・フィルチュ（図 1）は、スリムニク（シビウ郡）の司祭トーマス・フィルチュの息子であり、自らもゲッティンゲン大学で神学を修め[1]、1807 年に課程を修了した。その後、シビウのエヴァンゲリカル・ギムナジウムで短期間教職に就き、1808 年末にはオラシュティエのルーテル福音教会において、ルーテル派主任司祭の職に就いた[2]。

1819 年以降、一家はガルボヴァ（アルバ郡）へと移り、1828 年からヨゼフが生涯を閉じるまでの間、セベシュにてルーテル派主任司祭および牧師として務めた。カロリーネ・フィルチュ（旧姓フレメル、1789–1868、図 2）と結婚した彼らの家族は、説によって異なるが、10 人[3]、11 人[4]、あるいは 16 人の子どもをもうけたとされており、その末子がカール・フィルチュ（1830–1845）であった[5]。

いずれにせよ確かなことは、司祭ヨゼフ・フィルチュが絶えず知的探求を続けていたということである。彼はドイツ語およびザクセン方言による詩集を出版し、スルル山への登山記録（1802 年）でも知られているが、とりわけ 1808 年にシビウで印刷された論文『ローマ帝国の滅亡と当時のヨーロッパ居住民の状況に関する考察』[6]によって名を残している。この綿密に考証された著作において、フィルチュはローマ帝国滅亡の原因を、移住民族の役割に重点を置きながら論じている[7]。

しかし、フィルチュ神父の探求は神学・歴史・文学にとどまるものではなかった。彼は確かな音楽的素養を持ち、それは一家がオラシュティエに暮らしていた時期に子どもたちへと受け継がれた。当時フィルチュ家にはすでに 6 人の子どもがいた。そのうちの 5 人に加え、家族が養子

---

[1] Wollmann 2011, p. 389.
[2] Szaunig 2008, p. 43.
[3] Lindenau 1940, p. 40.
[4] Irtel 1993, p. 10; Wollmann 2011, p. 389; Amthor 2012, p. 85.
[5] Andrews 1923, p. 14.
[6] Wollmann 2011, p. 389.
[7] Wolf 1977, p. 429

として迎えたスージ（ジュジャンナ・フュゼシ）という少女がいた。彼女は「全員がピアノを弾く、教養高く音楽を愛するこの大家族の中で、素晴らしい役割を果たした」[8]と記録されている。

子どもたちのほかにも、オラシュティエの司祭館（図 3–5）にはザクセン人やハンガリー人など多くの人々が集い、フィルチュ神父は彼らに無償で音楽を教えた。彼はピアノを購入し、子どもたちに毎日の練習を促した。神父が最も愛したのはハイドンの『天地創造』であった。1811 年の復活祭には、司祭の子どもたちがオラシュティエの聴衆の前で、このオーストリアの作曲家によるオラトリオ全曲を、ピアノと弦楽四重奏、フルートを伴って演奏した[9]。

このような、文化的・音楽的影響に満ちた環境の中で、マルティン・ヨゼフ・フィルチュは 1813 年に生まれた。父は子どもたちの教育、とりわけ息子たちの教育に絶えず関心を注いでいた。当時の支配的な観念に従えば、男子は一家の長となるべき存在であり、家族を養う手段を備えることが求められていたからである。もう一人の息子オイゲン・フィルチュ（？–1880）はベルリンで神学を修め、1838 年に卒業後シビウに定住し、ギムナジウムおよび地元の教員養成学校で教鞭を執った。1869 年からはシビウ郡のサカダテで司祭を務めた。父と同様、オイゲンの知的関心は広く、鉱物学にも及んでいた[10]。

司祭ヨゼフ・フィルチュが子どもたちの教育に関して下した決断は、決して場当たり的なものではなく、深く熟慮された末のものであった。そのことは、グンデルスハイムのジーベンビュルギッシェス博物館に保存された 1836 年 8 月 17 日付の手紙[11]が証明している。この手紙は友人の弁護士フリードリヒ・ミュラーに宛てたもので、兄ヨゼフより 17 歳年下のカールのウィーン行きについて相談したものである。

しかしこの手紙の中で、司祭が言及しているのはカールではなく、家族から愛称「ゼーピ」と呼ばれていた息子ヨゼフのことであった。

---

[8] Papp 1933, p. 99.
[9] Szaunig 2008, p. 43.
[10] Neagu 2018, p. 174.
[11] この手紙は Amthor 2012, p. 292-295 に掲載されている。

「〔…〕ゼーピとともに、カールは『ザンパ』序曲[12]の二重奏編曲を驚くほど見事に演奏する。年が明けたらウィーンへ行かせるよう勧められている。〔…〕私の考えでは、ゼーピ自身も相当な関心を集めるはずで、彼を絶えず称賛する人々もそう言っている。たとえ一人で行ったとしてもそうだが、年下の弟と二人で――トランシルヴァニア兄弟として――パリへ乗り込んでも、決して失敗はしないだろう。カーリについては、いずれにせよ二つの選択肢の中から決断を下さなければならない。一つは、ゼーピが 1 年後に一人でウィーンへ行き、カーリは学校に残って『オラ（時課)』や『ラウダ（賛歌)』といった、中世ヨーロッパの教会学校で行われた祈りや賛美歌の学習を学ぶ道である。これは華やかな道とは言えないかもしれないが、知的能力全般をしっかりと育み、音楽的才能をある程度磨くことで、なお十分な成果を収めることができ、しかも価値ある目標を達成するためのより確実な道でもある。ゼーピも若い頃に同様の決断を迫られ、この道を選んだが、後悔していない――私も同じ気持ちだ。」[13]

つまり、フィルチュ家における教育は綿密に計画されたものであった。司祭自身もこの道を歩み、年長の息子たちも同様であった。そして手紙の中で述べられているように、「後悔していない――私も同じ気持ちだ」と記されている。また、この手紙からは、ヨゼフが単独でウィーンへ赴く可能性も検討されていたことが読み取れる。司祭は、ヨゼフ一人であっても音楽界の関心を集めるであろうと確信していた。そして弟とともに赴くならば、「パリでさえ〔…〕失敗する恐れはない。」と記している。司祭は、自ら育て教育した子どもたちの能力と才能を深く理解していた。彼らの知的・芸術的な歩みは綿密に計画され、一歩一歩注意深く見守られた。司祭は生まれながらの才能だけでは十分ではないと考え、勤勉な努力と研鑽によってそれを補った。彼自身がそのようにして

[12] 『ザンパ』序曲は、フランスの作曲家フェルディナン・エロルド(1791-1833) が、1831 年に初演された 3 幕構成の喜劇オペラ『ザンパ、あるいは大理石の花嫁』のために作曲した交響曲である。

[13] Amthor 2012, p. 296-297.

人生で成功を収め、11 人の子どもたちに知的・芸術的発展に適した環境を与えながら育て上げたのである。

フィルチュ家において、音楽教育は名誉ある位置を占めていた。ペーター・ザウニックが記しているように、カールの兄ヨゼフは卓越したピアノの腕前を持っていた。そしてセベシュの司祭館の広々とした部屋には、フィルチュ家の奏でる音楽が絶えず響き渡った[14]。

先に述べた手紙に戻ると、司祭ヨゼフ・フィルチュは友人に対して、次のような選択肢を提示している。

「〔…〕もしカーリがゼーピとともにウィーンへ行くとすれば、現地で彼の父親代わりと母親代わりになってくれる人物が見つかることが絶対条件となる。その場合、さらに二つの選択肢が生じる。

a. カーリはウィーンに住みながら芸術の研鑽を積むとともに、学校に通うか、あるいは他の方法で科学や職業訓練の授業を受ける。

b. 条件が整えば、早い時期から兄とともに演奏旅行を始めることができる。その場合、父親としては——

1. 費用がほとんどかからない（たとえ多少かかるとしても）

2. まったく費用がかからない

3. あるいは収入さえ得られるかもしれない（11 人の子を持つ父親にとって、これはまことにありがたいことだ）！

〔…〕私はどうすればよいのか。この哀れな父親は？ カーリを行かせるべきか、それともここに留めるべきか？ もしカーリをここに留めれば、芸術家としての道を歩む試みは一切なくなり、ゼーピが与えてくれたこの機会と申し出を断らなければならない！ もしカーリをゼーピとともに行かせれば、芸術家の道が実を結ばなかった場合でも、いつでも『オラ』と『ラウダ』に戻り、生計を保障する職業に就くことができるのだから！」[15]

フリードリヒ・ミュラーがどのような助言を与えたかは定かではない。しかし二人の兄弟、とりわけ幼いカールは、父が手紙の中で示した道筋を忠実に歩んだ。それどころか、ウィーン、パリ、ブリュッセル、

[14] Szaunig 2008, p. 43.
[15] Amthor 2012, p. 297-298.

ロンドン、ペストといったヨーロッパの大都市をはじめ、帝国内およびトランシルヴァニアの数多くの都市——クルージュ、シビウ、ブラショフ、セベシュ、オラシュティエを含む——でもコンサートを開催した。

息子たちの活動が収入をもたらすかもしれないという司祭の期待は実現しなかった。しかし当時の新聞や批評家が伝えるように、少なくともカールは行く先々で称賛を受けた。

さらに、この手紙の文面からは、ヨゼフ自身が弟のウィーンでの師事を支持していたことが読み取れる。「もしカーリをここに留めれば、芸術家としての道を歩む試みは一切なくなり、ゼーピが与えてくれたこの機会と申し出を断らなければならない！」と父は手紙に記している。

同じ手紙の中で、司祭ヨゼフ・フィルチュは友人に書物に関する依頼をしている。「〔…〕ところで、古書店でカプロヴィチの『コンシストリウム（宗務評議会）法学』[16]を一冊買ってきてくれないか。値段も教えてほしい！」[17]これはフィルチュ家の教育と知的価値への愛着と敬意、そして書物を愛する気質を改めて示すものである。しかもこの依頼された書物は、当時すでに 181 年前に出版されたものであった。

[16] これはおそらくベネディクト・カルプツォフの著作『教会法学あるいはコンシストリウム法学——ザクセン選帝侯領最高教会評議会および宗務裁判所において審議・熟議・裁決された事項と問題に関する簡潔な定義集。神法・教会法・市民法・教会法令・教会規則に基づき、選帝侯の勅令・布告・回答によって確認されたもの』（ライプツィヒ、1655 年）を指すと思われる。
[17] Amthor 2012, p. 297-298.

第二章　ヨゼフ・フィルチュの幼少期と形成期

ヨゼフ・フィルチュの人生と音楽的な成長の軌跡は、ヨゼフ自身によって、娘イレーネ・アンドリュース（1855–1943）を通じて伝えられている。イレーネはセベシュの神童カール・フィルチュ——自らの叔父——について著作を残した人物であり、その序文において、執筆に使用した資料を入手した経緯を次のように記している。

> 「愛する母を葬り、母が大切にしていた私室へと戻った私たちは、テーブルの上に様々な家族の形見が置かれているのを見つけた。それぞれに子どもたちの名前が記されており、その中に、赤いリボンで結ばれた年月を経て黄ばんだ手紙の束があり、私の名前が書かれていた。——母は60年もの間、それを大切に保存していたのだ。それは父から祖母へ宛てた手紙であり、弟の天才的な才能が父を偉大な人物たちと深い関わりへと導いた時代のものであった。〔…〕」[18]

1926年、イレーネはドイツ語で書かれた自著の手稿をウィーン楽友協会（Gesellschaft der Musikfreunde in Wien）の文書館に寄贈した。1923年にニューヨークで刊行された英語版は、ドイツ語原文を抄訳したものであり、原文にははるかに多くの情報が含まれている。その中には父ヨゼフ・フィルチュの短い伝記も収められており、この事実はイヴォンヌ・アムトールによって指摘されている[19]。

ドイツ語手稿の別綴じ部分には、「ウィーンでの体験への補遺　1838年——ヨゼフ・フィルチュ兄の伝記より（Apendix zu den Erlebnissen in Wien 1838 – aus der Biographie des Bruder's Josef Filtsch）」[20]と題された7ページにわたるタイプ打ちの文書が含まれており、一人称で記された兄弟の体験に関する情報が収められている。このことから、イレーネがこの補遺を作成するにあたり、前述の手紙に加えて、父ヨゼフが記していた可能性のある日記を参照したと推測することができる。この文書の中でヨゼフは、兄弟が経験した一連のエピソードを語り、最終部では自ら

---

[18] Andrews 1923, p. 13.
[19] Amthor 2012, p. 85.注 78.
[20] 付録 1926, p. 1-7.

の伝記に関わるいくつかの側面を明かしている。さらにイレーネ自身も次のように述べている。

> 「1841 年から 42 年にかけて、父はカールの生涯に関する記録を書き留めた。それはウィーン科学アカデミーの会員となった著名な学者・詩人シュラーの強い勧めによるものであった。私はこの記録を自らの著述に活用した。〔…〕」[21]

ヨゼフがピアノの学習を始めたのは 1818 年、5 歳のときであった。その師は、16 年後の弟カールの場合と同様に父親であり、2 年間指導を受けた。1820 年、7 歳になったヨゼフはシビウへと送り出され、ヴィルヘルム・フォン・コンラーツハイム男爵（1805–1883）[22]の家族のもとで 8 年間を過ごした。シビウへの移住は、幼いヨゼフの就学を目的としたものであったと考えられる。当時一家はガルボヴァに住んでいたが、シビウではより良い教育を受ける機会があったのである。シビウでは様々な教師のもとでピアノの指導を受けたが、ヨゼフ自身が名前を挙げているのは「指揮者ガンデッラ」ただ一人であり、彼は 1 年後に世を去った[23]。

ドイツ語手稿の補遺においてヨゼフが記したこのピアノ教師の名前は、おそらく誤記であったと考えられる。「指揮者ガンデッラ」とは、モラヴィア出身のフィリップ・カウデッラ（1771–1826）以外には考えられない。カウデッラはもともとウィーンにピアノ教師および楽長として定住していたが、1814 年にトランシルヴァニアへと移り、まずクルージュでヴェッセレーニ家の音楽教師を務めた。1817 年からはシビウに移り、市内の三位一体ローマ・カトリック教会の聖歌隊指揮者を務める傍ら、エヴァンゲリカル・ギムナジウム[24]でも音楽教師として働いた。

コンラーツハイム男爵の邸宅に住み、男爵の庇護を受けた幼いヨゼフは、男爵の後援によって市内各地の音楽愛好家たちの邸宅で演奏を披露

---

[21] 同上、p. 6.

[22] 同上、p. 4.

[23] 同上、p. 4.

[24] Philippi 2006, p. 57; Türk 2020, p. 185.

した。そして若年ながらも、多くの若い生徒たちに無償で指導を行う教師となった。

> 「〔…〕かつて私はシビウの劇場で、慈善目的のためにカルクブレンナーの変奏曲を演奏し、大変好評を博した。その結果、若年にもかかわらず多くの音楽愛好家の家庭に迎え入れられ、才能ある人々に無償でレッスンを行った。」[25]

シビウ時代に特筆すべきは、当時の人々から憎まれると同時に賞賛もされた人物、サー・ハドソン・ロウ（1768–1844）との思いがけない出会いである。セントヘレナ島の元総督であった彼は、「ナポレオンの看守」と呼ばれていた。この出来事はヨゼフの娘イレーネによって回想されており、彼女はこう述べている。

> 「父の最も印象深い思い出の一つは、サー・ハドソン・ロウのために演奏したことであった。〔…〕ロウはあの偉大な流刑者への苛酷な扱いに対する全世界からの非難に反論すべく、ヨーロッパ各地を旅していたのだ。」[26]

この異色の出会いについて、ヨゼフ自身はそれが 1820 年代に起きた出来事であるとしか記していない。しかし当時の新聞報道および外交記録から、この出来事は 1825 年末から翌年初頭にかけて起きたと推測することができる。ブラチスラヴァのある新聞は、1825 年 12 月 3 日にイギリス人将軍でセントヘレナ島元総督、当時はセイロン総督在任中のサー・ハドソン・ロウが、パリを発ちコンスタンティノープル経由でウィーンに到着したと報じている[27]。帰路においても同じルートを辿ったロウの動向は、1826 年 2 月 14 日に諜報員クロイヒェレイによって送られた外交報告書に記録されており、ブカレストへの立ち寄りが確認されている。

> 「サー・ハドソン・ロウが〔…〕滞在しているとの知らせが届いた。将軍はその日のうちに私と面会した。6 日には再び将軍と面会し〔…〕、8 日の朝、この一風変わった人物は馬に乗ってコンスタンティ

[25] 付録 1926, p. 4-5.
[26] Andrews 1923, p. 15.
[27] *Städtische Pressburger Zeitung*, 第 100 号、1925 年 12 月 20 日（火曜日）、 p. 1340.

ノープルへと発った。ボナパルトの多くの支持者や崇拝者たちは彼を快く思っておらず、この状況がおそらく、この将軍の過度な強欲さに関する逸話を生み出す一因となったのであろう。」[28]

トランシルヴァニアの新聞はシビウにおける将軍の滞在を報じなかったが、ヨゼフの記述からその詳細を知ることができる。ヨゼフによれば、サー・ハドソン・ロウは自らの功績に対する評価を求めてヨーロッパ各地を旅し、シビウに立ち寄った際には、市内で唯一英語を話せる人物であったポップのもとに滞在したという[29]。

ヨゼフが言及した「ポップ」とは、ゼノヴィエ・ハジ・コンスタンティン・ポップ（1785–1866）に他ならない。その家族はシビウで貿易会社を営み、大きな成功を収めていた。ゼノヴィエはウィーン大学で商業を学び、1827 年末に母親が亡くなった後はウィーンに定住し、1834 年からはオーストリア国立銀行の頭取にまで昇り詰めた[30]。

シビウ中心部に位置するポップ家の邸宅において、13 歳のヨゼフは、主人が来賓のために催した夜会で演奏するよう招かれた。両親とともに出席した彼は、そこで起きたある微笑ましいエピソードを語っている。

「〔…〕ナポレオンの従者ヴェルナーという人物が、セントヘレナでのナポレオンの生活や、看守役のサー・ハドソン・ロウについて、父に多くの話を聞かせ、また将軍夫人ベルトラン伯爵夫人のレシピで母を喜ばせた。夫人はナポレオンのためにこれらの料理を作っていたと伝えられていた。その一つが子豚の丸焼きで、小さなキュウリ、リンゴのスライス、卵、その他様々なものが詰め込まれていたが、とても食べられるものではなかった。しかしナポレオンはそれを美味しいと感じていたという。料理が運ばれてきたとき、その匂いがあまりにもひどく、若者たちは皆逃げ出してしまった。そして父は疑わしげに小

[28] Hurmuzaki 1897, p. 339-340, 文書番号 CCCCIII（449 番）。
[29] 付録 1926 年, p. 5.
[30] Abrudan 2020, p. 26-29.

声で『プラ・エクストラオルディネール（並外れた一品)』とつぶやいたのだった。」[31]

ヨゼフはコンラーツハイム男爵の邸宅に住んでいた期間を通じてピアノの研鑽を積み続けたが、やがて見逃すことのできない機会が訪れた。男爵はウィーンへ赴く必要が生じ、ヨゼフの才能にふさわしい師を見つけるべく、彼を伴って旅立ったのである。このエピソードについて、ヨゼフは次のように語っている。

「〔…〕コンラーツハイム男爵はヴァクスマン伯爵に従い、ザクセン民族の権利をウィーンで主張する使節団に加わった。私もともに連れて行かれ、現地ではチェルニー[32]に師事させようとした。かの有名なリストの師である大家を訪ねると、彼はフランネルのコートを着て眼鏡をかけ、書き物机で作曲に没頭していた。私が明らかに邪魔をしてしまったことは、その表情から見て取れた。彼は個人レッスンには応じないと言った——それは彼がかつて誰に対しても行ったことのないことであった。」[33]

チェルニーに断られたため、別の教師を探すこととなった。ヨゼフが説明しているように、「個人レッスンには応じなかった」とは、集中的な指導を意味していた。ヨゼフがウィーンに滞在できる期間はわずか 5 ヶ月に限られており、コンラーツハイム男爵はヨゼフに集中的な指導を受けさせることを望んでいたが、チェルニーのもとではそれが叶わなかったのである。次に白羽の矢が立てられたのは、アントン・ハルム[34]であった。

「当時名高いハルム教授においても、わずか 5 ヶ月という短期間での指導という条件は受け入れられなかった。〔…〕結局、王立宮廷歌劇場（K.K. Hofoper）の楽長であり、後にハンブルクの音楽オーケスト

[31] 付録 1926, p. 5.

[32] カール・ツェルニー（1791–1857)、オーストリアの作曲家・ピアニスト・ピアノ教師。ヨハン・ネポムク・フンメル、アントニオ・サリエリ、ルートヴィヒ・ヴァン・ベートーヴェンに師事し、フランツ・リストの師としても知られる。

[33] 付録 1926, p. 4.

[34] アントン・ハルム（1789–1872)、オーストリアのピアニスト・作曲家。ユリウス・エプシュタインおよびステファン（イシュトヴァーン)・ヘラーの師。

ラの監督となる作曲家クレープス[35]が、レッスンを引き受けることに同意してくれた。」[36]

クレープスがヨゼフの希望通り、すなわち集中的な指導を引き受けることに同意したという情報は特に重要である。カール・アウグスト・クレープス（1804–1880）はニュルンベルク出身で、ウィーンに滞在したのはごく短期間であった。彼は 1826 年 4 月 1 日から 1827 年 3 月 27 日まで、現在のウィーン国立歌劇場の前身であるウィーン宮廷歌劇場の楽長を務め、その後ハンブルク国立歌劇場の監督職を受けてウィーンを去った[37]。この情報は実質的に、ヨゼフがピアノ研鑽のためにウィーンで過ごした 5 ヶ月の時期を示している。すなわち 1826 年 4 月から 1827 年 3 月にかけて、およそ 14 歳の頃のことである。

この期間を通じてヨゼフは目覚ましい進歩を遂げ、その演奏は当時の著名な人物たちの称賛を集めた。アウグスト・ミッターク（1795–1867）[38]はヨゼフをフランツ・リストと比較して称賛したが、ミッタークはジギスムント・タールベルク（1812–1871）[39]のピアノ教師としても知られる人物であった。

「〔…〕数週間後には、私の演奏、とりわけトリルが非常に滑らかになっていた。ある夜、ラドショヴィッツ将軍の邸宅での集まりに、ヴァッペンフェルト中尉に伴われて出席した際、弟子のタールベルクによって名声を得たピアノ教授ミッタークが私の肩を叩き、私のトリルは神童リストのそれよりも美しいと言ってくれた。」[40]

---

[36] 付録 1926, p. 4.
[37] Grieb 2007, p. 846.
[38] アウグスト・ミッターク（1795–1867）、ドイツ出身のピアニスト・教育者・ファゴット奏者。
[38] カール・アウグスト・クレープス（1804–1880）、ドイツのピアニスト・作曲家・指揮者。ウィーンおよびプラハの音楽院で教授を務めた。
[39] ジギスムント・タールベルク（1812–1871）、オーストリアの作曲家・ピアニスト。モーリッツ・フォン・ディートリヒシュタイン侯爵（1775–1864）とマリア・ユリア・ビデスクティ・ド・イップの非嫡出子。
[40] 付録 1926, p. 4.

ウィーンへの最初の旅を終えたヨゼフは、家族の伝統に従って学業を続けるべく、トランシルヴァニアへと戻った。ギムナジウムを修了した後、クルージュで法律を学び、その中にはミクローシュ・ヴェッセレーニ（1796–1850）も教授の一人として含まれていた。その後シビウに移り、1834 年に最終試験に見事合格した。この時期についてヨゼフは次のように語っている。

> 「クルージュでは、私はしばしば使い走りをしていた。1834 年当時、ミクローシュ・ヴェッセレーニはクルージュ大学でよく知られた人物であり、私もそこで学んでいた。〔…〕シビウ大学での最終試験を終えた後、ヒーチュ上院議員の取り計らいにより、アイウド近郊のバンフィ家チュグゼル邸に招かれた。」[41]

チュグゼル（図 6）のバンフィ邸において、21 歳の新卒のヨゼフは、当時 23 歳であった邸主の娘カティ[42]に無償でピアノのレッスンを行い、彼女に恋心を抱いた。「彼女は私の生涯忘れられない初恋の一人であったが、後にケメーン家の当主夫人となった。」[43]とヨゼフは後に告白している。

シビウのザクセン法科大学は 1844 年に設立されたものであり、したがってヨゼフがシビウ在学中に通った機関ではない。しかし 1811 年以降、シビウのエヴァンゲリカル・ギムナジウムは最終学年において法律の基礎をカリキュラムに取り入れていた。これらの科目は特に、行政官としてのキャリアを目指す卒業生を養成するために教えられていた。当時の慣習によれば、こうした官吏はトゥルグ・ムレシュの王立法廷において 2 年間の実務研修を修了し、その後国民大学が実施する試験に合格することが求められていた[44]。

---

[41] 同上、p. 6.

[42] フェレンツ・バンフィ（1784–1839）とジュジャンナ・ゼイク・デ・ゼイクファルヴァ（1785–1865）の三子のうち次女、カタリン（1811–1886）は、マナーシュティレニのイシュトヴァーン・ケメーニ男爵（1811–1881）と結婚した。

[43] 付録 1926, p. 6.

[44] Tăvală 2021, p. 59.

ヨゼフ・フィルチュもこの道を歩み、トゥルグ・ムレシュで官吏見習いとなった。そこでヨゼフは自らの作曲と演奏によって大きな称賛を集め、音楽に関する事柄について頻繁に相談を受けるようになった。地元のジプシー楽団も彼のもとを訪れ、助言を求め、自分たちが練習中の最新の曲を披露した。また彼はトゥルグ・ムレシュで慈善演奏会を企画し、タールベルクやカルクブレンナーの作品とともに、自らの即興演奏を披露した。これは聴衆から大きな熱狂をもって迎えられた。ヨゼフは毎日演奏し作曲するピアノを深く敬愛していた。それゆえ、住居の湿気によってピアノの低音弦が切れてしまったとき、彼はその町を去ることを決意した。

> 「〔…〕私はしばしば、演奏を聴きに訪れる様々な人々に驚かされた。何度も、地元のジプシー楽団が深々とお辞儀をしながら、新たに練習を重ねた合奏曲について意見を求めに来た。またある時には、通りがかりに私の演奏を耳にしたクラスの生徒たちが、教師もろとも訪ねてきたこともあった。そこで慈善演奏会を企画しようという考えが浮かんだ。タールベルクとカルクブレンナーの作品に加え、最後に即興演奏を披露したところ、大変な好評を博し、セベシュの父のもとへ感謝の手紙が届き、私は町の恩人の一人に数えられた。ピアノは私にとって神聖なものであったため、湿気によって低音弦が切れてしまったとき、私はその町を去った。」[45]

しかし、研修期間を修了する前にトゥルグ・ムレシュを離れたことは、後に影響を残すこととなった。ウィーンで弟に同行していた期間中、彼は再び官吏見習いに任命された。今度は宮廷書記局においてであり、この研修は以下のページで示されるように、長年にわたって続くことになる。

[45] 付録 1926, p. 6.

第三章　カールとともにヨーロッパへ

第一節　ウィーンでのヨゼフとカール・フィルチュ

1830年、ヨゼフが17歳のとき、弟ヴィルヘルム・カール・フィルチュ（1830–1845）が5月28日にセベシュで生まれた。フィルチュ家のすべての子どもたちと同様に、カールも幼い頃から司祭館に漂う文化的な雰囲気の中で育った。兄ヨゼフと同じく、カールも音楽に満ちた環境の中で育った。父、兄弟、姉妹たち（義姉スージを含む）が皆ピアノを弾くセベシュの司祭館では、音楽が日常の一部として熱心に奏でられており、カールの才能はその中で早くから開花した[46]。ヨゼフの場合と同様に、カールも父親とヨゼフの指導のもとでピアノの第一歩を踏み出した。カールとヨゼフは「〔…〕驚くほど見事な」演奏を披露した[47]。

ヨゼフの娘イレーネによれば、カールは家族の16番目にして末の子であった。7歳で亡くなった兄の記憶に因んで名付けられたのは、両親が失った息子の空白を埋めようとしたからであった[48]。カール・フィルチュを研究した多くの学者たちは、司祭ヨゼフ・フィルチュの家族について言及する際、11人の子どもしか挙げていない。しかしイレーネがフィルチュ家の一員であったことを考えれば、彼女の主張を否定することはできない。当時の高い幼児死亡率を踏まえると、歴史研究で引用される11人とは、ある程度の期間生存した子どもたちであった可能性が高い。さらに同じ資料によれば、カールは幼少期にセベシュでコレラ[49]の流行に見舞われ、命を落としかけたという。コレラは当時広く蔓延していた病であった。

司祭ヨゼフ・フィルチュは知人たちの勧めにより、カールをクルージュ音楽院に連れて行った。そこで5歳の幼いカールは大きな話題を呼んだ。新聞『エルデーイ・ヒーラドー』は彼を「神童」と評した[50]。

---

[46] Lindenau 1940, p. 40.
[47] Amthor 2012, p. 296.
[48] Andrews 1923, p. 14.
[49] 同上、p. 14.
[50] Bălan 1970a, p. 114.

「〔…〕その少年はまだ5歳にもならず、小柄ながら均整のとれた活発な体つきをしており、創造的な精神を宿す大きな黒い瞳を持っている。父親のもとでピアノを習い始めて約1年、難しい曲を最も正確なリズムで、一切の誤りなく演奏することができる。〔…〕ハンガリー語とドイツ語を話す。しかしこの天才的な子どもの最も驚くべき資質は、その音楽的聴覚である。音楽協会がベートーヴェン交響曲第5番の楽章を演奏している間、彼に調性を当てるよう求めたところ、毎回正確に言い当てた。〔…〕鐘の音の音高さえも聴き分けることができる。ある調で曲を弾いた後、自ら別の調で試みる。〔…〕その精神の沈着さは並外れており、常に落ち着き払い、決してひるむことがない。まさに創造的な精神の証である！——彼の名はカール・フィルチュ。父はトランシルヴァニア、セベシュのザクセン系ルーテル派司祭ヨゼフ・フィルチュ氏。これほどの才能を持つ子どもを授かったことを、氏は誇りとして然るべきである。幸運を祈りつつ、これ以上の助言はない。もし息子の偉大な才能を自らと祖国の喜びとしたいのであれば、できるだけ早く真の師のもとに預け、その後ウィーンまたは他の大都市へ留学させるべきである。才能が誤った方向に導かれたり、その発展が取り返しのつかない損害を被ったりすることがないように。」[51]

この出来事に加え、家族は知人たちからさらなる励ましを受けた。また、1836年8月17日付の司祭フィルチュから友人フリードリヒ・ミュラーへの手紙が示す通り、ヨゼフ自身がカールをウィーンへ送りピアノを学ばせることを提案していた。1837年春、皇帝はトランシルヴァニア議会をシビウに召集し、これがカールの才能を世に示す好機となった。父はカールをシビウに連れて行き、6歳の幼い子どもは4月17日に演奏を披露して聴衆を驚嘆させた。聴衆の中にはハプスブルク家の大公をはじめ、議会の議員たちも列席していた[52]。

[53]この出来事からほどなくして、カールはウィーンへと旅立った。カ

[51] *Erdélyi Hiradó*, 1835年6月2日（火曜日）、 p. 1-2.
[52] Bălan 1970a, p. 114.
[53] Papp 1933, p. 99.

ールの教育はデネス（ディオニス）・バンフィ男爵と夫人ヨハンナ（ジャネット）に委ねられた。バンフィ家はフィルチュ家と良好な関係を保っており、カールを自らの費用で教育することを申し出た[54]。こうしてカールはバンフィ家とともにウィーンへと旅立った。ドイツ系出身の夫人ヨハンナ——ルートヴィヒ・シリング・フォン・カンシュタット男爵とカタリーナ・フォン・シリング[55]の娘——は、男爵とともにこの聡明で愛らしい子どもに深く心を寄せ、わが子同然に接した。

ウィーンへの最初の旅において、カールは 1837 年晩秋に父とともにセベシュを発った。姪のイレーネは、カールが 12 歳のときに書いた日記を引用しながら、彼らが経験した道中の出来事を描き伝えている。

> 「父とともに故郷を離れたとき、私はまだ 7 歳になったばかりであった。二日間にわたる過酷な馬車の旅の末——その途中、私は馬車から落ちるという小さな災難に遭った。——ディオニス・バンフィ伯爵の別邸ジラウに到着した。広大な公園の中にそびえる城館で、非常に堂々とした邸宅であった。伯爵夫人が温かく迎えてくださったおかげで、郷愁の苦しみも幾分和らいだ。それでも私は、母、姉妹たち、兄弟たち、愛しい年老いた家庭教師、そして 9 歳の末の妹——私の小さな遊び相手——のことが恋しくてならなかった。」[56]

当時の交通事情は決して容易なものではなかった。旅の様子と辿ったルートをイメージしていただくために、カール・フィルチュの故郷の博物館に所蔵されている 1833 年刊行のヨーロッパ郵便道路地図を以下に掲載する（図 7）。当時の帝国には鉄道が存在せず、旅客も荷物も荷馬車や馬車で運ばれていた。ギラウで 3 日間休息した後、一行はウィーンへの旅を続けた。今度はバンフィ伯爵夫妻とともに、父とギラウへ向かったときの馬車とはまったく異なる快適な条件での旅であった。

> 「三日間の休息の後、私たちは数台の馬車に乗り合わせて長い旅へと出発した。一台の大きな馬車、まさに車輪の上の家とも呼ぶべき贅を尽くした快適な造りの馬車には、伯爵夫人と夫君、そしてそれぞれの

[54] Lindenau 1940, p. 41.
[55] Lindenau 1940, p. 41.注 1.
[56] Andrews 1923, p. 16.

秘書が乗っていた。もう一台の、やや小ぶりの馬車には、医師を兼ねた歯科医、侍女のシュタッケルベルク伯爵夫人、父、そして私が乗った。落ち着いて座ると、旅を楽しむ余裕が生まれた。馬車にはボタン一つで開く無数のポケットがあり、ビスケット、リキュール、様々な食べ物といった美味しいものが詰まっていた。父が教えてくれたところによれば、他のポケットにはドゥ・スタール、デュマ、ユゴー、ゲーテ、シェイクスピア、シラー、シャトーブリアン、ダンテ、ヴィルジリウの作品が収められていた。以前のように 16 日間ではなく、旅がわずか 6 日間で終わってしまったことが、惜しまれてならなかった。」[57]

セベシュを発って 11 日後にウィーンへ到着したカールは、日記に道中の小さな出来事を書き留め、子どもらしい率直さで、もうスパイスの効いた料理を食べなくて済むことへの喜びを記した。辛味と独特の香辛料で知られるハンガリー料理を、幼いカールはあまり好んでいなかったようである。

「青きドナウが両岸を流れ、美しい城や宮殿が立ち並び、その上に堂々たる王宮がそびえるペストは、世界で最も美しい眺めを誇る。〔…〕大河沿いの道は所々で素晴らしい景色を見せてくれたが、何事もない数日間の後、地平線に高い尖塔が現れ、美しい都ウィーンが栄光の夕焼けの中に目の前に広がったとき、私たちは心から安堵した！〔…〕どこへ行っても耐えなければならなかったあの恐ろしい香辛料を使わない料理を口にできたことは、何よりの救いであった。私たちが経験したアクシデントはただ一つ〔…〕橋の崩落による足止めで、200 台もの牛車が先に渡り終えた後、一種の渡し船で対岸へと渡ることになった。」[58]

ウィーン紙『ヴィーナー・ツァイトゥング』は、1837 年 10 月 26 日にトランシルヴァニアのセベシュ福音教会司祭ヨゼフ・フィルチュのウィーン到着を報じている[59]。ウィーンに到着した司祭ヨゼフ・フィルチュ

[57] 同上、p. 16.

[58] 同上、p. 16.

[59] *Wiener Zeitung*, 第 251 号、1837 年 11 月 2 日（木曜日）、 p. 1418.

とカールにとって、まず優先すべきことは少年のためのピアノ教師を見つけることであった。彼らはアウグスト・ミッタークに師事することを望んでいたが、ディートリヒシュタイン侯爵の仲介なしにはそれが叶わなかった。そのためカールのウィーンでの最初のレッスンはフリードリヒ・ヴィークによって行われた。これについてカールは次のように記している。

> 「毛皮のコートを脱ぐ間もなく、父と私は偉大なミッタークのもとへと急いだ。〔…〕しかしディートリヒシュタイン侯爵のおかげでようやく彼に会えるまでに、一週間が過ぎていた。〔…〕彼の弟子になる前は、ヴィークが私の面倒を見てくれた。彼は私をライプツィヒへ連れて行き、クララよりもさらに才能豊かな末娘とともに育てたいと思っていたが、その計画は実現しなかった。〔…〕私はタールベルクとリストととても親しくなった。そしてタールベルクとはディートリヒシュタイン侯爵の邸宅で一日を過ごし〔…〕中庭でむちを使って決闘ごっこをし、それから夜の 10 時までピアノを弾き続けた。私も弾かなければならず、とても眠かったので、『眠り』の主題で即興演奏をした。私はリストよりもタールベルクの方が好きだ。」[60]

イヴォンヌ・アムトールは、フリードリヒ・ヴィークが妻に宛てた手紙を引用している。その中でヴィークはカールと彼の演奏について述べ、少年がまだ専門的な指導を受けておらず、そのために誤った奏法を身につけてしまっていると指摘している。

> 「〔…〕たった今、王女たちが私どものもとを訪れた。トランシルヴァニアのルーテル派牧師の 7 歳の息子カール・フィルチュも一緒で、現在はバンフィ伯爵夫人の元で養育されている。〔…〕これまで見たことのない最大の音楽的驚異であり〔…〕超自然的な眼差しを持つ活発な少年だ。その音楽的才能は言葉では言い表せない。〔…〕あなたはこの子の母親になり、私は再び世界に驚くべきものを示そう。
>
> 〔…〕少年は正式なピアノ指導を受けていないため、すでに誤った奏法を身につけてしまっている。しかし彼は間違いなく天才であり、天上の変容を遂げたかのように何時間でも即興演奏をする。〔…〕明

[60] Andrews 1923, p. 17.

日、初めて彼を指導する。〔…〕少年は健康で自然体だ。伯爵夫人とホーエンツォレルン王女も私の教育方針に賛同している。〔…〕」[61]

ヴィークのもとで学んだ後、カールはウィーンで当時最も名高い和声学とピアノの教師であったジーモン・ゼヒターとアウグスト・ミッタークの指導を受けた[62]。

1837年末頃に母へ宛てた手紙の中で、カールは兄ヨゼフがウィーンへ来ることを知り、喜びを綴っている。

「〔…〕愛するお母さん、大好きだよ。ゼップもとても大切な人で、もし彼が来たら会えてとても嬉しい。そして彼がピアノを上手に弾くと皇后陛下に伝えるつもりだよ。〔…〕」[63]

それからほどなくして、兄ヨゼフもウィーンに到着した。しかし彼の旅はカールのような快適なものではなかった。ハンガリーの大平原プスタで吹雪に見舞われたのである。娘イレーネはその経緯を次のように語っている。

「ハンガリーの平原（プスタ）を旅することが常に快適であるとは限らなかった。——父の体験がそれを物語っている。父は巨大な二輪の荷車に乗り、四頭の馬に引かれて、ウィーンの商社の支配人とともに旅をしていた。その支配人は荷台に約100本のハムと舌肉を積み込んでいた。〔…〕大雪のため、荷車全体をそりの滑走板の上に載せ替えなければならなかった。するとまもなく、その荷車全体が崩壊し、乗っていた者たちは飛び散ったハムと舌肉の中で冷たい雪に埋もれてしまった。事故が収拾される前に夜が訪れた。狼やその他の野生動物が肉の匂いに引き寄せられるかもしれないという状況の中、弾薬の入っていない二丁のピストルだけが唯一の護身手段であった。結局ハムは無事に回収され、荷車はそりに載せ直され、一行はゆっくりと次の村へと向かった。そこで旅人たちは、ピストルに弾を込め、扉をバリケードで塞いで一夜を明かした。」[64]

---

[61] Amthor 2012, p. 170.
[62] 同上、p. 176.
[63] Szaunig 2008, p. 45-46.
[64] Andrews 1923, p. 16.注 2.

父である司祭ヨゼフ・フィルチュがカールとともにどれほどの期間ウィーンに滞在したかは定かではない。おそらくハンガリーの大平原での出来事を経てウィーンに到着した兄ヨゼフが来るまでの間であったと思われる。ヨゼフはカールの傍らに常に寄り添い、父親代わりの役割を担った。弟の健康と生活を見守りながら、中断されていた学業を継続させた。その後はカールのコンサートの準備や旅の手配も取り仕切った。ヨゼフ自身も優れたピアニストであり、カール・フィルチュとともに幾度となく公の場で演奏した[65]。ウィーンではフィルチュ兄弟はバンフィ伯爵夫人の邸宅に住んでいた。伯爵夫人はカールのことを「私の小さな子」と呼び、第二の母となった[66]。

ヴィクトル・パップは 1933 年にヨゼフについて次のように評している。

> 「〔…〕ヨゼフ・フィルチュは優れた音楽家としても知られていた。卓越したピアニストであり作曲家でもあった。彼は余暇のすべてを弟の指導に費やした。同時に、ミッタークというピアノ教師も少年を指導していた。ヨゼフ・フィルチュはあらゆる場面でカールを献身的な愛情で包み込んだ。彼らはバンフィ家の邸宅に一緒に住み、ヨゼフはカールの旅に同行し、秘書としての役割を果たし、急速に名声を高めていたカールとともに、コンサートで演奏することも多かった。」[67]

1837 年にヨゼフが弟とともにウィーンに滞在していたことは、批評家モーリッツ・ゴットリープ・ザフィールの記事によって間接的に裏付けられている。12 月 9 日付『デア・フモリスト』に掲載されたこの記事は、その後 1837 年 12 月 29 日付『デア・ジーベンビュルガー・ボーテ』に全文転載された。この記事の中でザフィールは、兄弟が招かれたウィーンのサロンで初めてカールに出会ったときの印象を描写している。カールはその場で、兄の作品を含むいくつかの曲を演奏した。

> 「数日前、私はここのあるサロンにいた。〔…〕芸術と学問が喜びをもって愛され育まれる場所である。〔…〕そこに小さな男の子が連れ

[65] Lindenau 1940, p. 41.
[66] 付録 1926, p. 1.
[67] Papp 1933, p. 99.

てこられた。〔…〕その子は小さなピアニストとして紹介された。〔…〕小さなオルフェウスはビロードのような音色の中を喜びとともに泳ぎ、短調の和声に歓喜し〔…〕全音と半音の魅惑の扉を叩く。〔…〕この小さな芸術家はまた、最も難しい曲のいくつかを暗譜で演奏した。その中には〔…〕『神よ、皇帝フランツを守り給え』の主題による『変奏曲』の演奏も含まれていた。これはここに同席している兄が作曲したもので、実に子どもらしい敬虔さと素朴さをもって演奏され、私に哀愁を帯びた喜びをもたらした。その主題は繊細な心を持つ者であれば誰の心にも感動的な共鳴を呼び起こすからである。一言で言えば、彼の演奏技巧は称賛に値する。〔…〕その音楽的な耳は驚異的で、遠くから打たれた音でさえ聴き分ける。この温かく生き生きとした出会いに、私は心から純粋な喜びを感じた。この希望に満ちた花が、芸術を育む都の陽光の下で見事に咲き誇ることを願い望む。しかし私はここに一つの願いを付け加えたい——この花が、単なる好奇心を満たすためだけに舞台に過度に晒されることなく、真の芸術に向かって静かに歩んでいくことを願う。」[68]

ウィーンでヨゼフは宮廷書記局に職を得た。この就職は、1838年10月に設立されたヘルマンシュタット音楽協会の記録によって裏付けられている。同協会は1839年にフィルチュ兄弟を名誉外部会員に指定し、「ウィーンの音楽家である神童カール・フィルチュ、およびその兄ヨゼフ、高位の王室官吏見習い」として記録している。[69]

ウィーンでの見習い勤務について、ヨゼフは「高貴な家柄」の同僚の代わりに仕事を引き受けなければならないことへの不満を漏らしている。彼らは自らの社会的地位に伴う様々な用務に忙しく、職務を怠っていたのである。

「私の職務についていえば、4時間で仕事を終えている。この宮廷でも他と同じく、家柄のない官吏が若い貴族たちの仕事を肩代わりしなければならないという慣習がなければ、もっとずっと楽なのだが。そ

[68] Saphir 1837a, p. 727; Saphir 1837b, p. 4; Schuster 1937, p. 8.
[69] Tobie 1969, p. 7.

の若い貴族たちは散歩や乗馬、あるいは身分に伴う様々な用務に忙しく、執務に専念することができないのだ。」[70]

こうした些細な不満があったにもかかわらず、ヨゼフはウィーンを気に入っており、この都市に心地よさを感じ、すっかり溶け込んでいた。彼は初めてのコンサートを行った。それは 1838 年 2 月 19 日にカールが父に宛てた手紙によって確認されている。

「最愛の、善き、尊き父上へ！兄のゼップと私は元気です。今日は私たちにとってとても良い日で、今日起きたことをすぐにお知らせしたく、父上にも喜んでいただけますように筆を執りました。今日はホーエンツォレルン王女のお誕生日で、ガレンベルク伯爵夫人がそのためにコンサートを催されます。そこで兄のゼップが多くの著名な方々の前で初めて演奏します。バウアー教授がチェロで伴奏してくださいます。その後、兄のゼップは即興演奏をします。バンフィ伯爵夫人が兄のゼップのために演奏の機会を設けてくださいました。私もバンフィ伯爵夫人とともに参ります。しかし今日は私の大好きなオペラ『ザンパ』が上演されているため、伯爵夫人はクララ・ヴィークに桟敷席を譲ってくださいました。私はクララ・ヴィークと先に劇場へ行き、その後ガレンベルク伯爵夫人のところへ向かいます。今夜がとても楽しみです。ゼップがどんな演奏をするか、今から気になっています。〔…〕」[71]

ヨゼフはウィーンの文化的な場において精力的に活動し、帝国顧問官ヴィッテシェクの邸宅で開かれるサロンにも参加していた。そこにはオーストリアのピアニスト・作曲家エドゥアルト・ピルクヘルト[72]も頻繁に出席していた。ピルクヘルトはヨゼフのことを「異端のプロテスタント」と揶揄した。オーストリア人は本来カトリックであったからだ。しかし彼の演奏を耳にすると考えを改め、ヨゼフを「敬虔な信者」と呼ぶようになった。もっともヨゼフ自身は、ピルクヘルトは「カールの良き

[70] 付録 1926, p. 2.
[71] Lindenau 1940, p. 42.
[72] エドゥアルト・マクシミリアン・ピルクヘルト（1817–1881、オーストリアのピアニスト・作曲家。1855 年よりウィーン音楽院教授。参照：ÖBL 1983, p. 94。

保護者」であったと強調している[73]。

ヨゼフはウィーンのコンサート・シーズンに深く感銘を受けており、その質はパリやロンドンをも上回ると評した。その例として、自ら足を運んだ1838年のシーズンを挙げている。この時期、ヨゼフはクララ・ヴィーク[74]——後のロベルト・シューマン夫人——、フランツ・リスト[75]、ジギスムント・タールベルクの演奏を聴いた。兄弟の好みは対照的で、ヨゼフはリストを、カールはタールベルクを好んだ。

> 「〔…〕1838年のコンサート・シーズンは、パリやロンドンを含めても、私がこれまで経験した中で最も輝かしいものであった。クララ・ヴィークの素晴らしい演奏の直後、リストは神と悪魔が一体となったかのような演奏で聴衆を圧倒した。続いてピアノ演奏の教皇タールベルク（ディートリヒシュタイン侯爵の息子）が、その優雅さ、洗練さ、正確さ、そして完璧無欠さをもって登場した。世界はリスト派とタールベルク派に二分され、私は前者に、カールは後者に属していた！ディートリヒシュタイン侯爵はタールベルクの父と呼ばれていた。実際にそうであったかどうかはともかく、多大な支援によってその名に十分値する人物であった。侯爵の特別な厚意により、カールはタールベルクの演奏をたびたび聴く機会を得るとともに、タールベルクの前で演奏する機会も与えられた。ある時、タールベルクはこう叫んだ——『私にはこれ以上うまく弾けない。リストも私もこの悪童に恥をかかされるだろう！』」[76]

1841年1月、カールは帝都ウィーンに集まった皇族および貴族の精鋭の前で、宮廷コンサートを行った。この出来事の詳細は、ヨゼフの記述によって伝えられている。ヨゼフはこの出来事を生き生きと描き出している。宮廷の絢爛たる雰囲気と礼儀作法、集まった上流社会の人物た

---

[73] 付録 1926, p. 42.

[74] クララ・ヨゼフィーネ・ヴィーク（1819–1896）、ドイツのピアニスト・作曲家。1840年よりロベルト・シューマン（1810–1856）の妻。

[75] フランツ・リスト（1811–1886）、ハンガリーのピアニスト・作曲家・指揮者。

[76] 付録 1926, p. 1.

ち、そして場の格式にふさわしく最も優雅に装ったカールが聴衆を驚嘆させた様子が、その記述から鮮やかに浮かび上がる。

「午後 8 時、宮廷の馬車が玄関先に待ち受けていた。小さなカールは、白いベストに黒いズボン、濃い紫のイートン・コート、幅広の白いイートン・カラー、黒い靴、白い透かし編みの靴下、バイロン卿風に整えた髪、そして白い手袋といういでたちで、落ち着いた様子で馬車に乗り込んだ。〔…〕金糸の装飾をふんだんにまとった二人の従僕に先導され、私たちは千本の蝋燭に照らされた舞踏場へと通された。古い王朝の肖像画が壁から私たちを見下ろしていた。私は窓の傍に立ち、都の賑わいに満ちた王宮前広場（ブルクプラッツ）の輝きを眺めていた。大空の光もまた、地上の輝きに溶け込んでいた。突然扉が開き、皇太后陛下がお入りになった。〔…〕父は 1817 年以来、皇太后陛下とご面識があった。皇帝フランツ 1 世と皇后陛下をトランシルヴァニアの彼の教区でお迎えする役を命じられたときのことである。

〔…〕宮廷の面々が続き、次いでメッテルニヒ、コロヴラート両大臣、シュヴァルツェンベルク、フュルステンベルク両元帥をはじめ多くの方々が、夫人を伴うこともなく参列された。エステルハージ伯爵夫人（私たちの友人）やバンフィ伯爵夫人も。〔…〕両陛下はフランス語で私たちにお声がけくださった（フランス語は宮廷および貴族のすべての家庭で話される言語であった）。皆が輪を描くように着席すると、小さなカールは静かに広間を横切り、立派なコンサート用ピアノの前に座った。最初の曲が終わると、聴衆全員が宮廷の礼儀作法に反して拍手を送った。即興演奏でプログラムを締めくくり立ち上がると、皆がこの子どもの周りに押し寄せた。カールはただ私を目で探し、いつものように私の反応を確かめようとしていた。やがてゾフィー大公妃が立ち上がり、カールの前に楽譜を置き、初見演奏を求めた。すると侍従が私に耳打ちした——『幸いなことに、これは彼が知っている曲ですよ！』と。しかし私はそれを否定し、居合わせた人々とともに、カールが本当に初見で演奏したことを聴衆に証明した。カールは皆に取り囲まれ、大いにもてはやされた。〔…〕お茶は高位の

廷臣たちが銀盆を運んで振る舞われ、ほどなくして両陛下がご退席になり、私たちは来たときと同じ馬車で帰宅した。」[77]

この出来事からほどなくして、1841年2月7日、カール・フィルチュはウィーンで初めての公開演奏を行った。このコンサートは「貴婦人協会」が音楽友の会ホールで開催した慈善演奏会であり、皇后の母君を含むウィーン社交界の最上層の人々が集まった。カールの演奏についてウィーンの新聞は次のように伝えている。

「〔…〕10歳の子どもカール・フィルチュ、ミッタークとランツの弟子は、ヘルツの『戴冠式幻想曲』とモシェレスの『練習曲』の驚くべき演奏によって師匠たちに名誉をもたらし、豊かな表現力、確かな制御力、および並外れた技術の熟達を示した。」[78]

カールはこのコンサートで完全な成功を収め、三度もステージに呼び戻された。喜びに満ちたカールは父に手紙を書き、とりわけ師のミッタークとヨゼフが自分の演奏に満足していたことを伝えた[79]。この体験を綴った手紙からは、演奏会の描写を超えて、ヨゼフが弟に寄せる深い愛着と気遣いが鮮明に浮かび上がってくる。

「初めて公の場で演奏したコンサートがうまくいったことがとても嬉しい。〔…〕ずっと傍にいてくれた兄も、そしてミッターク先生、レンツ先生、ゼヒター先生、その他の皆さんも、私の演奏をとても喜んでくれた！」[80]

5月21日、『デア・フモリスト』は、若き名手カール・フィルチュが後援者のバンフィ伯爵夫人とともにペスト経由でトランシルヴァニアへの旅に出発し、各地でコンサートを行う予定であると報じた。[81]

本研究では、兄弟がペストおよびトランシルヴァニアの各都市で共演したこの演奏旅行のために別章を設けている。1841年6月11日から9月28日にかけて、ペスト、セベシュ、クルージュ、シビウ、ブラショフ、オラシュティエで計13回のコンサートが行われた後、ヨゼフとカ

---

[77] Andrews 1923, p. 18.
[78] *Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, 第74号、1841年3月15日（月曜日）、 p. 543.
[79] Lindenau 1940, p. 43.
[80] Szaunig 2008, p. 47.
[81] *Der Humorist*, 第5年第101号、1841年5月21日（金曜日）、 p. 411.

ールはウィーンへと戻り、そこからパリへと旅立った。

ペストのある雑誌は、1841 年 11 月 15 日付『ヴィーナー・テアーター・ツァイトゥング』を引用しながら、フィルチュ兄弟がトランシルヴァニアで収めた成功を報じている。その焦点は当然カールに当てられていた。

> 「この将来有望な若き芸術家は先頃、故郷での芸術的な旅を終えた。〔…〕ペスト、シビウ、ブラショフ、クルージュ、オラシュティエで慈善目的のコンサートを開催した。その卓越した演奏はいたるところで最大の熱狂を呼び起こした。トランシルヴァニアとハンガリーのすべての新聞が彼らを称賛し〔…〕最も著名な音楽家たちと比較した。」[82]

同じ資料から、兄弟は 4 日以内にパリへ出発する予定であり、カールは「〔…〕その地で芸術の研鑽に力強く励む」ことになると伝えられている[83]。

パリへの出発は偶然に委ねられたものではなかった。兄弟がウィーンに腰を落ち着けて以来、バンフィ伯爵夫妻はこの瞬間に向けて彼らを着々と準備させていた。ヨゼフによれば、バンフィ家の邸宅では食卓でもサロンでも常にフランス語が話されており、わずか 1 年後にはカールがすでに優雅なフランス語を話せるようになっていたという。時に兄弟はフランス語の表現をめぐって激しく言い争い、伯爵に審判を仰ぐこともあったが、そこでヨゼフが常に正しかったわけではなかった[84]。

パリへ出発する前に、兄弟はウィーンの各サロンで一連のコンサートを行った。その中にはメッテルニヒ首相のサロンでの送別コンサートも含まれており、この機会に首相夫人がカールに金の印章指輪を贈った。この出来事はトランシルヴァニアの新聞にも報じられている。

> 「我らがトランシルヴァニア・ザクセン系の音楽家カール・フィルチュは、11 月 20 日にウィーンからパリへと旅立った。〔…〕忠実な兄ヨゼフ・フィルチュが同行しており、私たちの心からの祝福が二人とと

---

[82] *Jelenkor*, 第 103 号、1841 年 12 月 29 日、p. 425.

[83] 同上、 p. 425.

[84] 付録 1926, p. 1.

もにある。ウィーン滞在の終盤、この若き芸術家は国家宰相メッテルニヒ侯爵の前で演奏するという栄誉に浴し、侯爵夫人からその好意の証として貴重な金の印章指輪を贈られた。」[85]

このことはヨゼフ自身も次のように証言している。

「〔…〕ウィーンを発つ際、メッテルニヒ侯爵がカールに聖ゲオルギウスの金の印章を贈ってくださった。」[86]

第二節　フランス、パリにて

カールはパリに到着する以前から、フランスですでにその名を知られていた。パリの新聞『ル・メネストレル』は 1841 年 4 月のある号で、この小さなピアニストについて次のように絶賛して伝えている。

「トランシルヴァニア生まれの 10 歳の少年が、ウィーンで驚嘆と賞賛を呼び起こしている。彼はタールベルクやリストの幻想曲を明晰さ、正確さ、力強さ、および感情をもって暗譜で演奏するだけでなく、稀有な自在さで即興演奏をし、さらにはピアノの前に座らずに、芸術の大家たちも異を唱えないであろう作品を作曲する。この神童の名はカール・フィルチュ。最初の音楽教育は父親であるプロテスタントの牧師から受けた。生まれながらの気高さと音楽への情熱を兼ね備えたバンフィ伯爵夫人は、この子どもを自らの保護下に置くことを願い出て、これが叶えられた。かくして天は若きフィルチュに、天才の才能と、女性の姿をした守護天使という最も貴重な二つの贈り物を授けたのである。」[87]

1841 年 11 月 20 日、兄弟はバンフィ伯爵夫人とともにパリへと旅立った。この旅の様子はヨゼフが 11 月 29 日付で両親に宛てた手紙の中で簡潔に描かれている。

---

[85] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, 第 2 年第 95 号、1841 年 12 月 7 日、 p. 416.

[86] 付録 1926, p. 6.

[87] *Le Ménestrel. Journal de musique et de literature*, 第 8 年第 21 号、1841 年 4 月 25 日、 p. 3.

「私たちは馬車の許す限りの速さで、最も美しい土地を通り抜けながら、数日間でオーストリア全土を横断した。ザルツブルクではモーツァルトの未亡人を訪ねた[88]。〔…〕思い出と感謝の念に満ちた生き生きとした世界の中で、彼女が暮らしていたその質素さが私たちの心に深く刻まれた。広間にはモーツァルトが『ドン・ジョヴァンニ』と『レクイエム』の両方を作曲したピアノが置かれていた。」[89]

パリへの途上、一行はミュンヘンにも立ち寄り、そこで偶然にもロシア人ピアニスト・作曲家アントン・ルービンシュタイン（1829–1894）と出会った。当時ルービンシュタインは 12 歳で、カールより一歳年上であった。

「ミュンヘンでテーブル・ドート（定食）の食事をとっていると、隣に座った少年の活発さが私たちの目を引いた。誰かと召使いに尋ねると、モスクワから来た名高いピアニスト、ルービンシュタインだと教えてくれた。〔…〕夕食の後、二人は交互に演奏した。〔…〕」[90]

イヴォンヌ・アムトールによれば、フィルチュ兄弟はルービンシュタインと少なくとも二度出会っている。最初は 1841 年 11 月の上述の機会であり、二度目は 1842 年 9 月、ルービンシュタインがパリを訪れたときであった。この二度目の出会いについて、ヨゼフはバンフィ伯爵夫人に宛てた手紙の中で、少年の並外れた持久力には感銘を受けたものの、その演奏が自身の心には響かなかったことへの失望を率直に記している。[91]さらに、1842 年 2 月 16 日付でパリから両親に宛てた手紙の中で、ヨゼフは若きルービンシュタインに言及し、パリではさほど成功を収めなかったという事実を強調している。

---

[88] Andrews 1923, p. 51.
[89] Szaunig 2008, p. 51.
[90] 同上、p. 51.
[91] Amthor 2012, p. 90.

「そういえば、ルービンシュタインがウィーンで大きな反響を呼んでいると読んだが、こちらではそれほどの成功を得ていない。その理由をショパンに尋ねたところ、彼はこう答えた。――『それはね、パリの聴衆はあらゆる種類、あらゆる年齢の名手たちによって信じがたいほど飽和状態になっているのです。相対的な完成度ではもはや満足されない。それほど多くの名手が溢れているのだから。成功するには何か完璧なものが必要で、そうなって初めて人々に求められ、高く評価される』。ショパンは大小を問わずこれらの芸術家たちを知っており、彼らに対して公平である。しかし知性と解釈の才能においては、誰よりも私たちの小さなカールを高く評価している。それゆえカールは全身全霊で取り組み、レッスンを一度も欠かしたことがない。」[92]

両兄弟に多大な関心を寄せていたトランシルヴァニアの新聞は、パリ到着からわずか数日後に、カールが「〔…〕ボルドー公殿下の御前で演奏し、同様に最高の栄誉をもって迎えられた。」と伝えている。その結果、手厚い推薦を得て、パリにおけるショパン、デッサウアー、マイアベーアらの邸宅への扉が開かれた。[93]

パリではフィルチュ兄弟はアレクサンドル＝フランソワ・ド・ラ・ロシュフーコー伯爵（1767–1841）の邸宅に滞在した。これについてカールは両親に次のように書き送っている。

「〔…〕私たちはフォーブール・サン＝ジェルマンのラ・ロシュフーコー公爵のお屋敷に住んでいます。私は公爵の娘の一人とその弟と一緒に遊んでいます。〔…〕エラールがコンサート用ピアノを送ってくれましたが、今まで使用してきたピアノとは仕組みが違うので、慣れるまでには数週間かかりそうです。タールベルクも同じくらいかかったそうですが！」[94]

---

[92] Hedley 1962, p.216, No.186.
[93] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, 第 2 年第 95 号、1841 年 12 月 7 日、 p. 416.
[94] Andrews 1923, p. 21.

パリ到着から 4 週間後、兄弟はフレデリック・ショパン（1810–1849）を訪ね、ショパンはカールを弟子として受け入れた[95]。カールは週 3 回ショパンのレッスンを受け、バンフィ伯爵夫人がその費用として 60 金フラン（当時の熟練労働者の約 1 ヶ月分の賃金に相当）を支払った[96]。両親に宛てた手紙の中でヨゼフはこれを確認し、ショパンはすべてのレッスンを自宅で行っていたが、宮殿でのレッスンのみ例外で、その謝礼は 2 ルイ・ドール（約 40 フラン相当）であったと記している[97]。

1842 年のある時期、重い病を患っていたショパンが夏をパリ郊外で過ごすことになったため、兄弟はフランツ・リストにカールの音楽指導の継続を依頼した[98]。ヨゼフによれば、リストはカールを指導した期間中、謝礼を一切受け取らず、それを「〔…〕愛国的な義務と自らの名誉のために〔…〕」行ったという。一方ショパンは、例外なく暖炉の上に置かれた 20 フランを受け取っていた[99]。

この全期間を通じて、トランシルヴァニアの新聞はカールの成長と歩みに多大な関心を寄せ続けた。

> 「私たちの愛するカール・フィルチュはパリで音楽の研鑽を続けている。同行する兄ヨゼフ・フィルチュはフランス国王への拝謁の栄誉に浴し、12 月 30 日〔1841 年〕には国王陛下より宮廷舞踏会への招待を賜った。」[100]

1842 年 3 月 8 日、ヨゼフはパリから両親に手紙を送り、前日にアンリ・ヘルツ（1803–1888）の演奏を聴いたことを伝えている。ヘルツについて彼はこう述べている。

---

[95] Szaunig 2008, p. 51-52.
[96] Lindenau 1940, p. 45.
[97] Andrews 1923, p. 22.
[98] Amthor 2012, p. 188.
[99] Andrews 1923, p. 25.
[100] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Bote*, 第 1 号、1842 年 1 月 4 日、 p. 72.

「〔…〕その演奏は優雅で心地よく、愛嬌があるが、気品を欠いている。」[101]

1842年春、一つの悲劇的な出来事が起き、ヨゼフは危うく命を落とすところであった。当時の新聞はこれを「幸運な話」と題して報じた。5月7日、バンフィ伯爵夫妻はヨゼフとカールとともにヴェルサイユ宮殿を訪れ、パリ＝ヴェルサイユ間を鉄道で移動した。翌8日、国王の晩餐会に出席するため再びヴェルサイユへ行こうとしたが、伯爵夫人は汽車の切符を購入するのに必要な金額を持ち合わせていなかった。一行の財務を取り仕切っていた伯爵の侍医ヘルベルト博士はどこにも見当たらず、やむなく馬車でパリからヴェルサイユまで移動することになった。ヨゼフは汽車の切符を持っていたが、一瞬たりとも弟と離れることを望まず、鉄道で行く考えを断念した。馬車の中に十分な席がなかったため、彼は馬車の外枠に何とかしがみついて乗った。パリに戻ると、彼らは恐ろしい知らせを耳にした。

「〔…〕機関車の車輪が壊れ、客車が脱線した。鉄道の規則に従って車両は通常施錠されていたため、中に閉じ込められた人々121名が、無惨にも生きたまま焼死した。」[102]

この出来事は1842年6月22日付のウィーンの出版物『デア・フモリスト』にも掲載された[103]。悲劇的な事故を伝えたペストの新聞は、カールの成し遂げた進歩についても忘れずに記している。

「〔…〕パリでは著名なショパンの指導のもと、ピアノ演奏において日々ますます大きな進歩を遂げている。〔…〕その芸術的な輝きと豊かな精神的才能がさらに発展していくことを、確信をもって期待することができる。まだ公開コンサートは開いていないが、著名なレカミ

[101] Hedley 1962, p. 216, 第187号。
[102] *Múlt és Jelen*, 第55号、1842年12月7日、 p. 436.
[103] *Der Humorist*, 第123号、1842年6月22日、 p. 498.

エ夫人が主催したコンサートにおいて、シャトーブリアンをはじめとする数名のフランスの著名人を前に演奏し、聴衆の賞賛を博した。」[104]

同じ 1842 年、バルト出身のロシア人作家でピアニストのヴィルヘルム・フォン・レンツ（1808–1883）によって詳細に記述された出来事があった。彼はショパンがカールに行ったレッスンの一つに立ち会った人物である。ベルンハルト・リンデナウによれば、レンツは 1842 年秋にリストの推薦でショパンからピアノのレッスンを受けており、その際にカール・フィルチュと知り合ったという。これがショパンの周囲にレンツがいた経緯である。レンツはその後、ショパンとカール・フィルチュの関係およびレッスンについて複数の記述を発表した[105]。

フォン・レンツはヨゼフについて、あまり好意的とは言えない印象を記している。彼の目にヨゼフは、考えの乏しい人物として映っており、ショパンもまた彼を遠ざけようとしていたという。一方でショパンは時に、ジョルジュ・サンドや美しい女生徒たちをレッスンに招くこともあった。レッスン中、師はソロを一度に一曲ずつしか弾かせなかった。曲の内容のすべてはそれぞれのソロの中に含まれていると考えていたからである。ショパンはカールにホ短調協奏曲を教えており、第一楽章を完全に習得した後、全曲を通して弾くことを許した[106]。ここではフォン・レンツ自身に語らせることにしよう。

「彼〔カール・フィルチュ〕は暗譜で弾いた。彼がピアノで弾いた最初のトゥッティに匹敵するものを、私はかつて聴いたことがない！この小さな子どもは奇跡を起こした。——それは生涯忘れられない印象であった。ショパンは婦人たちに挨拶をして別れを告げた。彼は自分への称賛も他者への称賛も好まず、サンドだけが彼に抱擁することを

[104] *Múlt és Jelen*, 第 55 号、1842 年 12 月 7 日、 p. 436.
[105] Lindenau 1940, p. 45.
[106] Szaunig 2008, p. 54.

許されていた。その後、いつも小さなカールに寄り添っている兄と私に向かって、ショパンはこう言った。――『散歩に行こう』。それは逆らえない命令であったが、私は敬意を込めてお儀儀をしてこれを受け入れた。ショパンは小さなカールの手を取り、私は兄の後に続いた。兄は考えの乏しい人物と映っており、ショパンが彼を遠ざけたいと思っていることも歩き始めてすぐに察することができた。ショパンはシュレジンガーまでの長い道のりを、一言も発することなく歩き続けた。シュレジンガーに入ると、皆が席を立ち、敬意をもって彼を囲んだ。彼が来ることは滅多になかった。パリの慣わし通り帽子をかぶったまま、ショパンは穏やかな声でドイツ語の歌詞付きの『フィデリオ』（ベートーヴェン作）のピアノ譜を求めた。店員が丁寧に楽譜の埃を払い手渡すと、ショパンはそれをカールに差し出し、厳かな口調でこう言った。――『私はあなたに借りがある。今日は大きな喜びを与えてくれた。この協奏曲は私が幸福だった頃に作曲したものだ。親愛なる小さな友よ、この偉大な傑作を受け取ってくれ！生涯弾き続け、時には私のことも思い出してくれ！』カールは雷に打たれたように立ちすくみ、ショパンの手に口づけした。その場にいた私たち全員が感動した。ショパン自身も、その感動を隠せなかった。彼はすぐにガラス扉を抜け、リシュリュー通りへと姿を消した。〔…〕」[107]

1842年夏、フィルチュ兄弟はバンフィ男爵夫妻に同行してベルギーのブリュッセルを訪れた。作曲家ジャコモ・マイアベーア（1791–1864）がブリュッセル音楽院長フランソワ＝ジョゼフ・フェティス（1784–1871）宛てに書いた推薦状を携えており、その内容はトランシルヴァニアの新聞にも掲載された。

「先生、卓越した才能を持つ若きピアニスト、カール・フィルチュをご紹介させていただきたく存じます。彼はリスト、タールベルク、ショパンの作品をすべて見事に演奏するのみならず、深い音楽的感性を

[107] Lentz 1872, p. 283.

持ち、それぞれの作品の精神を忠実に表現いたします。ベートーヴェンおよびセバスチャン・バッハの作品を驚くべき様式で演奏するのを聴き、私は彼の将来の音楽的キャリアに最大の期待を抱いております。彼に寄り添うのは、いつも傍を離れない兄と、保護者である高貴なハンガリーの騎士バンフィ伯爵でございます。先生の御前で演奏できることを〔…〕切に願っており、ここにこの少年をご紹介申し上げる次第でございます。」[108]

[109]ブリュッセルではカールはプロイセン王妃の妹君の御前でも演奏した[110]。その夏にブリュッセルを訪れたピアニストたちの名簿を掲載したフランスの新聞は、リスト、タールベルク、ソヴィンスキ、プリューダンとともに、トランシルヴァニア生まれの 12 歳の子ども、若きカール・フィルチュの名を挙げ、パリでも演奏が予定されていると伝えた。

フランスの首都に戻ったヨゼフは 1843 年 1 月 10 日付で両親に手紙を書いている。

「ダグー伯爵夫人に招待を受けることができない旨をお断りする手紙を書いたところです。〔…〕というのも、私たちはロスチャイルド家のもとにおり、カールがそこでショパンと二台のピアノで共演するからです。〔…〕最近の夜会の中では、アポニー大使の邸宅での〔…〕そしてガリエラ公爵の邸宅でのものが特筆に値します。〔…〕カールが受け取った新年の贈り物の中には〔…〕エラール社から 3,400 金フラン相当のピアノが贈られました。これは、私たちが出発する二ヶ月前にウィーンへ送る予定です。」[111]

カールがパリで並外れた演奏を披露したことは疑いない。1842 年から 43 年の冬にかけて、彼はもはやバンフィ伯爵夫人の周囲における単

---

[108] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Bote*, 第 87 号、1842 年 11 月 4 日、p. 366.
[109] Klein 1920, p. 663.
[110] *Revue et gazette musicale de Paris. Journal des Artistes, des Amateurs et de Théâthres*, 第 9 年第 43 号、1843 年、 p. 423.
[111] Szaunig 2008, p. 57.

なる「神童」ではなく、目の肥えたパリの音楽界から熱烈に求められる存在となっていた。エラールは新年の贈り物としてピアノを贈り、カルクブレンナーは年齢を考慮すると、カールはリストより優れていると述べたとも伝えられている[112]。

パリ滞在中、ショパンのもとで学びながら、カールは数多くの私的な夜会で演奏した。その名声は着実に高まり、1843年春に頂点に達した。この時期、彼はショパンのお気に入りの弟子として公式に認められた。カールの肖像画は市内のほとんどの楽譜商に展示・販売され、1843年4月にはパリ音楽院でのコンサートで公式デビューを飾った[113]。

4月24日に行われたこのコンサートについて、ウィーンの新聞『新音楽時報』は「パリのピアニストたち」という欄でカールについて次のように記している。

> 「〔…〕今月〔4月〕24日、初めて公衆の前に登場した、〔…〕カール・フィルチュは12歳の少年で、18ヶ月前にここへ連れてこられ〔…〕ショパンの指導に委ねられた。彼について言えることは、天才であるということのみである。作曲と即興演奏における才能、ベートーヴェンとバッハの音楽への理解、および彼の前に置かれた数多くの多様な音楽作品の解釈は、最もシンプルで誠実な描写でさえ誇張に見えてしまうほどのものである。この幸運な少年には、輝かしい未来が待っている！」[114]

同じ春にエラールのサロンでカールが行った別のコンサートについて、アンリ・ブランシャールが次のように描写している。

> 「ショパン氏の弟子であり、すでに最も優れたピアニストの一人である若きフィルチュは〔…〕4月24日にエラール氏のサロンでコンサートを開催した。この音楽の夕べには、ショパンの教え子や関係者を中

[112] Lindenau 1940, p. 46.
[113] Amthor 2012, p. 191.
[114] *Neue Zeitschrift für Musik*, 第18年第38号、1843年5月11日、 p. 154.

心に多くの聴衆が集まった。彼はまず『ドン・ジョヴァンニ』の主題によるタールベルクの最新の幻想曲を演奏した。演奏者の身体的な力の未熟さから、作品の力強いパッセージのいくつかに十分な表現の深みが欠けていたとはいえ、カールは内なる力強さとでも呼ぶべきものを確かに持ち合わせていることを示した。さらに、軽快さと優雅さを必要とするすべてのパッセージ——序奏、セレナーデ、およびメヌエットの主題による輝かしくも難しいフィナーレ——は、魅力的な愛らしさをもって演奏された。続いてショパン氏のノクターンと練習曲を演奏したが、その様式はまるで師匠が公の場に代役を送り込んだのではなく、師匠本人の演奏を聴いているかのようであった。それほどまでに繊細で完璧かつ魅力的な演奏であり、そこに示された感情は深く芸術的なものであった。」[115]

カールが数々の成功を収めていたにもかかわらず、ヨゼフはパリを好んでいなかった。父に宛てた手紙の中で彼はこう述べている。

「〔…〕毎月曜日に開催される陛下の夜会には私たちも招待されており、そこではフランスの多くの著名人と出会う機会がある。しかしこうした気晴らしから離れると、再び倦怠感に囚われてしまう。ウィーンがとても恋しい。ここではすべてが気に入らない！くつろげる場所[116]が一つもなく、もし住まいを借りたとしても、家々の間が遠すぎて不便だろう。だからパリで私が最も楽しみにしているのは読書だ。それは心地よく良いことだが、そのためだけにウィーンから 300 マイルも旅する必要はないだろう。おそらくすべては、自らの意思で生きられるようになったときに好転するだろう。しかし、目の前に王宮の夜会[117]への招待状があるのに、こんなことを言えようか？神よ！いくつか出席したが、少しも楽しめなかった……自由よ、どこにある！独立

[115] Blanchard 1843, p. 150.

[116] « á mon aise »「居心地の良い」という意味のフランス語慣用句。

[117] Soiree 「夜会、晩餐会」という意味のフランス語。

よ、いつ来るのか！暖炉の前に永遠に座り続けるこの生き方にも良い面はある。弟カールのためにすべてを捧げることができるのだ。カールは私を幸せにし、すべての悩みを忘れさせてくれる。見ていると、彼が生き生きと成長しているのが分かるのだから。」[118]

上流社会の人々との様々な出会いについて語る中で、ヨゼフは「ボルドー公爵」との出会いが最も気楽なものであったと述べている。

「フランスの正統主義者たちがアンリ5世と呼んでいたボルドー公爵の傍らで、私たちはトランシルヴァニアでの思い出を語るよう促された。公爵は自らの旅の時代のことを様々に思い出しておられ、その中にはセベシュで花と葡萄を贈ってくれた素晴らしい6歳の子どものことも含まれていた。その子は『心、花、幸せ』[119]（coeur, fleur, bonheur）という言葉を口にしたという。カールがその子は自分の姪だと伝えると、公爵は大いに喜ばれた。この公爵とともにいるとあまりにも気楽で、『閣下』と『王室殿下』という呼称が絶えず用いられなければ、対等な仲間の中にいると思っていたことだろう。これまで出会った王子、公爵、伯爵の中には、どんな上院議員や裕福な貴族よりも気配りのある方々がいた。私たちは熱心な正統主義者として、この忘れがたい訪問の話を伯爵夫人に語り、夫人をたいへん喜ばせた。」[120]

ヨゼフが言及しているのは、アンリ・シャルル・フェルディナン・マリー・ディウドネ・ダルトワ（1820–1883）であり、ブルボン家の血統の最後の子孫にしてフランス王位請求者であった。フランス王政復古期には、ルイ18世が誕生時に授けた称号「ボルドー公爵」として知られていた。その後、国民的な寄付によって贈られたシャトーの名を取り、

[118] Szaunig 2008, p. 52-53.
[119] coeur, fleur, bonheur　「心、花、幸福」というフランス語。
[120] 付録 1926, p. 6.

シャンボール伯爵の称号を名乗った。彼はすべての支持者たちからアンリ 5 世と称された[121]。

第三節　ロンドン訪問と演奏会

1843 年 5 月初め、フィルチュ兄弟はパリを発ちロンドンへと向かった。5 月 21 日、ヨゼフは両親に手紙を送り、無事に目的地に到着したことを伝えた。カールはイギリス海峡の横断に際して多少船酔いに苦しんだものの、よく持ちこたえたという[122]。

イギリスでは、ロンドンの音楽界で高く評価されていたイグナーツ・モシェレス（1794–1870）の推薦により、兄弟は温かく迎えられた[123]。

カールは 6 月にセント・ジェームズ劇場で最初のコンサートを行い、リストの幻想曲およびショパンのノクターン、即興曲、ワルツを演奏した。ロンドンの新聞『モーニング・ポスト』はカールについて詳細な賞賛記事を掲載した。7 月 4 日には音楽マチネを開催し、『ミュージカル・エグザミナー』はカールの生まれながらの音楽的感性を称えた[124]。

トランシルヴァニアの新聞は、イギリスに掲載されたカール・フィルチュに関する記事を「ロンドンの声」と題して転載した。編集部はウィーンからこれらの資料を送った恩人に対し感謝を述べており、その人物がヨゼフ自身であった可能性も排除できない。編集部は次のように記している。

> 「カール・フィルチュに関する英国誌の以下の記事の翻訳とご厚意ある送付に対し、ウィーンの尊敬すべき送り主に深く感謝申し上げる。」[125]

---

[121] Saingainy 2017, p. 589.
[122] Szaunig 2008, p. 59.
[123] Bălan 1970b, p. 119.
[124] Klein 1920, p. 668.
[125] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, 第 4 年第 56 号、1843 年 7 月 18 日、 p. 246.

最初の記事は6月17日付『ミュージカル・エグザミナー』に掲載されたものである。

> 「カール・フィルチュがロンドンの聴衆の前に初めて姿を現した。水曜日の夜、現在フランスの劇団が使用しているセント・ジェームズ劇場において、第二演目と第三演目の間にリストの幻想曲、ノクターン、即興曲、およびショパンの『大ワルツ』を演奏した。聴衆の反応は非常に温かく、演奏中には広く熱狂的な拍手が送られた。一言で言えば、その成功は疑いなく輝かしいものであった。〔…〕」[126]

この記事はさらにリストの幻想曲への批評へと続く。批評家はこの作品を、美しさも内容も欠き、恐ろしいほど単調で息苦しいものと見なしており、才能あるカールがそのような作品に「偉大な才能」を費やすことへの不満を表明している。批評家はその後、ショパンの作品とカールの演奏を称えている。

> 「〔…〕ショパンの深く思慮に満ちた作品は、まったく異なる次元に属する！ここにおいて若きフィルチュは完全に自らの本領を発揮しており、その解釈は師の完璧な詩情に限りなく近い。ノクターンはその作者の最も繊細な心の流露の一つであり、ありきたりのものとはまったく異質な感情を含んでいる。その隠れた――しかしそれゆえに決して劣ることのない――美しさを理解するには、共鳴しうる精神が必要である。〔…〕若きフィルチュはショパンの作品にとって、これ以上ない忠実な解釈者であった。〔…〕イ短調即興曲第2番〔…〕は、豊かな表現の多様性、力強さ、繊細さ、および指の卓越した敏捷性を要求する難曲である。フィルチュはこれらすべてを見事に弾きこなし、聴衆から割れんばかりのアンコールを求める声が沸き起こった。
> 〔…〕アンコールに応える代わりに、若きピアニストは同じくショパンによる『舞踏のための変奏曲』を演奏した。〔…〕この演奏は聴衆

[126] 同上、p. 246.

に深い満足と感動をもたらし、フィルチュは大きな喝采の中で舞台を後にした。この真に並外れた神童、この信じがたいほど早熟な音楽的才能と、聴衆がより深く親しむ機会が訪れることを願ってやまない。〔…〕」[127]

以下は『モーニング・ポスト』に掲載された記事である。この新聞もまた、リストの作品に批判的な見解を示している。

「英国はフレデリック・ショパンの弟子を迎えた。〔…〕ロンドンの音楽の専門家たちは、彼についてパリとウィーンから先だって伝わっていたその評判を、熱狂的に確認した。この若きピアニスト（まだ 12 歳である）は歓喜をもって迎えられた。彼は四曲を演奏した。ドニゼッティの『ルチア』の主題によるリストの幻想曲、ショパンの『第 9 番ノクターン』および『第 2 番即興曲（イ短調）』、そして最後の曲がアンコールとしてリクエストされた際には、ショパンの『舞踏への招待』を演奏した。フィルチュがこれらの曲のうち、一曲を除外しても良かったのではないかと思われた。リストのあまり成功した作品とは言えないその曲は、指にとって圧倒的な難さを伴う箇所を数多く含んでいるが、我々はフィルチュに、この曲の演奏によって自らの演奏技術を示すことを求めるわけにはいかない。〔…〕ショパンの魅力的なノクターンの哀愁に満ちた旋律が、彼の解釈からいかに美しく流れ出たことか。そして何と精妙な芸術と繊細さをもってショパンの即興曲を演奏したことか。優雅な『舞踏への招待』は、それ自体が珠玉の作品であるが、これ以上ないほど流暢に演奏された。トランシルヴァニア生まれのフィルチュは、ウィーンでミッタークの弟子としてその芸術家としてのキャリアをスタートさせ、その後パリでショパンの指導のもと、研鑽を積んだ。彼がショパンの特有のスタイルを身につけたことは疑いようもなく、我々の確信によれば、フィルチュはその作風

[127] 同上、p. 247.

において、現存するピアニストの中で最も完成された演奏者である。〔…〕」[128]

カール・フィルチュのイギリスの旅の頂点となったのは7月5日であった。この日、少年はバッキンガム宮殿においてショパンの三曲を、若き女王ヴィクトリア（1819–1901）およびロンドンの各界の要人たちの御前で演奏し、大いなる称賛をもって迎えられた。この出来事の後、女王はカールに金時計を贈った[129]。

イギリスで二ヶ月を過ごした後、フィルチュ兄弟はドイツへと向かい、ヴィースバーデンを目指した。1843年7月23日付フランス紙『ル・メネストレル』は、イギリスからの帰路にあったカール・フィルチュを含む数名の音楽家がまもなくブローニュ＝シュル＝メールに到着すると報じた。

「黒い街はますます活気を帯び、四方八方から外国人が押し寄せている。ブローニュの美しい浜辺は、いつの時間も海で泳ぐ多くの人々の姿が見られ、最も陽気な光景を呈している。数名の音楽界の著名人の近日到着が予告されており、ロンドンからはモシェレス、ドライショック[130]、アレ、およびカール・フィルチュの各氏が来ることを特記しておきたい。今年のブローニュではコンサートに事欠くことはないだろう。」[131]

イヴォンヌ・アムトールはその優れた研究において、カール・フィルチュがイギリスでの公演の回数が限られていたにもかかわらず、イギリスの聴衆と同時代の音楽家たちの称賛を勝ち取ることに成功し、その地位は数十年にわたって並ぶものがなかったという事実に注目している。

---

[128] 同上、p. 248.
[129] Klein 1920, p. 669.
[130] アレクサンダー・ドライショック(1818-1869)、チェコのピアニスト・作曲家。
[131] *Le Ménestrel. Journal de musique et de literature*, 第10年第34号、1843年7月23日、 p. 4.

彼の記憶はその時代の集合的な記憶の中に刻み込まれ、19 世紀末まで新聞紙上に語り継がれ続けた。[132]

第四節　ドイツ、ウィーンへの帰還、そしてヴェネツィアでのカールの死

ドイツのヴィースバーデンに到着したカールは、数回のリサイタルを行った。1843 年 9 月 5 日付『アルゲマイネ・ヴィーナー・ムジークツァイトゥング』は、ドライショックとカール・フィルチュが同地で行ったコンサートについて言及している[133]。ヴィースバーデンの後、兄弟はバーデン＝バーデンへと向かい、カールはメクレンブルク＝シュヴェリーン公爵夫人ヘレーネ（1814–1858）の前で演奏を披露した[134]。
ウィーンへ戻ったカールは、1843 年 11 月 3 日、両親に宛てた手紙の中で、ヨゼフが自分に注いでくれている献身的な支援について次のように強調している。

> 「今月 12 日に最初のコンサートがあります。兄は、私が演奏だけに専念できるよう、プログラムの細かな調整のために奔走してくれています。」[135]

11 月 12 日の正午、ウィーン帰還後初のコンサートが開催された。続いて 12 月 10 日に 2 回目、1844 年 1 月 11 日に 3 回目が行われ、いずれも楽友協会のホールを満員にした。12 月 19 日には宮廷でのコンサートに参加し、ショパンやタールベルクの作品を演奏したほか、神童ユリウス・ベノーニ[136]の作品を初見で弾いて見せた[137]。

---

[132] Amthor 2012, p. 92-93.
[133] *Allgemeine Wiener Musikzeitung*, 第 3 年第 106 号、1843 年 9 月 5 日（火曜日）、 p. 448.
[134] Szaunig 2008, p. 61.
[135] Klein 1920, p. 669.
[136] ユリウス・フーゴ・ベノーニ（1832 年—1870 年以降）はチェコ系のピアニスト・作曲家で、タッフェ伯爵領の管理人の子である。その音楽的才能をアマーリエ・タッフェ伯爵夫人に見出され、支援を受けてウィーンでピアノを学んだ。参照：Boisits-Fastl 2025。
[137] Lindenau 1940, p. 48.

1844年冬の終わり、フィルチュ兄弟は思いがけず公的なスキャンダルに巻き込まれた。雑誌『デア・シュピーゲル』[138]に掲載されたある記事が、カールの2歳年下の少年ピアニスト、ユリウス・ベノーニ（1832–1870）の後援者であり、当時の最高裁判所長官ルイス・タッフェ伯爵（1791–1855）の妻アマーリエ・タッフェ伯爵夫人（1802–1874）の尊厳を傷つける内容であったためである[139]。

その記事では、伯爵夫人がベノーニをあまりに早くから作曲の世界へ駆り立てていると批判されており、当事者や世論はこの攻撃の黒幕がヨゼフ・フィルチュであると疑った。しかしヨゼフは、このような品位を欠いた攻撃への関与を即座に否定した。

> 「いかなる理由や疑念から、尊敬すべき伯爵夫人が、あの記事を私の手によるものと信じ、それを嫉妬や激しい妬みの表れと見なされたのかは、神のみぞ知るところである。私は直ちに大臣のもとへ赴き、正確な情報に基づいて本件の注意を喚起した。その結果、誤解は解け、私の無実は大臣の声明によって完全に証明されている。」[140]

自身の潔白を証明し、世論の誤解を解くため、ヨゼフはペストの定期刊行物『ホンデルー』に書簡を送り、1844年2月24日付で掲載された。

> 「〔…〕私はこれら一切の資料を添付して提出いたします。貴殿におかれては、若き被後見人とその兄を保護していただくとともに、その影響力によって問題の記事の真の筆者が誰であるかを明らかにしていただきたい。〔…〕私はすでに『シュピーゲル』編集部にも訴えましたが、彼らが自ら著者の名を明かすことはないでしょう。私の推測で

---

[138] 現在も発行されているドイツの日刊紙『デア・シュピーゲル』と混同しないこと。本文中の出版物は、ペストで1828年から1852年にかけてサームエル・ローゼンタールが編集・発行した、芸術・産業・流行を扱うドイツ語雑誌である。

[139] *ÖBL* 2013, p. 182.

[140] *Honderü. Szépirodalmi, Müvészeti és Divatlap*, 第2巻第8号、1844年2月24日、 p. 259.

は、編集者自身が執筆した可能性が高いと考えており、これはウィーンの他の新聞の論調とも一致しています。しかし、私自身はその見解に同意するものではありません。なぜなら、私はユリウス・ベノーニの卓越した才能に対し、心からの賞賛を抱いているからです。」[141]

ヨゼフはこの騒動から身を守ることに成功したが、彼の書簡からは、ベノーニへの批判が当時のウィーンのメディアに共通する見解であったことがうかがえる。若きベノーニのその後の運命を考えれば、この懸念には一定の妥当性があったのかもしれない。

1843 年、ユリウス・ベノーニは皇帝の御前演奏で「神童」としての地位を確立していた。メッテルニヒ首相もその即興演奏を絶賛し、彼は若くして楽友協会の会員資格やローマのサンタ・チェチーリア国立アカデミーの名誉学位を得ていた。しかし、3 作目の作品が失敗に終わると、彼は音楽の道を断念して官吏へと転身した[142]。

この急激な栄光と挫折は、19 世紀半ばのウィーンがいかに過酷な競争社会であったかを物語っている。

1844 年の春、フィルチュ兄弟の状況はさらに悪化した。1 月初めの時点でカールの健康はすでに蝕まれており、1 月 11 日の演奏では、かつての力強さと持久力の衰えが隠せず、聴衆もその異変に気づき始めていた。2 月 22 日の公演ではメンデルスゾーンのピアノ協奏曲第 2 番を見事に弾ききったものの、その直後に重病に倒れ、3 月 3 日の公演は中止を余儀なくされた。医師の強い勧めにより、兄弟は療養のためヴェネツィアへと向かった[143]。

5 月末、イタリアの酷暑を避けるため、一行は旅を早めに切り上げて故郷セベシュへと向かった。カールは家族との再会を心から喜び、その夏を穏やかに過ごした。10 月初めに再びウィーンへ向かったが、わず

[141] 同上、p. 259.
[142] Boisits-Fastl 2025.
[143] Lindenau 1940, p. 50.

かな滞在の後、10 月 24 日にバンフィ伯爵夫人に同行して再びヴェネツィアへ戻った。1845 年 1 月末には一時的に容態が回復し、セベシュへ帰る計画も持ち上がったが、春の訪れとともに病が再発し、帰郷の夢は断たれた[144]。

この推移を追っていたメディアの中には、カールがまだ存命であったにもかかわらず、1845 年 1 月の時点でその死を報じるものもあった。

> 「信頼できる情報によれば、若き名手カール・フィルチュはヴェネツィアで亡くなったとのこと。これはイタリアの新聞が報じていた内容を訂正するものである。」[145]

この誤報に対し、ヨゼフは即座に行動を起こした。彼は『ウィーナー・アルゲマイネ・ムジーク＝ツァイトゥング』編集部へ乗り込み、前日に届いたばかりのカールからの手紙を突きつけた。そこには回復の兆しが記されており、記事は撤回された。

> 「芸術家に関する報道と、カメレオンを巡る論争は似ている。ある者は灰色だと言い、別の者は赤だと言う。しかし布を上げれば、カメレオンは青であったと判明するのだ。誤報を訂正することは編集者の義務ではないかもしれないが、今回の訂正ほど喜ばしいものはない。私は、第 11 号で掲載したカール・フィルチュの訃報を断固として撤回する。兄ヨゼフ氏に宛てられた 1 月 24 日付の自筆の手紙によれば、この稀有な才能を持つ少年は回復の途上にあり、完全な快復への確かな希望が見えている。彼は現在、ヴェネツィアで海水浴療法を行っている。前回の不正確な情報は銀行の通信員からもたらされたものであり、疑いなく掲載してしまったものである。」[146]

---

[144] 同上、p. 50.
[145] *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung*, 第 5 年第 11 号、1845 年 1 月 25 日（土曜日）、 p. 44.
[146] Schmidt 1845, p. 56.

しかし、非情にもカールの病状は悪化の一途を辿った。死を目前にした彼は、ヨゼフに宛ててこう書き送っている。

> 「もし私に会いに来てくれるなら、仕事に支障が出ないよう、2 週間だけ休暇を取ってください。たとえ 4、5 日でも、あなたに会えれば幸せです。〔…〕」[147]

ウィーンにいたヨゼフは、忍び寄る悲劇を予感していたかのように、こう返した。

> 「この地上の誰も、あなたの両親でさえも、兄である私ほど深くあなたを愛している者はいないことを、決して忘れないでほしい。」[148]

1845 年 5 月 11 日、再会は叶わぬまま、カールは 15 歳の誕生日のわずか数日前に帰らぬ人となった。かつて彼を誤って葬った新聞は、今度はその死を事実として報じた。

> 「ウィーンでも多くの人々に愛された輝かしい若き名手カール・フィルチュは、長らく患っていた肺病によりついに力尽きた。回復を願って赴いたヴェネツィアの穏やかな気候も、彼を救うことはできなかった。1845 年 5 月 11 日、彼はその地で世を去った。」[149]

別の新聞は、彼が多くのファンだけでなく、貧しい人々からも深く悼まれていることを伝えた。彼は自らの演奏活動で得た収益を投じ、故郷シビウに民間の病院を設立していたのである[150]。

カール・フィルチュはヴェネツィアのサン・ミケーレ島の墓地に埋葬された。その死因については、現在も 2 つの説がある。多数派の意見は結核であり、この病は 4 年後の 1849 年 10 月 17 日、彼の偉大な師であるフレデリック・ショパンの命をも 39 歳の若さで奪った。ショパンが

---

[147] Szaunig 2008, p. 62.
[148] Klein 1920, p. 671.
[149] *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung*, 第 5 年第 64 号、1845 年 5 月 29 日（日曜日）、 p. 265.
[150] *Illustrierte Theaterzeitung*, 第 123 号、1845 年 5 月 23 日（金曜日）、 p. 496.

友人のマトゥシンスキから感染したとされるこの病が、最も愛した弟子にも伝染した可能性は高い[151]。

もう一つの説は、遠縁のバリトン歌手サー・フランシス・ローリング・グワイン＝エヴァンス（1914–1993）[152]が提唱した「腹膜炎による急死」という説である。この情報は、ガジェフスキーを通じて研究者のソーチュ医師へと伝えられた[153]。

いずれにせよ、残酷な現実は変わらない。カールはその無限の創造性を出し尽くすことなく、あまりにも早くこの世を去ったのである。

それでも彼が遺した足跡について、イヴォンヌ・アムトールはこう記している。「たとえモーツァルトの記録を塗り替えることはなかったとしても、トランシルヴァニアが生んだこの神童が 19 世紀ヨーロッパの音楽界に与えた衝撃は計り知れない。彼は、モーツァルトと並んで語られるべき第一級の神童であった」と[154]。

---

[151] Szőcs 2010, p. 162.

[152] ヨゼフの娘イレーヌ・フィルチュは、ニューヨークの弁護士ウォルター・スコット・アンドリュース（1852–1929）と結婚し、二女一男をもうけた。長女エイダ・ジェーン・アンドリュース（1884–1977）は 1908 年 3 月 13 日、第二代准男爵サー・エヴァン・グワイン・グワイン＝エヴァンズ（1877–1959）と結婚し、二子をもうけた。第三代准男爵サー・イアン・ウィリアム・グワイン＝エヴァンズ（1909–1985）と、第四代准男爵サー・フランシス・ローリング・グワイン＝エヴァンズ（1914–1993）である。後者がフェルディナンド・ガジェフスキーとの書簡において、カールの死因を腹膜炎とする説を提唱した。

[153] Szőcs 2010, p. 161, 注 10.

[154] Amthor 2012, p. 93.

第四章　1841 年夏、ペストおよびトランシルヴァニアにおけるヨゼフとカール・フィルチュ兄弟のコンサート

バンフィ伯爵夫人の計画と、フィルチュ兄弟（図 9）の意向に従い、1841 年夏の初めに兄弟は両親を訪ねてセベシュへと向かった。そこで予定されていたコンサートを行うためである。兄ヨゼフは準備の一切を取り仕切ったが、父から 100 グルデンを借りざるを得なかった。伯爵夫人が旅費のすべてを負担したわけではなかったからである[155]。兄弟が「故郷」で敢行したこの演奏旅行について、ヨゼフの娘イレーネは、二人がしばしば共演したことを記している。

> 「〔…〕批評家たちは父（ヨゼフ）に対しても、その功績を十分に認めた称賛を贈った。」[156]

帰郷の途中、兄弟は 6 月 11 日と 17 日にペストで最初の 2 回のコンサートを行った[157]。第 1 回目のコンサートは 1841 年 6 月 11 日、「ラ・レドゥータ」ホールで開催され、当時の新聞は次のように報じている。

> 「現代の教育水準において、公衆の前でピアノやヴァイオリンを演奏することは、日ごとに困難さを増している。それゆえ、若き名手たちが楽器習得における顕著な進歩に歩調を合わせようとする努力は、いっそう認められるに値するものである。〔…〕一昨日、小さなレドゥータ・ホールでコンサートを行った若きカール・フィルチュは、まさに例外的な存在である。〔…〕選ばれた聴衆が、この勇敢なピアニストの幼い年齢を当然ながら考慮していたことは見て取れた。しかしながら、コンサートを通じて彼に惜しみなく贈られた拍手は、技術的な熟練と、大人に匹敵する持久力とが聴衆を真に驚かせた場面において、最も力強く、かつ満場一致のものとなった。特にそれは、最後の

[155] Lindenau 1940, p. 43.
[156] Andrews 1923, p. 19.
[157] Fancsali 1992, p. 326.

曲（モーゼの『プレギエーラ』による変奏曲）において顕著であり、若き名手がその将来性を最も明確に示した瞬間であった。」[158]

6月17日に行われた第2回コンサートのプログラムは次の通りであった。タールベルクの『ラ・ストラニエーラ』の主題によるピアノ幻想曲、ヨゼフ作曲の『ハンガリーの調べ』（作曲者自身による演奏）、そしてエルツ作曲の『戴冠式幻想曲』（若きカールによる演奏）。ピアノ曲の合間には、チェリストのエデ・シュレジンガーがソロを演奏し、ソリストのウルバニー嬢がアリアを歌い、レンドヴァイ夫人による詩の朗読[159]も添えられた。ウィーンの新聞『デア・フモリスト』は、『ペスター・ターゲブラット』からの引用とともに、この第2回コンサートを次のように描写している。

「〔…〕フィルチュ兄弟は『ラ・ストラニエーラ』の主題によるタールベルクの幻想曲、兄ヨゼフ作曲の『ハンガリーの調べ』（ヨゼフ自身による演奏）、そしてエルツの名高い『戴冠式幻想曲』（カールによる演奏）で聴衆を魅了した。客足こそ少なかったものの、集まった聴衆は極めて選りすぐられた教養ある人々であり、熱狂的な拍手が贈られた。この熱烈な称賛に心を打たれたこの優雅な芸術家は、最後に鮮やかな即興演奏を披露して聴衆を喜ばせた。」[160]

セベシュに到着した兄弟は、7月11日に町の小さな舞踏場で最初のコンサートを行い、カールはタールベルクの幻想曲を2曲演奏した。[161]このコンサートは、シビウの音楽評論家J・ヒンツによって次のように称賛された。[162]

---

[158] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, 第2年第47号、1841年6月22日、 p. 212.
[159] Papp1933, p. 101.
[160] *Der Humorist*, 第5年第124号、1841年6月23日、 p. 512.
[161] Bălan 1970b, p. 111.
[162] Szaunig 2008, p. 48.

「同郷の少年カール・フィルチュの輝かしい名声はすでに私の耳に届いており、このピアノの名手への関心をかき立てていた。シビウで間もなく彼を聴けると思っていたが、カールが故郷セベシュで地元の貧しい人々のためにコンサートを行うという知らせを聞き、私は居ても立ってもいられなくなった。〔…〕開演前、この若き芸術家と言葉を交わす機会を得た。〔…〕コンサートは夜 7 時に始まる予定であったが、私と同様、アルバ・ユリア、セベシェル、クジル、ミエルクレア・シビウルイ、シビウなどから多くの人々がこの小さな演奏家を聴くために駆けつけてきた。私は席を確保しようと 6 時前にはホールに入ったが、耐えがたい暑さの中で 1 時間半待った末、ようやくセベシュ音楽協会による『パリのヨハン』序曲が奏でられた。〔…〕そして万雷の拍手に迎えられてカール・フィルチュが登場した。彼は稀に見る優雅さで一礼し、ピアノの前に座った。しかし、偶然のいたずらが起きた。多くの聴衆が待ち望んでいたその瞬間を、すぐには迎えることができなかったのだ。小さなカールがまさに鍵盤に触れようとした瞬間、近くの教会の塔から夕方の鐘が鳴り響き、信者たちを祈りへと呼んだ。思わず私はその鐘の音に従わなければならないと感じ、聴衆の大部分も同じ思いであった。〔…〕鐘の最後の音が静まったが、私たちの感動はそれとともに消えることはなかった。〔…〕それから、カールによるタールベルクの極めて難解な幻想曲が演奏された。何という美しさ、明晰さ、確信、円熟、繊細さ、そして力強さと感情が、この小さな名手の演奏に込められていたことか！私自身ピアニストであり、過去 10 年間にトランシルヴァニアで演奏したすべてのピアニストを聴いてきた。ウィーンでも著名な奏者たちを聴いている。それでも、この 11 歳の少年が芸術において示す完成度は、成人の芸術家においてすら見出したことがないと断言しても、なお言い尽くせぬほどである。〔…〕カー

ル・フィルチュは思わずモーツァルトを想起させる。彼が精神においてモーツァルトと親しみ、その範に従わんことを願う。」[163]

タールベルクの幻想曲に続き、兄弟は連弾でロッシーニのオペラ『ウィリアム・テル』の主題によるエルツの変奏曲を演奏した。[164]

トランシルヴァニアでの第2回コンサートはクルージュで行われた。その数日前からは地元の新聞がフィルチュ兄弟の公演を告知していたが、当然ながらその焦点は若きカールに当てられていた。

「お知らせ。芸術を愛する皆様に、嬉しいお知らせがあります。11歳のカール・フィルチュ——わが国の優れた若き才能であり、これまで新聞でも正当に称賛されてきたピアニスト——が、来る8月6日金曜日、地元音楽院のメンバーとともに、同音楽院の資金調達を目的とした初のコンサートを、国立劇場で行います。ここにご案内申し上げます。」[165]

このコンサートは慈善目的で開催された。音楽院が財政難に直面していたため、収益はすべて同機関に充てられた[166]。開演では音楽院オーケストラがドニゼッティの序曲を演奏し、続いてカールが暗譜でエルツの幻想曲を披露した。その後、兄弟はセベシュと同様にエルツの連弾変奏曲を演奏し、締めくくりとしてカールがタールベルクの『モーゼ』を演奏した[167]。このコンサートの後、ヨゼフとカールはクルージュ音楽院の名誉会員に迎えられ、その旨が手紙で通知された。

「拝啓。1841年8月8日の総会において、クルージュ音楽院は貴殿を名誉会員に任命する栄誉を得ました。この名誉称号には、音楽院の目的の推進に寄与することを除き特別な義務は伴わず、すべての会合お

[163] *Der Siebenbürger Bote*, 第54号、1841年7月16日、p. 253-254.
[164] Bălan 1970b, p. 111.
[165] *Múlt és Jelen*, 第62号、1841年8月3日、 p. 488.
[166] Szaunig 1976, p. 128.
[167] Bălan 1970b, p. 112.

よびリハーサルに参加する権利をはじめとする諸権利が付与されます。」[168]

兄弟が名誉会員として迎えられたのは、音楽院がゲオルク・ルジッカ（1788–1869）の指導下にあった時期である。彼の音楽監督就任は、教育改革と運営の厳格化を伴う一つの転換点と見なされている。その在任期間（1837–1847）中、ルジッカはクルージュを訪れた多くの芸術家——フランツ・リスト、カールとヨゼフ・フィルチュ、ダヴィッド・コーン、エドン・ジンガー、シーモア・シフら——に加え、地元の音楽家や同僚の教授たちにも公的な評価を与えた。こうした姿勢は音楽院の名声を高めることに寄与した[169]。

クルージュでの第 2 回コンサートは 8 月 11 日に行われ、収益の半分は地元の貧民救済基金[170]に、残りは市内の福音派教会[171]のオルガン建設に充てられた。この公演について新聞はわずか数行しか報じておらず[172]、二人が披露した名人芸の曲目に焦点を当てたが、自作曲も演奏されている[173]。

「今月 11 日、11 歳の名手カール・フィルチュが当地の国立劇場において、2 度目にして最後の登場を果たした。〔…〕まずタールベルクの心地よい幻想曲が演奏され、続いてメンデルスゾーン＝バルトルディの美しいト短調協奏曲がオーケストラの伴奏とともに披露された。さらに締めくくりとして、エルツの優雅な幻想曲が若き芸術家と兄ヨゼフによって 2 台のピアノで演奏された。〔…〕最後に、自作のノクター

[168] 同上、p. 113.
[169] Sófalvi 2020, p. 132.
[170] Szaunig 1976, p.128.
[171] Szaunig 2008, p. 48.
[172] Bălan 1970b, p. 113.
[173] Bălan 1970a, p. 150.

ンも取り上げられたほか、才能ある兄の作曲による魅力的な『ハンガリーの調べ』も演奏された。」[174]

クルージュでのコンサートに続き、兄弟は1841年8月27日と9月3日にシビウで2回のコンサートを行った[175]。会場は現在の「タリア・ホール」であった。1841年8月31日付『デア・ジーベンビュルガー・ボーテ』はその様子を次のように伝えている。

「〔…〕今月27日、彼はシビウ音楽協会の慈善事業のため、当地の劇場において最初の演奏会を開催した。カール・フィルチュがそれまでに演奏したセベシュとクルージュで鮮烈な注目を集めたように、ここでも同様であった。コンサートへの参加者は並外れた数となり、市内のみならず、チンク、ファガラシュ、メディアシュ、シギショアラといった遠方からも人々が集まった。」[176]

この最初のコンサートのプログラムには、カールが演奏する4曲が組まれていた。その合間には、声楽教師アウグスト・リヒター嬢によるリヒャルト・ワーグナーの『ミグノン』のアリアや、ヴァイオリニストのV・スボルによるベリオの『変奏曲』が挟まれ、聴衆から賞賛を浴びた[177]。批評はさらに、弟の伴奏を務めたヨゼフの貢献を称えている。

「しかし、国内だけでなくウィーンでも知られるカールの兄による伴奏もまた、真の芸術家がもたらす影響がいかに強力であるかを示していた。〔…〕とはいえ、カールは常に最も興味深い存在であり、結局のところ、注目の的であった。〔…〕11歳の子どもが、ただ機械的にコードに指を慣らしただけの演奏をしていると思ってはならない。いや、彼は一人の人間として確固たる力を持ち、調性を自在に操る、芸術と精神の人である。しかも、その芸術性や精神性、力強さは、穏や

[174] *Der Siebenbürger Bote*, 第65号、1841年8月24日、 p. 342.
[175] Fancsali 1992, p. 326.
[176] *Der Siebenbürger Bote*, 第67号、1841年8月31日、p. 358.
[177] 同上、p. 358.

かで静かな表情と大きく輝く瞳、そしてかすかな悲しみをたたえた唇を持ち、天使のように優しく微笑む小さな子どもの中に宿っているのだ。〔…〕彼は精神をもって解釈し、作品を深く理解していることを示した。これは、この名手の中に偉大な天才が宿っていることを疑いなく証明している。〔…〕彼は創造的な才能にあふれ、自らの内に感じ取ったものを、完成された技術と、深い音楽的感情に裏打ちされた真の表現力によって伝えることができる。このことは、エルツの連弾変奏曲の演奏からも明らかである。そこでは低音部を担当した兄が、軽やかで魅力的な楽曲を見事に支えていた。」[178]

シビウでの最初のコンサートの後、カールは聴衆の喝采を受け、「ヘルマンシュタット音楽協会」から記念品として、「カール・フィルチュ；シビウ音楽協会」と刻まれた銀のカラフェ[179]（装飾的な水差し）を贈られた。さらに協会の運営委員会は、カールとヨゼフの両名に会員証を授与した。その夜は、会長であるコンラート主任公証人が主催する祝宴によって締めくくられた[180]。

第 2 回コンサートは 9 月 3 日に行われた。これも慈善目的で、収益は市が必要としていた「フランツ・ヨゼフ」公立病院の建設資金財団に寄付された[181]。記録によれば、劇場ホールは満席となり、追加の席が必要になるほどであった。平土間席は開演の 1 時間半前にはすでに埋まり、ボックス席も観客であふれ返った。演奏はオーケストラによる『ウィリアム・テル』序曲で始まり、続いてカールがエルツの幻想曲を演奏した。「〔…〕明晰さと完璧さをもって演奏され、万雷の拍手を呼び起こた。」が、コンサートは、8 月 27 日の公演後に書かれたオドルフレーデ

[178] 同上、p. 358.
[179] Bălan 1970a, p. 152.
[180] *Der Siebenbürger Bote*, 第 67 号、1841 年 8 月 31 日、 p. 359.
[181] Szaunig 2008, p. 49.

ィ＝ハーガー伯爵夫人による若きカールへの五連の献詩[182]が、バルコニーから何百枚もの紙に印刷されて撒かれたことで、喝采により一時中断された。「〔…〕紙の束が空中に舞い、人々がそれを読み始めると、感動的な沈黙が訪れた。」[183]

その後、カールはベートーヴェンの主題によるタールベルクの幻想曲を演奏し、締めくくりとしてカールとヨゼフは2台のピアノでエルツの『戴冠式幻想曲』を共演した[184]。当時の新聞は、二人の兄弟を比較しながら次のように伝えている。

> 「それはまさに、幼い年齢という制約を超えて、芸術性と精神力が完全に発揮された瞬間であった。〔…〕締めくくりとして、ヨゼフとカール・フィルチュ兄弟がエルツの『戴冠式幻想曲』を2台のピアノで、忘れがたい一体感と優雅さをもって共演した。当然ながら、二人の比較も生まれた。多くの者がヨゼフ兄の方を好むと述べたが、真の名手はカールであることも認めた。すでに成人しているヨゼフは、プロフェッショナルではないとはいえ、円熟した芸術家であり、自信に満ち洗練されている。彼には年齢という優位性がある。すなわち、経験、意識的な感受性、そして生きて感じ抜いてきた人間の深みである。彼は温かさ、確信、そして存在の深みから湧き出る表現力をもって演奏する。子どものカールはまだそのような深みを持たない。彼は夢の穏やかな世界と子どもらしい純粋さの中から演奏する。成熟した人間の激情や情熱をまだ表現することはできない。——それには年月、人生、経験が必要だ。それでも彼の中に形成されつつある偉大さが見て取れる。ヨゼフが完成された美しい家であるとすれば、カールは芸術の王宮の礎であり、その最初の柱はすでに他の建物の上にそびえ立ち、これから訪れる壮麗さを予感させる。時が来て、年月が精神

[182] 詩の全文については、こちらを参照、*Der Siebenbürger Bote*, 第69号、1841年9月7日、 p. 383.
[183] *Der Siebenbürger Bote*, 第69号、1841年9月7日、 p. 381.
[184] Szaunig 2008, p. 49.

の成熟をもたらすとき、カール・フィルチュは兄を凌ぎ、私たちが皆すでに感じているように、ヨーロッパ最大の芸術家の一人になるであろう。」[185]

聴衆は熱狂の渦に包まれ、客席から舞台へと花と花冠が降り注いだ。その瞬間、観客の期待に応えるかのように、カールは再びピアノの前に座り、自作のノクターンを演奏した。満足した聴衆はその後、静かに会場を後にした[186]。

このコンサートの収益は病院建設基金に寄付された。1858 年 5 月 15 日のシビウ「フランツ・ヨゼフ」公立病院開院を記念して刊行された『設立および建設報告書』によれば、カールは 1841 年 9 月 3 日付けで 321 フローリン 57 クロイツァーを寄付した贈り主として記録されている[187]。その後十分な資金が積み立てられ、11 年後の 1852 年 7 月 25 日、フランツ・ヨゼフ皇帝自ら病院の礎石を据えた。かつての遊び友達であったカール・フィルチュも、その設立に大きな貢献をしていたのである[188]。病院内の建物にはかつて、主要な寄付者としてカールの肖像が掲げられていたが、1919 年以降のある時期に撤去されてしまった[189]。

シビウから兄弟はブラショフへと向かい、9 月 10 日と 12 日に 2 回のコンサートが予定されていた[190]。ルーマニア語の新聞『ガゼタ・デ・トランシルヴァニア』は、1841 年 8 月 24 日／9 月 5 日付の紙面に、キリル文字で印刷された短い告知（図 12）を掲載し、コンサートを次のように伝えた。

---

[185] *Der Siebenbürger Bote,* 第 69 号、1841 年 9 月 7 日、 p. 382.
[186] 同上、p. 382.
[187] Szaunig 2008, p. 123.
[188] Lindenau 1940, p. 44,注 2.
[189] 同上、p. 51.
[190] Fancsali 1992, p. 326.

「若くして名高い我らが愛国者フィルチ（フィルチュ）、この名手は明日月曜日にブラショフへ到着する予定で、そこでコンサートを行い、その収益は貧民救済のために充てられる。」[191]

兄弟がまだシビウに滞在していた頃、バルサン地方とトランシルヴァニア全土を揺るがす惨事が起きた。8月25日の夜、ブラショフ近郊のヴルカン村を壊滅的な火災が襲い、住民たちは家を失った。兄弟は躊躇することなく支援に動き、9月6日にブラショフへ向かって二回のコンサートを開催し、その収益を被災者に寄付した[192]。コンサートは「レドゥータ」ホールで行われ、シビウの演奏会と同様のプログラムで構成され、地元のソリストによる2曲の声楽独唱も含まれていた[193]。

9月10日の最初のコンサートの後、地元の新聞はカールを高く称賛した。続く第2回コンサートの後には、人々が兄弟のために催した式典の詳細が報じられた。この式典で、カールはクリスタルのカップ（図13）を贈られている。

「ああ！第2回コンサートが終わった時、〔…〕若い女性たちが生花の花輪を持って踊り場に並び、芸術家は凱旋門をくぐるようにその間を通り抜けていった。それは実に素晴らしい瞬間だった。〔…〕少女たちの列の先頭に、ヴルカン村の二人の年老いた役人が祭服を着て進み出て、美しく彫刻の施されたカップ[194]を捧げた瞬間は感動的であった。それは被災した人々からの、言葉にできない感謝の証であった。」[195]

---

[191] *Gazeta de Transilvania*, 第34号、1841年8月24日、 p. 136.
[192] Bălan 1970a, p. 152.
[193] Bălan 1970b, p. 115.
[194] このカップは紫色の象嵌細工を施したクリスタル製で、「ヴルカンより感謝を込めて」と刻まれている。現在はグンデルスハイムのジーベンビュルク博物館に所蔵されている。参照：Szaunig 2008, p. 49。
[195] Bălan 1970b, p. 115-116.

セベシュへの帰路、兄弟は建設中の地元のエヴァンゲリカル教会のために、ファガラシュでもコンサートを行いたいと望んだ。しかし街にある楽器の状態が芳しくなく、断念せざるを得なかった。ある地元の住民が 9 月 14 日の出来事を次のように語っている。

> 「〔…〕カール・フィルチュを私たちの目の前で聴けるかもしれないという期待が打ち砕かれた痛みを、誰が責めることができようか。〔…〕この名高く心の広い兄弟は、通りがかりに、建設中の福音派教会の慈善のために演奏することを望んでくれた。しかし既存の楽器は傷んでおり、時間内に修理することが出来ず、また、状態がまともなものであっても、そのような芸術家にはふさわしいものではなかった。この地の高尚な芸術を愛する多くの支援者が集まり、短期間で適切な楽器を手に入れるためにできる限りのことを試みたが、無駄だった！それでも、地元の少数の愛好家たちは今朝、この少年名手が出発前に教区の司祭館で、調律の整わないピアノの演奏を聴く幸運に恵まれた。〔…〕しかし、悲嘆の淵にあっても、そこには慰めの光が差し込み、この高潔な善意への心からの感謝も湧き上がってくるのである。私たちはこの才能ある芸術家に温かな祝福を送る。彼が、地の穢れに触れることなく、純粋な領域の中で、人類への祝福のために、そして民族の栄光のために、長くその高揚に満ちた芸術の道を歩み続けてほしい！」[196]

一行は再びシビウに立ち寄った。そこでは、1841 年 9 月 17 日にコンサートを開催したヴァイオリニスト・作曲家、ヴィルヘルム・フォン・アシュボート（1821–1877）[197]の招待により、カールがその公演の締めくくりとして演奏を披露した。地元紙は、聴衆の大きな喜びとともに、

---

[196] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, 第 2 年第 76 号、1841 年 10 月 1 日、 p. 437-438.

[197] ヴィルヘルム・フォン・アシュボート（1821 年ラダウツィ生まれ、1877 年ブダペスト没）はプラハでヴァイオリンを学び、1842 年から 1861 年までオーストリア軍楽団の軍楽指揮者を務めた。参照：Biographical Lexicon（https://prague-violinists.zrc-sazu.si/biographical-lexicon.html、2025 年 11 月 14 日閲覧）。

この小さな芸術家がアシュボードのコンサートへの参加を快く承諾したと報じた。この際、ピアノの 2 つの鍵盤が動かなくなるアクシデントが起きたが、カールはその欠陥を巧みに隠して演奏し、気づいた者はほとんどいなかったという[198]。

> 「あの澄み切った鈴のような音のタッチ、最弱音から最強音に至る各音の繊細なニュアンスと稀有な明晰さ、難所における確かな演奏、両手の完成された奏法、繊細なアルペジオ、この驚くべき子どもの演奏の卓越性は、注意深い聴衆であれば誰にとっても等しく驚嘆すべきものであり、いつ聴いても新たな感嘆に値する。〔…〕この子どもはタールベルク、リスト、あるいはドライショックの正当な後継者と見なすことができるだろう！」[199]

次のコンサートは 9 月 26 日にオラシュティエで開催された。この街がコンサート会場に選ばれたのは、間違いなく、フィルチュ家が 1808 年から 1819 年までそこに住んでいたという事実によるものであり、さらにオラシュティエはヨゼフの生誕地でもある。地元の人々の喜びは、兄弟を迎えた様子からうかがい知ることができる。セベシュ管区とオラシュティエ管区の境界で兄弟を待ち受けた騎馬の一団が、町まで護衛した。

> 「華やかに着飾った騎馬の一団が、境界にて著名な客人たちを出迎え、厳かな歓迎式典が執り行われた後、街へと案内した。街では学童たちが整列し、少年たちは今や名高い同年代の仲間に向かって歓喜の声を上げた。『ヴィヴァット！』。馬車の中で父親の隣に座っていた小さな芸術家は、涙をうるませながら彼らに手を振り挨拶した。」[200]

---

[198] *Der Siebenbürger Bote*, 第 74 号、1841 年 9 月 24 日、 p. 241.
[199] 同上、p. 242.
[200] Irtel 1993, p.48.

ここで行われたコンサートのプログラムはシビウのものと同様で、カールとヨゼフが共演し、フィルチュ家の姉妹の一人がヨゼフの作曲したアリアを歌い、聴衆の熱狂的な喝采を受けた[201]。

「故郷」での最後のコンサートは 9 月 27 日にセベシュで行われた。演奏会の締めくくりに、地元音楽協会の会長がカールに真珠を贈り、別れの詩を朗読した[202]（図 14）。

> 「協会を代表して、タールベルクが霊感を得て『小さな偉大なるカール・フィルチュ』と呼んだ彼は、9 月 27 日にセベシュで行われた告別コンサートの後、音楽協会会長 I・マルリン氏と幹事ザイフェルト氏から贈り物を受け取った。」[203]

1841 年 6 月 11 日から 9 月 27 日までのわずか四か月の間に、ペストで二回、トランシルヴァニアで十一回、計十三回のコンサートを終えたヨゼフとカールはウィーンへと戻った。トランシルヴァニアでの活躍はウィーンでも注目を集めた。11 月 5 日付『ウィーナー・テアータツァイトゥング』は、慈善目的で行われたペスト、シビウ、ブラショフ、クルージュ、セベシュ、シギショアラ〔？〕でのコンサートを取り上げ、ハンガリーおよびトランシルヴァニアのすべての新聞が兄弟を称賛する記事[204]で埋め尽くされたと報じた。

---

[201] Szaunig 2008, p. 50.
[202] 同上、p. 50.
[203] *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, 第 2 年第 77 号、1841 年 10 月 5 日、 p. 1.
[204] Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten, 第 2 年第 95 号、1841 年 12 月 7 日、 p. 416.

第五章　カールの死後のヨゼフ

カールの死後まもなく、ヨゼフは弟の最後の三作品を出版した。変ト長調即興曲――ショパンの指導のもとカールが作曲した作品――、変ロ短調即興曲（当初「スケルツォ」と題されていたもので、カールがパリを去った直後にショパンに捧げるべく作曲・献呈された作品）、および死の少し前にカールが作曲した、感動的でありながら不吉な予感を漂わせる「ヴェニスの別れ」[205]である。この最後の作品についてペーター・ザウニックは、1844年9月11日にセベシュで作曲され、カールが深く愛していた義姉スージに献呈されたと述べている[206]。

カールの死後もヨゼフはウィーンに留まった。1846年秋、彼はトランシルヴァニア宮廷書記局で宮廷書記局見習いの職に就いていた。1846年10月20日付の『国民新聞』は、同僚の正式な宮廷書記局員への昇進と、「〔…〕無給の見習い宮廷書記局員ヨゼフ・フィルチュ」への賞金の授与についても伝えている[207]。前の章で述べたように、ヨゼフがトゥルグ・ムレシュの見習い職を離れた後、研修期間は延長された。見習い官吏は他の官吏のように月給を受け取るのではなく、時折賞与という形で一定の金額が支給されていたようである。ヨゼフの見習い身分がようやく終わりを告げたのは1848年の冬のことであった。

> 「皇帝陛下は今年2月26日の最高勅令をもって、トランシルヴァニア王立宮廷書記局の見習い官吏ヨゼフ・フィルチュを、同機関の名誉宮廷官吏の職に最高の御恩召をもって任命されることを御嘉納あらせられた。」[208]

---

[205] Gajevski 2009, p. 4.
[206] Szaunig 1976, p. 141.
[207] *Nemzeti Ujság*, 第371号、1846年10月20日、p. 621.
[208] *Wiener Zeitung*, 第73号、1848年3月13日（月曜日）、 p. 331.

第一節　ヨゼフ・フィルチュの家族

いずれにせよ、カールの死後もヨゼフはウィーンに居住し、そこで家庭を築くことに成功した。1849 年 1 月 17 日、35 歳になろうとしていたマルティン・ヨゼフ・フィルチュと、20 歳の若きマリー・エリザベート・レギーネ・フォン・グロッツ（1828–1903）の結婚式が市内のルーテル教会で執り行われた（図 8）。1828 年 12 月 11 日にブラショフで生まれた彼女は、帝国軍騎兵大尉ハインリヒ・フォン・グロッツとシャルロッテ（旧姓フォン・ドルネンタール）の娘であった[209]。

同年 10 月 20 日、ヨゼフは父親となった。家族の最初の子どもの誕生がウィーンで登録され、1849 年 11 月 12 日に洗礼を受け、エミール・ヨゼフ・ハインリヒ・フィルチュと名付けられた男の子であった。この出来事は同じウィーンの教区の洗礼台帳に記録されている[210]。一家の唯一の息子エミール・フィルチュ（1849–1921）は父の後を継ぎ、ウィーンで上席総括参事官を務めるとともに、高く評価されたピアニストでもあった[211]。1868 年 8 月 29 日、彼が企画して、ヴァイオリニストのモスコ・ディズラエーリを迎え開催したグムンデンのカジノホールでのコンサートには、エリザベート大公妃も来場した[212]。

ウィーンを離れることはなかったものの、2 年後にヨゼフはシビウに定住し、1851 年 4 月には慈善コンサートを行った。これについてはヨゼフの慈善活動を扱う章で詳しく述べる。

1853 年には、シビウで高位の王室官僚の職に就いていた様子が見て取れる。少なくとも、ザクセン系詩人ヴィクトル・ケストナー（1826–

---

[209] *EZAA-Wls.*, 婚姻登録簿 1831~1894 年、整理番号 TBR02、 p. 484-485、第 4 号。 (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TRB02/?pg=253, 2025 年 12 月 28 日閲覧).

[210] *EZAA-Wls.*, 洗礼登録簿 1848~1851 年、整理番号 TFB10、p. 265-266、第 64 号。 (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TFB10/?pg=136, 2025 年 12 月 28 日閲覧).

[211] *Szaltzkamergutt-Zeitung*, 第 27 年第 40 号、1921 年 10 月 2 日、 p. 2.

[212] *Gmunder Wochenblatt*, 第 18 年第 35 号、1868 年 9 月 1 日（火曜日）、 p. 414.

1857）が 1853 年 8 月 30 日にシビウから恋人に宛てた手紙がそれを示している。その手紙の中で彼は、地元の官吏であるヨゼフ・フィルチュに言及し、ともに伝統的な祝祭に出席したことを伝えている。また同じ手紙で、シビウのある施設で過ごした夜のことを語っており、セベシュ出身の数人と同じテーブルに座り、その中にはイェニ（おそらくレギーネの愛称）とヨゼフ・フィルチュ夫妻も含まれていたと記している。ケストナーの恋文[213]を出版したフリードリヒ・シュスターは、シビウの官吏ヨゼフがセベシュの出身であり、彼とジェニが夫婦であったことを伝えている[214]。二人ともセベシュ生まれではないが、当時ヨゼフの両親と兄弟姉妹の何人かがそこに住んでいた。これがケストナーとシュスターの両者がヨゼフと妻をセベシュの地元の人々と同一視した理由であったと思われる。

1855 年、フィルチュ家はさらに大きくなり、1 月 15 日、ヨゼフの娘イレーネ・フィルチュ（1855–1934）がシビウで生まれた。彼女は後にアメリカ合衆国に移住し、ニューヨークの弁護士ウォルター・スコット・アンドリュース（1852–1929）と結婚した[215]。イレーネは 1923 年にニューヨークで、叔父カール・フィルチュについての 30 ページの小冊子を出版した。兄エミールと同様に、イレーネも優れたピアニストであり、作曲家でもあった。1902 年にパリでレオン・グリュス社から出版された彼女の二つの作品が、フランス国立図書館のコレクションに所蔵されている（図 23）。作品 10「ピアノのための夢想」[216]と作品 11「チャールダーシュ（エムレーケゼト）——追憶」[217]である。

---

[213] Schuster 1987, p. 71, 73.

[214] 参照:同上, p. 79、注 33 および p. 80、注 46.

[215] https://www.myheritage.com/research?s=OYYV6JMVJKAULZCBALUDPKCH4TTGRVA&formId=master&formMode=1&useTranslation=1&exactSearch=&p=1&action=query&view_mode=card&qname=Name+fn.irene+fnmo.1+ln.Filtsch%2F3Andrews+lnmsrs.false (2025 年 7 月 24 日閲覧).

[216] *BnF*, Irène Andrews, *Rêverie pour piano. Op. 10*, 整理番号 FRBNF39642259, (http://ark.bnf.fr/ark:/12148/cb396422595, 2026 年 2 月 14 日閲覧).

[217] *BnF*, Irène Andrews, *Csárdsás (Emlékezet) Souvenir. Op. 11*, 整理番号 FRBNF39642260, (http://ark.

1861 年、ヨゼフは再びウィーンに定住し、同年春に家族の次なる子が生まれた。やはり女の子であった。ヨハンナ・シャルロッテ・ヘレーネ・フィルチュは 1861 年 4 月 12 日に生まれ、4 月 27 日に洗礼を受けた[218]。その代母はヨハンナ・バンフィ伯爵夫人であり、このことはカールの死後もヨゼフとバンフィ家との繋がりが続いていたことを示している。ヘレーネ・フィルチュ（1861–1939）はマックス・ゲオルク・フォン・ホルンボステル（1852–1919）と結婚した[219]。

ヨゼフとマリー・フィルチュ夫婦には 5 人の子どもがいた。前述の 3 人に加え、モリーとヘンリエッテ・ルドヴィカ・フィルチュという二人の娘がいた。ヘンリエッテもウィーンで 3 月 7 日に生まれた[220]。この二人の娘たちは 1921 年に兄エミールの死を悼んだ[221]。

ヨゼフの妻マリーはウィーンで省庁の官吏を務め、1903 年 12 月 18 日、75 歳で肺炎のためウィーンにて没した[222]。

第二節　ヨゼフ・フィルチュの慈善活動

ヨゼフは深く愛した弟の記憶を大切に守り続けた。それはカールが始めた慈善活動を継続したことにも表れている。1851 年 4 月 11 日、シビウにおいて、ヨゼフは地元病院の建設資金を集めるための慈善コンサートを行った。この取り組みは弟カールが 10 年前の 1841 年に始めたもの

---

bnf.fr/ark:/12148/cb39642260c. .2026 年 2 月 14 日閲覧)。

[218] *EZAA-Wls.*, 洗礼登録簿 1860~1861 年、整理番号 TFB14、p. 166、第 119 号。(https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TFB14/?pg=166, 2025 年 12 月 28 日閲覧)。

[219]参照: https://www.geni.com/people/Helene-von-Hornbostel/6000000023955748164, (2025 年 12 月 28 日閲覧)。

[220] *EZAA-Wls.*, 洗礼登録簿 1867 年、整理番号 TFB20、p. 37、第 64 号。 (https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/TFB20/?pg=37, 2025 年 12 月 28 日閲覧)。

[221] *Szaltzkamergutt-Zeitung*, 第 27 年第 40 号、1921 年 10 月 2 日、 p. 2.

[222] *EZAA-Wls.*, 死亡登録簿 1903 年、整理番号 STB23、p. 39-40 、p. 32 、第 166 号。https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezese-AB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/STB23/?pg=23, 2025 年 12 月 28 日閲覧)。

であった。当時の新聞はこのコンサートを報じ(図 15)、ヨゼフを次のように称えている。

> 「ヨゼフ・フィルチュ氏が〔…〕劇場において、弟カールが設立した病院基金を増やすために開催した慈善コンサートは〔…〕あらゆる面で大成功を収めた。演奏された楽曲は極めて興味深いものであっただけでなく、その演奏は総じて『卓越している』と言い得るものであった。さらに、満員のホールには、私たちがそこに集まるのを滅多に目にしないほど上質で鑑賞眼の高い聴衆が集まっていた。普段は演劇、音楽、その他あらゆる舞台芸術の集いから距離を置いている多くの人々の姿も見受けられたという事実は〔…〕演奏の名手にして真の楽器の大家、ヨゼフ・フィルチュ氏に与えられた高い評価を示している。〔…〕慈善の感情だけでは、私たちがすでに多くの機会に目にしてきたように、これほど広範な参加を促すことはできないのである。」[223]

ヨゼフが組んだコンサートのプログラムは、ルートヴィヒ・ヴァン・ベートーヴェンのハ短調協奏曲のアレグロで始まり、カデンツァにはカール・フィルチュの作品が用いられた。続いて「ナポリの歌」、その後アレヴィのオペラ『王妃の銃士隊』からの二重唱が演奏された。ヨゼフが披露した 4 番目の演目は、メロフォンによるドニゼッティの「二つの想い」であり、続いてラフォンによる「ヴァイオリンのための幻想曲」がピアノ伴奏付きで演奏された。6 番目はドニゼッティのオペラ『ランメルモールのルチア』のアリア、続いてベッリーニの『清教徒』から二重唱、ジュゼッペ・ヴェルディの『エルナーニ』からのアリアが演奏された。コンサートの締めくくりは再びヨゼフによるピアノ演奏で、ショパンのノクターンとマズルカを演奏し、自作の即興曲で幕を閉じた[224]。

---

[223] *Der Siebenbürger Bote*, 第 61 号、1851 年 4 月 16 日、 p. 303.

[224] 同上、p. 303.

ヨゼフの演奏を論評した記事の筆者は、プログラムの最初と最後の曲において、「〔…〕フィルチュ氏はその驚嘆すべき名手ぶりを披露した。〔…〕」と強調している。第3、5、6、8番においては「〔…〕比類なきピアノ伴奏者としての真骨頂を発揮した。〔…〕」とし、第4番では「〔…〕メロフォンの金属的で響き渡る音を通じて、魅惑的な歌い手として登場した」と評している[225]。

このコンサートにおけるヨゼフの共演者について、記者は公演の冒頭曲におけるオーケストラの伴奏を、非常に素晴らしいと評価している。ただし劇場ホールの奥からの音の広がりが、エラールのグランドピアノの豊かで輝かしく力強く明晰な音色に追いつかなかったと指摘し、すべての弦楽器を倍増させたとしても、十分ではなかったであろうと述べた[226]。これはカールが1843年にパリで新年の贈り物として受け取った3,400フランの価値を持つピアノそのものであった可能性が高い[227]。兄弟がウィーンへ送り届けたことが分かっているこの楽器を、ヨゼフは首都を離れる際に持ち帰ったと思われる。さらにこの記事はヴァイオリニストの演奏を称えており、ラフォンの「幻想曲」を柔らかく演奏し、難しい箇所や重音を純粋かつ繊細な方法で克服したと伝えている。一方、2人の「愛好家」歌手の豊かで響き渡る美しい声と、言葉の明瞭な発音は、きわめて好印象を与えたと記している[228]。

しかし、この記録者はヨゼフへの称賛を惜しまず、芸術家としての卓越した才能だけでなく、慈善活動を通じて同胞を助けようとするその人間性にも言及し、さらにヨゼフが弟カールに対して抱いていた深い愛情についても強調している。

---

[225] 同上、p. 303.

[226] 同上、p. 304.

[227] Szaunig 2008, p. 57.

[228] *Der Siebenbürger Bote*, 第61号、1851年4月16日、 p. 304.

「これらの多面的な成果の一つ一つは、完成の証、崇高な芸術的な献身の証を帯びていた。私たちの前に立って驚嘆させたのは、単なる名手でも、芸術の弟子でも、芸術家でもなかった——いや、それは、人として最も美しい最盛期にある音楽という崇高な芸術の威厳ある大祭司であり、私たちの魂を魅了し、力強く掌握し、心を熱狂させ、歓喜させ、賞賛で満たした。彼の音響的創造物において、単なる断片的な輝きが華やかな装飾によって目を欺くようなことはなく、あらゆる作品はすべての部分が最も親密に調和し、完璧な円熟度をもって完成された一つの全体であった。私たちは通常批評において比較を避けるが、フィルチュ氏の場合には、彼が私たちの時代の最も称賛される名前と並べて、いやむしろ一部においてはそれらよりも上位に置かれるに値すると表明せずにはいられない。というのも彼の演奏には、見せびらかすような媚びも奇矯さもなく、崇高な落ち着きと真の芸術的な敬虔さをもって実行されるからである。人間としてのフィルチュ氏の価値は、この慈善目的のための高貴な努力によってのみならず、その紛れもない品格と、早すぎる死によって芸術から奪われた弟カールへの愛情によっても証明されている。〔…〕両兄弟および他の寛大な支援者たちのシビウに病院を設立したいという願いが、一日も早く叶えられることを！」[229]

このコンサートの収益 323 フローリン 39 クロイツァーは、病院建設資金募集財団に寄付された。1858 年の病院開院式に際して提出された報告書において、高位の王室官吏ヨゼフ・フィルチュの貢献が特筆されている（図 11）。ペーター・ザウニックは、カール・フィルチュとともに寄付者リストに登場するヨゼフ・フィルチュはカールの父親ではないと指摘しているが[230]、彼を兄弟と結びつけていない。1858 年 5 月 15 日の病院開院式に際して提出された「シビウ『フランツ・ヨゼフ』病院の設

[229] 同上、p. 303-304.
[230] Szaunig 2008, p. 123.

立と建設に関する報告書」によれば、当初は現在のタワー通りにあるザクガッセの市立救護院の一画に病院を設立する意図があったことが分かる。しかし救護院はその不利な立地と建築上の問題から目的には適さないと判断され、新たな建物を建設することが決定された。最初の寄付は1841年9月3日のコンサートの後にカール・フィルチュによって行われた[231]。

1853年秋、ヨゼフは9月19日に再び慈善コンサートを行った。今度はセベシュにおいてで、ペトレシュティの福音主義教会のために必要な資金を集めるためであった(図16)。ヨゼフはその年に財政難に陥っていた教区を引き継いだ司祭ヨハン・ミヒャエル・メーケル（1818–1866）[232]の呼びかけに応え、数人のアマチュア芸術家を集め、彼らとともにセベシュの聴衆の前で演奏し、62フローリン9クロイツァーを集めて教会に寄付した。参加者全員への謝辞とともに、メーケル牧師はこの催しの様子と、ヨゼフの演奏への称賛を記録している。

> 「広い世界で芸術家や芸術的演奏について洗練された概念を抱いた者は、〔…〕相対性という長い梯子を一段一段降りていき、やがてセベシュへと辿り着かなければならない。そこにある、いたって質素な舞踏場で、6人のアマチュア奏者が『ロドイスカ』序曲を奏で始める。あまり洗練された芸術に慣れていなければ、こう言うかもしれない——『こんな小さな町にしては、それでも十分、いや驚くほどだ』と。ところが、一人の紳士がピアノへと歩み寄り、華麗な前奏の後、『ルチアの主題によるタールベルクの幻想曲』を弾き始める。彼はためらうことも揺らぐこともなく、明晰で確信に満ち、力強く温かみがあり、純粋かつ優雅に、最後の音まで見事に弾き切ったのだ！これを聴いた後は、もはやセベシュのことなど頭になく、ウィーンやパリ——その芸術の都——のことを思わずにはいられない。宮廷書記官ヨゼ

[231] 同上、p. 123.

[232] 1853年から1860年までペトレシュティの福音主義牧師。詳細はNeagu 2018, p. 184.参照。

フ・フィルチュ氏の演奏芸術は、疑いなくそれらの都市から生まれたものなのだ。セベシュのコンサートが異例の高収益を収めたのは、まさに彼のおかげと言わなければならない。メロフォンで演奏してくださった曲目は、聴衆にまったく予期せぬ感動を与えた！これらの音には確かに、この世のものとは思えないほど特別で非物質的な何かが宿っている。〔…〕フィルチュ氏がピアノでもメロフォンでも演奏されたすべての曲目には、徹底した音楽的訓練と生まれながらの才能の証が刻まれていた！そして率直に認めるが、彼の演奏は、格上の多くのピアニストの演奏よりも私には心地良かった。たとえフィルチュ氏の手のすべての指が新しい奏法に従って均等に鍛えられていないとしても、その代わりに、彼の心と魂は正しく、そして何より生き生きとしている。思いと感情を真に正直に、温かく生き生きと表現し、著名な芸術家でさえ楽器は技術のためではなく、精神と心のために奉仕しなければならないということを彼から学べるであろう。それゆえ彼の演奏はセベシュの人々の記憶に長く残り続けるであろう。そして私にとって、彼が私の願いを受け入れ、叶えてくださった際の温かき友情と親切心は、生涯忘れられないものとなるだろう……。〔…〕それゆえ私は、この実り豊かな芸術の育みがセベシュにおいて決して冷めることなく続くことを願って、感謝の言葉を締めくくる。ヨハン・ミヒャエル・メーケル、福音主義牧師」[233]

1853 年、40 歳のヨゼフ・フィルチュは、ピアノとメロフォンの少なくとも二つの楽器を演奏する円熟した芸術家であり、シビウの高位の王室官吏として、慈善活動に携わりながら、弟カールとともに始めた事業を受け継いでいた。

第三節　陛下への奉仕におけるヨゼフ・フィルチュの政治活動

1848 年から 1849 年にかけての革命の後、ハプスブルク帝国内には歴史上「新絶対主義」として知られる軍事体制が確立された。トランシル

[233] Möckel 1853, p. 771.

ヴァニアについては、1860年10月20日の皇帝勅書により、大公国としての地位を回復した。これに伴いウィーンの宮廷官房が再置され、旧来の各郡、各席、および各王立自由都市が復活した[234]。

ヨゼフ・フィルチュもまた、1863年から1864年にかけてのシビウ議会において、緊張した情勢の中で精力的な政治活動を展開した。1860年12月14日（旧暦27日）付の皇帝勅令によりバナト地方はハンガリーに編入された。しかしトランシルヴァニアはこれとは異なり、クリシャナとマラムレシュを含まない独立した行政単位を構成していた。ハンガリー側からのあらゆる圧力にもかかわらず、皇帝フランツ・ヨゼフ1世（1848–1916）はトランシルヴァニアのハンガリーへの完全な編入を承認めず、1861年7月21日に帝国の各地域および各州の自治原則を宣言した[235]。

この方針に沿い、1863年に皇帝はトランシルヴァニア議会をシビウに召集した。この議会は選出された議員に加えて、皇帝によって任命された議員を含み、二つの部会に分けられるという新たな試みがなされた[236]。制限選挙制に基づいて選出された125人の議員に加えて、議会は提案された選挙法第1条に従い、「〔…〕財産と知性、経験と公務を通じて、王位と国家に貢献し、教会・学術・芸術の分野において顕著な業績を残した」人物[237]の中から皇帝が直接任命した40人の新たな議員が議会に加わった。

皇帝によって任命されたこれらの議員は「勅撰議員」と呼ばれた。その一人がヨゼフ・フィルチュであり、1863年7月7日付の名簿には「ヨゼフ・フィルチュ、宮廷官房元官吏および土地所有者」[238]と記載され、こうして彼はトランシルヴァニア議会の議員となった。ウィーンの刊行

[234] Teşculă 2011, p. 303-304.
[235] Firoiu 1974, p. 273.
[236] Păcățian 1903, p. 27.
[237] Firoiu 1974, p. 274.
[238] *Acten 1864*, p. 41-42.

物『オスト＝ドイチェ・ポスト』が勅撰議員の名簿を掲載した際、ヨゼフの傍らには彼の旧知の人物——後に貴族に列せられたルーマニア人「コンスタンティン・バロン・ポップ・フォン・ベームシュテッテン、ウィーンの大商人および銀行頭取」——の名前も並んでいた。この人物こそ、かつてシビウでサー・ハドソン・ロウのために夜会を催した人物であり、当時まだ幼かったヨゼフがピアノを演奏した、あの席の主人である。皇帝任命議員リストの掲載に続き、次のように記している。

> 「〔…〕これらの最新の任命により、いわゆる『勅撰議員』の数は 38 人に達した。トランシルヴァニア議会の選挙は概ね完了し、必要なすべての予備手続きが履行され、主要な法案の草稿はすでにトランシルヴァニア宮廷官房第 10 局において準備されており、今月 15 日に予定されている議会の厳粛な開会の妨げとなるものはもはや何もないと思われる。」[239]

シビウ議会は、トランシルヴァニアのルーマニア人の将来にとって極めて重要な意味を持っていた。その枠組みの中で起草された法律のうち、少なくとも二つは長く待ち望まれていたものである。それは「ルーマニア民族およびその各宗派の同等の権利に関する法律」と「公務における国内 3 言語の使用に関する法律」[240]であり、ヨゼフ・フィルチュはこれら双方の法案成立に貢献した。

議事録によれば、ヨゼフは議事録認証委員会に 79 票の支持を得て選出されたことが判明する[241]。この職への選出は、彼が法学の深い素養を持ち、宮廷官房の官吏としての実務経験を有していたことに基づくものであった。審議中にヨゼフが行った質問も記録に残されている。1863 年 8 月 11 日の会議において、ヨゼフは毎回の会議で議事録を作成すべ

---

[239] *Ost-Deutsche Post*, an XV, 第 15 年第 186 号、1863 年 7 月 9 日（木曜日）、 p. 2.
[240] Firoiu 1974, p. 273.
[241] *Protocolulu 1865*, p. 37.

きかどうかを議会に問うよう提案した[242]。また 8 月 31 日の会議では、ルーマニア民族とその宗派の立法上の統合に関する法案が審議された[243]際、ヨゼフはラニヒャー議員[244]の提案を支持した。ラニヒャーはトランシルヴァニアにおける「言語問題」が経てきた経緯を要約して述べた。すなわち、1791 年の第 31 条および 1837 年の希望は、1841/42 年の議会においてハンガリー語の「排他的権利」を通貨や機関の表記においても求める動きによって打ち砕かれた。しかし政府は「この要求を満たさず」、トランシルヴァニアにおける公用語の決定は君主の権限に属するという立場を堅持した[245]。この考えはしかし別の議員 C・シュミットによって異論を唱えられた。シュミットは、もしこの問題が陛下の権限に属するものであれば、君主自らが議会での審議に付すために法案を送ることはなかったはずであり、また 1863 年の法的・社会的状況は 1848 年以前とはまったく異なると主張した[246]。

激しい議論を呼んだもう一つの法律は、司法手続きにおける母語の使用に関するものであった。1863 年 9 月 18 日の会議において、「セベシュ選出議員ヨゼフ・フィルチュ」はルーマニア人議員アレクサンドル・ボハツェルと論争を展開した[247]。ヨゼフは第 7 条の内容として以下を提案した。

> 「最終口頭弁論、通知、および判決の送達は、被告人の母国語である当該国の言語で行われるものとする。〔…〕もし被告人が母国語での

[242] 同上、p. 41.
[243] Păcățian 1903, p. 171.
[244] 同上、p. 176.
[245] *Concordia. Diurnalu politicu și literaru*, 第 3 年第 80~227 号、1863 年 9 月 22 日/10 月 4 日（日曜日）、 p. 341.
[246] 同上、p. 341.
[247] *Gazeta Transilvaniei*, 第 26 年第 88 号、1863 年 9 月 19 日、 p. 341.

> 実施を望まない場合には、司法当局の公用語で行われるものとする。」[248]

この提案はブレヒト議員から反発を受けた。ブレヒトは、被告人と裁判官が異なる民族である場合――「アルメニア人、イスラエル人、ロマ人など」の例を挙げて――母語を用いるのではなく、被告人が最も理解できる州の 3 公用語のいずれかを用いるべきと主張した[249]。ルーマニア人議員ヤコブ・ボローガ、イオアン・ブラン・デ・レメニー、イオアキム・ムレシャンによる数回の質疑の後、ヨゼフは自身の提案を撤回した[250]。

この法律の審議を続けるなかで、ヨゼフは第 22 条に新たな文言を提案した。当該条文は法律の即時施行を定めるものであったが、ヨゼフ・フィルチュは「……トランシルヴァニア大公国における行政および司法の最終的な憲法上の整備が完了するまで」適用を延期するよう提案した[251]。この提案にアンドレイ・シャグナ議員が異論を唱え、次のように問いただした。

> 「ザクセン人の紳士方は、王室政府が今後ザクセン大学に対してハンガリー語で書状を送るようにお望みということか？諸行政区域や行政単位が整備されるまで、つまりギリシャ暦のカレンダー（＝永遠）まで待てとおっしゃるのか？いまや法律草案の審議を終えようとしているこの時に、すべてを台無しにするつもりか？」[252]

他のルーマニア人議員もこの論争に加わった。ヨゼフは弁明の必要を感じ、自分は「ギリシャ暦のカレンダーまで」の延期を求めているのではなく、単に国内の行政・司法組織の整備が完了するまでの延期を求め

---

[248] *Dîuariu 1863*, p. 366.
[249] *Gazeta Transilvaniei*, 第 26 年第 88 号、1863 年 9 月 19 日、p. 341.
[250] Păcățian 1903, p. 298.
[251] *Dîuariu 1863*, p. 483.
[252] *Gazeta Transilvaniei*, 第 26 年第 88 号、1863 年 9 月 19 日、p. 343.

ているにすぎないと答えた[253]。表決にかけられたのはフィルチュの提案のみであったが、十分な支持を得られず、第 22 条は政府草案の形のまま可決された[254]。

シビウ議会は 1863 年 10 月、陛下より委託された使命を果たしたとして休会となった。この会期中にウィーン宮廷から審議のために送付された 11 件の立法提案はすべて承認された。議会審議の休会は、トランシルヴァニアから選出された 26 名の議員――ザクセン人 13 名とルーマニア人 13 名――がウィーン帝国議会[255]の会期に参加する必要によるものであった。翌年、1864 年 6 月 13 日の議会会期において、トランシルヴァニア最高裁判所の設置に関する法律の審議にあたり、ヨゼフは職への任用基準は信仰や民族ではなく、候補者の資格のみによるべきと提案した[256]。

シビウ議会の第二会期は 1864 年 5 月に再開され、勅撰議員ヨゼフ・フィルチュは再び積極的に活動した。1864 年 7 月 22 日、議会の召集・構成・活動に関する審議において、彼は勅撰議員の数を 40 名以内に制限するよう提案したが、7 月 27 日にこれを再考して撤回した[257]。議会の運営に関する同法律の審議において、おそらく議員の欠席問題に不満を抱いていたフィルチュは、「……議会および委員会の構成員は、公告された会議に定期的に出席し、その審議に参加する義務を負う」旨を規定するよう提案した[258]。しかし、出席していた多数派はこれを否決した[259]。

ヨゼフ・フィルチュは選挙法にも貢献した。1864 年 8 月 5 日の審議において、第 5 条の修正案として、議会の議長および副議長は議会が提案

[253] Păcățian 1903, p. 377.
[254] *Protocolulu 1865*, p. 129.
[255] Pop-Bolovan 2016, p. 297.
[256] Păcățian 1903, p. 478.
[257] 同上、 p. 507.
[258] *Protocolulu 1865*, p. 340.
[259] Păcățian 1903, p. 525.

した候補者の中から皇帝が任命するものとするが、その基準は民族や宗教ではなく能力のみによるべきと提案した[260]。さらにヨゼフ・フィルチュは、「……国内に居住しない選挙権者は、出生地または市民権保有地において選挙権を行使する」[261]旨を定める修正案、および委員会における少数意見は少数派が少なくとも 3 名の委員によって構成されている場合には、議会本会議に提出することを義務付ける修正案を提出し、これらは多数派によって受け入れられた[262]。

1864 年 10 月 11 日に開かれたトランシルヴァニア議会第 112 回会議では、ウィーンの帝国上院議員の選出が行われた。勅撰議員が集中する第七部門および第十七部門において、ヨゼフ・フィルチュは 21 票中 12 票を得て、他のザクセン人およびルーマニア人議員 5 名とともに選出された[263]。

帝国各紙は翌日、電報によってウィーン帝国上院の新たな構成を伝えた。トランシルヴァニアから 26 名の代表が集まり、そのうちルーマニア人 12 名、ヨゼフを含むザクセン人 11 名、そしてハンガリー人はわずか 3 名であった[264]。ヨゼフは帝国上院に新たに入った 9 名の議員の一人として、再選された 17 名とともに名を連ねた[265]。

1864 年 12 月 15 日、帝国上院は 1865 年 12 月 9 日まで休会となった。この会期では、トランシルヴァニアにおける個人税軽減に関する審議が議題に含まれており、ヨゼフもこれに関与していた[266]。ヨゼフ・フィルチュ議員は、トランシルヴァニアにおける個人税軽減によって生じる国家歳入の不足分は帝国の他の地域が負担すべきであると主張した。これはトランシルヴァニアに恩恵的な例外を設けることが問題なのではな

---

[260] 同上、p. 517.
[261] *Protocolulu 1865*, p. 291.
[262] Păcățian 1903, p. 525; *Protocolulu 1865*, p. 291.
[263] *Protocolulu 1865*, p. 424.
[264] *Abendblat des Pester Lloyd*, 第 233 号、1864 年 10 月 12 日（水曜日）、 p. 1.
[265] *Salzburger Zeitung*, 第 231 号、1864 年 10 月 12 日（水曜日）、 p. 1.
[266] Păcățian 1903, p. 673; 679.

く、同州に不利な既存の例外を撤廃することが問題であるからだと論じた[267]。

1865 年、新聞『ヘルマンシュテッター・ツァイトゥング』および『コルンク』は、クルージュ議会に任命された勅撰議員の名簿を掲載したが、その 100 番目にヨゼフ・フィルチュの名が挙げられている[268]。

ヨゼフ・フィルチュの政治活動は、ハプスブルク帝国内におけるトランシルヴァニアの行政・憲法的再編という複雑な文脈の中に位置している。勅撰議員として、また立法審議における積極的な参加者として、1863/64 年のシビウ議会での一貫した関与は、制度の効率的な運営、公職への任用における能力主義的基準、そして民族的権利と行政の安定との均衡を重視する政治家としての姿を浮かび上がらせる。その提案のいくつかは異論を唱えられ、あるいは否決されたが、ルーマニア民族の承認と言語権に関わる本質的な法律の採択への貢献、およびウィーン帝国上院への参入は、オーストリア・ハンガリー協定に先立つ時期のトランシルヴァニアおよび帝国の政治生活における彼の重要な役割を裏付けている。その質問演説に示された姿勢は、ウィーン宮廷の政策を支持するという彼の信念と附従を示すものである。

[267] *Die Debatte*, 第 35 号、1865 年 2 月 4 日（土曜日）、 p. 2.
[268] *Neue Freie Presse,* 第 423 号、1865 年 11 月 1 日（水曜日）、 p. 37.

第6章　ヨゼフ・フィルチュの作品

ヨゼフ・フィルチュは若い頃からすでに作曲を行っていた。これは本人の記述からも明らかである。修学を終えた後、研修のためにトゥルグ・ムレシュに滞在していた時期について、そこで自ら企画・出演した慈善演奏会に関し、次のように述べている。

> 「[……] 最後に即興演奏も披露したところ、大変な好評を博し、父のいるセベシュへ感謝状が送られ、私は街の恩人の一人として名を連ねることとなった。」[269]

1837年の冬、弟カールはウィーンのサロンのひとつで、批評家M・G・ザフィールが言及したヨゼフの作品《「神よ、皇帝フランツを守り給え」の主題による変奏曲》を演奏した[270]。その4年後、1841年9月26日にオラシュティエでフィルチュ兄弟が開催した演奏会では、姉妹のひとりがヨゼフの作曲したアリアを演奏し、聴衆から熱烈な歓迎を受けた[271]。さらに10年後、1851年4月11日にヨゼフがシビウで開いた慈善演奏会では、自作の即興曲も演奏された[272]。

ヨゼフの作品のうち16曲の自筆譜が、オーストリア国立図書館の所蔵として現存している。同館が収蔵したのは1928年のことである。その中には《悲歌とノクターン》《望郷の悲哀》《ヴェネツィアの追憶——舟歌》、およびマズルカ（実際には3曲）といった題名の作品が含まれている。これらの自筆譜の存在に言及する研究者は、ヨゼフとその遥かに著名な弟カールとの関係に気づいていない。ハンガリー語の資料を引用しつつ、当然のこととしてヨゼフをハンガリー人と見なし、おそらくブラショフ生まれであろうと記している。ただし、1841年から1845年

---

[269] 付録、1926, p. 6.
[270] Saphir 1837a, p. 727; Saphir 1837b, p. 4; Schuster 1937, p. 8.
[271] Szaunig 2008, p. 50.
[272] *Der Siebenbürger Bote*, 第61号、1851年4月16日、 p. 303.

の間にウィーンのメケッティ楽譜出版社から刊行された《ハンガリーの調べ》を含む6曲を彼に帰属させている点では誤りではない[273]。もっとも、前述の論者が引用した資料もそれ以上の情報は提供していない[274]。実際には、ヨゼフが出版した作品ははるかに多く、全15曲を数える。すなわち、作品1《ハンガリーの調べ》、作品2《悲歌とノクターン》、作品3《望郷人の悲哀》、作品4《幸福のひととき——小品》、作品5《ひばり——つばめ——二つのサロン用練習曲》、作品6《惜別の調べ——セレナード》、作品7《ヴェネツィアの追憶——舟歌》、作品8《華麗なる即興曲》、作品9《憂慮——性格的小品》、作品10《村の鐘》、作品11《子守唄》、作品12《言葉のないロマンス》、作品13《三つのマズルカ》、作品14《諦念——悲歌》、作品15《音のまどろみ》である。これらは、1860年にウィーンの出版社C・A・シュピナが刊行した楽譜[275]の裏表紙に掲載された広告によって確認できる（図17、19〜22）。
この情報を検証したところ、前述の機関には実際にヨゼフ・フィルチュ署名の楽譜38枚が所蔵されており、1846年から1850年の間に書かれたものと推定される。その内容には《1846年2月2日のために即興した追憶》や《4月16日のために作曲した交響的練習曲》[276]といった題名が含まれている。

以下では、作曲家・音楽学者フェルディナント・ガジェフスキーの厚意により提供され、萩原千代のオーディオCDアルバム『忘れられたロマン派の光耀——ヨゼフ・フィルチュの世界（1813〜1894）』（2026年リリース）に収録された、ヨゼフ・フィルチュの番号付き作品のうち8曲（作品1、5、10〜15）、計17曲を分析する。

---

[273] Pechotsch - Feichtinger 1997, p. 429.
[274] Szabolcsi - Tóth 1965, p. 627.
[275] 参照: https://clara.imslp.org/person/Filtsch%2C%20Joseph, (2025年12月25日閲覧).
[276] *ÖNBMus.*, *Klänge aus den Jahren 1846, 1847, 1848 : [für Klavier]*, 手稿、 整理番号 Mus.Hs. 3330 MUS MAG, (http://data.onb.ac.at/rec/AC14266784, 2026年1月6日閲覧).

以下に、ヨゼフ・フィルチュの作品番号付き作品のうち 8 曲（Op. 1、5、10〜15）、計 17 曲の分析を示す。これらの作品は、作曲家・音楽学者フェルディナント・ガジェフスキーの厚意により提供されたものであり、萩原千代による CD アルバム『忘れられたロマン派の光耀——ヨゼフ・フィルチュの世界（1813〜1894）』（2026 年リリース）に収録されている。

本研究に収録された 8 つの作品番号（計 17 曲）の分析は、ヨゼフ・フィルチュの作品における明確かつ一貫した調性的志向を浮き彫りにする。分析対象の全作品のうち、調号を持たないものが 3 曲、シャープ系の調で書かれたものが 3 曲、そして最多数である 11 曲がフラット系の調を用いている。作曲年代が記録されている作品に限定して分析すると、明確な発展的傾向が認められる。すなわち、後期の創作期においてフラット系の調の使用頻度が顕著に増加している。この傾向において、特筆すべきは変ト長調（フラット 6 つ）への際立った偏愛であり、この調は成熟期の作品に繰り返し登場する。ヨゼフ・フィルチュの全作品が網羅的に分析されているわけではないが、特定の調性領域に対するこの嗜好は、彼の作曲様式の定義的特徴と見なしうるものであり、和声的色彩、表現性、そして形式構成に直接的な影響を及ぼしている。

Op. 1《ハンガリーの調べ》Melodies hungroises

《ハンガリーの調べ》第 1〜5 番は、ヨゼフの最初の作品であり、1841 年 7 月にウィーンのピエトロ・メケッティ出版社から刊行された（図 10）。同出版社は本作を、弟カール・フィルチュの署名による他の 2 作品[277]とともに宣伝し、1855 年以降は C・A・シュピナ社が再版した[278]。

[277] *Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, 第 186 号、1841 年 7 月 8 日（木曜日）、 p.1410.
[278] Papp 1984, p. 251; Papp 1990, p. 63-64.

本作はヨゼフ・フィルチュによって、オーストリア皇帝の侍従デニス〔デーネシュ〕・バンフィ伯爵——弟カールの後援者・恩人であり、二人の兄弟がウィーンで同居していた邸宅の主——に献呈された。この 5 曲からなるメロディの連作は、ヨゼフが 28 歳であった 1841 年に作曲されたものであり、題名が示す通り、ハンガリー音楽の特性を鮮やかに反映している。この連作の全般的な様式的特徴はハンガリー起源の音楽に固有のものであり、三連符と付点リズムの対比、即興的な装飾、テンポの変動を基盤としつつ、ヴェルブンコシュの伝統[279]とロマの演奏伝統に由来する叙述的な表現性を備えている。これらの要素は、跳躍的な旋律線、急激な音域変化、独自の音階構造や舞曲形式、そして強烈な感情的表現性と結びついている。この連作のすべての曲に共通する特徴として、属調、平行調、および関係調への転調が頻繁に用いられる点が挙げられる。

楽曲分析：

第 1 曲はイ短調で始まる。ff と p の対比が印象的な形で際立っており、突発的な強弱変化に富んだ表現的特徴を示している。とりわけ注目すべきは、ヴェルブンコシュの要素が作品全体にわたって絶えず存在していることである。第 17 小節から、曲は属調であるホ短調へと転調し、強弱変化と並行してテンポの緩急も導入される。本曲では、三連符の疾走感と付点リズムの力強さとの対比が英雄的かつ情熱的な性格を生み出しており、さらに装飾音形の展開が際立って印象的な作品の実現に寄与している。曲の終結は、ホ短調におけるピカルディ終止によって行

[279] ハンガリーの伝統的な音楽様式であり舞踊でもある。18〜19 世紀における本来の機能は、ハンガリー軍への新兵募集であった。音楽家と舞踊家はエネルギーに溢れた演奏・舞踊を披露し、若者に入隊を促した。ヴェルブンコシュは、自由な形式のラプソディ的要素を含む緩徐部分と、2/4 拍子の急速な部分とを組み合わせ、演奏技巧的な要素、古典音楽様式の要素、さらにトルコ・アラブ的な東洋的影響（たとえば短調音階における増 2 度）を含む場合がある。民族音楽学では現在、この特定のジャンルを伝統的器楽音楽として定義している。詳細については以下を参照： Tari 2012, p. 81-86.

われる。

第 2 曲もイ短調で始まり、第 1 曲と同様にヴェルブンコシュ様式が曲全体に漲っている。装飾音は特に豊富に用いられており、転調も楽曲の進行中に繰り返し現れる。前半はイ短調で始まり、終わりにかけてハ長調に落ち着く。第 65 小節から始まる後半は、属調であるト長調へと転調する。後半では装飾音がさらに頻繁に用いられ、強弱の幅が広がることで、輝かしさと劇的表現が前面に出た音楽的発展がもたらされる。

第 3 曲は変ホ長調で書かれている。この曲もまた豊富な即興的装飾を用いており、両手での頻繁な跳躍を特徴とする。第 105 小節から始まる変ホ短調の部分は特に注目に値する。わずか 7 小節の中に、pp から fff への極端な強弱変化、テンポ・ルバート、そして広い音域にわたる跳躍的な進行が集中して現れており、この曲の様式的特徴を如実に示している。終結部は主調である変ホ長調へと明確に終止形をとる。この終止形の後、ロ長調の和声が挿入的な経過句として導入される。この和声は第 3 曲の調性構造には属さず、むしろ間奏の機能を果たすものであり、第 4 曲の冒頭においてロ長調が確立されることをあらかじめ予示している。すなわち、この曲は変ホ長調で終結するものの、曲と曲の間に作品全体の連続性を意識した調性的配置が施されていることが示されている。

第 4 曲はロ長調で始まる。構造は複合三部形式を採用している——A–B–C–A’–B–C’。A および A’の部分では、装飾、跳躍、そしてレガートとスタッカートの対比が際立って強調されている。B 部分は A および A’と対照的な性格を持ち、付点リズムが頻繁に用いられ、リズムから生まれる推進力が感じられる構造をなしている。C および C’の部分は、跳躍を含む上行的な旋律によってクライマックスを示唆する。C 部分が A 部分への回帰のための橋渡しとして機能するのに対し、C’部分は第 5 曲へと続く経過句の役割を担っている。終結部は嬰ヘ短調からイ長調へと転調し、後続する曲の主音イとの調性的連結を形成する。

第5曲はイ短調で始まる。この曲は3度による旋律進行を特徴とする。A–B–A'–コーダの形式を採用しており、AおよびA'では右手と左手の双方において3度進行が用いられる。B部分はイ長調へと転調し、右手の3度進行と並んで左手の跳躍が曲に輝かしさを添える。B部分の終結部は劇的に高まり、嬰ヘ短調へと転調する。A'部分は嬰ヘ短調で静かに始まり、すぐに嬰ヘ長調へと転調する。コーダは再び嬰ヘ短調へと戻回帰し、作品全体を締めくくる。

Op. 5《ひばり——つばめ。二つのサロン用練習曲》L'Alouette. – L'Hirondelle. Deux Études de Salon
献呈と創作の背景：本節で論じる2曲は、ジャネット・エステルハージ伯爵夫人（旧姓バッティアーニ伯爵夫人）に献呈された作品である。
音楽構造と様式的特徴：《ひばり》（L'Alouette）と《つばめ》（L'Hirondelle）の2曲の分析は、題名に掲げられた鳥の生態的特徴と、各曲における音楽的音形との関係を考慮しながら行われた。特に、ひばりとつばめの飛翔パターンの違いに焦点を当て、それがピアニスティックな書法と音楽的性格にいかに反映されているかを検討する。ひばりは空高く舞い上がり、空中に留まりながら歌う鳥として知られている。この特性は《ひばり》における右手の持続的なトレモロ音形に表現されていると考えられる。同音の急速な繰り返しによって生み出される震える音は、ひばりが空中に留まるために必要な羽ばたきと、その絶え間ない歌声を喚起させる。さらに、左手の比較的安定した和声進行は大地を象徴しており、その上に右手の音形が重なることで、上と下の空間的対比が生み出されている。

一方、《つばめ》に描かれたつばめは、高速で空気を切り裂くように飛翔する鳥である。右手では、アルペッジョ和音を基盤とした水平方向に流れる音階的な走句が連続して現れ、音楽は絶えず前進する性格を持っている。この音形は、空間を切り裂くように疾走するつばめの躍動的

な質を表現するものとして理解できる。ここでは、《ひばり》に見られた持続的な質よりも、速度と方向性がより強調されている。

楽曲分析：

第 1 曲《ひばり》——冒頭はニ長調で始まる。前述の通り、この曲は右手の持続的なトレモロ音形を特徴とする。展開部にあたる第 17 小節から、曲はロ短調へと転調し、このトレモロ音形を基盤として異なるリズムを持つ音形が重ねられ、音楽的緊張が徐々に高まっていく。第 31 小節までにイ長調に達する繰り返しの転調を経て、この曲の表現的頂点が形成される。その後、再現部へと戻り、曲全体をまとめるコーダへと導かれる。

第 2 曲《つばめ》——冒頭は変ト長調で始まる。この曲では、右手のアルペッジョ和音による走句の中に旋律が内包されており、左手にはつばめを想わせる跳躍的な進行が現れる。展開部では変ホ短調へと転調し、音形自体は維持されながらも、強弱的なアクセントがさらに音楽の緊張と推進力を高める。短調であるにもかかわらず、憂鬱さは感じられず、むしろ明確な方向性と強い意志の性格が前面に出る。再現部には比較的長いコーダが伴い、勢いを失わずに曲の終わりまで維持される構造をなしている。

以上のことから、第 1 曲《ひばり》では空中に留まる質が持続的なトレモロ音形によって表現され、第 2 曲《つばめ》では高速飛翔の躍動的な質がアルペッジョ和音による走句と跳躍的な進行によって描かれている。2 曲はいずれも、それぞれの鳥の飛翔パターンの違いを音形と形式構造によって明確に示しており、題名は音楽的内容と密接に結びついた重要な解釈上の手がかりと見なすことができる。

ウィーンのピエトロ・メケッティ出版社から 1854 年に刊行されたこの 2 つのサロン用練習曲[280]は、当時の批評において「……輝かしく、演

[280] *Signale für die Musikalische Welt*, 第 47 号、1854 年 11 月、 p. 383.

奏して快い作品であり、高度な技術を持たないピアニストでも取り組める。動機は魅力的で性格に富み、サロン演奏会に相応しい」[281]と評された。

Op. 10《村の鐘》La Clochette du village. Idylle

1856年に作曲されたこの作品には献呈がなく、ヨゼフによる鐘の音の描写が色濃く表現されている。

楽曲分析：冒頭はヘ長調で始まり、題名が示す通り、冒頭から鐘の音が響き渡る。第15小節で主題が登場し、装飾音の付加によって鐘の倍音と共鳴が聴覚的に強調され、曲全体の描写的な性格が冒頭から明確に確立される。第31小節からは変ニ長調とヘ短調を経て、ヘ長調へと戻る。第50小節では変イ長調へと転調し、冒頭の鐘の音が再び現れ、曲内における循環的構造を示す。第69小節からテンポがピウ・レントとなり、音楽は右手から左手へと受け渡されていく下行アルペッジョ和音の進行の中で展開し、アルペッジョ和音の最上声部が旋律線を形成する。第77小節から始まる展開部は、右手のトレモロ音形と左手の上行アルペッジョ和音の音形を用いた旋律進行によって音楽を劇的に変容させる。変イ長調からヘ短調へと転調し、最終的にヘ長調へと戻る。

第103小節からは、第15小節で提示された主題が下行アルペッジョ和音による編曲で再現される。第135小節では、それまで持続していたアルペッジョ和音とトレモロの複雑な動きが消え去り、純粋な鐘の音が再び際立ち、クライマックスへと達する。第159小節では第15小節の主題に類似した主題が現れ、装飾音を含む鐘の音が再び表現される。そして第175小節からは終結部として、冒頭と同様の静かで素朴な鐘の音が響く。この曲は、調性の変化と音楽的音形の対比を通じて、鐘の共鳴とその空間的広がりの変容を段階的に描写するよう構成されている。

本作は1856年にウィーンのC・A・シュピナ社から出版され、刊行直後

[281] *Neue Zeitschrift für Musik*, 第43巻、1855年9月14日、p. 130.

に専門誌に取り上げられた[282]。

Op. 11《子守歌》Chant de berceau
献呈と創作の背景：この作品はマリー・ド・レデレール男爵夫人（旧姓ド・チェルニー）に献呈されている。作曲年は不明であるが、本曲は序論で述べたようにヨゼフ・フィルチュが特に好んだ調性である変ト長調で書かれており、1854 年から 1860 年の間に作曲されたと推定される。
楽曲分析：4 分の 3 拍子の変ト長調で始まる本曲は、題名「Chant de berceau」（子守歌）に相応しく、リズムとテンポが心地よく安定した左手伴奏の上に、甘く優しい旋律を提示する。第 33 小節で曲はニ長調へと転調し、音楽は突然変化して劇的な性格を帯びる。続くわずか 12 小節間で、この劇的緊張はさらに高まり、穏やかな情景とは対照的な凝縮された展開が示される。その後、速やかに変ト長調へと戻り、もとの穏やかな雰囲気が回復される。第 68 小節から始まる展開部は変ロ長調への転調を示すが、静けさを保ったまま再び変ト長調へと戻る。第 80 小節から再現部に入り、旋律にわずかな華やかさがもたらされる。最終的にコーダへと進み、眠りに落ちるように静かに曲を締めくくる。

Op. 12《無言歌――ヴィヴァーチェ、アンダンティーノ、アジタート》
Romances sans paroles―Vivace, Andantino, Agitato
献呈と創作の背景：アンヌ・ダマデイ伯爵夫人（旧姓ド・ロスティ）に献呈されたこの作品は、第 1 曲ヴィヴァーチェ、第 2 曲アンダンティーノ、第 3 曲アジタートの 3 つの曲から構成される。作曲年は不明である。
楽曲分析：
　第 1 曲《ヴィヴァーチェ》――冒頭は変ト長調で始まる。作曲年は不明であるが、作曲家の嗜好が色濃く反映された変ト長調で書かれてい

[282] Hofmeister 1856, p. 1079.

る。題名「Romances sans paroles」（無言歌）が示す通り、この曲は言葉のない歌のスタイルを提示しており、歌のような旋律が前面に出る一方、左手は和声とアルペッジョによる伴奏の役割を担う。
本曲は変ト長調を全体的な主調とする。第 33 小節では、左手のアルペッジョ和音と和声進行が変ニ長調の主和音と属和音を中心として一時的に組み立てられ、調性は一時的に変ニ長調へと傾く。この部分に現れる変ホ短調に類似した響きは、変ニ長調の関係調である変ロ短調を経た色彩的な変化として機能する。その後、和声は密接に関連する変ト長調へと戻り、多くの共通音を含む和音連結と旋律・低音の明確なカデンツァによって主調が再確立される。第 57 小節からはリズムが固定され、右手のシンコペーションが際立つようになる。この部分は、ヴィヴァーチェの指示に相応しい活気を呼び起こす。

第 2 曲《アンダンティーノ》——冒頭は変イ長調で始まる。この曲は 8 分の 6 拍子で書かれており、左手は全体を通じてアルペッジョ和音の一定のパターンを保ち、リズムを明確に示しながら安定した時間的枠組みを形成している。対照的に、右手の旋律は付点音符を含むリズムを頻繁に用い、強拍（第 1 拍と第 4 拍）を絶えず明確にしながら、拍内（第 2〜3 拍および第 5〜6 拍）に音を挿入している。その結果、拍節構造の安定性は保たれつつも、8 分の 6 拍子の小節内に微妙な揺らぎと前進する勢いが生み出されている。2 小節の序奏に続き、この曲は各 16 小節からなる 4 つのセクションで構成され、7 小節のコーダで締めくくられる。第 2 セクションにあたる第 108 小節から変ホ長調へと転調するが、第 116 小節で変イ長調へと戻り、そこから終結まで主調が維持される。

第 3 曲《アジタート》——冒頭はホ長調で始まる。副題「アジタート」が示す通り、第 3 曲は冒頭から強い勢いと緊迫感を持つ曲である。テンポの速さに加え、作品全体に漲る緊張は、主として右手に用いられる特徴的なテクスチャーによって生み出されている。右手では和音が連続して現れるが、これらは伴奏的な和声ではない。むしろ和音自体が旋

律として動き、音楽の流れを生み出している。リズム的には等しい音価による連続した動きが支配的であり、休むことなく流れ続ける音符がアジタートの性格をさらに際立たせている。リズムは比較的明確に維持されているため、音楽は揺らぐというよりも、容赦なく前へと駆り立てられるような印象を与える。第 183 小節および第 199 小節以降、ホ短調の主音から出発し、調の中心はト長調、そしてロ長調へと順次移行する。これらの転換は短い持続時間の中で行われるため、この過程は永続的な転調というよりも、連続的な一時的主調化による色彩的変化の創出として理解しうる。第 215 小節で曲は再現部へと戻り、コーダへと進む。

Op. 13《3 つのマズルカ》第 1〜3 番 Trois Mazourkas
献呈と創作の背景：1860 年に作曲されたマズルカ第 1〜3 番（図 18）は、いずれもイザベラ・デ・コヴァチェヴィッチに献呈されている。マズルカはポーランドの民族舞曲に起源を持つ 4 分の 3 拍子の舞曲であり、独特のアクセントを特徴とする。調性は第 1 番が変ト長調、第 2 番が変イ長調、第 3 番が変ト長調である。
楽曲分析：

第 1 番——冒頭は変ト長調で始まり、三部形式を採る。中間部のトリオは主部と対照的な性格を呈しており、マズルカの典型的な様式を備えている。トリオは変ホ短調へと転調し、その後主題へと回帰する。民族舞曲の要素を基盤としながらも、この曲は舞曲としての機能を超え、ロマン主義に特徴的な内省的・独白的表現へと向かっている。舞曲的なリズムは維持されつつも、拍節の揺らぎと和声の曖昧さが見て取れる。

第 2 番——冒頭は変イ長調で始まり、第 1 番と同様にトリオを含む三部形式である。この曲のトリオは変ニ長調と変ト長調への 2 回の転調を含み、作曲家のフラット系の調への際立った嗜好を示している。本曲は跳躍を含む輝かしさを特徴とし、トリオの転調と相まって、明るく生き生きとした印象が際立つ。

第 3 番——冒頭は変ト長調で始まる。この曲は複合三部形式を採り、第 1 番・第 2 番とは若干異なる構造を持つ。A–B–A–トリオ–A'という形式を採用しており、B 部分では変ニ長調への転調が見られ、A とは対照的にリズム構造も変容する。トリオ部分は変ホ短調へと転調し、柔らかく憂鬱な旋律を特徴とする。この曲はリズムにさらなる躍動感が感じられ、エネルギーに満ちた力強い作品である。

Op. 14《諦念——悲歌》La Résignation, Élégie
献呈と創作の背景：この作品は、フィルチュが 47 歳であった 1860 年に作曲された。医師オーギュスト・アルツ博士をはじめ、作曲家と親密な関係を維持していた友人たちに献呈されている。この時期、フィルチュは病院やその他の慈善活動のための資金調達を目的とした慈善演奏会を企画しており、また政治的職務にも就いていたことから、医療専門家と貴族の双方にわたる広範なネットワークを構築していたことがうかがえる。こうした社会的背景が、本作が献呈された人物たちに反映されている。
楽曲分析：本作は変ロ短調のアンダンテで始まる。冒頭部分は、典雅でわずかに郷愁を帯びた旋律を特徴とする。左手の伴奏パターンと右手の独特の装飾音形が相まって、劇的な展開を生み出している。このアンダンテは変ニ長調で終結し、第 74 小節で直接アルペッジョ音形へと移行する。これはショパン、リスト、ドビュッシーの作品に頻繁に見られる「反復パターンを持つアルペッジョ経過句」であり、ロマン主義音楽の象徴的様式の一つと見なされている。この部分では旋律の強弱が特に際立っており、曲の中心的な表現の核をなしている。その後、冒頭の典雅な旋律が再現され、作品全体は最終的にピカルディ終止で締めくくられる。長調への転換は、諦念の中にも見出される静かな希望を象徴的に表している。

Op. 15《音楽的夢想》Rêverie musicale
献呈と創作の背景：本作はクロプシュタイン男爵夫人（旧姓ド・フェク）に献呈されている。1860 年に作曲されたこの曲もまた、ヨゼフ・フィルチュが好んだ変ト長調で書かれている。
楽曲分析：冒頭は軽やかな 8 分の 6 拍子の変ト長調で始まり、全体を通じてバルカローレを想わせる揺らめく動きを特徴とする。この一定のリズムの繰り返しは、聴き手に心地よい浮遊感と安定感を与える。右手は滑らかな歌うような旋律を奏でながら、同時にアルペッジョ和音によって和声を持続させている。和声は全体として主調を中心に安定しているが、中間部に短い転調が挿入される。第 47 小節から始まる 8 小節の中で、音楽はロ短調、嬰ヘ短調、嬰ヘ長調を経て、異名同音の転換によって変ト長調へと戻る。第 79 小節から始まる 4 小節では、ロ短調と嬰ヘ長調を経て変ト長調へと戻る。これらの転調は劇的変化のためのものではなく、一時的な色彩の変化として機能していると考えられる。本曲は全体を通じて強い対比や劇的展開を避け、わずかな変化によって内的情景を描写しながら、一定のテンポと揺らめく動きを維持している。

ヨゼフ・フィルチュの他の出版作品について以下に記す。

Op. 2《悲歌とノクターン》Élégie et Nocturne、Op. 3《望郷人の悲哀》Sons plaintifs d'un Exilé、Op. 4《幸福のひととき――小品》Un moment de bonheur. Bluette[283]、Op. 6《惜別の調べ――セレナーデ》Sons d'Adieu. Sérénade、いずれも 1854 年にウィーンのピエトロ・メケッティ社から刊行[284]。また、Op. 7《ヴェネツィアの追憶――舟歌》Souvenir de Venise. Barcarolle、Op. 8《華麗なる即興曲》Impromptu brillant、Op. 9《憂慮――性格的小品》L'inquiétude, morceau caractéristique[285]、いずれ

[283] *Signale für die Musikalische Welt,* 第 36 号、1854 年 9 月、 p. 293; Whistling 1854 年、 p. 589.
[284] *Signale für die Musikalische Welt*, 第 47 号、1854 年 11 月、 p. 383.
[285] 同上, 第 40 号、1857 年 10 月、 p. 421.

も 1857 年に刊行。これらについては、楽譜を参照する機会がないため、多くを述べることができない。

これらは当時の専門誌に取り上げられており、一部については簡潔な批評も存在している。したがって、ここでは作品を紹介するにとどめ、当時の批評家の評価に信を置くこととする。Op. 2、3、4 については「……これらの作品は自然であり、技術的な困難を欠く。教育目的として非常に適切かつ有用である。」[286]と評された。別の出版物は Op. 2 と 3 について「……特別な困難を持たない両作品は、解釈が容易で、旋律的内容と音楽的処理が快く、ピアニストに温かく推薦できる。」[287]と述べている。当時の新聞に取り上げられた別の作品 Op. 6 については「……このセレナーデは同様の様式に従っており、優雅で表現豊かなサロン小品である。ピアノの霊感あふれる扱いがこの作品を演奏家に強く推薦させる。」[288]と論じられた。

楽譜へのアクセスが得られなかったため、ヨゼフ・フィルチュの既知の作品の半数のみを分析するにとどまったが、調性選択、形式構成、様式的表現性の観点から、いくつかの一般的な結論を導き出し、彼の作曲様式の特質を明らかにすることは可能である。

主要な定義的側面の一つは、フラット系の調への際立った偏愛であり、これは統計的にも機能的にも観察される。特に変ト長調の支配的な存在は偶然の産物とは見なしえず、むしろ意図的な美的選択を反映している。フラット系の調は、成熟期の作品に支配的な叙情的・瞑想的・内省的な性格に適した、濃密で優しい調和的パレットをもたらす。年代的な発展は、これらの調性領域への段階的な志向を示しており、和声語法の洗練と表現的次元の強調を示唆している。

分析された作品は、三部形式、複合三部形式、トリオを持つ三部構

---

[286] *Neue Zeitschrift für Musik*, 第 18 巻、1855 年 4 月 27 日、p. 199.

[287] *Neue Berliner Musikzeitung*, 第 9 年第 18 号、1855 年 5 月 2 日、 p. 138.

[288] *Neue Zeitschrift für Musik*, 第 43 巻、1855 年 9 月 14 日、 p. 130.

造、表現的統合の要素としてのコーダの使用といった、ロマン主義に確立された形式的パターンへの一貫した準拠を示している。しかしこれらのパターンは硬直した形で扱われるのではなく、頻繁な転調、色彩的移行、そして注意深く制御された談話的連続性によって柔軟に展開される。作品のサイクル（Op. 1、Op. 13）においては、統一された調性的構想が認められ、各曲間の関係が意識的に構築されており、各小品の個別的機能を超えている。

フィルチュの様式の本質的な要素は、表現性を生み出す上でのピアニスティックな音形の中心的役割である。アルペッジョ経過句、持続的なトレモロ、分散和音、即興的性格の装飾音形は、専ら技巧的な機能を持つのではなく、音楽的談話の表現に積極的に参与している。《諦念》、《村の鐘の音》、あるいは《2 つのサロン用練習曲》のような作品において、音形は意味の担い手となり、象徴的あるいは描写的な質を持つ音響的イメージの構築に寄与しており、ヨゼフ・フィルチュをメンデルスゾーン的伝統に近接させている。カンタービレの旋律を精緻な和声的伴奏が支えるという手法は多くの作品（Op. 11、Op. 12、Op. 15）の基盤をなしており、これらの作品における表現性は極端な劇的対比ではなく、強弱変化の繊細さ、アゴーギクのニュアンス、そして和声的色彩から生まれている。

和声語法に関しては、フィルチュは色彩的多様化の手段として頻繁な転調と一時的な主調化を活用しており、主たる調性的中心を不安定にすることなくそれを実現している。これらの手法はしばしば異名同音の等価関係や 3 度関係によって実現され、談話の流動性に寄与し、過度の劇的緊張の回避をもたらしている。より精力的な性格の作品（《アジタート》、《ハンガリーの調べ》の一部の曲）においてさえ、表現性は制御され、構造化されたままである。

総じてヨゼフ・フィルチュのピアノ創作は、ロマン主義的叙情性、色彩的洗練、そして形式的明晰性の総合によって特徴づけられ、彼を中央

ヨーロッパの伝統と後期ロマン主義の美学との交差点に位置づけるものである。ショパンやリストのような同時代人の名声には達しなかったものの、19 世紀ピアノ曲のレパートリーの文脈における彼の作品の批判的再評価は必要であり、その作品群の価値付けもまた求められる。これによって、ヨーロッパ・ロマン主義における他の周縁化された作曲家たちにも適用可能な方法論的枠組みが提供されることになるであろう。

おわりに

マルティン・ヨゼフ・フィルチュ（Martin Josef Filtsch）は、1813年3月20日、オラシュティエ（Orăștie）で、教育と文化を重んじる家庭に生まれた。出生時、彼は家族の7番目の子供であった。これには、父であるヨゼフ・フィルチュ司祭と妻カロリーネが養女として迎えたハンガリー系の少女、スージ（ジュザンナ）も含まれている。ヨゼフの幼少期は、活気あふれる知的な環境の中で過ごした。そこは、司祭フィルチュが自身の子供たちだけでなく、学びを渇望するオラシュティエの子供たちにも音楽を教えており、その音楽が日常に浸透していた。

父ヨゼフ・フィルチュは、必ずしも理想的な教師ではなかった可能性がある。そう言える根拠は、カールにとってウィーンでの最初のピアノ教師となったフリードリヒ・ヴィークが、自身の妻に宛てた手紙の中に次にように述べている。

> 「（カール）少年はピアノの指導を全く受けていないにもかかわらず、すでに誤った技術を身につけてしまっている……。」[289]

この誤った奏法は、最初の教師であった父から受け継いだものであることが示唆されている。それにもかかわらず、ヨゼフとカールの兄弟は、音楽とその後の作曲活動を通じて大きく成長した。

ヨゼフのその後の発展における大きな転機は、彼が7歳だった1820年に訪れた。彼はシビウ（Sibiu）へと送られ、ヴィルヘルム・フォン・コンラッドハイム男爵に教育を委ねられた。ヨゼフはその後8年間、男爵の邸宅でその家族と共に暮らした。男爵の家で、ヨゼフが実家以上に高度な知的環境を享受したと想像するほかない。この時期にヨゼフが師事した全てのピアノ教師は明らかではないが、フィリップ・カウデッラ

[289] Amthor 2012, p. 170.

（Philipp Caudella）がこの期間を通じて最も重要な教師であったことは疑いない。この時期、ヨゼフはシビウに立ち寄ったハドソン・ロー（Sir Hudson Lowe）将軍を歓迎するためにゼノヴィエ・ハジ・コンスタンティン・ポップが催した夜会（ソワレ）に招かれ、演奏を披露した。ロウはウィーンへの往路か帰路にシビウに立ち寄っていたのであった。

1826年にカウデッラが死去した際、ヨゼフはすでに完成されたピアニストとなっていた。彼自身が述べているように、シビウの劇場でカルクブレンナーの『変奏曲』を演奏して大成功を収めた後、彼はシビウの音楽愛好家たちから教授の依頼を殺到して受けたが、ヨゼフはそれらを無償で引き受けた[290]。

同じ1826年、ヴィルヘルム・フォン・コンラッドハイム男爵は、ザクセン民族の利益のために行動し、ヴァクスマン伯爵に同行してウィーンへ向かった。その際、教え子であるヨゼフ・フィルチュを、ピアノの師を見つける目的で同行させた。ウィーン滞在はわずか5ヶ月の予定であったため、ヨゼフを短期集中で指導することに同意する教師が必要だった。リストの有名な師であるカール・チェルニーや、それに続くアントン・ハルムには断られたが、最終的にヨゼフはウィーン宮廷歌劇場の楽長（カペルマイスター）であったカール・アウグスト・クレープス（Karl August Krebbs）に弟子として受け入れられた。限られた時間にもかかわらず、彼の指導の下でヨゼフは飛躍的な進歩を遂げた。この時、ラドショヴィッツ将軍のサロンでの夜会で演奏した際、ピアノ教師のアウグスト・ミッタークの目に留まった。ミッタークは当時14歳のヨゼフをフランツ・リストと比較し、

> 「……君のトリルは、神童リストのそれよりも美しいと私に言った。」[291]

---

[290] 付録 1926, p.4-5.

[291] 同上、p. 4.

と振り返っている。

トランシルヴァニアに戻った彼は、公務員としてのキャリアに備え、クルージュ（Cluj）とシビウで勉学を続けた。1834 年にシビウで最終試験に合格した後、当時 21 歳のヨゼフはチュグゼル（Ciuguzel）にあるバンフィ家の所領で夏を過ごした。そこで彼は、領主フェレンツ・バンフィとジュジャンナ・ゼイク・デ・ゼイクファルヴァの娘、カティ（ Katalin）に音楽を教え、彼女と恋に落ちた。

しかし、19 世紀のトランシルヴァニアにおいて、どれほど才能があっても貴族の血を引かない青年が貴族の娘と結婚することは考えられないことだった。ヨゼフより 2 歳年上のカティは、後にマナーシュティレニのイシュトヴァーン・ケメーニ男爵と結婚した。しかし数年経っても、ヨゼフはカティへの郷愁を語っている。

> 「……彼女は私の情熱（flames）の一人であったが、後にケメーニ卿の妻となった。」[292]

その後、当時の慣習に従い、ヨゼフはトゥルグ・ムレシュ（Târgu Mureş）の王立裁判所（Royal Table）で実習生（見習い官吏）となった。この期間、職務上の義務と並行して、ヨゼフは音楽に没頭していた。彼は毎日ピアノを弾き、その音を聞きつけた通行人や、地元のジプシー楽団からさえも、予期せぬ訪問を受けた。楽団は、

> 「……深々とお辞儀をしながら、彼らが新たに練習したアンサンブル曲について意見を求めてきた。」[293]

という。この時期、彼はチャリティー・コンサートも開催した。これを受けて市政当局は、セベシュ（Sebeş）に家族と移り住んでいた父ヨゼフ・フィルチュ司祭に対し、息子を称える感謝と賞賛に満ちた手紙を送

---

[292] 同上、p. 6.

[293] 同上、p. 6.

った。しかし、ヨゼフの生活環境は必ずしも最良ではなかった。愛用のピアノの低音弦が湿気の影響で切れてしまい、この状況がきっかけとなり、彼は実習期間を終える前に街を去る決意をした。

ヨゼフはセベシュに戻り、そこからトランシルヴァニア宮廷官房での実習を続けるためにウィーンへ出発することを計画した。これは 1837 年の冬から実現することになる。その間、彼は父と共に、1830 年に生まれた弟カール・フィルチュ（Carl Filtsch）の音楽教育に携わった。1835 年の夏の初め、カールはクルージュの音楽院に紹介され、この 5 歳の子供はセンセーションを巻き起こした。地元の報道機関も感嘆の意を込めてこの出来事を報じた[294]。

また、セベシュにおいても、兄弟がオペラ『ザンパ』の序曲をデュエット（連弾）で演奏する驚くべき姿は賞賛の的となった。これは父ヨゼフ・フィルチュ自身が 1836 年に友人の弁護士フリードリヒ・ミュラーに宛てた手紙の中で述べている通りである。カールの将来について助言を求めたこの手紙から、ヨゼフもまた、彼の演奏を聴いた人々から賞賛されていたことさえも知ることができる[295]。

いずれにせよ、ヨゼフは少なくとも一定期間はウィーンに定住することを望んでいた。その結果、カールを帝都ウィーンへ送り、学ばせるという考えが父フィルチュの心の中にも根を下ろした。しかし、ウィーンは物価の高い都市であったため、子供の教育と生活に責任を持つ後見人が必要であった。

イヴォンヌ・アムトールは、博士論文『1791 年から 1860 年のヨーロッパの演奏会生活における神童たち』の中で、カール・フィルチュと、もう一人の神童であるヴァイオリニスト、カミラ・ウルソ（1842–1902）に関する家族の決断の文脈を比較分析している。ウルソの場合、家族全員でパリに移住したが、深刻な貧困の時期を経験した。

---

[294] *Erdélyi Hiradó*, 1835 年 6 月 2 日（火曜日）、 p. 1-2.
[295] Amthor 2012, p. 296-297.

カールのケースでは、父は彼を引き止めることがプロの音楽家としてのキャリアを妨げることになると理解していた。その結果、両親はバンフィ伯爵夫妻の後見の下、兄ヨゼフを指導役（メンター）として同行させ、少年をウィーンへ送る決断をした。しかし、彼らもまた、両親や兄弟から遠く離れた場所で、この上なく悲痛な形で息子を失うという苦難に見舞われた[296]。

さらに、セベシュでの司祭としての地位がある程度の経済的安定を保証していたとはいえ、当時 13 名の家族を抱えていたフィルチュ家が、他の収入源なしにウィーンで生き延びることは困難であったと考えられる。こうして、1837 年 11 月 2 日、カールと父ヨゼフ・フィルチュはバンフィ伯爵夫妻と共にウィーンに到着し、数週間後にヨゼフもそこに合流した。

兄弟はウィーンでバンフィ家の邸宅に居住した。バンフィ家はカールの音楽教育を、当初はフリードリヒ・ヴィーク教授に、その後は有名なジギスムント・タールベルクのピアノ教師であったアウグスト・ミッタークに委ねた。ヨゼフはトランシルヴァニア宮廷官房で無給の実習生として活動を続ける傍ら、中断されていた弟の学業教育にも貢献した。仕事上の苦労もあり、ヨゼフ自身、宮廷官房における「名門出身」の同僚たちの態度に嘆いていた。彼らが貴族としての社交活動に忙しい間、ヨゼフが彼らの分の仕事を肩代わりすることも多かった。それでも彼はウィーンでの生活を楽しんでいた。

回想の中で、彼は 1838 年のコンサート・シーズンについて、パリのものよりも遥かに優れていると評している。社交面でも彼は非常に活動的で、著名人に囲まれていた。1838 年 2 月、彼はガレンベルク伯爵夫人がホーエンツォレルン王女の誕生日に際して主催した演奏会で、最初のコンサートを行う。この際、ヨゼフはバウアー教授のチェロ伴奏を務

[296] 同上、p. 221-222.

め、その後ピアノで即興演奏[297]を披露した。

彼は、ウィーンの社交界のエリートがビリヤードや夕食のために集まった帝国評議会議員ピピッツ（Pipiz）の家で過ごした、非常に楽しい冬の夜を懐かしんでいる。また、チェスの名手であり、彼を「家族の一員」のように扱ってくれたブクショエヴデン伯爵夫人のサロンで過ごしたクリスマス・イヴや新年も同様である。彼女の食卓には彼の専用の席があり、

> 「……舞踏会であれ夜会であれ、私が欠席することは決して許されませんでした。後にレーヴェンヒェルム伯爵夫人となった長女とは、よくピアノとハープのデュエットを演奏しました。彼女はハープの熟練したヴィルトゥオーゾでした。また、末娘のエレーヌはカールの遊び相手であり、ダンスのパートナーの一人でした。」[298]

1841 年はヨゼフにとって成果に満ちた年であった。夏の初め、ウィーンのピエトロ・メケッティ出版社から彼の最初の作品『ハンガリーの調べ（Mélodies hongroises）』[299]が出版された。同年夏、兄弟はバンフィ伯爵夫人と共にトランシルヴァニアへの凱旋演奏旅行に出発した。これについては本稿の第 5 章で詳しく述べている。二人は各地で惜しみない賞賛を浴びたが、最も重要なのは、演奏会を評した批評家たちが主にカールに言及しながらも、兄弟間の比較を怠らなかったことである。これにより、全ての演奏会においてヨゼフが単なる弟の伴奏者に過ぎなかったにもかかわらず、彼の演奏スタイルに関する詳細な記述が現代に残されることとなった。

トランシルヴァニアでの成功後、1841 年秋に兄弟は短期間ウィーンに戻り、そこからパリへと出発した。パリでは、カールが当時フランスの首都で最も名高いピアノ教師であったフレデリック・ショパンの指

---

[297] Lindenau 1940, p. 42.

[298] 付録 1926, p. 2.

[299] *Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, 第 186 号、1841 年 7 月 8 日（木曜日）、 p.1410.

導の下で音楽教育を完成させた。パリ滞在中、彼らはベルギーのブリュッセルも短期間訪問した。そこでは作曲家ジャコモ・マイアベーアの推薦により、カールが音楽院院長フランソワ＝ジョゼフ・フェティスやプロイセン王妃の妹の前で演奏した。しかし、ヨゼフは父への手紙の中でウィーンへの思慕を綴っており、パリを全く気に入らなかった[300]。

さらに、フランス滞在中、彼は命を落としかける出来事もあった。これについては前の章で論じた通りである。フランスでの出来事でヨゼフが快く思い出した唯一のエピソードは、フランスの正統主義者がアンリ 5 世と呼んだボルドー公への訪問であった。それについてヨゼフはこう述べている。

> 「……私たちはこの公爵とともにいるとあまりにも気楽で、『閣下』（Monseigneur）や『王室殿下』（Royal Highness）という呼称が絶えず用いられなければ、対等な中にいると思っていたことだろう。」[301]

パリにおいて、カールは上流社会のサロンの音楽夜会に頻繁に登場した。ベルンハルト・リンデナウは、この時期を音楽家としてのヨゼフが完全に弟の影に隠れた瞬間であると考えている。また、リンデナウはこの時期を、社交行事での演奏を通じてカールに過度な要求を課したと思われるバンフィ伯爵夫人とヨゼフとの間に不和が生じ始めた時期とも結びつけている[302]。

1843 年の夏、ヨゼフとカールはイギリスのロンドンで 2 ヶ月を過ごした。そこでカールは若きヴィクトリア女王の前での演奏を含む、数回のコンサートを行った。その後、彼らはドイツ経由でウィーンへ向かい、帰国前にヴィースバーデンで休息する予定だった。しかし、そこでもバーデン＝バーデンと同様、カールは演奏を依頼された。

1843 年 11 月にウィーンに戻ると、ヨゼフは弟のコンサートの企画・

---

[300] Szaunig 2008, p. 52-53.
[301] 付録 1926, p. 6.
[302] Lindenau 1940, p.45.

運営に完全に没頭した。1844年の冬、アマーリエ・タッフェ伯爵夫人と若きユリウス・ベノーニが関与するスキャンダル（前章で詳述）が発生し、その後カールの健康状態が著しく悪化し始めた。3月、ヨゼフはカールを治療のためにヴェネツィアへ同行させた。彼らは夏を共にセベシュで過ごし、10月初旬にウィーンへ戻った。そこでヨゼフは1841年夏から中断していた宮廷官房での実習を再開した。カールは1844年10月24日までウィーンに留まり、その後、今度はバンフィ伯爵夫人に付き添われて治療のため再びヴェネツィアへ向かった。カールは師ショパンの指導の下、パリで芸術家および作曲家としての絶頂期を迎えた。しかし、音楽の指導と並行して、知らず知らずのうちにショパンは彼に、1845年5月11日にヴェネツィアで彼の命を奪うことになる潜伏性の病（結核）を伝染させてしまっていた。ショパン自身もまた、その4年後の1849年10月17日に同じ病で亡くなった。

カールの死後、ヨゼフが最初に行った活動の一つは、弟の最後の3つの作品、すなわち『即興曲 変ト長調』、『即興曲 変ロ短調』、そして亡くなる直前に作曲された『ヴェニスの別れ（Adieu）』を出版することであった。

ヨゼフはトランシルヴァニア宮廷官房の実習宮廷秘書としての仕事を続け、ウィーンでの生活費を補うために、1846年秋には賞金が授与された。ヨゼフの実習は1848年2月に終了し、次のような辞令が下った。

> 「皇帝陛下は……トランシルヴァニア王立宮廷官房の実習生ヨゼフ・フィルチュを、同機関の名誉宮廷官吏の地位に任命することをこの上なく慈悲深く決定された。」[303]

この件に関しては、彼の将来の義父となる「ゲランブ男爵」軽騎兵連隊の指揮官、ハインリヒ・フォン・グロッツが彼のために取りなした可

[303] *Wiener Zeitung*, 第73号、1848年3月13日（月曜日）、p. 331.

能性が非常に高い。ハインリヒ・エドラー・フォン・グロッツは下級貴族に属しており、当時 36 歳近かったヨゼフは、彼の 20 歳の娘、マリー・エリザベート・レジーネ・フォン・グロッツ（1828 年 12 月 11 日ブラショフ生まれ）と 1849 年 1 月 17 日にウィーンで結婚した。「エドラー・フォン（Edler von...）」という称号はゲルマンの貴族伝統に由来し、通常、皇帝に対して並外れた奉仕を行い、功績を立てた人物に授与される、貴族の中で最も低い階級を表していた。たとえ下級貴族の称号であっても、ヨゼフはウィーンで確かに高く評価されていたため、ハインリヒ・エドラー・フォン・グロッツは、貴族の地位も富も持たないヨゼフと若き娘との結婚を承諾したのである。しかしヨゼフにとって、この結婚は地位を変えるものになった。この婚姻を通じてトランシルヴァニアに土地所有権を獲得したのだ。1863 年にシビウ議会の勅選議員（royalist deputies）に任命された際、ヨゼフ・フィルチュは「……元宮廷官房官吏、土地所有者」として記載されている[304]。

ヨゼフとマリー・フィルチュの間には、1 人の息子と 4 人の娘、合わせて 5 人の子供が生まれた。第一子は息子のエミール・ヨゼフ・ハインリヒ・フィルチュ（1849 年 10 月 20 日生）である。彼は父の足跡をたどり、職務を遂行したウィーンの省庁における一等総務官（First Class General Chancellor）として、またピアニストとしても高く評価された。1921 年の彼の追悼記事には、その両方の資質を備えた人物を失ったことが惜しまれている[305]。

他の 4 人の子供は娘たちであった。イレーネ・フィルチュ（1855–1934）、ウィーン生まれでバンフィ伯爵夫人が代母を務めたエレーヌ・フィルチュ（1861–1939）、1867 年にウィーンで生まれたヘンリエッテ・フィルチュ、そしてモリー・フィルチュである。モリーについては詳細が不明だが、家族がシビウに居住していた時期に、姉のイレーネと

[304] Acten 1864, p. 41-42.
[305] *Szaltzkamergutt-Zeitung*, 第 27 年第 40 号、1921 年 10 月 2 日、 p. 2.

同じくトランシルヴァニアで生まれた可能性も排除できない。妻のマリー・エリザベート・レジーネ・フィルチュは、1903年12月18日、肺炎のため75歳でこの世を去った。

シビウのトランシルヴァニア総督府（Gubernium）に配属された上級帝国官吏として過ごしたトランシルヴァニアでの日々は、非常に実り豊かなものであった。彼はすでに成熟した芸術家であり、私たちの知る限り、ピアノとメロフォン（melophone）という少なくとも2つの楽器を演奏していた。また、慈善家としての地位も確立し、収益を慈善目的に寄付するためのコンサートをシビウ（1851年）やセベシュ（1853年）などで運営した。

1863年、彼はシビウ議会の勅選議員に任命された。その後、帝国議会上院の衆議院議員に選出され、1865年にはクルージュ議会の代表となりました。オーストリア＝ハンガリー二重帝国の成立後、そしておそらく1860年の父、1868年の母の相次ぐ死も影響して、彼はウィーンに永住することを決め、公務員としての活動を続けた。

彼の作曲作品の大部分の出版は、最初の『ハンガリーの調べ』（1841年刊）を除き、トランシルヴァニアで過ごした時期に関連している。しかし、シビウに住み、働いていたにもかかわらず、ヨゼフはそれらをウィーンで出版した。出版社はそれぞれピエトロ・メケッティとC.A.シュピナでした。15の作品は、1854年から1860年の間に次々と出版された。それらの受容に関しては、発売を告げる刊行物の中の当時の批評家によるレビューに加え、トランシルヴァニア地方で彼の作品が演奏された具体的な事例が2つ判明している。一つは1853年9月23日、シビウで開かれたアマチュア音楽家数名によるコンサートによるもので、ある青年がヨゼフ・フィルチュの作品『望郷人の悲哀（Sons plaintifs d'un exilé）』[306]を「……勤勉かつ正確に……」演奏し、アンコールを求めら

[306] *Der Siebenbürger Bote*, 第152号、1853年9月26日、p. 764.

れた。二つ目の事例は 1886 年 2 月 13 日、ミエルクレア・シビウルイ（Miercurea Sibiului）で行われた。地元のルーマニア人女性協会が舞踏会を主催し、そのプログラムにはマリア・ハイエンドルフ嬢が含まれていた。彼女はヨゼフ・フィルチュの田園詩（idyll）『村の鐘（La Clochette du village）』でデビューを飾った[307]。

ヨゼフの演奏活動は弟カールのものとは異なり、彼は主に伴奏者として認められていた。ヨゼフは

> 「……私は自分の音楽を、私たちの経験の影の中でだけ練習している……。」[308]

と宣言していました。彼が弟の伴奏をしていた時期に独奏者としての役割を務めたのは、ホーエンツォレルン王女の誕生日祝賀会で、バウアー教授のチェロ伴奏を受けて演奏した一度きりであった[309]。しかし、弟の死後、シビウの病院やペトレシュティのエヴァンゲリカル教会（福音派教会）のための資金調達を目的としたチャリティー・コンサートにおいては、彼は主要な独奏者として、ピアノとメロフォンによる演奏を行っていた。

カールと共にウィーンで過ごした時期、ヨゼフはウィーンの上流社会の邸宅で出席した音楽夜会において、当時の多くの芸術家たちのピアノ伴奏を務めることで頭角を現した。この時期について、ヨゼフは次のように述べている。

> 「……私は、帝国評議会議員ヴィッテセク邸で、素晴らしいジェニー・リンド、シェーンシュタイン男爵、ティッツェ、そしてズルツァーの伴奏をしばしば務めています。また、ヴィルトゥオーゾであるヤ

---

[307] *Familia*, 第 22 年第 6 号、1886 年 2 月 9 日/ 21 日、 p. 69.

[308] 付録 1926, p.2.

[309] Lindenau 1940, p. 42.

ンザ、ペシャーチェク、メルク、マイシーダーらと共にトリオなどを演奏しています。」[310]

ジェニー・リンド（Jenny Lind, 1820–1887）は「スウェーデンのナイチンゲール」の愛称で知られる当時絶賛されたオペラ歌手であった。カール・フォン・シェーンシュタイン男爵（1796–1876）はウィーンの宮廷および国家評議会の官吏であり、テノール・バリトンの声を持つ歌手としてウィーン社交界の著名な人物であった[311]。

ヨゼフが言及しているティッツェは、ウィーン宮廷オーケストラのソリストであったルートヴィヒ・ティッツェ（1797–1850）[312]であり、ズルツァーは高名なユダヤ人のカントル（詠唱者）、ザロモン・ズルツァー（1804–1890）のことである。彼は1820年からウィーンで活動し、シナゴーグの典礼の歌唱を再編し、当時の現代的な感性に調和させた。彼はウィーン帝国音楽院の教授でもあり、フランツ・ヨゼフ勲章の騎士、ローマのサンタ・チェチーリア国立アカデミーの名誉会員にも選ばれた。ユリウス典礼音楽の再生者として広く認められ、「現代カントル制度の父」と呼ばれていた[313]。

ヨゼフが挙げたヴィルトゥオーゾたちは以下の通りである。レオポルト・ヤンザ（1795–1875）はヴァイオリニスト、作曲家でありウィーン大学の教授[314]。フランツ・ペシャーチェク（1793–1840）はオーストリア・ドイツの作曲家、ヴァイオリニスト[315]。ヨゼフ・メルク（1795–1852）はオーストリアのチェリストで、1819年から宮廷礼拝堂の団員、1821年からウィーン音楽院の教授を務めた[316]。そして最後に挙げられたヨゼフ・マイシーダー（1789–1863）は、オーストリアのヴァイオ

[310] 付録 1926, p. 2.
[311] *ÖBL* 1999, p. 94.
[312] Vezi: https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_T/Titze_Ludwig.xml (2025年9月28日閲覧).
[313] Singer-Adler 1901年、第11巻、 p. 586.
[314] Harten 2023.
[315] *ÖBL* 1978, p. 328.
[316] Wasielewski 1894, p. 143.

リニスト兼作曲家である[317]。

ヨゼフが幼少期から頻繁に出入りしていたのは、上流社会の世界でしあった。王子や王女からヨーロッパ宮廷の高官、伯爵や男爵に至るまで、皆が彼に高い敬意を払っていた。しかし、弟に同行していた時期、注目の中心にいたのは常にカールだった。ヨゼフの生涯をたどると、彼が自らの野心、そして職業的・芸術的なキャリアを、彼が愛し、守り、全力を尽くしてプロモートした弟のために放棄したことは容易に見て取れる。さらに、カールの死後も、ヨゼフは弟が始めた慈善活動を継続し、シビウの病院建設のために協会などへの寄付を続けた。彼が述べたように、彼のあらゆる野心と虚栄心は弟の足元に捧げられたのである。

> 「……老教授イェーガーの家は、私個人が最も離れがたいと感じた場所でした。人は自分の虚栄心が満たされる場所を好んで思い出すという事実が、ここでもまた証明されました。私はここでジェニー・リンドと共に多くの時間を過ごし、彼女の素晴らしい歌の伴奏をしました。それが私個人の名声でした。私は伴奏者としての才能を証明し、偉大な芸術家に促されるままに、カールの曲を歌いながら伴奏することを躊躇しませんでした。ある美しい貴婦人のために、時には大きな公の場や宮廷において。そうして独自のスタイルを確立し、それが私を才能ある音楽家として海外で知らしめることになりました。結局のところ、私は自分のあらゆる野心が私の愛するカールの足元に置かれていることを証明したのです。」[318]

トランシルヴァニア宮廷官房の解散後、ウィーンに永住した彼は、帝都の様々な省庁で上級官吏としての活動を続けた。彼は 1894 年 10 月 3

[317] Green 1985, p. 626.

[318] 付録 1926, p. 7.

[318] *Die Presse*, ediția de seară, 第 47 年第 278 号、1894 年 10 月 10 日（水曜日）、 p. 4.

日、脳卒中のため、ウィーンのテレジアヌム通り 31 番地にある自宅[319]で 81 歳の生涯を閉じた[320]。彼は、叙情的で優雅、そして時には儚さを感じさせるロマン派時代の音楽を遺した。

[319] *EZAA-Wls.*, 死亡登録簿 1894 年、整理番号 STB16、p. 283 第 176 号、(https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien-evang-dioezeseAB/wien-innere-stadt-lutherische-stadtkirche/STB16/?pg=283, 2025 年 1 月 29 日閲覧).

[320] *Die Presse*, ediția de seară, 第 47 年第 278 号、1894 年 10 月 10 日（水曜日）、 p. 4.

Abrevieri bibliografice / Bibliographical abbreviation / 文献略語一覧

Abrudan 2020 - Ioan Ovidiu Abrudan, *Un nobil filantrop – Zenovie Hagi Constantin Pop* în *Transilvania*, nr. 9, Sibiu, 2020, p. 26-34./ ヨアン・オヴィディウ・アブルダン「慈善家貴族——トランシルヴァニアのゼノヴィエ・ハジ・コンスタンティン・ポップ」『トランシルヴァニア』第9号、シビウ、2020年、26–34頁

Acten 1864 - *Acten und Verhandlungen des Siebenb. 1863/64 Landtages*, Sibiu 1864./『トランシルヴァニア州議会1863/64年議会議事録および交渉記録』シビウ、1864年。

Amthor 2012 - Yvonne Amthor, *« Wunderkinder » – Musical Prodigies in European Concert Life betwin 1791 and 1860*, Leeds, 2012./ イヴォンヌ・アムトール『神童——1791年から1860年のヨーロッパ演奏会における音楽の神童たち』リーズ、2012年。

Andrews 1923 - Irene Andrews, *About one whom Chopin loved*, New York, 1923./ イレーネ・フィルチュ＝アンドリュース著『ショパンが愛した人物について』ニューヨーク、1923年。

Apendix 1926 - *Apendix zu den Erlebnissen in Wien 1838 aus der Biographie des Bruder's Josef Filtsch* în Irene Filtsch-Andrews, *Carl Filtsch 'der Liebling Chopin's'*, manuscris, *A-Wgm.*, inv. nr. 9391/105./「ウィーンでの体験への補遺　1838年——ヨゼフ・フィルチュ兄の伝記より」、イレーネ・フィルチュ＝アンドリュース著『カール・フィルチュ——ショパンのお気に入り』所収、手稿、ウィーン楽友協会文書館、整理番号9391/105。

Bălan 1970a - Theodor Bălan, *Copilăria unor mari muzicieni*, Bucureşti 1970./ テオドル・バーラン『偉大な音楽家たちの幼少期』ブカレスト、1970年。

Blanchard 1843 - Henri Blanchard, *Matinées et soirées musicales. Le jeune Filtsch, M. Batta, M. Géraldy* în *Revue et Gazette Musicale de Paris, Journal des Artistes, des Amateurs et des Théâtres*, an X, nr. 18, 30 aprilie 1843, p. 149-150./ アンリ・ブランシャール「音楽の朝と夜——若きフィルチュ、バッタ氏、ジェラルディ氏」

『パリ音楽評論・芸術家・愛好家・劇場誌』第 10 年、第 18 号、1843 年 4 月 30 日、149–150 頁。

Boisits-Fastl 2025 - Barbara Boisits, Christian Fastl, *Benoni, Julius Hugo* în Rudolf Flotzinger, Barbara Boisits (ed.) *Österreichisches Musiklexikon online*, (https://www .musiklexikon.ac.at/ml/musik_B/Benoni_Julius.xml, accesat 8.11.2025) [https://dx.doi.org/10. 553/0x0001 f84b]./ バルバラ・ボイジッツ、クリスティアン・ファストル「ベノーニ、ユリウス・フーゴ」、ルドルフ・フロッツィンガー、バルバラ・ボワジッツ編『オーストリア音楽事典オンライン版』（2025 年 11 月 8 日閲覧）。[https://dx.doi.org/10. 553/0x0001f84b]

Dîuariu 1863 - *Dîuariu stenograficu alu dietei transilvane conchiamate la Sibiu pre 1 Juliu 1863 prin rescriptu prea înaltu*, Sibiu 1863./ 『1863 年 7 月 1 日にシビウで招集されたトランシルヴァニア議会速記録』シビウ、1863 年。

Fancsali 1992 - Fancsali János, *Liszt Ferenc erdélyi tanitványai. I. Karl Filtsch (befejező közlemény)*, în *MZ*, an XXXIII, nr. 4, Budapesta 1992, p. 324-332./ ファンツァリ・ヤーノシュ「リスト・フェレンツのトランシルヴァニアの弟子たち　第一部　カール・フィルチュ（最終号）」『マジャル・ゼネ』第 33 巻、第 4 号、ブダペスト、1992 年、324–332 頁。

Firoiu 1974 - Dumitru V. Firoiu, *Locul Dietei de la Sibiu (1863-1864) în istoria politică a Transilvaniei*, în *ActaMN*, XI, Cluj-Napoca, 1974, p. 271-281./ ドゥミトル・V・フィロイウ「トランシルヴァニアの政治史におけるシビウ議会（1863–1864）の位置づけ」『アクタ・ムゼイ・ナポケンシス』第 11 巻、クルージュ＝ナポカ、1974 年、271–281 頁。

Gajewski 2009 - Ferdinand Gajevski, *Carl Filtsch (1830-1845)* în Hubert Rutkovski, *Piano music of Pupils of Chopin. Mikuli. Tellefsen. Filtsch. Gutmann*, Varşovia 2009, p. 3-4./ フェルディナンド・ガジェフスキー「カール・フィルチュ（1830–1845）」、ヒューバート・ルトコフスキー著『ショパンの弟子たちのピア

ノ音楽——ミクリ、テレフセン、フィルチュ、グットマン』ワルシャワ、2009 年、3–4 頁。

Greene 1985 - David M. Greene, *Greene's Biographical Encyclopedia of Composers*, New York 1985./ デヴィッド・M・グリーン『グリーン作曲家伝記百科事典』ニューヨーク、1985 年。

Grieb 2007 - Manfred Grieb, *Nürnberger Künstlerlexikon: Bildende Künstler, Kunsthandwerker, Gelehrte, Sammler, Kulturschaffende und Mäzene vom 12. bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts*, vol. 2, München 2007./ マンフレート・グリープ『ニュルンベルク芸術家事典——12 世紀から 20 世紀中葉における造形芸術家・工芸家・学者・蒐集家・文化人・後援者』第 2 巻、ミュンヘン、2007 年。

Harten 2023 - Uwe Harten, *Jansa Leopold*, în Rudolf Flotzinger, Barbara Boisits (ed.) *Österreichische Musiklexikon online*, (https://musiklexikon.ac.at/0xc1aa5576_0x0001d2ef, accesat: 30.09.2025)./ ウーヴェ・ハルテン「ヤンサ・レオポルト」、ルドルフ・フロッツィンガー、バルバラ・ボワジッツ編『オーストリア音楽事典オンライン版』(2025 年 9 月 30 日閲覧)。

Hedley 1962 - Arthur Hedley, *Selected Correspondence of Fryederyk Chopin*, Londra, 1962./ アーサー・ヘドリー『フレデリック・ショパン書簡選集』ロンドン、1962 年。

Hendrea-Lazăr 2024 - Ovidiu C. Hendrea, Liviu Lazăr (Ed.), *Orăștie 800*, vol II, Cluj Napoca, 2004./ オヴィディウ・C・ヘンドレア、リヴィウ・ラザール編『オラシュティエ 800 年』第 2 巻、クルージュ＝ナポカ、2004 年。

Hofmeister 1856 - Adolph Hofmeister, *Musikalisch-literarischer Monatsbericht neuer Musikalien, Musikalischer Schriften und Abbildungen*, nr. 11, Leipzig 1856./ アドルフ・ホフマイスター『新刊音楽・音楽文献・図版月報』第 11 号、ライプツィヒ、1856 年。

Hurmuzaki 1897 - Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. X, 1763-1844, București, 1897./ エウドクシウ・フルムザキ『ルーマニア人の歴史に関する文書集』第 10 巻、1763–1844 年、ブカレスト、1897 年。

Irtel 1993 - Ernst Irtel, *Der junge siebenbiirgische Musiker, Carl Filtsch 1830-1845. Ein Lebensbild*, München 1993./ エルンスト・イルテル『若きトランシルヴァニアの音楽家——カール・フィルチュ 1830–1845　生涯の記録』ミュンヘン、1993 年。

Klein 1920 - Marie Klein*, Karl Filtsch* în *Ostland. Zeitschrift für die Kultur der Ostendeutschen*, an II, vol. II, Sibiu 1920, p. 663-671./ マリー・クライン「カール・フィルチュ」『オストラント——東部ドイツ人の文化誌』第 2 年、第 2 巻、シビウ、1920 年、663–671 頁。

Lentz 1872 - Wilhelm von Lenz, *Uebersichtlicehe Beurtheilung der Pianoforte - Kompositionen von Chopin, als Prodromus - eines kritischen Katalogs seiner sämmtlichen Werke* în *Neue Berliner Musikzeitung*, an XXVI, nr. 36, 4 septembrie 1872, p. 282-283./ ヴィルヘルム・フォン・レンツ「ショパンのピアノ作品概評——全作品批評目録への序論として」『新ベルリン音楽新聞』第 26 巻、第 36 号、1872 年 9 月 4 日、282–283 頁。

Lindenau 1940 - Bernhard Lindenau, *Carl Filtsch* în *Archiv für Musikforschung*, an 5, vol. 1, Leipzig 1940, p. 39-51./ ベルンハルト・リンデナウ「カール・フィルチュ」『音楽研究文書館』第 5 巻、第 1 号、ライプツィヒ、1940 年、39–51 頁。

Mökel 1853 - Johann M. Mökel, *Feuilleton*, în *Der Siebenbürger Bote*, nr. 153, miercuri 28 septembrie Sibiu 1853, p. 771./ ヨハン・M・メーケル「フィユトン」『ジーベンビュルガー・ボーテ』第 153 号、1853 年 9 月 28 日水曜日、シビウ、771 頁。

Neagu 2018 - Răzvan Mihai Neagu, *Formarea intelectualității din Sebeș în Epoca Modernă. Studenți din Sebeș la universități europene între anii 1700 și 1848*, în *Terra Sebus*, 10, 2018, p. 155-200./ ラズヴァン・ミハイ・ネアグ「近代におけるセベシュ知識人の形成——1700 年から 1848 年のヨーロッパ諸大学へのセベシュ出身学生」『テッラ・セブス』第 10 号、2018 年、155–200 頁。

ÖBL 2013 - *Österreichisches Biographisches Lexikon1815-1950*, vol. 14, Viena 2013./ 『オーストリア人名辞典 1815–1950』第 14 巻、ウィーン、2013 年。

ÖBL 1978 - *Österreichische Biographische Lexikon 1815-1950,* vol. 7, Viena 1978./ 『オーストリア人名辞典 1815–1950』第 7 巻、ウィーン、1978 年。

ÖBL 1983 - *Österreichische Biographische Lexikon 1815-1950*, vol. 8, Viena 1983./ 『オーストリア人名辞典 1815–1950』第 8 巻、ウィーン、1983 年。

ÖBL 1999 - *Österreichische Biographische Lexikon 1815-1950*, vol. 11, Viena 1999./ 『オーストリア人名辞典 1815–1950』第 11 巻、ウィーン、1999 年。

Papp 1933 - Viktor Papp, *Chopin magyar tanítványa, Filtsch Károly* în *Napkelet. Irodalmi és kritikai folyóirat* , vol. IX, nr. 2, Budapesta 1933, p. 98-104./ ヴィクトル・パップ「ショパンのハンガリー人弟子、フィルチュ・カーロイ」『ナップケレト——文学・批評誌』第 9 巻、第 2 号、ブダペスト、1933 年、98–104 頁。

Papp 1984 - Géza Papp, *További adatok a verbunkos-kiadványok megjelenési idejéhez (1882-1848)* în *MZ*, an XXV, nr. 1, Budapesta 1984, p. 245-267./ ゲーザ・パップ「ヴェルブンコシュ出版物の刊行年代に関する追加資料（1882–1848）」『マジャル・ゼネ』第 25 巻、第 1 号、ブダペスト、1984 年、245–267 頁。

Papp 1990 - Géza Papp, *Die Quellen der « Verbukos-Music ». Ein Bibliographischer Versuch* în *StudMusic*, nr. 32, Budapesta 1990, p. 55-224./ ゲーザ・パップ「ヴェルブンコシュ音楽の源泉——書誌学的試論」『ハンガリー科学アカデミー音楽学誌』第 32 号、ブダペスト、1990 年、55–224 頁。

Păcățian 1903 - Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, Vol. III, Sibiu 1903./ テオドル・V・パカツィアン『黄金の書——ハンガリー王冠下のルーマニア人の政治的・民族的闘争』第 3 巻、シビウ、1903 年。

Pechotsch-Feichtinger 1997 - Ingheborg Pechotsch, Ingheborg Feichtinger, *Hungarica aus den Handschriftenbestand der Musiksammlung der Österreichischen Nationalbibliothek: Nachtrage* în *StudMusic*, Tom 38, Fasc.3/4, Budapesta 1997, p. 441- 460./ イン

ゲボルク・ペホッチュ、インゲボルク・ファイヒティンガー「オーストリア国立図書館音楽コレクション手稿部門所蔵ハンガリー関連資料——追補」『ハンガリー科学アカデミー音楽学誌』第 38 巻、第 3/4 号、ブダペスト、1997 年、441–460 頁。

Philippi 2006 - Ursula Philippi, *Rolul orgii în liturghia Bisericii Evanghelice din Transilvania*. Teză de doctorat susținută la Academia de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca în 2006, (https://ursula.philippi.ro/fileadmin/user_upload/doktorarbeit/Rolul%20orgii%20teza%20de%20doctorat.pdf, accesat 9.12.2025)./ ウルスラ・フィリッピ「トランシルヴァニア福音教会典礼におけるオルガンの役割」クルージュ＝ナポカ「ゲオルゲ・ディマ」音楽院博士論文、2006 年（2025 年 12 月 9 日閲覧）。

Pop-Bolovan 2016 - Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, *Istoria Transilvaniei*, Cluj-Napoca 2016./ ヨアン＝アウレル・ポップ、ヨアン・ボロヴァン『トランシルヴァニアの歴史』クルージュ＝ナポカ、2016 年。

Protocolulu 1865 - *Protocolulu dietei ardelene conchiamate de înaltu Imperatu pe 1 iulie 1863 în regesc'a liber'a cetate Sibiu*, Sibiu 1865. (http://dspace.bcucluj.ro/handle/123456)./『1863 年 7 月 1 日にシビウ王立自由都市で招集されたトランシルヴァニア議会議事録』シビウ、1865 年。

Saingainy 2017 - Karine Saingainy, *Mgr Dupanloup et la Seconde République: Réseaux et combats, 1848-1851*. Teză de doctorat susținută 14 iunie 2017, Universitatea Lyon 2, (https://theses.hal.science/tel-01665149v1/file/Saingainy_m_these_udl.pdf, accesat 2.11.2025)./ カリーヌ・サンゲニー「デュパンルー司教と第二共和政——人脈と闘争、1848–1851」リヨン第 2 大学博士論文、2017 年 6 月 14 日（2025 年 11 月 2 日閲覧）。

Saphir 1837a - Moritz G. Saphir, *Das Fantasie-Kind: Karl Filtsch* în *Der Humorist*, nr. 182, sâmbătă 9 decembrie, Viena 1837, p. 726 – 727./ モーリッツ・G・ザフィール「幻想の子供——カー

ル・フィルチュ」『デア・フモリスト』第 182 号、1837 年 12 月 9 日土曜日、ウィーン、726–727 頁。

Saphir 1837b - Moritz G. Saphir, *Das Fantasie-Kind: Karl Filtsch* în *Der Siebenbürgher Bothe*, nr. 102, vineri 29 decembrie, Sibiu 1837, p. 4./ モーリッツ・G・ザフィール「幻想の子供——カール・フィルチュ」『ジーベンビュルガー・ボーテ』第 102 号、1837 年 12 月 29 日金曜日、シビウ、4 頁。

Schmidt 1845 - August Schmidt, *Retractare* în *Wiener Allgemeine Musik-Zeitung*, an. V, nr. 14 sâmbătă 1 februarie Viena 1845, p. 56./ アウグスト・シュミット「撤回」『ウィーン一般音楽新聞』第 5 巻、第 14 号、1845 年 2 月 1 日土曜日、ウィーン、56 頁。

Schuster 1937 - August Schuster, *Eine Reise druch das Jahr 1837* în *Siebenbürghisch-Deutsches Tageblat. Allgemeine Volkszeitung für das Deutschtum in Rumänien*, an 64, nr. 19279, duminică 1 august, Sibiu 1937, p. 8./ アウグスト・シュスター「1837 年の旅」『ジーベンビュルギッシュ＝ドイツ日刊紙』第 64 巻、第 19279 号、1937 年 8 月 1 日日曜日、シビウ、8 頁。

Schuster 1987 - Friedrich Schuster, *Die Fahrt in die Heimat. Viktor Kästners Liebeschribe (I)*, în *NL*, an 38, nr. 5, Bucureşti 1987, p. 67-80./ フリードリヒ・シュスター「故郷への旅——ヴィクトル・ケストナーの恋文（I)」『ノイエ・リテラトゥール』第 38 巻、第 5 号、ブカレスト、1987 年、67–80 頁。

Singer-Adler 1901 - Isidore Singer, Cyrus Adler, *The Jewish Encyclopedia: a descriptive record of the hystory, religion, literature, and customs of the Jewish people from the earliest times to the present day*, vol. 11, New York 1901./ イシドール・シンガー、サイラス・アドラー『ユダヤ百科事典——最古から現代までのユダヤ民族の歴史・宗教・文学・慣習の記述的記録』第 11 巻、ニューヨーク、1901 年。

Sófalvi 2020 - Emese Sófalvi, *Zeneoktatás a Kolozsvári Muzsikai Conservatoriumban 1819–1869 között*, Cluj 2020./ エメセ・ショファルヴィ『クルージュ音楽院における音楽教育　1819–1869 年』クルージュ、2020 年。

Szabolcsi - Tóth 1965 - Bence Szabolcsi, Aladár Tóth, *Zenei lexicon*, vol. 1, Budapesta 1965./ ベンツェ・サボルチ、アラダール・トート『音楽事典』第 1 巻、ブダペスト、1965 年。

Szaunig 1976 - Peter Szaunig, *Carl Filtsch, un elev transilvănean al lui Chopin* în *SCIA*, 23, 1976, p. 125-141./ ペーター・ザウニック「カール・フィルチュ——ショパンのトランシルヴァニア人弟子」『美術史研究誌』第 23 号、1976 年、125–141 頁。

Szaunig 2008 - Peter Szaunig, *Carl Filtsch (1830-1845)*, Heilbronn, 2008./ ペーター・ザウニック『カール・フィルチュ（1830–1845）』ハイルブロン、2008 年。

Szőcs 2010 - Károly Szőcs, *Frédéric Chopin és az ő Erdélyi tanítványa* în *Szf.*, an XIV, nr. 1, Miercurea Ciuc 2010, p. 155-165./ セーチュ・カーロイ「フレデリック・ショパンとそのトランシルヴァニアの弟子」『セーケイフェルド』第 14 巻、第 1 号、ミエルクレア・チュク、2010 年、155–165 頁。

Tăvală 2021 - Emanuel Tăvală, *Memory of Romanian Law. The Beginnings of Sibiu Law and Administrative Education* în *JLS*, vol.16, nr. 3-4, 2021, p. 58-65. [https://doi.org/10.18662/jls/16.3-4/91]./ エマヌエル・タヴァラ「ルーマニア法の記憶——シビウにおける法学・行政教育の始まり」『法学研究誌』第 16 巻、第 3–4 号、2021 年、58–65 頁。

Tecşulă 2011 - Nicolae Tecşulă, *De la naţiune la minoritate. Saşii ardeleni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* în *Sargetia(SN)*, II, 2011, p. 303-312./ ニコラエ・テクシュラ「民族から少数民族へ——19 世紀後半のトランシルヴァニア・ザクセン人」『サルゲティア』新シリーズ、第 2 号、2011 年、303–312 頁。

Tobie 1969 - Hans Tobie, *Hermannstädter Musikverein. Ein Kapitel Kulturgeschichte Siebenbürgens* în *Hermanstädter Zeitung*, nr. 53, 24 ianuarie, Sibiu 1969, p. 7./ ハンス・トビー「ヘルマンシュタット音楽協会——トランシルヴァニア文化史の一章」『ヘルマンシュタッター・ツァイトゥング』第 53 号、1969 年 1 月 24 日、シビウ、7 頁。

Türk 2020 - Erich Türk, *Philipp Caudella and Georg Ruzitska Bringing Viennese Music Culture into Transylvanian Salons* în Nicolae Gheorghiță (Eds.), *19th-Century Salon Music from the Balkans*,

Bucureşti 2020, p. 185-189./ エーリヒ・テュルク「フィリップ・カウデッラとゲオルク・ルジッカ——ウィーンの音楽文化をトランシルヴァニアのサロンへ」、ニコラエ・ゲオルギツァ編『バルカン半島の 19 世紀サロン音楽』ブカレスト、2020 年、185–189 頁。

Wasielewski 1894 - Wilhelm Jos. Wasielewski, *The Violoncello And its History*, New York 1821./ ヴィルヘルム・ヨゼフ・ヴァジェレフスキ『チェロとその歴史』ニューヨーク、1821 年。

Whistling 1854 - Friedrich Whistling, *Musikalisch-literarischer Monatsbericht neuer Musikalien und Musikalischer Schriften und Abbildungen für das Jahr 1854*, nr. 8, Leipzig 1854./ フリードリヒ・ヴィスリング『1854 年新刊音楽・音楽文献・図版月報』第 8 号、ライプツィヒ、1854 年。

Wolf 1977 - Iosif Wolf, *Imaginea antichității în « Siebenbürghische Quarlalschrift » (1790-1801) şi « Siebenbürghische Provinzialblätter » (1805-1824)* în *ActaMN*, XIV, 1977, p. 425-432./ ヨジフ・ヴォルフ「『ジーベンビュルギッシェ・クヴァルタルシュリフト』（1790–1801）および『ジーベンビュルギッシェ・プロヴィンツィアルブレッター』（1805–1824）における古代のイメージ」『アクタ・ムゼイ・ナポカンシス』第 14 巻、1977 年、425–432 頁。

Wollmann 2011- Volker Wollmann, *Portretele în relief din ceară ale fraților Wilhelm şi Carl Berg din Sebeș*, în *Terra Sebus*, 3, 2011, p. 379-420./ フォルカー・ヴォルマン「セベシュのヴィルヘルムとカール・ベルク兄弟のレリーフ蝋肖像」『テッラ・セブス』第 3 号、2011 年、379–420 頁。

Lista abrevierilor / List of abbreviations / 略語一覧

ActaMN Acta Musei Napocensis / The journal of the Cluj-Napoca Museum./ クルージュ＝ナポカ博物館紀要

A-Wgm. Gesellschaft der Musikfreunde in Wien Archiv-Bibliothek-Sammlungen / Society of Music Lovers in Vienna, Archive-Library-Collections./ ウィーン楽友協会 文書館・図書館・コレクション

BnF Bibliothèque nationale de France / National Library of France./ フランス国立図書館

EZAA-Wls. Evangheslisches Zentralarchiv für die Kirchenpro-vinz Schleisen, Wien – Innere Stadt Luterische Stadtkirche / Evangelical Central Archive for the Church Province of Silesia, Vienna – Inner City Lutheran Church./ シュライゼン管区エヴァンゲリカル中央文書館、ウィーン - 旧市街ルーテル市教会

JLS Jurnalul de Studii Juridice / Journal of Legal Studies / 法学研究誌

MMIRSBD Muzeul Municipal „Ioan Raica" Sebeş, Biblioteca documentară / Municipal Museum "Ioan Raica" Sebeş, Documentary Library./ セベシュ市立「ヨアン・ライカ」博物館、資料図書館

MZ Magyar Zene. Revista Societății Maghiare de Muzicologie și Critică Muzicală / Magyar Zene. Journal of the Hungarian Society of Musicology and Musical Criticism./ マジャル・ゼネ。ハンガリー音楽学・音楽批評学会誌

NL Neue Literatur. Zeitschrift des Schriftstellerverbands der Sozialistischen Republik Rumämien / Neue Literatur. Journal of the Writers' Association of the Socialist Republic of Romania./ ノイエ・リテラテュール。ルーマニア社会主義共和国作家協会誌

ÖNBMus. Österreichischen Nationalbibliothek, Musiksamm-lung / Austrian National Library, Music Collection./ オーストリア国立図書館、音楽コレクション

Sargetia Sargetia (SN). Buletinul Muzeului județului Hunedoara (Acta Musei Devensis), Deva, I, 1937 şi urm. / Sargetia (SN). Bulletin

	of the Museum of Hunedoara County (Acta Musei Devensis), Deva, I, 1937 and following./ サルゲティア(新シリーズ).。フネドアラ県博物館紀要、デヴァ、第一巻、1937 年以降
SCIA	Studii şi Cercetări de Istoria Artei / Studies and Research in Art History./ 美術史研究誌
StudMusic	Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae / Musicological journal of the Hungarian Academy of Sciences./ ハンガリー科学アカデミー音楽学誌
Szf.	Székelyföld. Kulturális Folióirat, Miercurea Ciuc / Székelyföld. Cultural Journal, Miercurea Ciuc./ セーケイフェルド。文化総合誌、ミエルクレア・チュク
Terra Sebus	Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis / Terra Sebus. The journal of the Sebeş Museum./ テッラ・セブス。セベシュ博物館紀要

Figuri / Figures / 図版

Fig. 1 - Preotul Joseph Filtsch (1782-1860), ulei pe pânză, autor necunoscut, prima jumătate a sec. XIX, din colecția parohiei evanghelice Gârbova (foto: Călin Anghel) / Priest Joseph Filtsch (1782–1860), oil on canvas, unknown artist, first half of the 19th century, from the collection of the Evangelical Parish of Gârbova (photo: Călin Anghel) / **図 1** - ヨゼフ・フィルチュ司祭（1782–1860）、布地に油彩、作者不詳、19 世紀前半、ガルボヴァ福音主義教区コレクション所蔵（撮影：カリン・アンゲル）。

Fig. 2 - Karoline Filtsch (1789-1868), născută Flemer, relief din ceară realizat de frații Wilhelm și Carl Berg din Sebeș, (colecție particulară, după Wollmann 2011, p. 404, fig. 14) / Karoline Filtsch (1789-1868), nee Flemer, wax relief created by the brothers Wilhelm and Carl Berg of Sebes (private collection; after Wollmann 2011, p.404, fig.14) / **図 2**. - カロリーネ・フィルチュ（1789-1868、旧姓フレマー）、セベシュのヴィルヘルム・ベルクとカール・ベルク兄弟による蝋レリーフ（個人所蔵、Wollman 2011, p.404, fig.14 による）。

Fig. 3 - Casa parohială evanghelică din Orăştie, locul naşterii lui Iosef Filtsch (carte poştală, sec. XIX, după: Hendrea-Lazăr, 2024, p. 645) / The Lutheran Parish Hause in Orastie, the birthplace of Joseph Filtsch (19th-century postcard; after Hendrea-Lazar, 2024, p.645) / **図 3**. – オラシュティエにある福音派の牧師館、ヨゼフ・フィルチュの生家（19 世紀の絵葉書、出典：Hendrea-Lazăr, 2024, p.645）。

Fig. 4 – Casa parohială evanghelică din Orăştie, locul naşterii lui Iosef Filtsch (foto: R. Totoianu, 2025) / The Lutheran Parish Huse in Orastie, the birthplace of Joseph Filtsch (foto: R. Totoianu, 2025) / **図 4**. – オラシュティエにある福音派の牧師館、ヨゼフ・フィルチュの生誕地（写真：R.トトイアヌ、2025 年）。

Fig. 5 – Detaliu cu inscripția care atestă edificarea casei parohiale evanghelice în anul 1770 (foto: R. Totoianu, 2025) / Detail of the inscription recording the construction of the Lutheran Parish Hauseb in 1770 (photo: R. Totoianu, 2025) / **図 5**. – 1770 年の福音派教区会館の建設を記す碑文の詳細（写真：R.トトイアヌ、2025 年）。

Fig. 6 – Conacul Bánffy de la Ciuguzel, (foto: R. Totoianu, 2025) / The Bánffy Manor in Ciuguzel (photo: R.Totoianu, 2025) / **図 6.** – チュグゼルにあるバンフィ邸（写真：R.トトイアヌ、2025 年）。

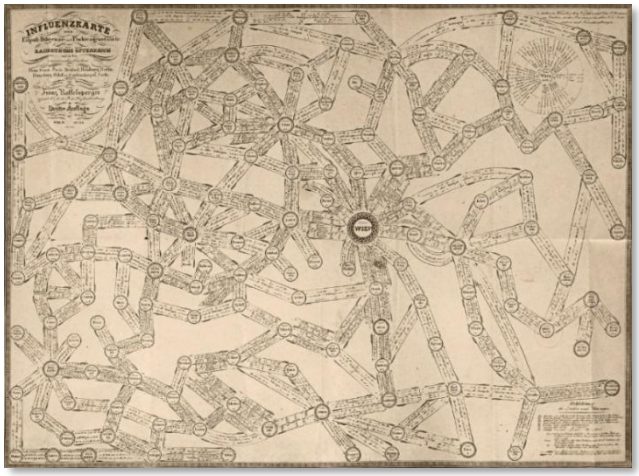

Fig. 7 - Hartă de răspândire a diligențelor de poștă rapidă şi traseele pentru trăsurile cu marfă din Imperiul Austriac, întocmită de Franz Raffelsperger, geograf, cartograf, şi oficial al Poştei şi Contabilității Aulice (MMIRSBD, inv. 883/4485) / Map showing the distribution of rapid mail coaches and freight carriage routes in the Austrian Empire, compiled by Franz Raffelsperger, geographer, cartographer, and official of the Aulic Post and Accounting Office (MMIRSBD, inv. 883/4485) / **図 7**. - オーストリア帝国における急行郵便馬車および貨物馬車のルート分布図。地理学者、地図製作者、宮廷郵便・会計局官吏であるフランツ・ラフェルスペルガーによって作成された（MMIRSBD, inv. 883/4485）。

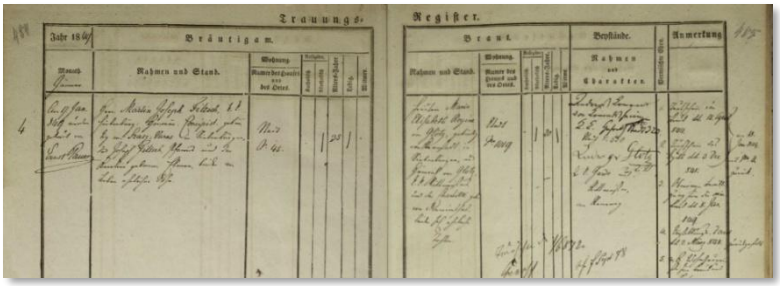

Fig. 8 – Matricola căsătoriei lui Josef Filtsch cu Marie Elisabeth Regine von Glotz, Viena, 17 ianuarie 1849 (EZAA-Wls., *Trauungsbuch 1831-1894*, inv. TRB02, p. 484-485, nr. 4) / Marriage record of Joseph Filtsch and Marie Elisabeth Regine von Glotz, Vienna, 17 January 1849 (EZAA-Wls., Marriage Register 1831-1894, inv. TRB02, p. 484-485, no.4) / **図 8**. – ヨゼフ・フィルチュとマリー・エリザベート・レギーネ・フォン・グロッツの結婚登録簿、ウィーン、1849 年 1 月 17 日（EZAA-Wls.,結婚登録簿 1831-1894, 整理番号 TRB02, p. 484-485, no.4）。

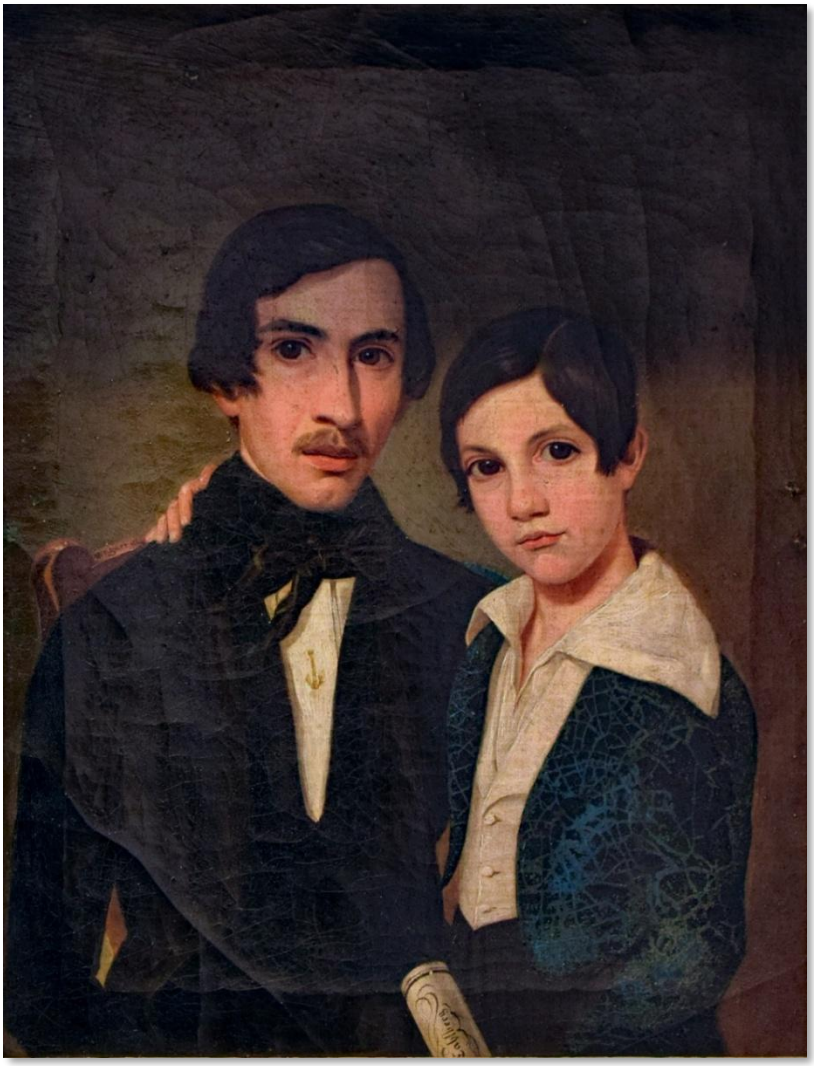

Fig. 9 – Fraţii Josef şi Carl Filtsch, ulei pe pânză, cca. 1841, copie realizată de pictorul Michael Wagner, după originalul păstrat într-o colecţie privată (Muzeul Transilvănean Gundelsheim, inv. 4603) / The brothers Joseph and Carl Filtsch, oil on canvas, c.1841, copy by the painter Michael Wagner after the original held in a private collection (Transylvanian Museum, Gundelsheim, inv.4603) / **図 9. – ヨゼフとカール・フィルチュ兄弟、油彩、1841 年頃、画家ミヒャエル・ヴァグナーによる複製、個人所蔵の原画に基づく**（グンデルスハイム・トランシルヴァニア博物館、所蔵番号 4603）。

[9117] Bei [2]

Pietro Mechetti q m Carlo,

kaiserl. königl. Hof-Kunst- und Musikalienhandlung,

Michaelsplatz Nr 1153, sind neu erschienen:

Andante et Nocturne pour le Piano

par Charles Filtsch.

Oeuvre 1. Prix 30 kr. A. de C.

Melodies hongroises pour le Piano

par Joseph Filtsch.

Prix 30 kr. A. de C.

Fig. 10 – Reclamă la compozițiile fraților Filtsch (*Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, nr. 186, joi 8 iulie 1841, p.1410) / Advertisement for the composition of the Filtsch broathers (*Oesterreichisch-Kaiserliche Wiener Zeitung*, no.186, Thursday 8 July 1841, p.1410) / **図 10**. – フィルチュ兄弟の作品に関する広告（『オーストリア帝国ウィーン新聞』第 186 号、1841 年 7 月 8 日（木）、1410 ページ）。

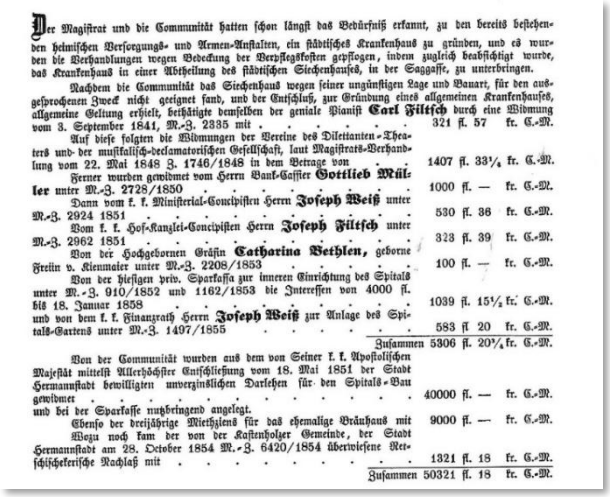

Der Magistrat und die Communität hatten schon längst das Bedürfniß erkannt, zu den bereits bestehenden heimischen Versorgungs- und Armen-Anstalten, ein städtisches Krankenhaus zu gründen, und es wurden die Verhandlungen wegen Bedeckung der Verpflegskosten gepflogen, indem zugleich beabsichtigt wurde, das Krankenhaus in einer Abtheilung des städtischen Siechenhauses, in der Saggasse, zu unterbringen.

Nachdem die Communität das Siechenhaus wegen seiner ungünstigen Lage und Bauart, für den ausgesprochenen Zweck nicht geeignet fand, und der Entschluß, zur Gründung eines allgemeinen Krankenhauses, allgemeine Geltung erhielt, bethätigte demselben der geniale Pianist **Carl Filtsch** durch eine Widmung vom 3. September 1841, M.-Z. 2335 mit . . . . . 321 fl. 57 kr. C.-M.

Auf diese folgten die Widmungen der Vereine des Dilettanten-Theaters und der musikalisch-declamatorischen Gesellschaft, laut Magistrats-Verhandlung vom 22. Mai 1848 Z. 1746/1848 in dem Betrage von . . . 1407 fl. 33¼ kr. C.-M.

Ferner wurden gewidmet vom Herrn Bank-Cassier **Gottlieb Müller** unter M.-Z. 2728/1850 . . . . . 1000 fl. — kr. C.-M.

Dann vom k. k. Ministerial-Concipisten Herrn **Joseph Weiß** unter M.-Z. 2924 1851 . . . . . 530 fl. 36 kr. C.-M.

Vom k. k. Hof-Kanzlei-Concipisten Herrn **Joseph Filtsch** unter M.-Z. 2962 1851 . . . . . 323 fl. 39 kr. C.-M.

Von der Hochgebornen Gräfin **Catharina Bethlen,** geborne Freiin v. Kienmaier unter M.-Z. 2208/1853 . . . . . 100 fl. — kr. C.-M.

Von der hiesigen priv. Sparkassa zur inneren Einrichtung des Spitals unter M.-Z. 910/1852 und 1162/1853 die Interessen von 4000 fl. bis 18. Januar 1858 . . . . . 1039 fl. 15½ kr. C.-M.

und von dem k. k. Finanzrath Herrn **Joseph Weiß** zur Anlage des Spitals-Gartens unter M.-Z. 1497/1855 . . . . . 583 fl 20 kr. C.-M.

Zusammen 5306 fl. 20¼ kr. C.-M.

Von der Communität wurden aus dem von Seiner k. k. Apostolischen Majestät mittelst Allerhöchster Entschließung vom 18. Mai 1851 der Stadt Hermannstadt bewilligten unverzinslichen Darlehen für den Spitals-Bau gewidmet . . . . . 40000 fl. — kr. C.-M.

und bei der Sparkasse nutzbringend angelegt.

Ebenso der dreijährige Miethzins für das ehemalige Bräuhaus mit 9000 fl. — kr. C.-M.

Wozu noch kam der von der Kastenholzer Gemeinde, der Stadt Hermannstadt am 28. October 1854 M.-Z. 6420/1854 überwiesene Retschischekerische Nachlaß mit . . . . . 1321 fl. 18 kr. C.-M.

Zusammen 50321 fl. 18 kr. C.-M.

Fig. 11 – Listă cu persoanele care au donat sume de bani pentru construirea spitalului din Sibiu (după: Szaunig 2008, p. 213) / List of donors who contributed funds for the construction of the Sibiu hospital (after: Szaunig 2008, p.213) / **図 11**. – シビウ病院建設のために寄付を行った人々のリスト（出典：Szaunig 2008, p. 213）。

Тінерелꙋл, дар вестітꙋл нострꙋ Патріот
ФІЛЧ,
віртꙋосꙋл, єсте съ сосеаскъ мѫне лꙋнї аічї ла
Брашов, ꙋнде ва да Кончерте, дела каре къ-
щігꙋл ва кꙋрце ѧн каса сърачілор.

Fig. 12 – Anunț cu caractere chirilice a concertelor lui Carl Filtsch de la Braşov (după: *Gazeta de Transilvania*, nr. 34, Braşov 24 august 1841, p. 136) / Announcement in Cyrillic characters of Carl Filtsch's concerts in Brașov (after; *The Transylvanian Gazette*, no. 34, Brașov, 24 August 1841, p.136) / **図 12**. – ブラショフでのカール・フィルチュによるコンサートのキリル文字による告知（出典：『トランシルヴァニア・ガゼッタ』第 34 号、ブラショフ、1841 年 8 月 24 日、136 ページ）。

Fig. 13 - Cupa din cristal şi cu capac din argint inscripționată „Din recunoștință Vulcan", primită de Carl Filtsch în urma concertelor de la Braşov în 1841 (după: Irtel 1993, p. 37) / Crystal cup with a silver lid, inscribed "From gratitude Vulcan" ; presented to Carl Filtsch following his concerts in Brasov in 1841 (after: Irtel 1993, p. 37) / 図 13. – 「感謝を込めて、ヴルカンより」と刻まれた、銀の蓋付きクリスタル製カップ。1841 年のブラショフでのコンサート後にカール・フィルチュが贈られたもの（出典：Irtel 1993, p. 37）。

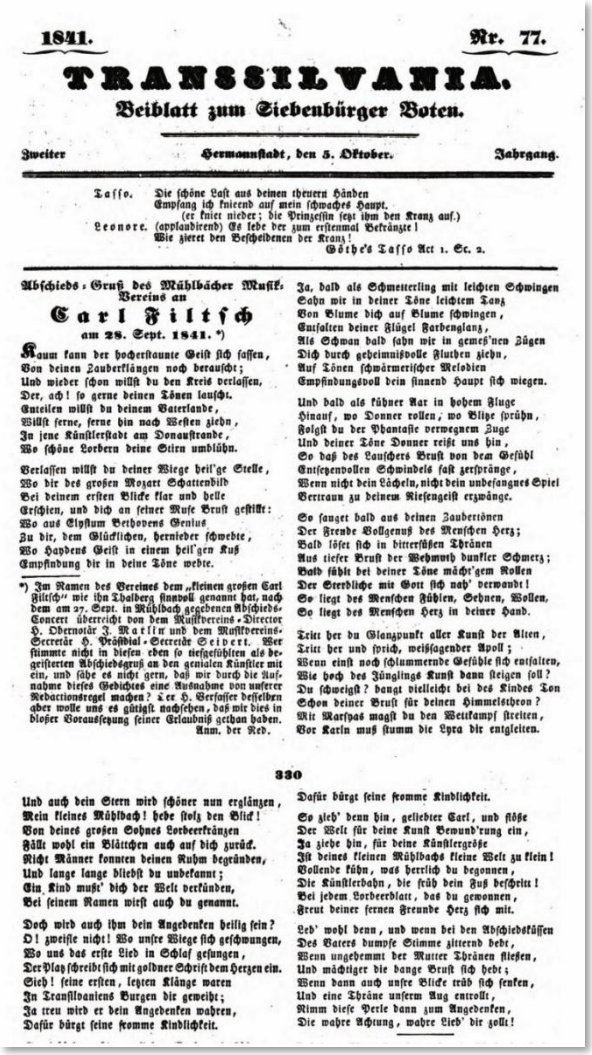

1841. Nr. 77.

TRANSSILVANIA.

Beiblatt zum Siebenbürger Boten.

Zweiter Hermannstadt, den 5. Oktober. Jahrgang.

Tasso. Die schöne Last aus deinen theuern Händen
Empfang ich knieend auf mein schwaches Haupt.
(er kniet nieder; die Prinzessin setzt ihm den Kranz auf.)
Leonore. (applaudirend) Es lebe der zum erstenmal Bekränzte!
Wie zieret den Bescheidenen der Kranz!
Göthe's Tasso Act 1. Sc. 2.

Abschieds-Gruß des Mühlbächer Musik-Vereins an

Carl Filtsch

am 28. Sept. 1841. *)

Kaum kann der hocherstaunte Geist sich fassen,
Von deinen Zauberklängen noch berauscht;
Und wieder schon willst du den Kreis verlassen,
Der, ach! so gerne deinen Tönen lauscht.
Enteilen willst du deinem Vaterlande,
Willst ferne, ferne hin nach Westen ziehn,
In jene Künstlerstadt am Donaustrande,
Wo schöne Lorbern deine Stirn umblühn.

Verlassen willst du deiner Wiege heil'ge Stelle,
Wo dir des großen Mozart Schattenbild
Bei deinem ersten Blicke klar und helle
Erschien, und dich an seiner Muse Brust gestillt:
Wo aus Elysium Bethovens Genius
Zu dir, dem Glücklichen, hernieder schwebte,
Wo Haydens Geist in einem heil'gen Kuß
Empfindung dir in deine Töne webte.

*) Im Namen des Vereines dem „kleinen großen Carl Filtsch" wie ihn Thalberg sinnvoll genannt hat, nach dem am 27. Sept. in Mühlbach gegebenen Abschieds-Concert überreicht von dem Musikvereins-Director H. Obernotär J. Martin und dem Musikvereins-Secretär H. Präsidial-Secretär Seivert. Wer stimmte nicht in diesen eben so aufgefühlten als begeisterten Abschiedsgruß an den genialen Künstler mit ein, und sähe es nicht gern, daß wir durch die Aufnahme dieses Gedichtes eine Ausnahme von unserer Redactionsregel machen? Der H. Verfasser desselben aber wolle uns es gütigst nachsehen, daß wir dies in bloser Voraussetzung seiner Erlaubniß gethan haben. Anm. der Red.

Ja, bald als Schmetterling mit leichten Schwingen
Sahn wir in deiner Töne leichtem Tanz
Von Blume dich auf Blume schwingen,
Entfalten deiner Flügel Farbenglanz,
Als Schwan bald sahn wir in gemeß'nen Zügen
Dich durch geheimnißvolle Fluthen ziehn,
Auf Tönen schwärmerischer Melodien
Empfindungsvoll dein sinnend Haupt sich wiegen.

Und bald als kühner Aar in hohem Fluge
Hinauf, wo Donner rollen, wo Blitze sprühn,
Folgst du der Phantasie vermegnem Zuge
Und deiner Töne Donner reißt uns hin,
So daß des Lauschers Brust von dem Gefühl
Entsetzenvollen Schwindels fast zerspränge,
Wenn nicht sein Lächeln, nicht dein unbefangnes Spiel
Vertraun zu deinem Riesengeist erzwänge.

So saugt bald aus deinen Zaubertönen
Der Freude Vollgenuß des Menschen Herz;
Bald löset sich in bittersüßen Thränen
Aus tiefer Brust der Wehmuth dunkler Schmerz;
Bald fühlt bei deiner Töne mächt'gem Rollen
Der Sterbliche mit Gott sich nah' verwandt!
So liegt des Menschen Fühlen, Sehnen, Wollen,
So liegt des Menschen Herz in deiner Hand.

Tritt her du Glanzpunkt aller Kunst der Alten,
Tritt her und sprich, weissagender Apoll;
Wenn einst noch schlummernde Gefühle sich entfalten,
Wie hoch des Jünglings Kunst dann steigen soll?
Du schweigst? dangt vielleicht bei des Kindes Ton
Schon deiner Brust für deinen Himmelsthron?
Mit Marsyas magst du den Wettkampf streiten,
Vor Karln muß stumm die Lyra dir entgleiten.

330

Und auch dein Stern wird schöner nun erglänzen,
Mein kleines Mühlbach! hebe stolz den Blick!
Von deines großen Sohnes Lorbeerkränzen
Fällt wohl ein Blättchen auch auf dich zurück.
Nicht Männer konnten deinen Ruhm begründen,
Und lange lange bliebst du unbekannt;
Ein Kind mußt' dich der Welt verkünden,
Bei seinem Namen wirst auch du genannt.

Doch wird auch ihm dein Angedenken heilig sein?
O! zweifle nicht! Wo unsre Wiege sich geschwungen,
Wo uns das erste Lied in Schlaf gesungen,
Der Platz schreibt sich mit goldner Schrift dem Herzen ein.
Sieh! seine ersten, letzten Klänge waren
In Transsilvaniens Burgen dir geweiht;
Ja treu wird er dein Angedenken wahren,
Dafür bürgt seine fromme Kindlichkeit.

Dafür bürgt seine fromme Kindlichkeit.

So zieh' denn hin, geliebter Carl, und stöße
Der Welt für deine Kunst Bewund'rung ein,
Ja ziehe hin, für deine Künstlergröße
Ist deines kleinen Mühlbachs kleine Welt zu klein!
Vollende kühn, was herrlich du begonnen,
Die Künstlerbahn, die früh dein Fuß beschritt!
Bei jedem Lorbeerblatt, das du gewonnen,
Freut deiner fernen Freunde Herz sich mit.

Leb' wohl denn, und wenn bei den Abschiedsküssen
Des Vaters dumpfe Stimme zitternd bebt,
Wenn ungehemmt der Mutter Thränen fließen,
Und mächtiger die bange Brust sich hebt;
Wenn dann auch unsre Blicke trüb sich senken,
Und eine Thräne unserm Aug entrollt,
Nimm diese Perle dann zum Angedenken,
Die wahre Achtung, wahre Lieb' dir zollt!

Fig. 14 – Colaj cu versurile de rămas bun oferite de Asociația Muzicală din Sebeş în cadrul ceremoniei din 28 septembrie 1841 (după: *Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, an 2, nr. 77, 5 octombrie 1841, p. 1-2) / Collage featuring the farewellverses presented by the Sebeş Musical Association during the ceremony on 28 September 1841 (after: *Transilvania Beiblatt zum Siebenburger Boten*, year 2, no. 77, 5 October 1841, p. 1-2) / **図 14** - 1841 年 9 月 28 日の式典においてセベシュ音楽協会が捧げた別れの詩を収めたコラージュ（出典：*Transsilvania. Beiblatt zum Siebenbürger Boten*, 第 2 年、第 77 号、1841 年 10 月 5 日、1-2 ページ）。

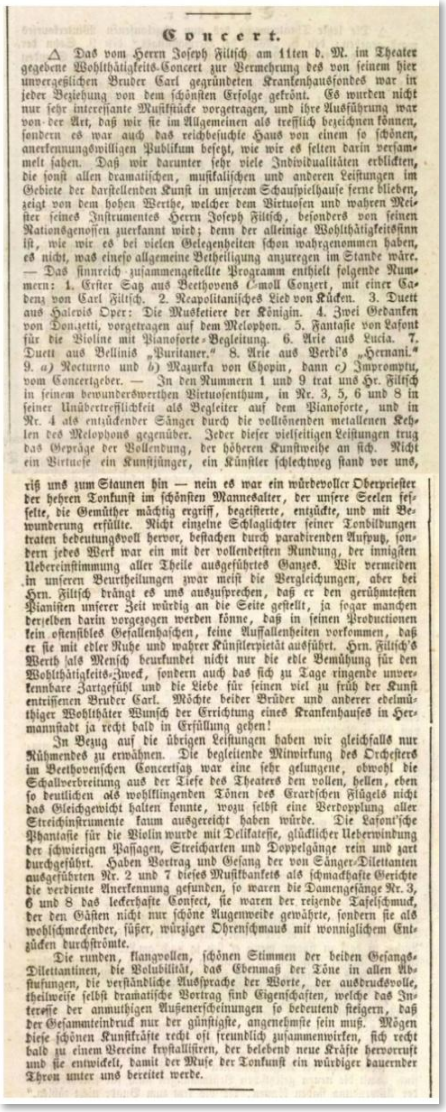

Concert.

△ Das von Herrn Joseph Filtsch am 11ten d. M. im Theater gegebene Wohlthätigkeits-Concert zur Vermehrung des von seinem hier unvergeßlichen Bruder Carl gegründeten Krankenhausfondes war in jeder Beziehung von dem schönsten Erfolge gekrönt. Es wurden nicht nur sehr interessante Musikstücke vorgetragen, und ihre Ausführung war von der Art, daß wir sie im Allgemeinen als trefflich bezeichnen können, sondern es war auch das reichbesuchte Haus von einem so schönen, anerkennungswilligen Publikum besetzt, wie wir es selten darin versammelt sahen. Daß wir darunter sehr viele Individualitäten erblickten, die sonst allen dramatischen, musikalischen und anderen Leistungen im Gebiete der darstellenden Kunst in unserem Schauspielhause ferneblieben, zeigt von dem hohen Werthe, welcher dem Virtuosen und wahren Meister seines Instrumentes Herrn Joseph Filtsch, besonders von seinen Nationsgenossen zuerkannt wird; denn der alleinige Wohlthätigkeitssinn ist, wie wir es bei vielen Gelegenheiten schon wahrgenommen haben, es nicht, was einige allgemeine Betheiligung anzuregen im Stande wäre. — Das sinnreich zusammengestellte Programm enthielt folgende Nummern: 1. Erster Satz aus Beethovens Cmoll Concert, mit einer Cadenz von Carl Filtsch. 2. Neapolitanisches Lied von Kücken. 3. Duett aus Halevis Oper: Die Musketiere der Königin. 4. Zwei Gedanken von Donizetti, vorgetragen auf dem Melophon. 5. Fantasie von Lafont für die Violine mit Pianoforte-Begleitung. 6. Arie aus Lucia. 7. Duett aus Bellinis „Puritaner." 8. Arie aus Verdi's „Hernani." 9. a) Nocturno und b) Mazurka von Chopin, dann c) Impromptu, vom Concertgeber. — In den Nummern 1 und 9 trat uns Hr. Filtsch in seinem bewunderswerthen Virtuosenthum, in Nr. 3, 5, 6 und 8 in seiner Unübertrefflichkeit als Begleiter auf dem Pianoforte, und in Nr. 4 als entzückender Sänger durch die vollsonnenden metallenen Kehlen des Melophons gegenüber. Jeder dieser vielseitigen Leistungen trug das Gepräge der Vollendung, der höheren Kunstweihe an sich. Nicht ein Virtuose ein Kunstsänger, ein Künstler schlechtweg stand vor uns,

Feuilleton.

Fig. 16 – Descrierea concertului caritabil susţinut de Josef Filtsch la Sebeş în 1853, în beneficiul Bisericii Evanghelice din Petreşti (după: Möckel 1853, p. 771) / Description of the charity concert given by Joseph Filtsch in Sebeş in 1853, for the benefit of the Lutheran Church in Petreşti (after; Mockel 1853, p.771) / **図 16** – 1853 年にセベシュでヨゼフ・フィルチュがペトレシュティの福音教会を支援するために開催した慈善コンサートの記述（出典：Möckel 1853, p. 771）。

Fig. 15 – Colaj cu descrierea concertului caritabil susţinut de Josef Filtsch la Sibiu în anul 1851 în beneficiul spitalului (după: *Der Siebenbürger Bote*, nr. 61, 16 aprilie 1851, p. 304.) / Collage featuring the description of the hospital (after: Der Siebenburger Bote, no.61, 16 April 1851, p. 304) / **図 15** – 1851 年にシビウで病院の支援を目的としてヨゼフ・フィルチュが主催した慈善コンサートの説明を掲載したコラージュ（出典：『*Der Siebenbürger Bote*』第 61 号、1851 年 4 月 16 日、304 ページ）。

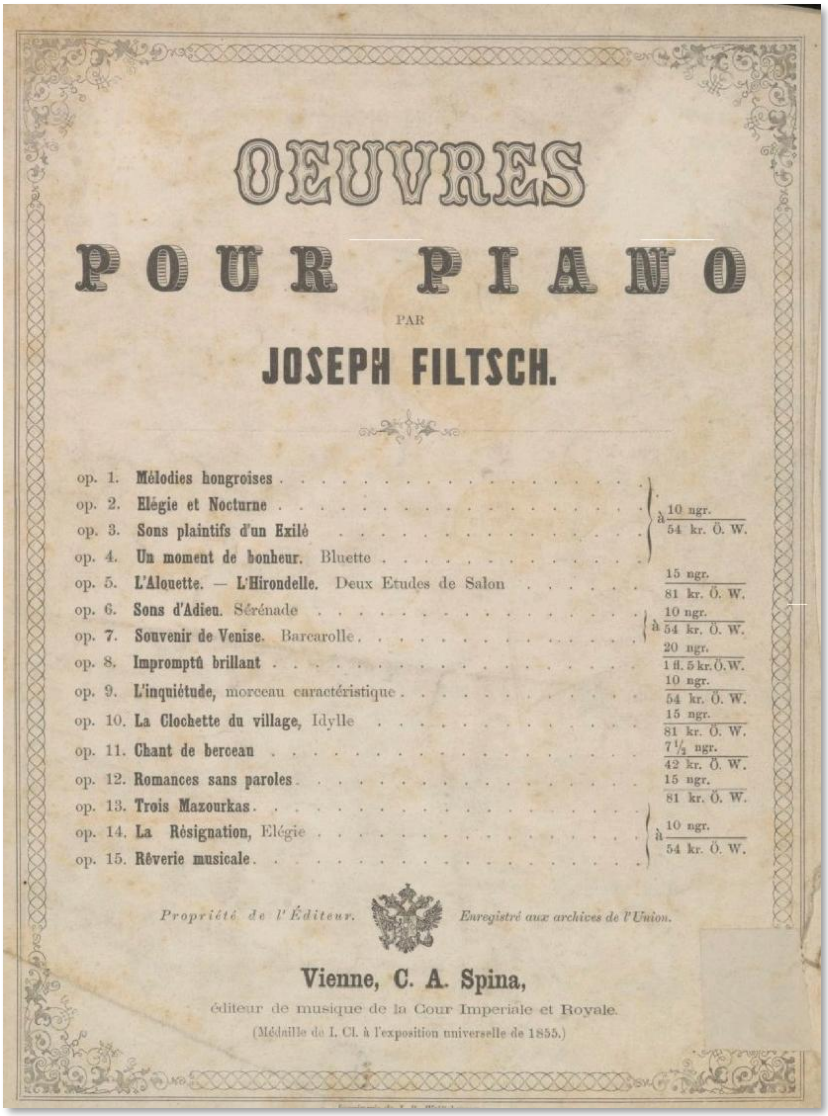

OEUVRES

POUR PIANO

PAR

JOSEPH FILTSCH.

op. 1.	**Mélodies hongroises**	à 10 ngr. / 54 kr. Ö. W.
op. 2.	**Elégie et Nocturne**	
op. 3.	**Sons plaintifs d'un Exilé**	
op. 4.	**Un moment de bonheur.** Bluette	
op. 5.	**L'Alouette. — L'Hirondelle.** Deux Etudes de Salon	15 ngr. / 81 kr. Ö. W.
op. 6.	**Sons d'Adieu.** Sérénade	à 10 ngr. / 54 kr. Ö. W.
op. 7.	**Souvenir de Venise.** Barcarolle	
op. 8.	**Impromptû brillant**	20 ngr. / 1 fl. 5 kr. Ö. W.
op. 9.	**L'inquiétude,** morceau caractéristique	10 ngr. / 54 kr. Ö. W.
op. 10.	**La Clochette du village,** Idylle	15 ngr. / 81 kr. Ö. W.
op. 11.	**Chant de berceau**	7½ ngr. / 42 kr. Ö. W.
op. 12.	**Romances sans paroles**	15 ngr. / 81 kr. Ö. W.
op. 13.	**Trois Mazourkas**	
op. 14.	**La Résignation,** Elégie	à 10 ngr. / 54 kr. Ö. W.
op. 15.	**Rêverie musicale**	

Propriété de l'Éditeur. *Enregistré aux archives de l'Union.*

Vienne, C. A. Spina,

éditeur de musique de la Cour Impériale et Royale.

(Médaille de I. Cl. à l'exposition universelle de 1855.)

Fig. 17 – Lista compozițiilor lui Josef Filtsch promovată de editura C.A. Spina din Viena (după: https://clara.imslp.org/person/Filtsch%2C%20Joseph, accesat 25.12. 2025) / List of Joseph Filsch's compositions promoted by the C.A. Spina publishing hause in Vienna (after: https://clara.imslp.org/person/Filtsch%2C%20Joseph, accessed 25.12. 2025) / **図 17** – ウィーンの C.A.スピナ出版社が宣伝したヨゼフ・フィルチュの作品リスト（出典：https://clara.imslp.org/person/Filtsch%2C%20Joseph、2025 年 12 月 25 日閲覧）。

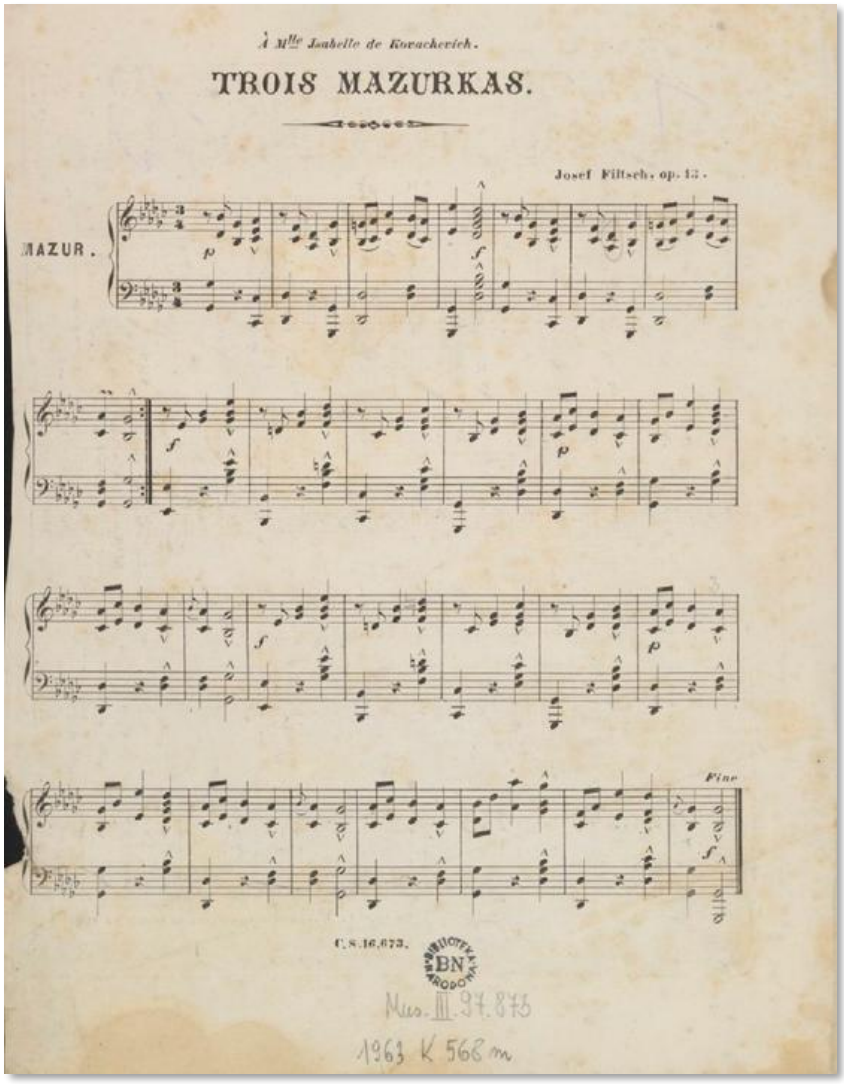

Fig. 18 – Prima filă din *Op. 12 Trois Mazurkas* (după: https://clara.imslp.org/work/1468925) / The first page of *Op. 12, Trois Mazurkas* (after: https://clara.imslp.org/work/1468925) / **図 18 – 作品 12『3 つのマズルカ』の最初のページ（出典：**https://clara.imslp.org/work/1468925）。

Ankündigungen.

Neue Musikalien

ans dem Verlage von

Pietro Mechetti sel. Wittwe in Wien.

	Rb.	Nkr.
Brunner, C. T., Op. 275. Triameron. Transcriptions-Fantasies pour Piano sur de Motifs des Opéras. 1. Rossini Tell. 2. Bellini Sonnambula. 3. Donizetti Dom Sébastien . . . . . à	—	15
Clementi, M., Sonaten für Pianoforte. Neue, nach den besten Quellen revidirte Ausgabe. No. 1. Gmoll. (Op. 7. No. 3.)	—	15
Dessauer, J., Op. 60. Zwölf Gesänge. — Dichtungen von S. H. Mosenthal, N. Lenau, J von Rodenberg, O. Roquette für eine Stimme mit Begl. des Pfte. Cah. 1. 2. . . . . à	1	—
— — Aus den Alpen. Steierische und österreichische Original-Tanzweisen für das Pianoforte eingerichtet	—	15
Filtsch, J., Op. 2. Elegie et Nocturne p. Piano	—	10
— — Op. 3. Sons plaintifs d'un Exilé pour Piano.	—	10
— — Op. 4. Un moment de bonheur. Bluette pour Piano	—	10
Kafka, J., In der neuen Heimat. Melodie für Pfte.	—	8
Mendelssohn-Bartholdy, F., Rondo capriccioso pour Piano. Nouvelle édition. Op. 14.	—	15

Fig. 19 – Reclamă la compozițiile lui Josef Filtsch (după: *Signale für die Musikalische Welt*, nr. 36, septembrie 1854, p. 293) / Advertisement for Joseph Filtsch's compositions (after: *Signale für die Musikalische Welt*, no. 36, September 1854, p. 293) / **図 19** – ヨゼフ・フィルチュの作品に関する広告（出典：*Signale für die Musikalische Welt*、第 36 号、1854 年 9 月、p. 293）。

Signale. 383

Neue Musikalien

soeben erschienen im Verlage von

Pietro Mechetti sel. Wittwe in Wien.

	Rb.	Nkr.
van Bruyck, C., Op. 4. Zwölf Tonbilder für Pfte. 2 Hefte à . .	1	10
Dont, J., Op. 17. Leichte Uebungen für zwei Violinen. 2. Theil	—	20
Filtsch, J., Op. 5. L'Alouette — L'Hirondelle. Deux Etudes de Salon p. Piano	—	15
— — Op. 6. Sons d'Adieux. Sérénade pour Piano.	—	10
Herzberg, A., Op. 17. Trois Morceaux de genre p. Piano. Première Suite	—	20
Horzalka, J. E., Op. 63. Pastorale et Nocturne pour Piano . .	—	10
Jungmann, A., Op. 50. Die Nixe. Charakterist. Tonstück f. Pfte.	—	15
Kafka, J., Op. 36. Abschied von den Alpen. Eglogue f. Pfte. . .	—	15
Loewe, C., Op. 124. Der letzte Ritter. Drei Balladen v. A. Grün, für Gesang und Pianoforte.		
1. Max in Augsburg	—	20
2. Max und Dürer	—	20
3. Abschied	—	10
Lubowski, J., Op. 5. Polka de concert pour Piano	—	20
— — Op. 6. Grande Mazurka pour Piano	—	15
Schmidtler, F. N., Op. 8. An der Donau — Am Ende der Tage. Zwei Lieder für eine Singstimme mit Begleitung des Pianoforte.	—	15
Volkmann, R., 6 Phantasiebilder f. Pfte. Neue umgearbeitete Ausg.	—	25

Fig. 20 - Reclamă la compozițiile lui Josef Filtsch (după: *Signale für die Musikalische Welt*, nr. 47, noiembrie 1854, p. 383) / Advertisement for Joseph Filtsch's compositions (after: *Signale für die Musikalische Welt*, no. 47, November 1854, p. 383) / **図 20 – ヨゼフ・フィルチュの作品に関する広告（出典：***Signale für die Musikalische Welt*、第 47 号、1854 年 11 月、p. 383）。

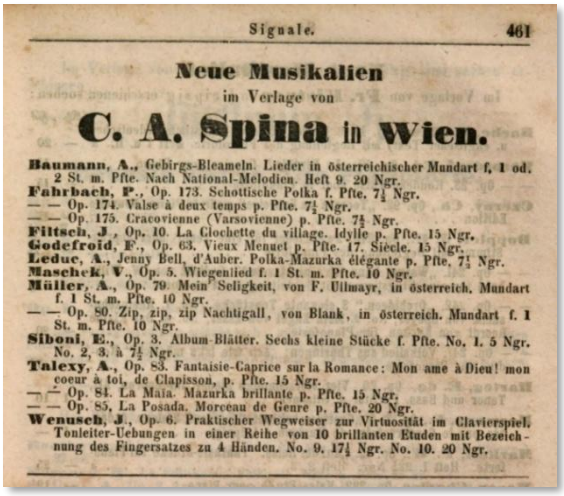

Signale. 461

Neue Musikalien

im Verlage von

C. A. Spina in Wien.

Baumann, A., Gebirgs-Bleameln. Lieder in österreichischer Mundart f. 1 od. 2 St. m. Pfte. Nach National-Melodien. Heft 9. 20 Ngr.
Fahrbach, P., Op. 173. Schottische Polka f. Pfte. 7½ Ngr.
— — Op. 174. Valse à deux temps p. Pfte. 7½ Ngr.
— — Op. 175. Cracovienne (Varsovienne) p. Pfte. 7½ Ngr.
Filtsch, J., Op. 10. La Clochette du village. Idylle p. Pfte. 15 Ngr.
Godefroid, F., Op. 63. Vieux Menuet p. Pfte. 17. Siècle. 15 Ngr.
Leduc, A., Jenny Bell, d'Auber. Polka-Mazurka élégante p. Pfte. 7½ Ngr.
Maschek, V., Op. 5. Wiegenlied f. 1 St. m. Pfte. 10 Ngr.
Müller, A., Op. 79. Mein' Seligkeit, von F. Ullmayr, in österreich. Mundart f. 1 St. m. Pfte. 10 Ngr.
— — Op. 80. Zip, zip, zip Nachtigall, von Blank, in österreich. Mundart f. 1 St. m. Pfte. 10 Ngr.
Siboni, E., Op. 3. Album-Blätter. Sechs kleine Stücke f. Pfte. No. 1. 5 Ngr. No. 2, 3. à 7½ Ngr.
Talexy, A., Op. 83. Fantaisie-Caprice sur la Romance: Mon ame à Dieu! mon coeur à toi, de Clapisson, p. Pfte. 15 Ngr.
— — Op. 84. La Maia. Mazurka brillante p. Pfte. 15 Ngr.
— — Op. 85. La Posada. Morceau de Genre p. Pfte. 20 Ngr.
Wenusch, J., Op. 6. Praktischer Wegweiser zur Virtuosität im Clavierspiel. Tonleiter-Uebungen in einer Reihe von 10 brillanten Etuden mit Bezeichnung des Fingersatzes zu 4 Händen. No. 9. 17½ Ngr. No. 10. 20 Ngr.

Fig. 21 – Reclamă la compozițiile lui Josef Filtsch (după: *Signale für die Musikalische Welt*, nr. 40, octombrie 1856, p. 461) / Advertisement for Joseph Filtsch's compositions (after: *Signale für die Musikalische Welt*, no. 40, October 1856, p. 461) / **図 21** – ヨゼフ・フィルチュの作品に関する広告（出典：*Signale für die Musikalische Welt*、第 40 号、1856 年 10 月、p. 461）。

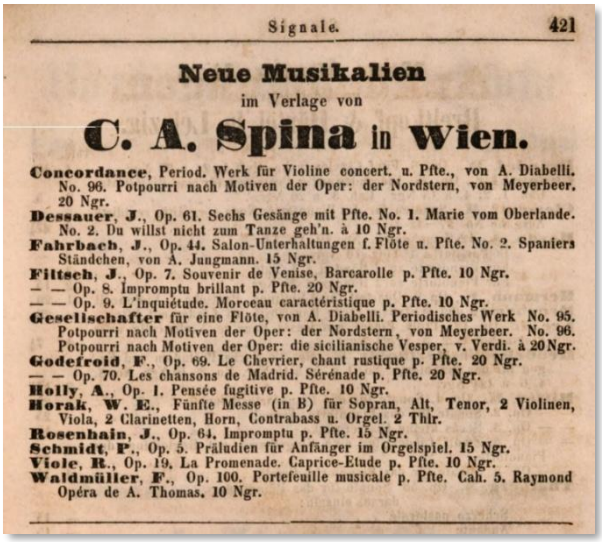

Signale. 421

Neue Musikalien

im Verlage von

C. A. Spina in Wien.

Concordance, Period. Werk für Violine concert. u. Pfte., von A. Diabelli. No. 96. Potpourri nach Motiven der Oper: der Nordstern, von Meyerbeer. 20 Ngr.
Dessauer, J., Op. 61. Sechs Gesänge mit Pfte. No. 1. Marie vom Oberlande. No. 2. Du willst nicht zum Tanze geh'n. à 10 Ngr.
Fahrbach, J., Op. 44. Salon-Unterhaltungen f. Flöte u. Pfte. No. 2. Spaniers Ständchen, von A. Jungmann. 15 Ngr.
Filtsch, J., Op. 7. Souvenir de Venise, Barcarolle p. Pfte. 10 Ngr.
— — Op. 8. Impromptu brillant p. Pfte. 20 Ngr.
— — Op. 9. L'inquiétude. Morceau caractéristique p. Pfte. 10 Ngr.
Gesellschafter für eine Flöte, von A. Diabelli. Periodisches Werk No. 95. Potpourri nach Motiven der Oper: der Nordstern, von Meyerbeer. No. 96. Potpourri nach Motiven der Oper: die sicilianische Vesper, v. Verdi. à 20 Ngr.
Godefroid, F., Op. 69. Le Chevrier, chant rustique p. Pfte. 20 Ngr.
— — Op. 70. Les chansons de Madrid. Sérénade p. Pfte. 20 Ngr.
Holly, A., Op. 1. Pensée fugitive p. Pfte. 10 Ngr.
Horak, W. E., Fünfte Messe (in B) für Sopran, Alt, Tenor, 2 Violinen, Viola, 2 Clarinetten, Horn, Contrabass u. Orgel. 2 Thlr.
Rosenhain, J., Op. 64. Impromptu p. Pfte. 15 Ngr.
Schmidt, P., Op. 5. Präludien für Anfänger im Orgelspiel. 15 Ngr.
Viole, R., Op. 19. La Promenade. Caprice-Etude p. Pfte. 10 Ngr.
Waldmüller, F., Op. 100. Portefeuille musicale p. Pfte. Cah. 5. Raymond Opéra de A. Thomas. 10 Ngr.

Fig. 22 – Reclamă la compozițiile lui Josef Filtsch (după: *Signale für die Musikalische Welt*, nr. 40, octombrie 1857, p. 421) / Advertisement for Joseph Filtsch's compositions (after: *Signale für die Musikalische Welt*, no. 40, October 1857, p. 421) / **図 22** – ヨゼフ・フィルチュの作品に関する広告（出典：*Signale für die Musikalische Welt*、第 40 号、1857 年 10 月、p. 421）。

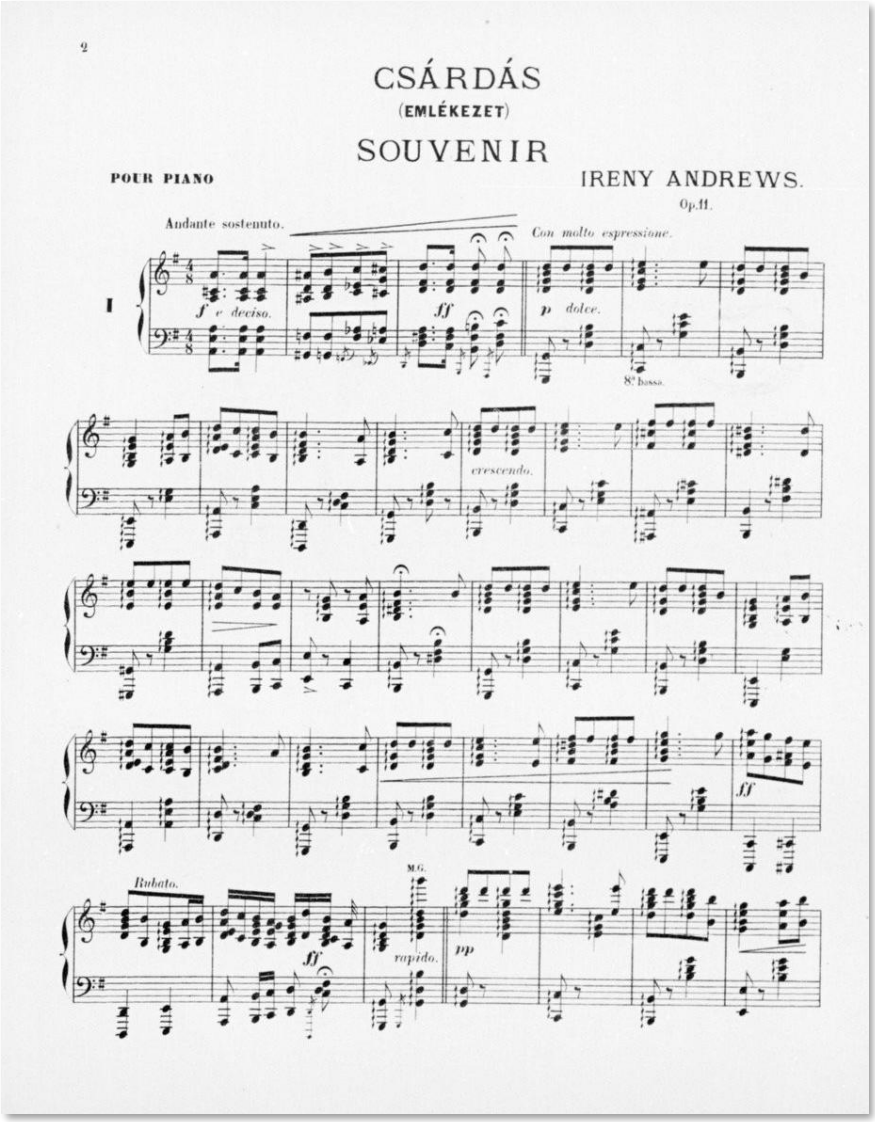

Fig. 23 – Prima filă a uneia dintre compoziţiile fiicei lui Josef, Irène Filtsch căsătorită Andrews, *Op. 11 Csárdás Souvenir* (gallica.bnf.fr./Bibliothèque nationale de France) / The first page of a composition by Joseph's daughter Irène Andrews (born Filtsch), *Op. 11 Csárdás Souvenir* (gallica.bnf.fr. / National Library of France) / **図 23** – ヨゼフの娘、イレーネ・フィルチュ（結婚後の姓はアンドリュース）の作曲作品の一つ、作品 11『チャルダッシュ・スーヴェニール』の最初のページ（gallica.bnf.fr./ フランス国立図書館）。

X

BIBLIOTHECA MVSEI SABESIENSIS

Muzeul Municipal Sebeș a fost fondat în anul 1951 și are în colecțiile sale numeroase exponate relevante pentru istoria orașului și a împrejurimilor. Clădirea care adăpostește muzeul este una dintre cele mai vechi construcții de piatră din Sebeș. Ea poate fi datată în secolul al XV-lea și în alcătuirea ei sunt vizibile elemente de arhitectură specifice stilurilor gotic și Renaștere. Aici erau primiți voievozii Transilvaniei, iar în perioada Principatului a găzduit mai multe Diete. În anul 1540, în această clădire a murit Ioan Zápolya, voievod al Transilvaniei și rege al Ungariei, de aici venindu-i numele de Casa Zápolya.

În această serie au mai apărut:

I. Cristian Ioan Popa, Radu Totoianu, *Aspecte ale epocii bronzului în Transilvania (între vechile și noile cercetări)*, 2010.
II. Călin Anghel, *Evoluția urbanistică a orașului Sebeș*, 2011.
III. Cristian Ioan Popa, *Contribuții la preistoria Văii Sebeșului (I). Locuiri Coțofeni din zona deluroasă*, 2012.
IV. Călin Anghel, Radu Totoianu, Adrian Popa, Constantin Șalapi, *Sebeșul, o istorie în imagini*, 2014.
V. Sorin Arhire, *Marea Britanie și România (1936-1941). Relații politice, economice și culturale*, 2015.
VI. Mihai-Octavian Groza, *Marele Război în memorialistica românilor din Sebeș*, 2018.
VII. Radu Totoianu, Călin Anghel (coord.), *Troițe și cimitire cu stâlpi funerari de pe Valea și din Munții Sebeșului. Repertoriu*, 2018.
VIII. Sergiu Török, Ramona Mărginean, Florin Toncean, *Colecția de Științele Naturii a Muzeului Municipal „Ioan Raica" Sebeș*, 2020.
IX. Radu Totoianu, *Păstoritul în Mărginimea Sebeșului*, 2021.

ISBN 978-630-372-068-5
9 786303 720685
editura MEGA